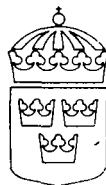


Riksdagens protokoll

1987/88:134



Protokoll
1987/88:134

6 juni 1988

Debatter m. m.

Måndagen den 6 juni

Avtäckning av riksvapnet och högtidlighållande av nationaldagen	3
Kompletteringsval till utskott	4
Miljöpolitiken inför 1990-talet	10
Miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, m. m.	112
Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	134

Avgjorda ärenden

Måndagen den 6 juni

Val av en suppleant i försvarsutskottet	4
Val av en suppleant i socialförsäkringsutskottet	4
Val av en suppleant i kulturutskottet	4

Utbildningsutskottets betänkanden

1987/88:34 om jämställdhetspolitiken inför 90-talet	4
1987/88:31 om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan	4
1987/88:16 om anslag till gymnasieskolor	4
1987/88:35 om inrättande av högskola i Blekinge	4

Skatteutskottets betänkande

1987/88:42 om tullverket m. m.	4
--------------------------------	---

Socialutskottets betänkande

1987/88:29 om statens giftinformationscentral	4
---	---

Näringsutskottets betänkanden

1987/88:36 om avgifter och anslag till bankinspektionen	4
1987/88:37 om finansbolag	4

Prot.	<i>Kulturuskottets betänkande</i>	
1987/88:134	1987/88:25 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden	10
	<i>Jordbruksuskottets betänkande</i>	
	1987/88:27 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden	10

Måndagen den 6 juni

Kl. 10.30

*Avtäckning av riksvapnet och högtidlighållande av nationaldagen***Avtäckning av riksvapnet och högtidlighållande av nationaldagen**

Högtidligheten inleddes med att Storkyrkans kör under ledning av musikdirektör Gustaf Sjökvist sjöng "Sveriges flagga" av Hugo Alfvén.

TALMANNEN:

Nyåret 1983 trädde en ny lag om Sveriges riksvapen i kraft, och vid återinvigningen av riksdagshuset på Helgeandsholmen i samband med riksmötets öppnande på hösten det året var plenisalen prydd med ett provisoriskt riksvapen. Så har därefter varit fallet när riksmötet öppnats.

Önskemål om en permanent placering av riksvapnet i plenisalen har sedan länge framförts både inom och utom riksdagen. I ett parlamentariskt styrelsesätt är riksdagen det centrala statsorganet, och det är då helt naturligt att riksvapnet som symbol för nationen får en permanent placering i den sal där svenska folkets representanter sammanträder.

Det är därför en stor glädje för mig att i dag, på Sveriges nationaldag, få uttrycka riksdagens tacksamhet till de konstnärer och den heraldiska expertis som medverkat vid den nu genomförda utsmyckningen av plenisalen.

Uppdraget att konstnärligt och med heraldisk tydlighet utföra det Stora Riksvapnet till plenisalen erhöll konstnären, skulptören Ilhan Koman, sommaren 1986.

Verket som i sina uppbyggnadsfaser varit under arbete sedan dess har efter konstnärens bortgång kunnat fullföljas.

Det har utförts i driven koppar och är bladguldförgyllt. Detta omfattande arbete har genomförts av den av Ilhan Koman tidigt medengagerade silversmeden, mästare Ralf Ohlson, som i sin fullbordade av verket varit synnerligen lyhörd för de konstnärliga intentioner som Ilhan Koman förmedlade i sina skisser till verket före sin bortgång.

Arkitekt Göran Streijffert har varit en sammanhållande kraft i projektet och svarat för anpassningen av vapnet till plenisalen.

Talmannen avtäckte riksvapnet, varefter kören sjöng "Sverige" av Wilhelm Stenhammar. Slutligen sjöng alla tillsammans nationalsången.

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Folkpartiets riksdagsgrupp har som suppleant i försvarsutskottet under Kerstin Ekmans ledighet anmält hennes ersättare Jörgen Weibull.

Vidare har socialdemokratiska riksdagsgruppen på grund av uppkomna vakanser som suppleant i socialförsäkrings- och kulturutskotten anmält Mats O Karlsson.

Talmanen förklarade valda till

suppleant i försvarsutskottet

Jörgen Weibull (fp)

suppleant i socialförsäkringsutskottet

Mats O Karlsson (s)

suppleant i kulturutskottet

Mats O Karlsson (s)

2 § Justerades protokollet för den 27 maj.

3 § Talmanen meddelade att sedan *Mats O Karlsson* (s) den 4 juni återinträtt som ersättare för Birgitta Dahl hade Björn Kaalings tjänstgöring som ersättare för Birgitta Dahl upphört.

4 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkande 1987/88:46

Justitieutskottets betänkande 1987/88:44

Lagutskottets betänkanden 1987/88:36 och 37

Utrikesutskottets betänkande 1987/88:33

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1987/88:32

Socialutskottets betänkande 1987/88:31

Utbildningsutskottets betänkanden 1987/88:37 och 40

Trafikutskottets betänkanden 1987/88:28 och 29

Näringsutskottets betänkanden 1987/88:34, 40 och 41

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1987/88:22

Bostadsutskottets betänkande 1987/88:24

5 § Företogs till avgörande utbildningsutskottets betänkanden 1987/88:34, 31, 16 och 35, skatteutskottets betänkande 1987/88:42, socialutskottets betänkande 1987/88:29 samt näringsutskottets betänkanden 1987/88:36 och 37 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 133).

Utbildningsutskottets betänkande 34

Mom. 1 (kvotering m. m. inom skolväsendet)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 69 för reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (sammansättningen av högskolestyrelserna)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 54 för reservation 2 av Ylva Annerstedt m. fl.

Mom. 4 (det fortsatta jämställdhetsarbetet inom högskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ylva Annerstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (skolöverstyrelsens roll i jämställdhetsarbetet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (en jämställdhetsansvarig vid varje länskolnämnd)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 50 för reservation 5 av Ylva Annerstedt m. fl.

Utbildningsutskottets betänkande 31

Mom. 1 (treårig försöks- och utvecklingsperiod avseende gymnasieskolans yrkesinriktade studievägar)

Först biträdde reservation 2 av Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson med 40 röster mot 32 för reservation 3 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 222 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. med 69 röster mot 40 för reservation 2 av Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson. 186 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 154 röster mot 67 för reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. 71 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (dimensionering av försöksverksamhet avseende yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan budgetåren 1989/90 och 1990/91)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 247 röster mot 30 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson anförda motiveringen. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (försök med sammanhållen treårig utbildningstid för yrkesutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Birgitta Rydle m. fl., *dels* reservation 6 av Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (treårig vårdutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (lärlingsutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (elevernas arbetsrättsliga ställning vid arbetsplatsförlagd utbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (tim- och kursplaner för linjer i försöksverksamheten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (matematik som obligatoriskt ämne i timplan för försökslinje)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 20 för reservation 11 av Björn Samuelson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 20 (modulindelade kursplaner i allmänna ämnen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (kompetensbevis i karaktärsämne)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (jämförbarhetsfrågorna i kursplanerna)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 42 för reservation 14 av Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 24 (gymnasieskolans studievägsstruktur m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (konsumtionslinjen i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 16 av Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 17 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (specialkurser inom konsumtionsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (elever med studiesvårigheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 16

Mom. 3 (antalet elevplatser inom gymnasieskolans lilla ram för budgetåren 1988/89, 1989/90 och 1990/91)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (en totaldimensionerad gymnasieskola)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 29 för reservation 3 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (inriktning av gymnasieutbildningen i Stockholms län)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ylva Annerstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (lämplighetsprövning vid antagning till vissa linjer i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (försöksverksamhet med lokalt valt alternativt estetiskt variantämne på H- och S-linjerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (intresseval i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 7 av Birgitta Rydle m. fl., dels reservation 8 av Ylva Annerstedt och Kerstin Keen – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (främjande av olika kultur- och föreningsaktiviteter i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 18 för reservation 9 av Björn Samuelson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 23 (svenska som andraspråk)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 138 för reservation 10 av Birgitta Rydle m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Gunhild Bolander (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 29 (gymnasieskolans inriktning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (minskat bidrag till hemspråksundervisning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Ylva Annerstedt och Kerstin Keen – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (beredskapsanslag för gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 18 för reservation 13 av Björn Samuelson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 37 (procentsats för garantiresursen för gymnasieskolans statsbidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 35

Inrättande av en högskola i Blekinge, m. m.

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Birgitta Rydle m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Benämningen på högskolan

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 116 för det av Lennart Alsén under överläggningen framställda yrkandet. 9 ledamöter avstod från att rösta.

Skatteutskottets betänkande 42

Mom. 1 (anslag till Tullverket: Förvaltningskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Kjell Johansson och Leif Olsson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (finansieringen av tulldatasystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (kontroll av farligt gods)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (tullövervakningen på Ven)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (samverkan mellan tullen och polisen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (tulltillägg)

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 111 för reservation 6 av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 (tulltillägg i fråga om mervärdeskatt vid import)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 139 för reservation 7 av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (tullförrättningsavgift)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 139 för reservation 8 av Knut Wachtmeister m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 14 (ankomstförsäljning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (färjetrafiken i Öresund)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (vissa färjelinjer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (hemtagningssystemet vid tekoimport)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 29

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 36

Mom. 2 (bestämmelser om avgiftsmaximum)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 139 för reservation 1 av Hadar Cars m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (tidsdebiteringssystem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Hadar Cars m. fl. – bifölls med acklamation.

Näringsutskottets betänkande 37

Mom. 1 (regeringens lagförslag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (möjlighet till dispens från kapitalkravet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (vidgning av kapitalbasen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

6 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1987/88:25 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden och

jordbruksutskottets betänkande

1987/88:27 om uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Vad utskotten hemställt bifölls.

7 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1987/88:23 om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88:85).

Miljöpolitiken inför 1990-talet

Anf. 2 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Västerhavets botten vid Bohuskusten är på vissa områden svept i en gråvit licksvepning. Fiskar och andra havsdjur dör. Fiskodlingarna drabbas särskilt hårt. Där blir sambandet mellan ekologisk kris och ekonomisk kris en omedelbar realitet.

Döden i havet beror på att livet gått snett. Näringsalter – kväve och fosfor – är en förutsättning för liv. För mycket ger övergödning och obalans. Livet kommer i otakt. Tillväxten av vissa alger ökar snabbt. Livet blir dödligt. Varför? Beror det bara på övergödning från Nordsjöns kuststater? Eller har vi påverkat livets möjligheter genom utsläpp av miljögifter?

Algblomningen i Skagerrak ger en vision av vad en feltändning i livets grundstrukturer kan leda till. Mänsklig kunskap att manipulera livet finns inom biotekniken. Men biotekniken berörs inte i propositionen om miljöpolitiken, ej heller i det betänkande vi nu behandlar. Ändå är kanske

biotekniken den nya stora miljöfrågan och ett latent miljöhot. Tyvärr avslog riksdagen redan förra veckan i samband med behandlingen av djurskyddslagen ett centerkrav om en biotekniklag.

På andra sidan av vårt vackra land, utanför Sundsvall, ligger gifttunnör och helt ofattbara mängder kvicksilver. Om miljöhotet på västkusten består i för mycket liv av fel sort, är detta döden själv. Naturfrämmande kemikalier och tungmetaller är oförenliga med liv. Alltför länge har vi varit alltför försiktiga och bokstavligen talat lekt med döden.

Även naturliga ämnen kan bli farliga, om halter och förhållanden ändras. Nedfall av svaveldioxid och kväveoxider skadar trädens blad och barr, men vad värre är: de försurar mark och vatten. I den sura marken blir tidigare ofarligt aluminium till gift för trädens rötter. Skogsprodukterna har ett exportvärde för Sverige på ca 50 miljarder. En minskad produktion slår snabbt igenom i ekonomin.

Vi måste bli medvetna om att miljö inte bara är skönhet utan också resurser för uthållig produktion, ekonomi och välfärd.

Regeringens miljöproposition, som lades på riksdagens bord den 14 mars, är ett omfattande aktstycke. Jag vill gärna här uttala att den har sina förtjänster: Den ger en samlad överblick över miljösituationen, och den innehåller på vissa områden också förslag till effektiva åtgärder som exempelvis förbud mot freon från 1995.

Propositionen har tyvärr också betydande brister. Allmänt kan sägas att det i propositionen föreslås alltför mycket utredningar och för litet handling nu. Vi har redan i dag betydande kunskaper, och vi behöver inte ytterligare förhala miljöarbetet med nya utredningar. Dessutom finns allvarliga luckor. Den allvarligaste är väl att koldioxidproblemet behandlas summariskt. Det är sannolikt, och enligt FN:s miljöårsorgan UNEP:s bedömning, vårt största globala miljöhot. Det växande problemet med avfallshantering berörs knappt, och inga förslag läggs fram.

En annan svaghet är tidpunkten för avlämnandet. Den 9 december 1987 gjorde riksdagen ett tillkännagivande med anledning av jordbruksutskottets betänkande 1987/88:11: "Utskottet anser att det är beklagligt att den aviserade miljöpropositionen kommer att föreläggas riksdagen så sent under våren 1988 att de eventuella förslag som kommer att redovisas inte kommer att gälla förrän under nästa valperiod. Regeringen har haft god tid på sig att redovisa förslag." I det betänkande från jordbruksutskottet vi nu behandlar hänvisas till detta tillkännagivande.

Det har av debatten den 9 december om miljön, liksom av flera tidigare debatter, framgått att miljöministern och jag i många fall haft likartade uppfattningar. Massmedia har t. o. m. försökt att på dessa grunder gifta ihop Birgitta Dahl och mig. Jag har flera gånger sagt: Lägg fram förslag om miljöåtgärder, och jag skall hjälpa till att få igenom dem i riksdagen.

Det finns väl anledning att förmoda att Birgitta Dahl hade avsikten att miljöpropositionen skulle bli en spjutspets i miljöarbetet, som högt över de andra partiernas huvuden ven fram för att nå sitt mål – en bättre miljö. Men så blev det inte. I stället blev den socialdemokratiska propositionen det "golv" som markerar den lägsta nivån i miljöpolitiken bland partierna. Anledningen till att det blev så här känner Birgitta Dahl själv till bäst. För

den utomstående förefaller det ändå mest troligt att det varit andra intressen, t. ex. kortsiktiga ekonomiska, inom regeringen, det socialdemokratiska partiet och LO-ledningen, som förhindrat socialdemokraterna att bli den dynamiska miljökraft Birgitta Dahl hade hoppats på.

Det sena avlämnandet av propositionen har gett riksdagen mycket kort tid att behandla en så omfattande proposition. Intresset för miljöfrågor har emellertid varit utomordentligt stort från riksdagens sida. Inte mindre än 595 yrkanden har behandlats, och det har resulterat i 259 beslutspunkter och 159 reservationer.

Arbetet i jordbruksutskottet har varit mycket intensivt, med många och långa sammanträden, många gruppvisa diskussioner och mycket läsning.

Jordbruksutskottets kansli har varit hårdast ansträngt. Där har man arbetat långt in på nätterna och även måst tillgripa helgerna för att få ett bra betänkande färdigt i tid.

Jag tror att alla har varit besjälade av en vilja att göra en insats för miljön. Ett tecken på detta är att alla yrkanden, med undantag av ett par moderata yrkanden om anslagsminskningar, har inneburit höjda ambitioner i förhållande till regeringens förslag.

Jag tror att Birgitta Dahl mot bakgrund av vad jag nu sagt kan förstå att jag, på grund av ett uttalande av henne i Morgonekot för precis en vecka sedan, först blev hemskt arg och nu är uppriktigt ledsen. Miljöministern ansåg nämligen då att det vi gjort i utskottet i syfte att förstärka miljöambitionerna var, som hon sade, småaktigt käbbel i valrörelsen och bagateller. Sådana uttalanden är en skymf mot riksdagen och det miljöengagemang som visats av såväl ledamöter som tjänstemän. Det innebär också att den politiska arbetsmiljön försämras. Att förhållandet mellan Birgitta Dahl och mig har fått sig en knäck är i detta sammanhang en bisak.

Det är en viktig uppgift för partierna att redovisa ståndpunkter i miljöfrågorna för väljarna. Bilden bör efter dagens riksdagsbeslut kunna beskrivas så här:

Det finns en bred enighet om miljöproblemens ökande betydelse och om att åtgärder behövs. Detta manifesteras i det "golv" för miljödebatten som propositionen utgör. Detta golv innebär också att man i valet mellan att ta hänsyn till vad naturen tål och till vad näringsliv och ekonomi kortsiktigt kan anses ha råd med väljer det senare. Detta återspeglas t. ex. i förslaget i betänkandet om mål för kväveoxidutsläpp och försiktig begränsning av klorutsläpp från massaindustrin. Här har regeringen bildat majoritet tillsammans med moderaterna. Ovanför denna nivå finns en konstellation av centern, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna som vill gå längre och som på flera punkter också fått stöd av moderaterna och därvid bildat majoritet i utskottet. Jag återkommer senare till detta.

De andra partierna kommer säkert att förklara sina särdrag. Jag vill här endast betona centerns särdrag: Helhetssynen på miljön – naturen, människan och samhället. Detta manifesteras bl. a. i reservation 3, där vi framhåller att god miljö skall vara ett centralt mål i den ekonomiska politiken, och i krav på att samhällsstruktur, produktionsinriktning, livsstil och konsumtionsmönster måste underordna sig vad naturen tål, för att garantera varaktig välfärd och livskvalitet.

Herr talman! Jag skall övergå till att något kommentera de, som det sagts, bagatellartade ändringar som jordbruksutskottet åstadkommit i regeringens förslag.

Först något om de ändringar där vi uppnått enighet i jordbruksutskottet och drivit socialdemokraterna framför oss, för att gå längre än regeringen.

Utskottet föreslår ett tillkännagivande om mål för reduktion av svavelutsläpp med 80 % jämfört med 1980 års nivå fram till sekelskiftet. Detta kommer att leda till ökade ansträngningar för att skapa en bättre reningsteknik – en viljeyttring jämfört med regeringens passiva hållning att utreda ytterligare några år.

Ett annat förslag är att systematiskt införa miljökonsekvensanalyser i den svenska planeringsprocessen. Detta tillkännagivande motiveras särskilt av att regeringen inte utnyttjat miljökonsekvensanalyser trots att möjligheten för detta infördes i miljöskyddslagen redan 1981. Ännu bättre hade det varit om vi också nått majoritet för centerförslaget, som redovisas i reservation 125, om krav på miljökonsekvensanalys även av alternativa handlingsätt.

En markering då det gäller utskottets ambitioner för vård av flora och fauna är att man där uppnått enighet om att höja anslaget för vård av hotade arter med 50 %, dvs. med 1 milj. kr.

Utskottet upprepar också sitt tidigare krav att ekonomiska incitament skall utformas för att motivera att miljöfarliga batterier återlämnas. Ett pantsystem krävs alltså på detta område.

Herr talman! Något mera nesligt för regeringen är väl att utskottets "samlade opposition" gjort ytterligare ett antal "bagatellartade" justeringar i propositionens förslag, vilka i detta fall följs av socialdemokratiska reservationer. Jag skall nämna några som berör luften och vattnet.

Riksdagen gjorde – efter ett centerförslag – ett uttalande våren 1985 om att regeringen skulle ta initiativ till inrättande av en internationell luftvårdsfond. Regeringen anför i propositionen att det inte gått att få stöd för idén i internationella fora. Enligt utskottets mening bör emellertid regeringen inte förtrötts utan verka för att bygga upp en internationell fond för investeringar i reningsteknik, övergång till miljövänligare energislag och energieffektivisering.

Regeringen redovisar i propositionen ingen uppfattning om koldioxidproblemet – ett av vår tids allra svåraste miljöhot. Med fortsatt ökning av luftens koldioxidhalt kommer temperaturen att stiga, med allvarliga rubbningar av klimatet som följd. Förutsättningarna för liv och odling förändras inom vida områden.

Vid utskottets offentliga utfrågning framgick att det blir en tvingande nödvändighet att minska förbränningen av fossila bränslen. Vid utfrågningen framhölls även – oavsett inställning till kärnkraften i övrigt – att tillgängliga urantillgångar är så begränsade att kärnkraften inte är något lockande långsiktigt alternativ jämfört med andra alternativa energislag.

Utskottets majoritet begär också följdriktigt ett program från regeringen för att minska koldioxidutsläppen till vad naturen tål. Som ett delmål bör anges att utsläppen inte skall ökas över dagens nivå.

Det är förvånande att socialdemokraterna i utskottet inte ställt upp på detta mål. I sin reservation har de socialdemokratiska ledamöterna visserli-

Prot. 1987/88:134
6 juni 1988

*Miljöpolitiken inför
1990-talet*

gen vackra skrivningar om bibränslets möjligheter. Dessa stämmer dock väldigt dåligt med exempelvis statens energiverks prognos, som redovisar nästan en fyrdubbling av kolanvändningen och en ökning av såväl olja som gas – men ingen ökning av inhemska bränslen och bibränslen. Jag måste fråga: Är det dessa framtidsvisioner som föresvävar socialdemokraterna eftersom de inte vågar sätta upp ett mål för begränsning av koldioxidutsläppen?

I motioner har centern och folkpartiet föreslagit bildandet av en Nordsjökommission efter förebild av den Östersjökommission som arbetar i enlighet med Helsingforskonventionen.

Utskottets majoritet tillstyrker förslaget för att effektivisera det internationella samarbetet.

Algblomningen i Västerhavet visar att rubbningar i ekosystemet kan få katastrofala följder. Jag besökte i fredags fiskeristyrelsen och även några drabbade fiskodlare. De hade under några dagar fått bevittna hur år av arbete, möda och stora investeringar i djurkapital gick till spillo. Vilka effekter algblomningen får på yrkesfisket är ännu inte möjligt att uppskatta. Det inträffade illustrerar hur miljöskador får ekonomiska effekter – effekter som slår blint utan hänsyn till att oskyldiga drabbas.

Havsmiljön har flera gånger aktualiserats i Nordiska rådet. Vid den senaste sessionen i mars riktades mycket stark kritik mot Nordiska ministerrådet för att handlingsplaner för havsföroreningar uteblivit.

Karin Söder, som är ordförande i mittengruppen i Nordiska rådet, agerade i förra veckan – liksom Anker Jørgensen, socialdemokrat, i Danmark – för att den försenade handlingsplanen skall komma fram. Hon uppmanade Birgitta Dahl, som är ordförande för de nordiska miljöministrarna, att handla med kraft.

Jag vill instämma med Karin Söder och frågar Birgitta Dahl om hon kommer att efterkomma uppmaningen och få fram handlingsplanen. Jag vill också fråga varför regeringen motsätter sig bildandet av en Nordsjökommission. Vi vet för litet, vi gör för litet, vi samverkar för litet. Här krävs samordning och krafttag! Eller är detta bara bagateller, Birgitta Dahl?

Herr talman! Det finns alltför många miljökrav som vi i centern fortfarande är ensamma om.

Ett sådant, som bygger på vår helhetssyn, är kravet att god miljö skall vara ett centralt mål i den ekonomiska politiken. Utan god miljö kan man inte garantera uthållig tillgång på miljövänliga råvaror – en förutsättning för varaktig tillväxt och välfärd.

Nu har – sedan vi justerat jordbruksutskottets betänkande – folkpartiet och moderaterna i finansutskottet reserverat sig för samma krav. Därför utgår jag från att dessa partier kommer att rösta för reservation 3. Om dessutom vänsterpartiet kommunisterna gör samma sak, kan vi få majoritet för denna viktiga förändring av kriterierna för den ekonomiska politiken redan i dag – eller när vi voterar i morgon.

Jag hinner i detta sammanhang inte mer än översiktligt beröra övriga

centerförslag som vi tyvärr måst reservera oss för. Men vi har ju hela valrörelsen på oss.

Det handlar om

- införande av ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken,
 - snabbare införande av avgasrening på lastbilar och bussar,
 - begränsning av kväveoxidutsläppen med 75 % till vad naturen tål,
 - att avveckla utsläppen av organiska klorföreningar från massaindustrin.
- Teknik är tillgänglig, och efterfrågan på miljövänligt papper ökar.

Jag kan inte begripa varför regeringen vill ge industrin en frist på fyra år innan den ens skall *börja* göra något när det gäller de här frågorna.

Det handlar också om att införa en obligatorisk miljöansvarsförsäkring för kemikalier, och mycket mera.

Den helhetssyn som finns som grund för centerns miljöpolitik – och därmed för hela vår politik – leder till att vi måste lära oss att samhället skall anpassas efter naturens krav. Det går inte att göra tvärtom!

Därför måste alla utsläpp till luft, till vatten eller i mark av ämnen som skadar miljön på sikt förbjudas. Detta kan tyckas vara ett dramatiskt krav, men motsatsen – att acceptera en successiv försämring av framtidsmiljön – är än mer dramatisk!

Utskottsbehandlingen av denna proposition har visat att regeringen har en alltför kortsiktig syn. Samtidigt kan vi i centerpartiet glädjas åt att opinionsarbete lönar sig! En del av våra förslag har vi fått igenom, men mycket återstår att kämpa för.

Anf. 3 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Jag lyssnade häromdagen på Morgonekot och Birgitta Dahls kommentarer till det betänkande vi nu debatterar. Jag tycker att Birgitta Dahl normalt kommenterar händelser på ett klokt och ansvarsfullt sätt.

Nu är det ju så, att utskottet på en rad viktiga punkter skärpt upp regeringens miljöproposition. Och det var tydligen känsligt. Man tycker att en minister med ansvar för miljöfrågorna skulle välkomna ytterligare steg i rätt riktning. Men betygsättningen av dessa steg var inte nådig.

Jag vet inte vad som hänt denna morgon. Här fanns bara irritation. Man kände en tydlig fläkt från envåldshärskandets dagar. Regeringen har uppenbart svårt att finna sig i sin roll som minoritetsregering.

Herr talman! Jag minns så väl Birgitta Dahls första inlägg som miljöminister. Det hade mycket av predikan över sig och vackra ord om samförstånd över blockgränserna. Det var så vackert att det var svårt att replikera. Det är alltid svårt att bryta en stämning. Det är lättare i dag.

I motsats till Birgitta Dahl tycker jag alltså att utskottet på utomordentligt betydelsefulla punkter har skärpt miljöpolitiken. De borgerliga partierna har dessutom på en rad ytterligare punkter markerat sin miljölinje i ett antal reservationer.

Ett grundelement i moderat miljöpolitik är förvaltarskapstanken. Vi har en absolut skyldighet att lämna den jord vi ärvde i helst förkovrat skick till våra efterkommande. Det är ett ansvar som vi alla har, och det är ett ansvar, som förstärks av enskilt ägande. Den skolning det egna ägandet ger kommer

också naturligt det gemensamt ägda till del. Det ansvar som kollektivt ägande borde kräva saknas ofta i verkligheten. Det kollektiva ansvaret är anonymt, och ingen kan ställas till ansvar för misskötsel.

Fullmakten till kollektiv förvaltning kommer från folket, och man kan inte jämföra detta kollektiva ansvar med det som den enskilde ägaren måste ta. Ett spritt enskilt ägande ger ett varierat landskap. Olika uppfattningar om hur marker skall vårdas och brukas ger mångfald.

Vår uppfattning om ansvar och ägande kommer till uttryck i en rad reservationer på naturvårdens område. Mona Saint Cyr kommer senare att tala om detta.

Herr talman! Vi moderater har också i grunden en positiv inställning till den tekniska utvecklingen. Det är visserligen sant att teknikoptimismen på 1950-talet har givit oss allvarliga miljöbakslag, men vi har också lärt oss att vara mer uppmärksamma på miljöeffekterna när vi använder ny teknik. Att försona naturen och tekniken bör vara vårt mål, och det kan lyckas om vi med framåtanda och idérikedom använder och vidareutvecklar vårt vetande om naturens villkor.

Den finske filosofen von Wright uttrycker sig så här: "En sådan ny förnuftighet kunde tänkas förändra också vår syn på förhållandet mellan människan och naturen. Den skulle kanske se förhållandet inte uteslutande som ett människans herravälde (domination) över naturen med vetenskapens och teknikens hjälp, utan snarare som en fråga om samlevnad (co-evolution) inom den livssfär, där hon-hör hemma. Något i stil med den grekiska antikens ideal att stämma människans liv i harmoni med hennes naturgivna levnadsbetingelser. Men givetvis byggande på helt andra insikter. Jag kan tänka mig, att en sådan förändring i attityder skulle underlätta industrisamhällets anpassning till de biologiska villkoren för människosläktets överlevande." Jag tycker att vad det här gäller är fint uttryckt av von Wright och menar att Karl Erik Olsson var inne på samma tema.

Att utveckla ny miljövänlig teknik i denna anda borde kännas som en stimulerande utmaning för unga människor. Enligt min mening bör alla miljöproblem i vårt land kunna lösas inte minst genom utnyttjande av ny miljövänlig teknik. Det ligger i vårt ansvar att välja den tekniken. Det underlättas, om vi har en god ekonomisk tillväxt, som till väsentlig del inriktas på att lösa miljöproblem. Bilen med nollutsläpp är t. ex. möjlig att få fram på sikt i ett samhälle med en positiv inställning till teknisk utveckling.

Allt detta förs fram i reservation 1.

Herr talman! I FN-dokumentet "Vår gemensamma framtid", den s. k. Brundtlandrapporten, är de globala miljöproblemen beskrivna. Det första ordföranden i kommissionen Gro Harlem Brundtland nämner är uppvärmningen av vår planet. Efter fyra års intensivt arbete med världens ledande experter gör hon denna bedömning, och jag tror att hon har rätt.

Förbränningen av fossila bränslen ökar mängden koldioxid i atmosfären. Man räknar med en fördubblad koncentration från industrialiseringens början till mitten av nästa sekel. Detta beräknas ge en global temperaturökning på 1,5-4,5 grader C och kan leda till en höjning av havsyttenivån på upp

till 1,5 meter. Denna höjning kan ge katastrofala följder i låglänta kustområden.

FN:s miljöorgan UNEP har redan startat en studie över hur livsförhållanden för miljontals människor kommer att påverkas. Man räknar med en långsam förändring, som kommer att skörda många liv och göra stor skada på egendom. Ett åttiotal kustområden kommer att bli särskilt utsatta. Klimatförändringarna kan också öka utbredningen av öknarna.

Vid världskommissionens offentliga utfrågning i Oslo 1985 sade Irving Mintzer från en amerikansk forskningsinstitution följande:

”Det är svårt att tänka sig en fråga med större globala återverkningar på människornas samhällen och på naturmiljön än växthuseffekten. Signalen är oklar, men vi kanske redan bevittnar förebud, om inte verkliga växthuseffekter, i Afrika. Växthuseffektens slutliga potentiella följdverkningar kan bli katastrofala. Det är vår bestämda uppfattning att det redan är i senaste laget att starta den process som leder till en bestämd politik. Att höja det allmänna medvetandet, att bygga upp stöd för en nationell politik och slutligen att sätta in olika ansträngningar för att minska hastigheten på utsläppsökningarna, kommer att ta tid. Växthuseffekten är en fråga som utgör både en möjlighet och en utmaning; inte överraskande utgör den ytterligare ett viktigt skäl att sätta lämpliga strategier i verket.”

Detta är bakgrunden till det, enligt min mening, mycket viktiga tillkännagivandet om koldioxidutsläppen. Om vi går före på freonområdet, är det lika viktigt att vi gör det på det här området.

Vi har i FN accepterat Brundtlandrapporten och då också dess krav på en ”utveckling av internationellt överenskommen politik för att minska de gaser som är orsaken till problemen” och dessutom att anta strategier, som krävs för att minimera skadorna. Att sätta upp ett nationellt delmål om oförändrade koldioxidutsläpp till sekelskiftet är i god överensstämmelse med det senare kravet.

I de internationella överenskommelserna kan kraftfulla åtgärder mot avskogning och skogsskövling ingå. Skogsskövling frigör stora mängder koldioxid. Skogsplantering i stor skala kan vara ett botemedel. För en årlig kostnad av 10 miljarder kronor för skogsodling kan enligt en aktuell studie den negativa avskogningen brytas. En av Sveriges viktigaste miljöinsatser borde vara att verka för en grönare värld. Vårt bistånd borde i högre grad än för närvarande inriktas mot detta mål. Tyvärr har förslag i den riktningen avisats av riksdagens socialistiska majoritet.

När det gäller freonfrågan har vi accepterat regeringens förslag om att de freoner som skadar ozonskiktet skall vara borta före 1995. Vi har dock påpekat att det som i propositionen sägs om import av produkter som innehåller freon är dunkelt. Det troliga är att vi kan tvingas importera sådana produkter under förutsättning att de är tillverkade i ett land som följer Montrealprotokollet. Tvånget kan ligga i hotet om handelsrestriktioner.

Vi har också pekat på det orimliga i att svensk tillverkning, vid vilken används freon, kan tvingas utomlands till länder som strikt följer den internationella överenskommelsen och har ett utrymme att utöka sin användning av freon. De totala utsläppen skulle i ett sådant fall kunna öka i

stället för att minska, och svenska arbeten skulle uppoffras fullständigt i onödan.

Men det kan också bli så att en övergång till miljövänlig teknik utan freon i längden gynnar svensk industri och blir till en konkurrensfördel.

Osäkerheten i de beslut vi i dag fattar gör att vi moderater vill att regeringen återkommer till riksdagen om svårigheter att följa planen uppstår av bl. a. de skäl som jag har nämnt.

Men långt viktigare är att Sverige arbetar för att en granskningskonferens kommer till stånd tidigare än 1990 och att Sverige där försöker få övriga länder att gå in för en snabbare avveckling av freonanvändningen.

Utan resoluta initiativ på det internationella planet kommer Sveriges snabba avveckling att vara ett slag i luften. Vi står dock endast för fem tusendelar av världsanvändningen av freon.

Våra förslag om hur Sverige skall agera internationellt har vi framfört i en reservation.

Herr talman! Riksdagen har uttalat sig för att stimulera ytterligare avgasrening om tekniska system kommer fram för på så sätt minska de förorenande utsläppen från den befintliga fordonsparken.

Regeringen har varit märkligt passiv på detta område. Därför tycker majoriteten i utskottet att det är dags att leva upp till tidigare fattade beslut och föreslår därför en stimulans på 1 000 kr. om utsläppen minskas med minst 40%.

Detta är ett viktigt beslut för att stimulera människors miljöintresse och miljöansvar. Det ger också industrin klara signaler om vilka krav som ställs.

Herr talman! Socialdemokraterna har i en stort upplagd annonskampanj påstått att industrin värnar om miljön bara i de fall då det finns pengar att tjäna. Kampanjen är kränkande och osann.

Hur tror Birgitta Dahl att de anställda i industrin känner sig inför en sådan anklagelse? Tiotusentals anställda ägnar hela sin arbetstid åt att klara de ofta mycket tuffa miljökrav som ligger på industrin. De övervakar kontrollutrustning, de ägnar sig åt provtagning, de rengör filteranläggningar. De är engagerade och kunniga och åstadkommer ofta i sitt dagliga arbete miljöförbättringar som vi alla har glädje av. De är värda beröm och uppmuntran, inte osaklig kritik i en okunnig propagandakampanj för att höja socialdemokraternas miljöprofil. Dessutom är det statsmakterna som har det övergripande ansvaret att ställa krav, sätta gränser och ge de spelregler som industrin skall följa.

Att en borgerlig livssyn inte skulle gå att förena med värdet av vår miljö, vilket ibland påstås från socialdemokratiskt håll, är nonsens. Tvärtom är äganderätten en god garanti för bra miljövard. I de öppna marknadsekonomierna kan man sätta pris på miljön.

Att marknadsekonomin behöver korrigeras så att den tar hänsyn till de kostnader vi får i form av uppoffringar av miljövärden har de borgerliga partierna insett sedan lång tid tillbaka. Gemensamma reservationer om ekonomiska styrmedel har återkommit år efter år i olika betänkanden. Så också i detta.

Vi vill också gemensamt införa en miljöavgift på tjock eldningsolja om 8 000 kr. per ton svavel.

Regeringen tillsätter nu – ett par månader före valet – en utredning om ekonomiska styrmedel. Bättre sent än aldrig.

Jag hoppas att Björnsterne Björns sons skepsis i citatet "När vår herre ville att inget skulle ske tillsatte han en kommitté" inte gäller här.

Björn Gillberg, som fört en rad processer på miljöområdet, säger "att den socialdemokratiska modellen, att det goda samhället alltid skall lyfta bort ansvaret från enskilda människor bär spår som borde mana till betänksamhet". Hans uppfattning är att det är lätt att nå en godtagbar överenskommelse i civilrättsliga processer mot enskilda företag. Däremot anser han att det är mycket svårare när statliga företag eller kommuner är motpart. Där härskar ofelbarhetssyndromet, och inget personligt ansvar utkrävs.

Som exempel nämner han Finspångs kommun som haft socialdemokratisk majoritet i ett halvsekel. Där *röstade* kommunfullmäktige om kommunen orsakat miljökador eller ej. Majoriteten ansåg inte det. Kommunen förlorade dock den rättsliga processen mot de människor som bodde intill en avfallstipp och som fått sitt vatten förstört.

Björn Gillberg pekar på fakta som har stor betydelse på miljöområdet. Ju större enskild sektor, desto lättare att ställa hårda miljökrav.

De borgerliga partierna har föreslagit obligatoriska miljökonsekvensanalyser i den svenska planeringsprocessen. Jordbruksutskottet har ställt sig bakom detta förslag.

Det är nämligen viktigt att vi gör klart för oss vad som händer med miljön när vi vidtar en viss åtgärd. Mot detta syndade regeringen då den gav klartecken till jordbrukets trädesprogram 1987. En öppen jord, en träda, läcker kväve som ett säll. Regeringen åstadkom den största ökningen av kväveläckaget som vi någonsin haft – av okunskap, trots varningar. I en debatt i oktober 1986 varnade jag Birgitta Dahl.

Personligen är jag däremot glad över regeringens förslag om ett anslag till att åtgärda gamla miljökador. I den utredning som ligger bakom förslaget var jag ensam om att tycka att det var rimligt att vi gemensamt tar ansvar för detta och att det därmed är logiskt att finansiera åtgärderna med budgetmedel.

Vi moderater är däremot starkt kritiska till att med statsmedel betala utspel inför den socialdemokratiska partikongressen. De 100 miljonerna för att rena Dalälven vill vi alltså tillföra anslaget Åtgärder mot miljökador. En hel del av detta anslag behövs säkert till insatser i Dalälven, men Dalälven får på lika villkor konkurrera med andra viktiga objekt.

I den intensiva miljödebatt vi haft de senaste åren har inte alltid saklighet och balans varit de mest utmärkande dragen. Viljan att skapa sensation och befinna sig i miljökampens frontlinje har präglat utspelen.

Birgitta Dahl har, åtminstone verbalt, stått högt uppe på barrikaderna och som en härförare utpekat olika delar av Sverige som särskilt drabbade och i behov av politiska åtgärder. Laholmsbukten var drabbad av kväveutsläpp från jordbruket i området. I själva verket visar satellitbilder att det är det förorenade Öresundsvattnet som förs upp till Laholmsbukten. Där kan det ge näring till algblomning och miljöproblem.

Vid partikongressen i höstas var det Hisingens tur. Volvo stod i skottglug-

gen. Kolväteutsläpp från Hisingen drabbar främst området mellan Borås och Alingsås.

Varför var lika stora kolväteutsläpp från Brofjordens raffinaderi, som drabbar Vänersborg, inget problem? Det kan väl inte vara svårare för den socialdemokratiska regeringen att ställa krav på företag som står rörelsen nära, i detta fall OK?

Om de svenska miljöproblemen skall lösas genom att riksdagen skall dela upp Sverige i små delar där åtgärder skall sättas in kommer det att ta orimligt lång tid innan problemen är lösta.

Vi moderater vill sätta in åtgärder på bred front. Ingen del av Sverige skall lämnas åt sitt öde.

Herr talman! Jens Eriksson kommer senare att redovisa vår syn på havsföroreningarna, och Ingrid Hemmingsson skall ta upp frågor kring avfallshantering, återvinning m. m.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer i aktuellt betänkande som moderata företrädare i utskottet ställt sig bakom.

Anf. 4 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! I dag, på nationaldagen, debatterar riksdagen miljöfrågorna. Viktiga beslut kommer att fattas. Riksdagen har tidigare kritiserat regeringen för att miljöpropositionen kommit för sent. Värdefull tid har gått förlorad. Jordbruksutskottet upprepar den kritiken i dag genom att säga att utskottets arbete med propositionen måst koncentreras till två arbetsveckor. Det uttalandet är berättigat.

Miljöengagemanget är stort i riksdagen. Under den gångna mandatperioden är det riksdagen som på flera områden haft initiativet i miljöarbetet.

Jag nämner några initiativ som riksdagen tagit, i flera fall med motstånd från socialdemokraterna.

- * Riksdagen begärde våren 1985 att regeringen skulle överväga en internationell luftvårdsfond.
- * Riksdagen begärde hösten 1985 – mot socialdemokraternas vilja – ett åtgärdsprogram mot freonutsläppen.
- * Riksdagen begärde hösten 1986 – mot socialdemokraternas vilja – ekonomiska stimulanser för bättre avgasrening i den befintliga bilparken.
- * Riksdagen begärde hösten 1986 – mot socialdemokraternas vilja – ett pantsystem för miljöfarliga batterier.

Riksdagen upprepar i dag dessa tillkännagivanden till regeringen. Med undantag av förslaget om åtgärdsprogram mot freoner har regeringen inte fullföljt riksdagens beslut.

Trots den korta handläggningstiden har jordbruksutskottet kunnat lägga ned ett omsorgsfullt arbete vid behandlingen av miljöpropositionen. På inte mindre än 17 områden finner utskottet regeringens förslag vara otillräckliga. Samtliga ställningstaganden grundar sig på förslag som folkpartiet, nu eller tidigare, fört fram i riksdagen. Det är glädjande att motsvarande förslag till stora delar också funnits i motioner från andra oppositionspartier och att

majoritet har kunnat vinnas för väsentliga förbättringar av regeringens förslag.

Prot. 1987/88:134
6 juni 1988

*Miljöpolitiken inför
1990-talet*

Jag vill här kommentera några av förslagen.

Som ett mål för svavelutsläppen läggs fast att de skall minska med 80 % till sekelskiftet.

Utskottet vill ha ett handlingsprogram mot koldioxidutsläppen.

En internationell luftvårdsfond kan bli ett verksamt medel för att minska utsläppen från inte minst de länder som starkt bidrar till försurningen i Sverige. Detta har riksdagen uttalat sig för tidigare.

Stimulanser för att få katalytisk rening av utsläppen från befintliga bilar är en symbolfråga för miljöpolitiken. 1 000 kr. i bidrag är folkpartiets förslag, och det konkreta förslaget har jordbruksutskottet ställt sig bakom. Miljöministern har kritiserat förslaget, men jag förutsätter verkligen att regeringen och berörda myndigheter på ett positivt sätt fullföljer resultatet, om utskottets förslag nu också blir riksdagens beslut.

Jag vill också, herr talman, uttala tillfredsställelse över att socialdemokraterna i jordbruksutskottet på samma sätt som representanterna för övriga partier har förstått att stora risker föreligger för monopol på reservdelsmarknaden. Enligt miljöministerns egen redogörelse till riksdagen måste bilavgaslagen ändras för att detta skall uppnås. Jag uttrycker förhoppningen att miljöministern i kontakterna med ansvarig myndighet medverkar till en positiv lösning. Som jag har upplevt diskussionerna är det ett mycket enigt jordbruksutskott som står bakom önskemålen om konkurrensneutralitet.

Förslagen från jordbruksutskottet gäller i övrigt skärpta svavelgränsvärden för eldning, åtgärder mot de freoner som redan finns i naturen, källsortering av avfall, upprepande av krav från riksdagen om miljöfarliga batterier, Nordsjökommissionen och den internationella luftvårdsfonden. Ett betydelsefullt miljöframsteg är införande av obligatoriska miljökonsekvensbeskrivningar. Att de bör prövas i vissa verksamheter är regeringens förslag.

Orden "bör" och "prövas" förekommer ofta i miljöpropositionen. "Mycket prat och litet substans", säger miljöjuristen Staffan Westerlund i en tidningsartikel.

Jordbruksutskottet preciserar och säger: Det finns skäl att införa obligatoriska miljökonsekvensanalyser i den svenska planeringsprocessen. Regeringen får uppdraget att återkomma med förslag hur analyserna skall infogas i planeringsprocessen.

Så vill jag fästa kammararens uppmärksamhet på det sista förslaget om ett tillkännagivande. Det gäller miljöprovningen av vägar och trafikleder.

I samband med trafikpropositionen motionerade folkpartiet om att vägbyggnader skulle prövas enligt miljöskyddslagen. Glädjande nog ställde sig ett enigt jordbruksutskott bakom det förslaget i yttrande till trafikutskottet. Vid trafikutskottets behandling avstyrktes förslaget av en majoritet bestående av socialdemokrater och moderater. Representanterna för övriga partier reserverade sig till förmån för folkpartiets förslag och jordbruksutskottets enhälliga yttrande. Vpk kom tillbaka med ett likartat yrkande, nu i samband med miljöpropositionen. Det var bra att moderaterna i utskottet medverkade till ett förslag om tillkännagivande som socialdemokraterna

sedan anslöt sig till. I det förslaget föreslås att nuvarande regler med prövning enligt vägslagen skall utvärderas 1989.

Vi i folkpartiet har inte nått så långt som vi ville, nämligen till ett beslut redan nu att vägarna skall prövas enligt miljöskyddslagen. Tillkännagivandet är dock ett steg på vägen, och jag känner mig säker på att det ursprungliga förslaget om prövning enligt miljöskyddslagen kommer att vinna vid den utvärderingen. En grundlig miljöprövning är nödvändig med hänsyn till naturvårdsaspekter och trafikens miljöpåverkan över huvud taget.

På åtta punkter har regeringen fått majoritet med stöd endera av moderaterna eller av vpk. Jag skall nämna två av de frågeställningarna.

Folkpartiet, centern och vpk vill att miljöorganisationerna skall få samma möjlighet att anföra besvär i miljöärenden som arbetstagarorganisationerna har. Jag vill fråga socialdemokraterna: Varför vägrar ni de ideella miljöorganisationerna den enligt min uppfattning självklara rätten att följa upp sitt engagemang också med besvärsmätt?

De borgerliga partierna vill ha skärpta krav för industrins utsläpp till kommunala reningsverk. Många giftiga och svårnedbrytbara ämnen tillförs reningsverken. Det hade varit värdefullt om majoritet kunnat vinnas för det förslag som redovisas i reservation 75.

Jag är förvånad att miljöministern valde att presentera miljöpropositionen på det sätt hon har gjort. I presskonferenser över hela landet utpekades den som en av socialdemokraternas stora banbrytande insatser. I en tidningsartikel skrev jag: "Det finns skäl för Birgitta Dahl att känna en viss ödmjukhet inför de gigantiska miljöuppgifterna." Det är en ödmjukhet som för övrigt bör gälla alla oss som tar del i miljödebatten. Men Birgitta Dahl borde ha känt till att folkpartiet och andra ville gå längre. Birgitta Dahl hade ju i förväg fått ta del av våra och andras miljömotioner. Riksdagen har under flera år varit pådrivande och otålig, och regeringen borde därför ha förstått att otillräckliga förslag skulle möta kritik.

Det är tillfredsställande att jordbruksutskottet, trots bristande tid, nu har rättat till en del brister. Miljöministern bör vara tacksam för detta och inte vifta bort jordbruksutskottets arbete som lättviktigt och marginellt – det fick vi höra i en Eko-intervju häromdagen. Jag hoppas på mer positiva tongångar i dag.

Finns det då inget positivt i miljöpropositionen? Den som lyssnat på mig kan kanske tro att jag anser att så inte är fallet. Jo, det finns bra förslag, t. ex. om freoner – även om miljöministern glömt bort att vi har mängder av freon ute i naturen som restprodukter efter många års användning.

Återvinning behövs. Dessutom är det angeläget att Sverige på den internationella arenan arbetar för att reduceringarna skall bli större än Montrealprotokollet innebär. Utskottet talar om detta utan att direkt föreslå att det skall riktas ett tillkännagivande till regeringen.

Det finns förslag om skärpta mål och skärpta normer vid utsläpp och om förstärkningar av tillsynen. Allt detta är förslag som vi ställer upp på, förslag som vi från folkpartiet tidigare redovisat i våra motioner. Karl Erik Olsson har sagt att miljöpropositionen är ett golv. Det kan jag hålla med om. Men det finns också hål i detta golv, något som jag skall återkomma till senare.

Folkpartiet vill dock på flera områden gå längre än regeringen. Vi har

redovisat våra synpunkter i inte mindre än 62 reservationer, varav ungefär 25 avgivits tillsammans med andra partier. Till detta kommer ytterligare ett yrkande som Anders Castberger senare kommer att ställa. Det gäller ett ärende där en reservation var inlämnad men till följd av utskottets stora arbetsbelastning inte kom med i betänkandet.

Jag yrkar bifall till alla reservationer där vi som representerar folkpartiet finns med. Jag hänvisar också till fem särskilda yttranden i betänkandet och skall nu försöka belysa skillnaderna mellan folkpartiets syn på miljöpolitiken och socialdemokraternas, så som den presenteras i miljöpropositionen.

Folkpartiets principiella uppfattning är att ett miljömål skall läggas in i alla verksamheter: jordbruksverksamhet, industriell verksamhet och offentlig verksamhet. Förearen skall stå för miljökostnaderna. Detta hindrar inte att staten har det övergripande ansvaret för miljöpolitiken. Staten måste ställa resurser till förfogande för forskning, bevarande av natur och mycket annat. Vi tror på marknadsekonomi och på utveckling och tillväxt. I flera år har vi tillsammans med de övriga borgerliga partierna drivit frågorna om ekonomiska styrmedel. Birgitta Dahl och socialdemokraterna har tidigare hånat oss och osakligt fört fram att vi skulle vilja att företagen skall kunna köpa sig fria från miljöansvar. Den reella avsikten har varit den rakt motsatta, nämligen att förearen skall betala.

Nu har socialdemokraterna bytt fot. Socialdemokraternas kongress har uttalat sig för miljöavgifter. De demagogiska uttalandena har upphört att ljuda här i kammaren – och ut över landet. Det är bra att den omvändningen kom – bättre sent än aldrig! Många betydelsefulla år har dock gått till spillo.

Folkpartiet har år efter år redovisat den splittrade bild som råder inom miljöområdet. Den svenska miljölagstiftningen består av en mängd olika lagar och bestämmelser.

En grupp av lagar är de som främst rör markanvändningen. Dit hör plan- och bygglagen, naturvårdslagen och naturresurslagen.

En andra grupp är de lagar som rör vatten och luftvård – t.ex. miljöskyddslagen, strålskyddslagen, lagen om kemiska produkter, kärntekniklagen och hälsoskyddslagen.

En tredje grupp är de lagar som berör exploatering, bl. a. vattenlagen och skogsvårdslagen.

En fjärde grupp är arbetsmiljölagstiftningen.

Samma splittring råder på organisationssidan. Vi i folkpartiet hävdar att miljöfrågorna är så angelägna att de borde handhas av ett statsråd som inte också har ett sidoansvar för verksamheter som i bland står i strid med miljöintressena. Splittringen är alltså stor. Det finns ett femtontal verk som har miljöansvar. Statsrådet Birgitta Dahl har genomfört partiella utredningar när det gäller den s. k. Heurgrenska utredningen som bara delvis har följts upp i propositionen. Hon talar allmänt om en översyn av naturvårdslagen och om en samordning mellan verksamheterna. Men det erfordras en genomgripande och allomfattande översyn av både lagstiftning och organisation. Miljörättsjuristen Staffan Westerlund har, som jag ser saken, på ett utmärkt sätt sammanfattat bristerna och redovisat vägar till lösningar som är värda att pröva.

Till framgångarna i utskottsarbetet hör beslutet om obligatoriska miljö-

konsekvensanalyser. Det är också viktigt att framhålla att vi i folkpartiet i reservationer har fört fram förslag om en skärpning av miljöskyddslagen.

Miljöföreningar känner inga gränser. Sverige har ett stort ansvar när det gäller att agera aktivt på det internationella området. Miljöproblemen kring Nordsjön är akuta, och vi måste arbeta för ett samlat agerande Nordsjöstaterna emellan. Folkpartiet har länge sagt att Sverige bör arbeta för en Nordsjökommission. Utskottet ställer sig bakom vårt förslag, men socialdemokraterna motsätter sig detta.

Jag hoppas verkligen att miljöministern får ny inspiration, så att hon kan agera för ett fullföljande av det beslut som riksdagen troligen kommer att fatta om några timmar. Det som har hänt västkusten under den senaste tiden bör väl utgöra en anledning för regeringen att vidta nya åtgärder. En liknande betydelsefull frågeställning gäller arbetet för en internationell luftvårdsfond. En sådan har riksdagen uttalat sig för tidigare och nu återupprepas detta tillkännagivande.

Sverige har mycket att ge i ett sådant arbete. Förutom ansvaret för att skyddet för oss själva blir bättre har Sverige också ett ansvar för att svensk teknik sprids till andra länder och att dessa länder stimuleras när det gäller att förbättra sin miljö. En internationell luftvårdsfond innebär ju inte att de andra länderna slipper undan sitt ansvar för miljöfrågorna. I stället skulle den kunna innebära en stimulans, ett teknikutbyte och en aktivering beträffande miljöarbetet. Det är detta som enligt folkpartiets uppfattning är huvudsyftet med en internationell luftvårdsfond.

Jag har sagt att propositionen, även om den har stora brister, innehåller ett antal bra förslag. På två områden är bristerna i det närmaste totala. Det gäller avfallshanteringen och naturvården, som kan betecknas som två gapande svarta hål. Där finns alltså inte det golv som Karl Erik Olsson talar om.

Avfallsberget växer. Den mängd avfall som årligen uppkommer kan uppskattas till tiotals miljoner ton. Avfallsproblemen kan sägas vara av tre skilda slag:

Det första problemet är slöseriet med resurser t. ex. när det gäller råvaror. En vettig naturresurspolitik är därför att så långt som möjligt begränsa avfallet. Det andra problemet är slöseriet med mark för deponering. Nya områden måste ställas till förfogande för avfallet. Dessutom kan det bli läckage av giftiga ämnen, som inte bryts ned i naturen. Det tredje problemet är föroreningen av miljön, framför allt i samband med förbränning av avfall. Till detta kommer det miljöfarliga avfallet.

Över huvud taget råder det i vårt land stor osäkerhet om avfallshanteringen, om riskerna med denna och om avfallshanteringens påverkan på miljön. Läckaget till luft och grundvatten kan på sikt bli ett hot mot människans hälsa. Det finns redan exempel på att så är fallet, inte minst när det gäller det miljöfarliga avfallet.

Riksdagen har år efter år behandlat motioner på avfallsområdet. Regeringens och utskottsmajoritetens budskap har varit – det senaste exemplet är en skrivelse till riksdagen: Regeringen skall redovisa förslag. Men i miljöpropositionen hänvisas återigen till uppdrag till naturvårdsverket. Folkpartiet har en konkret syn på avfallsfrågorna.

Sverige saknar i dag en lagstiftning som innehåller generella krav på

återvinning. En sådan lagstiftning skulle kunna påverka dels en utveckling mot slutna system och samverkan mellan tillverkningsindustrier, dels en sådan sammansättning av produkter som underlättar återvinningen. All återvinning skall underlättas. För att inte ytterligare dela upp den redan splittrade miljölagstiftningen är det lämpligast att komplettera miljöskyddslagen och lagen om kemiska produkter.

Så långtgående åtgärder vill riksdagen inte gå med på. Vi i folkpartiet har tillsammans med centern reserverat oss till förmån för en återvinningslag.

Jag skall nu gå över till att diskutera naturvården och skyddet av natur, flora och fauna.

Först och främst vill jag ännu en gång nämna de hot mot naturen, både till havs och på land, som föroreningen och utsläppen av gödningsämnen och tungmetaller innebär. Vi i folkpartiet har när det gäller detta betänkande reserverat oss bl. a. till förmån för

- totalförbud mot miljögiften PCB,
- beslut att göra Kattegatt till miljöskyddsområde,
- avgifter på kväveoxider och klorutsläpp samt
- intensivare samarbete med Finland och Norge.

Till detta kommer en bortglömd reservation om ett samarbete med de nordiska länderna, inkl. Danmark.

En hotad natur behöver, förutom det skydd som en förbättrad miljö ger, också få ett skydd mot överexploatering och utarmning.

För oss i folkpartiet är vården av den svenska naturen en hjärteangelägenhet. År efter år har vi – ofta ensamma, men ibland med stöd av andra – drivit kravet på skydd för älvar, fjällskogar, urskogar, våtmarker, hedar, mägergravar, flora och fauna. Vi har funnit att alla talar väl om naturvården. Det gör också Birgitta Dahl i miljöpropositionen. Hon är nästan lyrisk i sina beskrivningar. Men på något sätt uppfattar jag Birgitta Dahls budskap om naturvården som ett vackert stackmoln en solig sommardag. Ett stackmoln är ju vackert att se på, men det har ingen substans och ger inget vatten till växtligheten på jorden.

Som jag har uppfattat det hela är naturvården inget prioriterat område för socialdemokraterna – det rör sig bara om vackra ord. Var finns förslagen om att fullfölja fjällutredningen och inrätta nationalparker, som har diskuterats under så många år? Var finns planerna redovisade för ett berättigat skydd av urskogar, fjällskogar och våtmarker? Var finns de slutförda inventeringarna av de områden som behöver skyddas i form av reservat?

I mitt hemlän finns det t. ex. ett område som heter Kindlahöjden. Representanter för samtliga partier i länet har motionerat om skydd för detta område. Men hur ser socialdemokraterna på möjligheterna att med de resurser som nu står till förfogande klara det området plus många andra angelägna skyddsbehov? Var finns resurserna för de behoven?

För oss i folkpartiet är naturvården ingen lyx som man bara talar väl om, utan den är en lika viktig hörnsten i miljöarbetet som andra insatser. Därför anvisar vi fördubblade anslag för naturvården. Socialdemokraterna skjuter naturvårdens behov framför sig. Således blir det många konflikter. Men flertalet människor vill ju att vi skall ta ett reellt ansvar för naturen.

Vi i folkpartiet har i våra miljömotioner till årets riksmöte – liksom vi tidigare har gjort – försökt att redovisa en heltäckande miljösyn. Därmed menar jag inte att vi har redovisat lösningen på alla miljöproblem! Miljöfrågorna kräver, som jag har sagt, ödmjukhet från alla. Nya frågor dyker ständigt upp. Senast gällde det Västerhavet. Miljöarbetet måste alltså ständigt anpassas till nya situationer.

Vi uttalar tillfredsställelse över att några av våra förslag blir tillgodosedda i miljöpropositionen. Vi är glada över att oppositionspartierna så många gånger har kunnat föra miljöarbetet ytterligare ett steg framåt, i enlighet med de förslag som vi och andra har fört fram. Vi vill göra mer på miljöområdet. Detta har vi redovisat i våra 62 reservationer, som jag återigen yrkar bifall till.

Jag vill slutligen ännu en gång peka på riksdagens stora miljöengagemang. Det finns ju många motioner och många förslag. Riksdagen visar att det är den som driver miljöfrågorna framåt. Men ibland är miljöministern och regeringen motsträviga.

Birgitta Dahl bör vara tacksam för att hon har en riksdag som efter bästa förmåga söker ta ansvar för de frågor som hon har att handlägga i regeringen.

Herr talman! Eftersom det är nationaldagen i dag skall jag avsluta mitt anförande med att läsa upp några strofer av en dikt som är skriven av lyrikern Björn Julén:

Om det hotade

Det du måste vara rädd om
är alltid enkla saker
sånt som förstörs
av trycket utanför.
Klart insjövatten, gröna blad på träden,
blå luft att andas blybefriat,
mat utan tillsats, hus som får stå kvar.

Det gäller att slå vakt om
bara enkla ting.
Upptäcka den stämpeldyna som heter
gräs,
dess allt gulare förnedring under våra
larvfötter.

Ett långsamt uppvaknande efter oss
strå för strå
ett enstaka samtal med vinden om
befrielse
som växer till sång, till segersång
efter oss:

Grönt gräs i blå vind
klara forsar, rena sjöar.
Och barn med leksugna ögon
som ännu väntar och hoppas och tror.

Anf. 5 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till de reservationer till betänkandet som vpk har varit med om att avge.

Miljöfrågor är politiskt högtintressanta. Partierna tävlar om att ligga långt framme. Det är miljörörelsens tålmodiga arbete och verklighetens fakta – fakta som är så tydliga att ingen vågar bortse från dem – som har drivit på detta intresse. Ozonskiktets uttunning, växthuseffekten genom koldioxidhalternas ökning, det som i dagarna händer på västkusten, det som sedan decennier har hänt och som successivt uppdagas i Sundsvallsbukten vid Nobels industrier i Svartviksområdet – allt detta är förutsättningen för det politiska intresset.

Regeringens mycket tacksamma roll är, som Lars Ernestam mycket riktigt påpekade, att man har ett drömläge – ett drömläge för hårdare tag. Det finns en riksdagsmajoritet som inte på någon punkt har tyckt att regeringen går för hårt eller för snabbt fram. Det finns också en majoritet hos allmänheten. Vad är det då som bromsar?

Miljöpolitik är en fråga om makt. Det är maktpositioner i samhället som avgör hur snabbt och hur långt man kan gå. Det här vet regeringen, och det vet naturligtvis vi som sitter i riksdagen. Den makten kan utövas med demokratisk kontroll i folkvalda institutioner eller i slutna styrelserum och med penningen som grund för makten. Det är det som det ytterst handlar om.

Vem fördelar jordens resurser? Är det vi som sitter här i riksdagen som fördelar resurserna i Sverige? Nej, det är det förvisso inte.

Det är först när den ekonomiska utvecklingen inriktas på mänskliga behov – människors hälsa, sociala, kulturella och andra värden – som den nuvarande destruktiva utvecklingen kan brytas.

Ett modeord i debatten är ekologi. Ekologi betyder egentligen läran om levande varelsers förhållande till miljön, men det har också kommit att få en betydelse av goda förhållanden för levande varelser i miljön. Det är ungefär samma glidning i ordet ekonomi, som betyder läran om hushållning men som har kommit att betyda hushållningen i sig.

Vilka har då makten? Hur utnyttjas makten? Den delen av analysen handlar miljöpolitiken sällan om. Hur kan makten hotas? Ja, naturligtvis i första hand genom konkreta krav och konkreta åtgärder som makten kan reagera på. Vi är alla beredda att med ord ansluta oss till det som alla säger sig kämpa för, nämligen den goda miljön. När det kommer till konkreta detaljer och kanske, som det kan tyckas, mycket betydelselösa detaljer utmanar vi inte makten.

Vilken betydelse har det för människans välfärd att använda blekt hushållspapper och blekt toalettpapper? Vilka välfärdsintressen hotas om man i lag skulle ge sig på att reglera denna synnerligen betydelselösa detalj? Det är naturligtvis ingen som hotas av ett sådant ingrepp – ingen utom den som finner att man kan tjäna mer på att hantera frågan på ett miljömässigt dåligt sätt.

Trots det som Ivar Virgin sade om industrins oegennyttiga inställning i sådana här frågor, är det ändå resultatet som vi måste titta på – de resultat som innebär att det icke finns någon punkt där industrin har kommit med

initiativ utan att samhället och opinionen har drivit på. Det finns fall där det har skett förbättringar, men då har vinsten även där varit drivkraften.

Törs vi inte utmana makten, ens genom att lagstifta om att inte använda klorblekta varor, vars enda funktion är att slänga, ja, då skall vi inte inbilla oss att vi har mycken kraft till övers för att gå på de verkligt viktiga maktfrågorna.

Vi skulle kunna gå vidare i konkreta detaljer. Vi skulle kunna säga att de 30 största kommunerna skulle få som uppgift att se till att deras slam var giftfritt. Villkoret för det skulle vara att de industrier som är anslutna till kommunala reningsverk naturligtvis skulle ha det första ansvaret.

Finns det någon som helst vettig förklaring till att vi inte vågar ta sådana konkreta steg? Finns det över huvud taget någon vettig anledning till att vi inte skulle börja analysera frågan om varför vissa produkter används – jag återkommer till det – produkter vars enda funktion är att slängas?

Förpackningsindustrin är en av de mest vinstgivande industrierna i landet. Man har långt ifrån mutat in hela sin marknad – det finns mängder av intressanta detaljer att exploatera, områden att öka sina vinster på.

Jag frågade en gång en bekant till mig som jobbar just med förpackning och reklam vad det kommer sig att tandkräm är förpackad i kartong när kaviar inte är det. Det är ju samma produkter i den meningen att det är en metalltub, och man skulle tycka att det vore samma behov av att skydda dem – ja, kanske rent av större behov att skydda kaviar, eftersom den skall ätas.

Det är förpackningstekniska, distributionstekniska och vinsttekniska argument som gör att slutet på den delen av marknaden ännu inte syns. Var viss om att det kommer kartonger till kaviartuberna också! Förpackningsindustrin, som sysslar med produkter vars enda funktion är att slängas, har förvisso inte uttömt sina idéer. Kemikalieanvändningen i allmänhet måste naturligtvis också ifrågasättas. Vi måste pröva behoven av kemiska ämnen och produkter. Det måste ske förändringar i den nuvarande makt- och industristrukturen. Men redan nu kan produktregistret användas som ett instrument om det byggs ut och om det öppnas för demokratisk insyn. Det enda argumentet för att hålla det stängt för insyn är marknadsskäl, produkthemligheter och omsorgen om vinsten i stället för om människors hälsa.

Vi måste pröva alla gamla och de nya kemiska ämnen och produkter som införs. Vi måste fråga oss: Behövs detta? Lika mycket måste vi i det framtida samhället ifrågasätta den fullkomligt gigantiska fördelningen av resurser till onyttiga ändamål. Vilka intressen svarar för den barocka satsning som exempelvis bilindustrin gör, då den introducerar nya produkter vars egenskaper inte skiljer sig från dem som redan finns. En sådan här prövning skulle få positiva effekter på miljö- och hälsoproblemen inom snart sagt alla områden. Förslag till sådana former för en demokratisk styrning av produktionen som måste syfta till sparsamhet, hushållning och återanvändning, måste vi naturligtvis ta itu med att utarbeta.

Frågan är vad regeringen kan göra i det stycket, när vi nu lever i en marknadsekonomi. Ja, myndigheter och statliga verk kan naturligtvis få direktiv att i verksamheten sätta människors hälsa och miljö samt samhälls-ekonomiska överväganden i första rummet. En parlamentarisk kommission

borde tillsättas, med uppgift att analysera frågor som gäller en annan hushållning och en ekologiskt inriktad produktion, övergång till miljövänligare material, förändrade konsumtionsmönster samt hur de skall förenas med en solidarisk och rättvis fördelningspolitik. Det är det vi bör syssla med. Mycket av det som vi har betraktat som styrmedel begränsas av att vi skall stanna inom en marknadsekonomi och vid de åtgärder som "marknadsekonomi" tål, innan den övergår till att vara en planerad ekonomi.

I varje annat sammanhang anser vi att överväganden, planering och analys är förutsättningen för att vi skall kunna ta itu med komplicerade samband och viktiga frågor. När det gäller fördelningen av våra gemensamma resurser skulle det däremot ske enligt marknadsprinciper. Det finns inget företag, ingen institution eller verksamhet som inte noga planerar och analyserar sin verksamhet innan åtgärder vidtas. Men i fråga om vad som skall produceras i vårt land, hur det skall ske och för vilka är det marknaden som skall styra. Varje politiskt och ekonomiskt system ger svar på frågan vad som produceras, hur det skall ske och för vilka. Svaren blir olika beroende på hur omsorgsfullt de frågorna har förberetts.

Miljöavgifter har kommit att framställas som ett mycket betydelsefullt sätt att styra användningen av insatsmedlen i produktionen. Jag tror att det är en felsyn. Men jag är fullt medveten om att vi själva, inom vpk, i enskilda fall har stött förslag om miljöavgifter. Men jag vägrar att se det som ett generellt och kraftfullt medel att styra produktionen med. Det är genom en demokratisk kontroll av produktionen, genom de maktstrukturer som styr produktionen i dag, som vi kan få en annan tingens ordning.

Det finns andra, något underliga, exempel på tron på, låt oss kalla det välvilja och marknadens förmåga att kunna läka sin egna skador. Det gäller förslaget från regeringen om att man skall kunna använda sponsring i sådana här sammanhang. Enligt regeringen skall sponsring absolut inte kunna användas om den förbinds med villkor som begränsar ansvariga myndigheters handlingsfrihet och om den skulle kunna medföra något beroendeförhållande av något slag. I vilket annat sammanhang medför inte ekonomiskt stöd ett beroendeförhållande? Är det någon som inbillar sig att de kommersiella krafternas makt i fråga om kulturpolitiken eller reklam i TV inte får konsekvenser som medför beroendeförhållanden? I vilket annat syfte än att köpa sig goodwill eller att direkt köpa sig en marknad för sina produkter skulle den som sponsrar frågor av vikt för miljön göra det? Varje sådant steg, som innebär att vi överlåter ansvaret än mer på de krafter som har svaret för de problem som vi står inför, medför naturligtvis att vi verkligen hamnar i bakvänt land. Det finns i det här fallet ingen annan möjlig väg än att låta statsmakten, riksdagen och regeringen, ange spelreglerna och fördela resurserna genom de demokratiska organ som vi alla har varit med om att bygga upp. Det är där fördelningen skall ske, inte på andra ställen.

Anf. 6 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Det finns en ny insikt och medvetenhet hos en majoritet av medborgarna i Sverige i dag. Det är insikten om att det går att förändra den pågående miljöförstörelsen. Det är insikten om att vi, på ett helt annat sätt än tidigare, har en beredskap att aktivt ta del i kampen för att rädda vår miljö.

Detta är ovärderligt i en tid då många ganska svåra beslut måste fattas och genomföras, beslut som inte alltid, i ett kortsiktigt perspektiv, ter sig attraktiva, men som på längre sikt är helt ofrånkomliga. Med kunskap och insikt kan även till synes impopulära beslut vinna respekt och anslutning. Regeringens proposition om miljöpolitiken inför 90-talet är efterlängtd. Aldrig tidigare har någon regering över huvud taget ägnat miljöfrågorna en sådan uppmärksamhet som i dag. Aldrig tidigare har en så samlad redovisning, med åtföljande förslag, legat på riksdagens bord.

Propositionen är offensiv. I vissa stycken kommer Sverige att inta den absoluta täposten i Europa. Jag tycker att det finns anledning att påminna om detta faktum. De borgerliga partierna må gnälla, och tala om senfärdighet och ofullständighet. Men icke någon gång under era dagar, månader och år i kanslihuset förmådde ni presentera något liknande. Ni tog dåligt vara på den grund som dåvarande jordbruksminister Svante Lundkvist hade lagt i miljöfrågan 1976. Ni avslög nästan alla socialdemokratiska initiativ i riksdagen. Er regering förmådde aldrig jämka samman de stundtals helt oförenliga viljorna, för att visa handlingskraft i den redan då så viktiga miljöfrågan. Regerandet var för er viktigare än det goda resultatet.

Därutöver har ni, under åren 1982–1988, inte presterat någon gemensam miljödeklaration eller miljömotion i riksdagen. I de flesta fall har ni heller inte kunnat ena er i viktiga principfrågor rörande miljön, precis som i politiken i övrigt. Era särdrag – som Karl Erik Olsson uttryckte det – satte käppar i hjulen för detta.

Av dessa skäl framstår er kritik av regeringens proposition som en smula övermaga. Det är först när ni har ett förslag från socialdemokraterna som ni delvis samlar er och i vissa avseenden också lyckas snärja in vpk i borgerlighetens garn, allt för att framstå som duktigare och än mer benägna än socialdemokraterna att fatta långtgående beslut.

Men, mina herrar, vi har backspegeln putsad. Och, Jan Jennehag, historien förskräcker!

Herr talman! Det är inte utan en viss känsla av stolthet som vi socialdemokrater nu ställer oss bakom regeringens proposition.

Det betyder att vi bryter med ett tänkande som alltför lång tid rått i samhällsdebatten. Det betyder också att vi på ett nytt och kraftfullt sätt är beredda att korrigera de krafter som styr miljöförstörelsen. Precis som i krig uppstår nämligen miljöproblem när marknadskrafterna sätter pris på mark, vatten och luft, antingen som råvaror eller som avfallsbehållare. Konkurrensen om dessa ting, som resulterar i utnyttjande och exploatering, är miljöns största fiende. Eller med andra ord: En oreglerad marknadsekonomi är förödande för jordens framtid.

Propositionens förslag har två tidsdimensioner. Den ena är räddningsplaner för det akuta skedet, den andra är omställningsplaner för det långsiktiga, det förebyggande.

Till de akuta problemfrågorna hör bl. a. försurningen, föroreningen av haven och nedbrytningen av ozonskiktet. Dessa frågor kommer Grethe Lundblad och Björn Ericson att mera i detalj redogöra för senare.

Till omställningsplanerna hör områdena energi, trafik och jordbruk. I fråga om samtliga dessa har särskilda propositioner avlämnats. Känneteck-

nande för förslagen är att de bryter med det gamla sättet att leva och handla. Förutom möjligheter till teknisk utveckling föreslår de nämligen just omställning

- av nuvarande energipolitik
- av en trafikpolitik sprungen ur 50- och 60-talens villkorlösa landsvägsexpansion
- av dagens industrijordbruk där rationalisering och effektivitet sätts före etik och normalskalighet.

Herr talman! På ett antal punkter föreslår utskottet förändringar i och tillägg till propositionens förslag. Det är av stort värde med en självständig och kreativ riksdag. Vi socialdemokrater har därför aktivt deltagit när det gäller en del av dessa tillägg. Det är fråga om en ökning av anslaget till hotade arter, en fast målsättning för svavelutsläppsreduktionen vid sekelskiftet, monopolsituationen på våra verkstads- och reservdelsmarknader, miljösituationen i södra Östersjön, en utvärdering av väglagens miljökonsekvensbeskrivningar senast 1989, vikten av miljöinriktning vid vissa högre utbildningar, samt förslag om att införa obligatoriska miljökonsekvensbeskrivningar i den svenska planeringsmodellen.

Dessa förslag, tillägg och förtydliganden för miljöarbetet framåt.

Vi tar däremot bestämt avstånd från vissa förslag som en enad opposition för fram. Vi är kanske något förvånade över hur oppositionen när det exempelvis gäller koldioxiden går samman, men har tre helt motstridiga uppfattningar beträffande kärnkraftens framtid. När man ser en chans att slå regeringen blir avvecklingen av kärnkraften en sekundär fråga, då sluter centern och vpk upp bakom de moderata kärnkraftsintressena och vill ge regeringen till känna förslag som har sin grund i den moderata motionen. Där föreslås bl. a. att "kärnkraften behålls i drift så länge detta är möjligt från säkerhetsmässiga och ekonomiska utgångspunkter"! Jag förstår att moderaterna här vädrar morgonluft.

I morgon är det energidebatt. Då kommer vi socialdemokrater att stå fast vid beslutet om avveckling. Moralen bjuder att vi dagen före den debatten inte ansluter oss till något som innebär en motstridig uppfattning. Det gör centern och vpk.

Ett annat åtminstone för vpk mycket märkligt ställningstagande är generositeten mot bilindustrin. I andra sammanhang talar ni högljutt om att regeringen drar in för litet av de miljardvinster bilindustrin genererar. Nu delar ni guldbyxor med de borgerliga och ger regeringen i uppdrag att hitta på hur samhället skall göra för att stimulera bl. a. nya bilmotorer. Här försöker ni minsann inte hota makten. Nej, buga månde herr Gyllenhammar, blekna månde herr Marx.

Herr talman! När miljöpropositionen presenterades var den borgerliga kritiken entydig på en punkt. Det gällde ekonomiska styrmedel. Det var ganska naturligt att det var den punkten man lyckats smälta samman i, eftersom den i så hög grad är förknippad med ett marknadsekonomiskt tänkande.

För både folkpartiet och moderaterna är ju marknadsekonomin en förutsättning för en god miljöpolitik: "marknadsekonomin underlättar en

aktiv och ambitiös miljöpolitik", anser folkpartiet, "marknadsprinciperna och äganderätten erbjuder också ett verkningfullt sätt att stimulera en miljövänligare produktion", anser moderaterna.

Av detta tänkande följer att de borgerliga partierna sedan många år tillbaka som ett huvudnummer haft ekonomiska styrmedel. De har varit skiftande sinsemellan, de har under åren ändrat skepnad men de har uppburits såsom ett viktigt genombrott för miljöpolitiken.

Vi socialdemokrater är motståndare till att man skall kunna köpa sig rätten att smutsa ner – eller – som Lars Ernestam uttryckte saken – att förorenaren skall betala. Det har varit vår grund när vi motsatt oss de olika borgerliga förslagen genom åren. Nu säger vi oss emellertid att med den skärpning i regelsystemet som propositionen förordar finns det skäl att utreda om regelsystemet kan kompletteras med någon typ av avgifter.

Syftet med dessa avgifter skall vara styrande. De skall inte ses fiskalt utan som medel för att stimulera fram ny miljövänlig teknik. Om inte detta sker belastas produktionen så att priset i konsumentledet ökar, och därmed kan konsumtionen förhoppningsvis styras över mot mer miljövänliga produkter.

Man kan anta att åtminstone två kriterier bör vara uppfyllda för att det skall vara befogat med ekonomiska styrmedel:

- 1) Det bör gälla många likartade verksamheter med mer än lokala effekter.
- 2) Det bör vara lätt att mäta det hela på ett rimligt och rättvist sätt.

I debatten har det genom åren talats om skatterabatter, om bubblor – dvs. säljbara utsläppsandelar inom en region – samt om regelrätta avgifter på all miljöstötarde verksamhet.

Mångfalden är och har varit stor, och därför är förslaget om att på denna punkt inte fatta beslut i dag klokt. Denna principfråga, för det är det ju faktiskt, behöver studeras ytterligare. En snabb utredning är därför välkommen.

Herr talman! "Det var en gång en stad i hjärtat av Amerika där allt levande tycktes leva i harmoni med sina omgivningar." Så inleds Rachel Carsons bok Tyst vår. På nästa sida kan man läsa: "Men en dag började en underlig farsot sprida sig över området och ingenting var längre som förut. En underlig stillhet ruvade över området. Fåglarna till exempel – vart hade de tagit vägen?" Och ytterligare en bit längre fram står det: "Det var inga häxkonster, inga fiendeaktioner som hade tystat det nya livets återfödelse i denna slagna värld. Det var dess egna invånare som gjort det."

Den kanske största miljöfaran, sett i ett internationellt perspektiv, är förändringen av floran och faunan. Nertagningen av regnskogarna, där 80-90 % av de landbaserade arterna finns, innebär en början på en monokulturisering som är starkt underskattad.

Även i Sverige har vi anledning att se upp beträffande vår gröna sfär i miljöpolitiken.

Nya brukningsmetoder i jord- och skogsbruket, utdikning av våtmarker, plantering av främmande trädslag är faktorer som innebär ett hot mot både djur- och växtarter.

I propositionen betonas här hänsynen till naturmiljön vid all markanvändning – fortsatt ekonomiskt stöd skall ges till enskilda jordbrukare som utför

vård av odlingslandskapet, ett samordnat handlingsprogram för hotade växt- och djurarter skall upprättas, naturvårdslagen skall ses över och naturvården effektiviseras över huvud taget.

Med anledning av Lars Ernestams inlägg vill jag påminna om att det var vi socialdemokrater som föreslog de ändringar i naturvårdslagen som gör att kommunerna i dag har ett ökat ansvar och även möjlighet att inrätta både naturreservat och naturvårdsområden. Det ökade ansvaret kostar naturligtvis pengar. Då kan man inte dränera kommunernas ekonomi på skattemedel, som vissa av eller samtliga borgerliga partier vill göra.

Förslagen i propositionen när det gäller den gröna sfären tycker inte alla partier är tillräckliga. Fjällvärlden, urskogar, våtmarker, osv. är föremål för många reservationer. Vi socialdemokrater har självfallet inget principiellt emot dessa förslag, men de flesta av dessa frågor finns samlade i naturvårdsverkets utredning, som skall vara klar under detta år. Utskottet betonar det angelägna i att inventeringsverksamheten kan fortsätta och att de mest värdefulla naturtyperna blir kartlagda.

Ett område som inte fått så stor plats i propositionen är avfallsfrågan. Det beror på det uppdrag naturvårdsverket har att utvärdera erfarenheterna inom avfalls- och återvinningsområdet. Utgångspunkten för uppdraget är att mängden avfall skall minska så långt som det är tekniskt och ekonomiskt rimligt. Jag vill också gärna betona att avfallsfrågan, precis som när det gäller trafik, energi och jordbruk, är en "omställningsfråga", dvs. vi kan inte fortsätta med det system vi har i dag, utan det framtida förslaget, baserat på naturvårdsverkets utredning, bör innehålla en helhetssyn som gäller avfall både i producent- och i konsumentledet.

På två punkter har oppositionen en annan uppfattning är vi socialdemokrater när det gäller avfallet. Man vill göra tillkännagivanden angående pant på batterier och angående källsortering, där bl. a. vpk föreslår ekonomisk stimulans för att bygga om sopbilar. Vi menar att båda dessa förslag inryms i uppdraget till naturvårdsverket, och det finns därför enligt vår mening ingen anledning att ge regeringen detta till känna.

Herr talman! En sträng lagstiftning är grunden i miljöpolitiken. Tillämpningen av miljöskyddslagen skall skärpas. Miljöhänsyn skall i framtiden väga tyngre än i dag. Företagens egenkontroll blir strängare. Vid ansökan om tillstånd skall ett kontrollprogram redovisas. En årlig miljörapport skall av företagen lämnas till tillsynsmyndigheten. Brottsbalken skall ändras: miljöbrott, även de som i dag betraktas som icke-grova, kommer att beläggas med strängare straff.

Slutligen, herr talman: Staffan Westerlund har citerats flera gånger i dag. Han är jurist och anser att lagar och domstolar i huvudsak skall sköta miljöpolitiken. Till det vill jag säga att ett samhälle inte byggs av lagar allenast. Den civiliserade kulturen bär på en moral som kommer ur människors värderingar. I ett land som Sverige, där vi tror på människorna, där vi i dag tror att politiska partier, organisationer, grupper och enskilda förmår förmedla och bära vidare en moral för utveckling av det goda samhället, har naturen och miljön sin allra största chans att överleva.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till jordbruksutskottets hemställan

*Miljöpolitiken inför
1990-talet*

Anf. 7 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig till att börja med utnyttja repliken till att yrka bifall till alla reservationer som centerpartiet står bakom och i övrigt till utskottets hemställan – jag glömde det i mitt förra inlägg.

Margareta Winberg angrep tidigare icke-socialistiska regeringar och de borgerliga partierna för att inte ha gjort någonting. Visserligen var det, tror jag, större skillnad mellan partierna på 1970-talet än det är i dag – det var då ibland svårt att få gehör. Men jag sade tidigare att jag kände glädje över att kunna konstatera att opinionsarbete lönar sig – det gäller naturligtvis också i viss mån folkpartiet och i något högre grad moderata samlingspartiet.

Trots detta hände det emellertid en hel del under den här tiden. Det är viktigt, tycker jag, att komma ihåg det. Jag tänker på bl. a. försurningspropositionen och initiativet till miljökonferensen 1982. Redan 1981 samlade den dåvarande regeringen forskare för att samordna kunskaperna om algblooming. Sedan dess har det på det område egentligen inte hänt någonting förrän alldeles nyligen. Naturresurs- och miljökommittén tillsattes, som lade fram program för naturskyddet och program för miljöskyddet och som även hade förslag till ekonomiska styrmedel. Utredningen var färdig 1983, och regeringen har inte i nämnvärd grad använt den utredningen. Den tidigare borgerliga regeringen tog internationellt initiativ till att minska freonanvändningen, förbjuda sprayförpackningarna.

Det är viktigt att komma ihåg att det här är en process; jag delar Margareta Winbergs uppfattning att det tar tid att komma i väg. Vi har kommit en bit på väg, och vi vill gå vidare. Jag tycker att man skall uppskatta att det nu finns en bred opinion som driver miljöarbetet framåt och inte kritiserar det.

En sak som jag måste fråga om gäller attityden till koldioxidutsläppen, som i propositionen behandlas i en text som är ungefär fem centimeter lång, dvs. väldigt sparsamt. Skall jag förstå Margareta Winberg på det sättet att en avveckling av kärnkraften förutsätter en höjd kolanvändning? Kommer det att bli på det viset? Det är ju märkligt att socialdemokraterna när det gäller jordbruket och miljön, som skall debatteras senare i dag, inte har tagit chansen att lägga fram ett förslag om att utnyttja den kapacitet som finns i den svenska marken att producera biobränslen. Där hade ett sådant förslag kanske platsat bättre än i en reservation från socialdemokraterna.

Anf. 8 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Margareta Winberg sade att ett så långtgående dokument i miljöfrågorna aldrig tidigare presenterats. Jag skulle vilja säga att det nog finns anledning att diskutera den tätt position i Europa som hon talade om. Bl. a. Västtyskland har antagit utomordentligt långtgående krav på miljöområdet, krav som i många fall är betydligt mer radikala än våra.

På ett område är vi unika – det skall villigt erkännas – och det är när det gäller freonet; där går vi onekligen före. Men jag vill påpeka vad som bl. a. stod i vår motion i januari: Trots att Sverige egentligen betyder väldigt litet för den totala freonanvändningen bör Sverige visa sin solidaritet med

världssamfundet genom att kraftfullt och bestämt visa sin vilja att med råge uppfylla Montrealprotokollets krav. – Jag tycker att regeringens linje här gör det, och det är bra.

Margareta Winberg var också inne på frågan om ekonomiska styrmedel. I ena meningen säger hon att det är egentligen inte någonting att verka för, men plötsligt ändrar hon attityd och säger att utredningen om ekonomiska styrmedel ändå är väldigt bra och att hon hoppas att den skall kunna leda fram till någonting.

De borgerliga partierna har år efter år efter år i reservationer om ekonomiska styrmedel pekat på möjligheten att använda dem i miljövårdens tjänst. Vi har så småningom fått med socialdemokraterna på att använda instrumentet i vissa sammanhang. Så vi får väl hoppas att utredningen leder till någonting positivt och att den socialdemokratiska attityden förändras.

Vi erkänner att marknadsekonomin på vissa punkter inte fungerar alldeles tillfredsställande och har då ansett att ett alternativ är att sätta pris på miljön, och det kan man göra med ekonomiska styrmedel. Det här måste självfallet kombineras med åtgärder av annan typ – administrativa styrmedel, gränsvärden som sätts politiskt, m. m.

Anf. 9 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! När socialdemokraterna är trängda i debatten har de en mall, som innehåller två punkter: först skall man kritisera de sex borgerliga regeringsåren, och sedan skall man tala om borgerlig splittring. Jag var litet nyfiken på hur Margareta Winberg och andra skulle göra i dag på den punkten, om den här mallen skulle komma till användning i debatten, och den kom också.

Då vill jag först säga till Margareta Winberg om de borgerliga åren att då hände det ganska mycket på miljöområdet, särskilt när folkpartiet hade regeringsansvaret. Visst kunde det ha hänt mer under de övriga åren, när vi upplevde att marknadsintressen och näringsintressen hade litet för stort utrymme. Men det som är viktigt är att de borgerliga partierna nu är överens om miljöpolitiken i stora stycken.

Därför är jag något förvånad över Margareta Winbergs sätt att argumentera. Nu, när det finns 17 tillkännagivanden och en rad gemensamma borgerliga reservationer, är det klart redovisat att de borgerliga partierna samlat står för en bättre miljöpolitik.

Sedan några synpunkter i anslutning till det Margareta Winberg sade. Hon sade så här: Vi ställer inte upp på att förorenare skall betala.

Vad menar Margareta Winberg med det? Är det staten som med moms eller annan skatt skall betala miljökostnaderna? Är det inte så att miljökostnaderna måste täckas och betalas vid källan? Det här måste Margareta Winberg förklara för mig. Är det verkligen socialdemokraternas syn Margareta Winberg givit uttryck för?

Sedan tog Margareta Winberg upp koldioxidproblemet. Det är klart att vi har närmat oss det problemet från olika håll. Men då frågar jag Margareta Winberg: Är inte koldioxidproblematiken en så allvarlig miljöproblematik att den behöver studeras ytterligare? Och är det inte så att den är bara marginellt berörd i propositionen?

Om naturvården säger Margareta Winberg: Det är angeläget att inventeringsverksamheten skall fortsätta. Ja, det är en formulering som står i propositionen och som har stått i väldigt många propositioner och också i utskottets betänkande. Men vi vill ha konkreta resultat, Margareta Winberg.

Till slut har jag en fråga till Margareta Winberg. I mitt huvudanförande tog jag upp besvärsträtten. Ni går emot att de ideella organisationerna skall ha samma möjlighet att anföra besvär i miljöärenden som de fackliga organisationerna har. Hur vill Margareta Winberg förklara det ställningstagandet?

Anf. 10 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! De borgerliga partierna har lyckats snärja vpk, säger Margareta Winberg. Till hennes uppgift i dag hör naturligtvis att försvara propositionen, och i den uppgiften ingår att ge vpk smisk och en knäpp och ett nyp. Naturligtvis är det på det sättet. Men det förhåller sig ju rent sakligt så att en uppfattning eller en åsikt inte med nödvändighet blir felaktig därför att den omfattas av borgerliga företrädare.

Margareta Winberg hade också backspegeln putsad, och spåren förskräckte. Vems spår är det som förskräcker här i Sverige? Är det företrädare för kapitalet eller för arbetarrörelsens radikala del som orsakat problemen?

Jag fick också höra att vpk genom att ta ställning för en reservation som innebär minskade utsläpp skulle ha gynnat Gyllenhammar. Socialdemokraterna har tidigare varit med på stimulanser för bättre avgasrening i nya bilar. Det är nog främst de nya bilarna som Gyllenhammar tjänar pengar på, inte på dem som redan finns.

Vad Marx har i det här sammanhanget att göra har jag svårt att förstå. Marx skulle säkert ha haft betydligt mer att säga om socialdemokratins klassarbete genom decennierna än att vpk medverkar till att enskilda bilägare får ett bidrag för att minska avgasutsläppen.

Anf. 11 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Karl Erik Olsson har lämnat en lång redogörelse för vad som hände under de borgerliga regeringsåren. Han undvek sorgfälligt det som inte hände men som det faktiskt var bäddat för 1976, när Svante Lundkvist lämnade över jordbruksministerposten till Anders Dahlgren. Då hade han varit ute i Europa och kommit ganska långt i sina förhandlingar om bilaterala avtal med andra länder. Det dröjde fyra eller fem år innan den näste jordbruksministern kunde fullfölja det arbetet.

Jag skall inte trötta kammaren med att räkna upp vad mycket annat som man underlät att göra, men en sak vill jag säga: Många gånger fick den dåvarande borgerliga regeringen dess bättre ordentligt stryk, om jag uttrycker mig litet vanvördigt, av riksdagen under de här åren.

Karl Erik Olsson säger vidare att det var större skillnad mellan de borgerliga partierna då än vad det är nu. Nu är ni så eniga, så nu skall det gå bra, om ni eventuellt skulle vara tvungna att regera i höst. Jag vill ta upp en fråga, och den gäller kväveoxidutsläppen. Det finns tankar om att de skall minskas med ett precist mått fram till sekelskiftet.

Jag vill fråga Karl Erik Olsson hur det skall gå till. Centern är mycket duktig – det erkännandet skall ni ha – när det gäller trafikpolitiken. Ni vill

sänka hastigheterna, och ni vill förändra strukturen över huvud taget. Moderaterna, å andra sidan, vill höja hastigheterna och är inte alls intresserade av några kollektiva lösningar av trafikproblemen. Har ni någon tanke på hur reduktionen av kväveoxiderna skall kunna genomföras? Det är bara en liten detalj.

Vad beträffar utsläppen av koldioxid tror jag att Karl Erik Olsson inser att om man skall nå ett långsiktigt mål – och i det här fallet föreställer jag mig att avvecklingen av kärnkraften t. o. m. tidigare än vad vi vill är ert långsiktiga mål – måste man ibland göra en liten krok. Gör man inte den kroken, kanske man går miste om målet alldeles.

Självfallet skall koldioxidutsläppen reduceras på lång sikt. I det korta perspektivet är det emellertid väldigt svårt att säga om så kan bli fallet. Här sätter vi socialdemokrater avvecklingen av kärnkraften i förgrunden. Vi vet inte exakt hur det går, och i er energipolitiska motion vet ni inte heller hur ni skall göra. Där talar ni nämligen inte om vilka energislag ni skall använda för att kunna avveckla kärnkraften.

Moderaterna talar om ekonomiska styrmedel. Jag kan erkänna att vi har litet grand förändrat vårt synsätt därvidlag. Men vi är inte säkra på hur det skall gå till, och vi vill definitivt inte – det är svar till Lars Ernestam också – att företagen skall kunna köpa sig fria. Det är därför vi föreslår en utredning.

Anf. 12 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Anders Dahlgren gjorde på sin tid inte en del av de saker som inte heller socialdemokraterna tidigare hade gjort. Det finns fortfarande kvar mycket att göra. Men låt oss komma överens om att göra så mycket vi orkar med nu och dra nytta av alla positiva förslag!

Detta med kväveoxidutsläppen är ju inte så mycket att fråga oss om. När det gäller målsättningen för dem har ju regeringen och socialdemokraterna fått majoritet genom att moderaterna ställer upp med sitt stöd. Det är ju ni som har bekymret, och inte vi.

Vi måste naturligtvis fortsätta att bearbeta de två partier som håller igen.

Jag tycker det finns anledning att för kammaren citera ur regeringens proposition 1987/88:85 på s. 88:

”Innan ställning tas till ytterligare skärpta nationella målsättningar bör kostnader och andra effekter av nödvändiga åtgärder studeras. Vilka tekniska åtgärder som skulle fordras för att minska svavelutsläppen med 70–80 % samt halvera kväveoxidutsläppen till sekelskiftet jämfört med 1980 års nivå bör utredas.”

Man vågade sätta gränser för svaveldioxidutsläppen, och det är positivt, men här vågade man inte gå med på vårt mål, utan stannade kvar på den nivå som biträds av moderaterna. Man väger den ekonomiska aspekten mot vad naturen tål och väljer att stanna kvar på den nivå som krävs ur kortsiktig ekonomisk synpunkt.

Sedan till koldioxidfrågan. Jag skall inte här redovisa hur kärnkraften kan ersättas: Jag tror det finns anledning att komma tillbaka till den frågan under debatten i morgon, när vi har mer tid. Men vi avser inte att utöka koldioxidutsläppen, att förbränna mer fossilt bränsle för att ersätta kärnkraften. Det finns andra möjligheter. De möjligheter som står till buds, vid sidan

av kärnkraften, är flödesenergi, sol-, vind- och vattenkraft samt bioenergi.

Vi vet att det finns en del att göra när det gäller vindkraften, och vi är överens om att inte utnyttja mer vattenkraft. Men bioenergi är en resurs vi skulle kunna ta tag i. Det borde dock föreslås i en proposition från regeringen i stället för att man bara noterar det i korthet i en reservation från socialdemokraterna, där man kort noterar att bioenergi kan användas, samtidigt som man går emot att sätta en gräns som skulle främja bioenergianvändning.

Anf. 13 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag vill återkomma till den beskrivning som Margareta Winberg gav av propositionen och de borgerliga förslagen. Först gjorde hon en våldsamt attack mot de borgerliga förslagen till förbättringar i miljöpolitiken, men litet senare i sitt anförande sade hon att den socialdemokratiska gruppen i utskottet har ställt sig bakom en hel del förslag från de borgerliga partierna till en skärpning av utskottets skrivning. Jag får inte detta att riktigt gå ihop. De framförda förslagen måste uppenbarligen innebära en förstärkning av miljöpolitiken, annars hade socialdemokraterna väl inte stött dem.

Jag vill nämna några exempel på områden där vi har gått längre. Ta t. ex. svavelavgifterna. Vi använder ekonomiska styrmedel och lägger en svavelavgift på den tjocka eldningsolja med 8 000 kr. per ton svavel. En sådan avgift skulle styra användningen av den tjocka eldningsolja, som har den höga svavelhalten, och måste rimligtvis pressa ned användningen av den och förbättra vår miljö genom lägre svavelutsläpp.

På samma sätt har vi när det gäller kolförbränningen, där man fått majoritet i utskottet för tuffa tag mot utsläppen, krav som skall gälla redan från den 1 juli i år. Detta är en väsentlig skärpning i förhållande till regeringens linje.

Här har vi två klara exempel på att majoriteten i utskottet har gått längre än regeringen.

Margareta Winberg citerade Rachel Carson. Jag är en stor beundrare av Rachel Carson, som visat att vi har använt tekniken på ett oförnuftigt sätt och att det fanns all anledning att rätta till detta. Men Margareta Winberg tar de tropiska regnskogarna som ett exempel, och där har ändå de borgerliga partierna tillsammans i biståndssammanhang föreslagit större anslag för att råda bot på dessa problem.

Anf. 14 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Är inte detta ganska märkligt! Här behandlar vi en proposition som sägs vara den största miljöpropositionen genom tiderna. Vi har 175 motioner och 600 yrkanden. Vi har, sägs det, det största betänkande som någon gång förekommit i riksdagen. Och ändå använder Margareta Winberg halva sin repliktid till att diskutera vad som hände år 1976–1982. Då är man i argumentationsnöd!

Margareta Winberg sade vidare, med tanke på våra synpunkter om översyn av miljölagstiftningen, att ett samhälle inte byggs bara av lagar utan också av folkrörelser, organisationer etc. Det är naturligtvis riktigt, men

samtidigt. Margareta Winberg, är det viktigt att vi har en bra lagstiftning och att den lagstiftningen följs. Menar inte socialdemokraterna det?

Så kommer jag till frågan om att föreningarna skall betala. Jag fick svaret att Margareta Winberg vill ävvakta utredningen. Men måste inte även socialdemokraternas princip vara att produktionen skall bära sina miljökostnader? Har hon en annan uppfattning bör hon tala om det.

Jag ställde en fråga som jag inte fått något svar på. Det gällde de ideella organisationernas rätt att överklaga beslut i miljöärenden. De fackliga organisationerna har den rätten. Nu frågar jag Margareta Winberg än en gång: Varför ställer socialdemokraterna inte upp på att de ideella organisationerna skall ha samma rätt som de fackliga att överklaga beslut angående miljön?

Är inte t. ex. Svenska naturskyddsföreningen tillräckligt seriös? Är inte de andra miljöorganisationerna seriösa nog? Vågar man inte låta miljöopinionen begära prövning av dess ställningstaganden också i rättsliga sammanhang?

Anf. 15 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Till Karl Erik Olsson vill jag säga att jag antar att han är medveten om att det är skillnad att sätta en bestämd gräns mellan svavelutsläpp och kväveutsläpp. Vi har gått med på en gränsdragning för svavelutsläppen därför att vi anser att en sådan är möjlig. Men vi vet inte hur man måste omställa vissa system och annat för att nå en reduktion av kväveutsläppen. Vi vill studera detta.

Till Ivar Virgin vill jag säga att vi har ställt oss bakom vissa krav på förtydliganden och förstärkningar av förslagen i propositionen. Visserligen anser vi att det i ett par fall innebär att man litet grand slår in öppna dörrar, men vi har ändå gjort det.

Jag är inte säker på att den svavelavgift som ni har föreslagit verkligen blir styrande. Denna svavelavgift skall alltså vara 80 kr./m³ olja. Jag tycker att det i sammanhanget finns anledning att för både centern och vpk läsa upp den del i den moderata motionen som tillkännagivandet om svavelhalt bygger på.

”En bibehållen drift av de svenska kärnkraftverken även efter år 2010 ger däremot, tillsammans med hårda utsläppskrav för svavel vid förbränning, goda möjligheter att uppnå och överträffa målet att minska svavelutsläppen med 70–80 %.”

Den samlade oppositionen har alltså enat sig om ett tillkännagivande på grund av en sådan här moderat motion. Jag har inte fått något svar vare sig från centern eller vpk hur de kan göra det. Jag är mycket förvånad, och jag förstår att Ivar Virgin är mycket glad.

Till Lars Ernestam vill jag säga att vi har uppfattningen att produktionen skall bära sina egna miljökostnader. Vad vi däremot inte kan ta ställning till i dag är på vilket sätt detta skall ske. Det är inte så underligt. Här har det nämligen, som jag sade i mitt inledningsanförande, förekommit allchanda förslag. Jag vet att t. ex. Folkpartiets ungdomsförbund har varit varma anhängare av de s. k. hubblorna, och man kan ju diskutera hur bra de är. Jag vet också att folkpartiet har ändrat sin inställning genom åren. Jag tycker att

det förslag om en utredning som nu presenteras är bra, och det ger oss tid att tänka över denna fråga.

Herr talman! Den här debatten har visat att det finns en mycket stor ambition i riksdagen när det gäller miljöfrågorna, och det är bra. Men debatten har också visat att oppositionen i en del fall är beredd att fatta beslut som kanske är mer till skada än till nytta för miljön, om man till miljön inräknar kärnkraftens avveckling. I fråga om detta ställer sig socialdemokraterna vid sidan av, och vi beklagar att vi har en samlad opposition emot oss.

Anf. 16 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! I år högtidlighåller riksdagen Sveriges nationaldag med att lägga fast riktlinjerna för miljöpolitiken inför 90-talet. Det sker i den anda av nationell uppslutning som är värdig nationaldagen och de allvarliga frågor som vi i dag behandlar. Miljöpolitiken är, tillsammans med arbetet för fred och nedrustning, vår generations stora utmaning och uppdrag.

En överväldigande majoritet av Sveriges befolkning kräver otåligt och djupt oroad av hoten mot människan och naturen mer av oss. Bättre stöd kan vi inte få. Det visar att det har skett en avgörande sinnesförändring. Problem som tills nyligen försumrades och sopades under mattan tas nu upp på allvar och blir en uppfordran till handling.

Också i riksdagen finns detta engagemang. Och jag vill i dag upprepa det som jag så många gånger tidigare har sagt, trots de ilska utfall som oppositionen har gjort, nämligen att den huvudsakliga upplevelsen som jag har är att det, herr talman, finns hög ambition och bred enighet kring de beslut som nu skall fattas och som kommer att styra utvecklingen på 90-talet. Jag törs i all ödmjukhet även konstatera att det förslag som vi nu tar ställning till är ett historiskt nydanande förslag som innebär att man lägger fast riktlinjerna för hur man skall bygga ett samhälle där omsorgen om människan och miljön går före allt annat.

Den uppslutning och den breda enighet i riksdagen kring regeringens förslag som är ett faktum skapar naturligtvis en mycket god grund för snabba och kraftfulla åtgärder liksom för framgång i det internationella miljöarbetet. Just därför är det så trist att oppositionen ett valår som i år inte har kunnat avstå från att blåsa upp det som skiljer oss åt, vilket faktiskt är detaljer, till berg och till jättelika ballonger. Jag vidhåller nämligen, efter att inte bara ha gått igenom era förslag utan även efter att ha lyssnat till er i dag, att avvikelserna bara gäller detaljer. Ibland handlar det om att med andra ord säga samma sak utan att avvika i sak. Och i några fall är det fråga om riktigt dåliga förslag. Ett par sådana är förslag där borgarna och vpk har gått ihop om att säga att skattebetalarna, staten, skall ta över förorenarnas ansvar när det gäller att utveckla miljövänlig teknik eller att städa upp efter sig, t. ex. när det gäller att utveckla miljövänliga motorer eller att ta hand om miljöfarligt avfall.

Karl Erik Olsson och centern, vi är helt överens om att utsläppen av kväveoxider skall ned på en nivå som naturen tål. Men ert krav på 75 % är inte värt särskilt mycket respekt när ni inte med ett ord redovisar hur och när det skall ske. Detta har ni inte redovisat. Kväveoxiderna är ett mycket svårt område att hantera. Det är tekniskt och på annat sätt mycket svårt och

förenat med mycket stora konflikter med olika intressen i samhället. Uppriktigt sagt väntade jag mig av Karl Erik Olsson att han här i dag skulle, eftersom centern inte har gjort det tidigare, tala om hur centern vill nå detta mål. Vi är ju överens om att vi skall nå det. Sedan vet nog centern att 75 % inte är den siffra som allmäntillgängligt är den rätta för att tala om vad naturen tål utan att vi måste arbeta med utgångspunkt i hur situationen skiljer sig i olika delar av Sverige och världen.

Som mångårig ledamot av riksdagen tycker jag naturligtvis också att det är rätt och värdefullt att riksdagen medverkar i arbetet med miljöpolitiken och att det skall vara en dialog mellan riksdag och regering, och jag välkomnar alla bra förslag. Men förstör inte det goda intryck och det hopp inför framtiden som vi skulle kunna skapa bland medborgarna, och förstör inte styrkan i det internationella arbetet genom att på det här sättet förta intrycket av att regeringen på alla väsentliga punkter faktiskt är enig med riksdagens partier.

Herr talman! Den katastrof som vi i dag upplever i haven runt omkring oss utgör ett av många tydliga och skrämmande exempel på att vår livsföring och de produktionssystem och tekniker vi använder leder till oacceptabla konsekvenser och därför måste förändras på ett grundläggande sätt. Vårt aktionsprogram mot havsföroreningar och de internationella överenskommelser som vi arbetar för innehåller just därför åtaganden att ställa om tekniken och strukturen på de samhällsområden det här gäller – jordbruk, avloppssystem, industrier, trafik.

Vi har med andra ord dess bättre redan inlett det systematiska omställningsarbete som är nödvändigt för att rädda våra hav. Nya resurser – sammanlagt på 60 milj. kr. förra året och i år – har tillförts för både forskning och praktiska arbetsinsatser, och beslut har fattats och fattas kontinuerligt som innebär en skärpning av villkoren för de verksamheter som förstör våra hav. Ett sådant beslut som fattades för några veckor sedan är att all kvicksilverbaserad hantering i Skoghallsverken skall upphöra. Det beslutet fattades ursprungligen av Svante Lundkvist men upphävdes av Anders Dahlgren under Fälldin-2-regeringen.

Nu undersöker vi på punkt efter punkt om det är möjligt att ytterligare skärpa insatserna och snabba på tidsschemat. Samtidigt sätts alla insatser in för att bemästra den aktuella situationen och lära oss av den inför framtiden.

I torsdags beslöt regeringen att omedelbart tillföra de resurser som forskarna, fiskeristyrelsen och länsstyrelsen behöver för akuta insatser. I fredags inrättades en samordningsgrupp för det fortsatta arbetet med naturvårdsverkets chef som ordförande. I dag kan jag meddela att regeringen är beredd att tillskjuta upp till 30 milj. kr. ytterligare för att förstärka övervakningsarbetet, forskningen och det internationella arbetet.

I övervakningsarbetet skall både flygfotografering, satellitbilder och ökad mätning och provtagning från fartyg ingå. Syftet skall vara att följa och förutsäga händelseutvecklingen samt att informera allmänheten och förvarna näringsidkare. Det system som nu snabbt byggs upp skall vara ett led i en långsiktig utbyggnad av övervakningssystemet.

Resurserna för forsknings- och laboratorieverksamhet byggs omedelbart ut så att forskningen verkligen kan utnyttja den nuvarande situationen för att

förklara orsakssamband och därigenom hjälpa oss att skärpa och förfina våra insatser inför framtiden. Också här handlar det om en långsiktig förstärkning av organisationen både för forskare och när det gäller baslaboratorier.

De övervaknings- och forskningsprogram som nu utförs av de nordiska länderna och Västtyskland skall samordnas bättre. Berörda forskare kommer att samlas till ett arbetsmöte inom två tre veckor för att utbyta erfarenheter, gemensamt planera sommarens arbete och förbereda ett större internationellt symposium till hösten. Detta symposium skall genomföras som ett led i förberedelserna för nästa Nordsjökonferens som ett led i vårt pådrivande arbete för mer långtgående åtaganden.

Sverige arbetar sedan i mars för att vi redan till sommaren skall få ett gemensamt nordiskt aktionsprogram mot havsföroreningar. Detta skall behandlas av de nordiska miljöministrarna vid ett extra inkallat möte i augusti. Det mötet mellan Nordiska rådets presidium, samordningsministrarna och mig – som ordförande i miljöministerkommittén – som äger rum nästa måndag i Köpenhamn blir en välkommen hjälp i det arbetet. Det är faktiskt litet trögt, och vi möter en del motstånd.

Vi förstärker också resurserna för att driva på arbetet inom ramen för Oslo-, Paris- och Helsingforskommissionerna. Vår målsättning är att få till stånd mer långtgående åtaganden och snabbare genomförande. Vi kommer inte att spara någon möda i arbetet för att rädda våra hav. Huruvida en särskild Nordsjökommission utöver de kommissioner som redan finns kan göra nytta eller inte tycker jag är förhållandevis mindre viktigt än att på detta sätt med konkreta insatser driva arbetet vidare. Vi skall inte skaffa oss en byråkrati till. Kanske skulle den kunna fylla den funktionen att den förenklar arbetet genom att man avskaffar några av de tidigare. Men det är inte så enkelt som att vi själva kan fatta sådana beslut, vilket jag tror att oppositionen också vet.

Fru talman! Trafiken är ett av de områden där avgörande förändringar krävs för att vi skall kunna avvärja miljöhoten. Vi tar nu viktiga steg för att göra trafiksystemet bättre, med de nya avgaskraven för personbilar, den tunga trafiken, flyget och sjöfarten. Men det kommer inte att räcka. Vad som krävs är en total förnyelse av bilen som maskin och av själva trafikstrukturen, om Europa och världen skall kunna överleva och ändå ha ett bekvämt och bra trafiksystem. Och det är möjligt. Därför måste vi i dag ställa de krav som tvingar industrin att ta vara på den goda tekniken.

Detta handlar det också om när det gäller energiomställningen. Det mest revolutionerande är inte att vi skall avveckla kärnkraften och minska beroendet av kol och olja utan att vi skall bygga upp ett helt nytt energisystem för framtiden. Tanken på den katastrof som skulle inträffa om tredje världen upprepade den rika världens misstag är skrämmande.

Om vi skulle använda kärnkraft för att ersätta all fossilbränsleanvändning, eller hälften, skulle vi få leva med kalkylerade risker som är oacceptabla. Naturligtvis kan vi inte heller acceptera att fossilbränslen långsiktigt används för att lösa världens energiproblem.

Vad skall vi då göra? Jo, vi måste i grunden förändra systemet och befria det från både kärnkraftens och fossilbränslenas risker. Långsiktigt måste vi bygga upp ett nytt system grundat på helt nya tekniker och energikällor.

Fram till dess måste vi radikalt förbättra det system vi använder oss av under övergångsperioden.

Det viktigaste med den nya miljöpolitiken är just att vi inlett sådana radikala och långsiktiga omställningar för att drastiskt minska miljöeffekterna av vår livsföring och våra produktionsmetoder. Vi skall förebygga för att slippa reparera. Det gäller trafiken, de stora städernas livsmiljö och avfallshanteringen. Det gäller jordbruket, energisystemet och industrins produktionsmetoder. Det gäller självfallet också den ekonomiska politiken. Detta krav skrev den socialdemokratiska partikongressen in i höstas i riktlinjerna för den ekonomiska politiken, som ni nu vill komma efter med.

Steg för steg skall vi befria oss från de risker vi nu tvingas leva med därför att tekniken är dålig. All teknik skall i framtiden vara så ren att den går att använda i vår vardag utan risker. Vi skall inte förbruka mer resurser under vår livstid än vi tillför genom eget arbete. För att nå de långsiktiga målen ställer vi upp konkreta, tidsbestämda mål, som att all freonanvändning skall bort senast 1995 eller att kärnkraftsavvecklingen skall inledas 1995.

Detta har visat sig vara en oöverträffad metod när det gäller att driva på den tekniska utvecklingen – och nödvändig för att den skall komma till stånd. I dessa de yttersta av dagar har t. o. m. Hans Werthén, som länge hånade oss för avvecklingsplanen för freoner, ändrat uppfattning. I Dagens Industri den 31 maj 1988 säger han: "Freonets skadliga inverkan på miljön tog oss i branschen med överraskning men nu har alla accepterat detta faktum och arbetar för ersättning." Jag säger: Välkommen, ett bättre bevis för att regeringens miljöpolitik är en effektiv press på industrin kan vi inte få! Därigenom, Ivar Virgin, får de anställda också en möjlighet att göra det arbete de själva vill, men de behöver de förtroendevaldas hjälp för att få rätt uppdrag att utföra.

Den nya miljöpolitiken tror på demokratin och ett starkt samhälle som de bästa instrumenten i kampen mot miljöförstöringen. Visst har vi alla begått misstag i det förgångna. Just därför skall vi nu satsa på att förstärka och förbättra oss. Om inte de demokratiska institutionerna från kommunstyrelse och miljö- och hälsoskyddsnämnd i minsta kommun till regering och riksdag förmår att ta itu med miljöhoten hotas tilltron till demokratin, precis som om vi tillåter arbetslöshet och sociala orättvisor.

De som skall arbeta med miljön runt om i vårt land får därför nu nya, bättre instrument: strängare lagstiftning och tillämpning av lagstiftningen, en bättre organisation och mer resurser att göra ett effektivt arbete. Visst är det sant att lagstiftningen på miljöskyddets och naturvårdens område har sina brister. Det är därför vi skärper den i ett första steg och redan nu skall se över naturvårdslagstiftningen. Det pågår en genomgång av övrig lagstiftning inom regeringskansliet i syfte att ta itu med denna gigantiska arbetsuppgift.

Jag vill ändå uppmana till viss ödmjukhet och påminna oppositionspartierna om att både Birgit Friggebo, Elvy Olsson, Anders Dahlgren, Georg Danell och Eric Enlund, med Per Wramner som statssekreterare, hade möjlighet att göra någonting åt detta under de borgerliga åren.

För den socialdemokratiska regeringen är de nationella insatserna oupplösligt förenade med lokalt och regionalt arbete och ett intensivt internationellt arbete. I går, på världsmiljödagen, var vi på en gång värdar för

Socialistinternationalens miljökommitté och presenterade runt om i landet de lokala miljöpolitiska program som beskriver hur de riktlinjer vi i dag lägger fast skall omsättas i praktiken. Det är ett bevis för bredden i vårt arbete.

I den nya miljöpolitiken kommer det internationella arbetet att förstärkas ytterligare. Det är ofta tålamodsprövande och rymmer många motgångar – men också ljus i mörkret. Till sådana ljus i mörkret, framgångar för svenskt förhandlingsarbete, måste vi räkna överenskommelserna om Nordsjön och Östersjön, liksom den om långsiktiga minskningar av freonanvändningen. Men vi behöver gå snabbare och effektivare fram i dessa frågor liksom när det gäller Europas luft, ökenutbredningen i Afrika och skövlingen av Latinamerikas och Sydostasiens regnskogar. Jag vill säga till Ivar Virgin: Initiativ för att gå snabbare fram beträffande freonerna tog vi för ett halvår sedan, inom UNEP och andra organ.

Ett instrument för att pressa det internationella arbetet framåt är det internationella miljötekniska institut som regeringen har föreslagit skall inrättas i Stockholm och som riksdagen nu ställer sig bakom.

Ett annat instrument i det internationella arbetet är det program för att rädda världens skogar som Ingvar Carlsson som miljöminister införde för två och ett halvt år sedan och där vi under fem år har satsat 200 milj. kr., varav hälften just på u-ländernas problem.

Fru talman! Det finns, som jag redan har konstaterat, en mycket bred uppslutning bakom det historiska beslut om den nya miljöpolitiken som nu skall fattas. Varför behöver vi då en socialdemokratisk regering som garant för den miljöpolitik som kan vända utvecklingen och återskapa en värdig livsform för människan på jorden?

För det första: Vi är det parti som har en ideologi och ett partiprogram som sätter omsorgen om människan och miljön före vinstintresse och äganderätt. Man behöver bara gå till Gösta Bohmans missbruk av ordet frihet – där han i själva verket angriper strandskydd och annan liknande lagstiftning – för att förstå var skiljelinjen går.

För det andra: Vi har erfarenhet av reformistisk samhällsomdaning som behövs också på detta område. Vi står för den sociala ingenjörskonsten, för ett praktiskt inriktat program för hur vi skall arbeta.

För det tredje: Denna uppgift kräver ett så starkt politiskt ledarskap att man orkar ta strid både med dem som känner sig hotade av miljökraven och med dem som uppträder kortsiktigt och opportunistiskt. Det kräver att man förmår att samla sig till beslut även om det är obekvämt.

På denna punkt känner jag behov av att föra ett allvarligt samtal med och ställa några viktiga frågor till oppositionspartierna, om arbetet mot luftföroreningar. Först vill jag ge en kort bakgrund.

I miljöpropositionen lägger vi fram förslag till en förnyad aktionsplan mot luftföroreningar och försurning. Vi bygger vidare på det långvariga arbete som har bedrivits på detta område, och som har lärt oss t. ex. att vi måste använda olika strategier för att möta hoten, beroende på hur de ser ut på olika håll.

De lokala föroreningarna har vi självfallet störst möjlighet att komma till rätta med själva. Det är utifrån denna vetskap som regeringen ändrar

miljöskyddslagens 8 §, inför strängare krav för tätortsfordonen, ger en snabbutredning i uppdrag att föreslå åtgärder för en bättre tätortsmiljö och har gett länsstyrelserna möjlighet att införa regionala hastighetsgränser.

Den regionala föroreningsbelastningen ger sig till känna på allt fler områden. För kväveoxiderna, kolvätena och oxidanterna måste vi därför arbeta med samlade europeiska lösningar. Några verk samma förbättringar kommer annars aldrig att uppnås i vårt land. Det är den totala belastningen och inte bara våra egna utsläpp som måste minskas. Det är i det perspektivet vi skall se den s. k. 30-procentsklubben mot svavel. Vi arbetar nu vidare för att få till stånd ett motsvarande protokoll för kväveoxider. Än så länge är motståndet hårt. Men vi har vägrat att ge upp i dessa förhandlingar. I stället ser vi oss om efter nya metoder för att trycka på. Så sent som i förra veckan lyckades vi få gehör för vårt förslag om en gemensam miljöminister- och transportministerkonferens inom OECD.

Vi kan också se att det metodiska arbete vi själva har lagt ner på att ta fram mer miljövänlig förbränningsteknik och energisparteknik nu ger resultat också ute i Europa. När vi 1983 lade fast mycket hårda miljökrav för kolanläggningar reagerade såväl industri som kommuner mycket kraftigt och konservativt. Man var rädd för att den massiva kolsatsning som de borgerliga regeringarna hade inlett skulle omintetgöras. Det var också meningen – rätt upp och ner! Vi lyckades pressa ned kolanvändningen långt under den nivå som de borgerliga regeringarna planerade för. Men ur de hårda kraven och som ett resultat av bl. a. bränslemiljöfondens arbete har vi i dag tillgång till anläggningar med mycket goda miljöprestanda. Nyttan med detta kommer förvisso inte att vara störst i Sverige, där kol aldrig kommer att spela någon stor roll, utan i omvärlden, som behöver bättre teknik.

Fru talman! Utskottet säger sig vilja gå hårdare fram när det gäller kolmiljökraven. Men utskottets förslag är inget annat än ett slag i luften. De krav som utskottet för fram för nya anläggningar kommer att för stora omläggningar kunna underskridas i den vanliga tillståndsprövningen enligt miljöskyddslagen, vilket vi redan slagit fast i miljöpropositionen. Här har de borgerliga ingått en ohelig allians utifrån olika utgångspunkter, moderaterna för att man tror att detta krav skall hindra kärnkraftsavvecklingen och centern utifrån tron att detta skulle stimulera inhemska bränslen och småskalighet.

Verkligheten är naturligtvis inte så enkel. Det enda som särkravet med all säkerhet kommer att innebära är att storskaliga kraftverk gynnas på bekostnad av mindre kraftvärmeverk. Oppositionens förslag innebär ett oreserverat stöd till anläggningar som Värtan och de av industrin föreslagna i Oxelösund och Nynäshamn.

Det hade varit en annan sak om man föreslagit stränga utsläppskrav för de kolanläggningar som regeringen Fälldin i början av 80-talet var med om att släppa fram, i strid med oss socialdemokrater. Men så är inte fallet. De enda som stoppas är nya, småskaliga anläggningar som prövar bättre teknik än de gamla, t. ex. de i Hallsberg och Nässjö.

I miljöpropositionen har vi i stället föreslagit att miljökraven skall vara lika oavsett bränsle. Utskottets förslag skapar inte en bättre miljö, möjligtvis litet mer byråkrati.

Och låt också mig ta upp koldioxidfrågan. Självfallet anser regeringen att koldioxidutsläppen måste inte bara hållas konstanta utan minskas. Det ingår i våra långsiktiga åtaganden för omställning av energisystem, trafik och jordbruk.

Men på kort sikt kan ett sådant krav, om det drivs in absurdum, precis som Margareta Winberg framhöll, hota kärnkraftsavvecklingen och dess genomförande inom givna tidsramar, och det är naturligtvis moderaternas syfte med förslaget. Då handlar det inte om moderaternas och kärnkraftslobbys skräckscenario – en massiv kolkondensutbyggnad – utan om möjligheten att också kunna använda naturgas och torv i ett övergångsskede på vägen mot de långsiktiga mål vi socialdemokrater och, hoppas jag, åtminstone ett par av riksdagspartierna står för: ett energisystem som varken utsätter oss för kärnkraftens eller fossilförbränningens risker.

Min allvarliga fråga till centern och vpk är därför: Har ni låtit lura er av moderaterna, eller spelar ni medvetet med i valtaktiskt syfte? Kan vi lita på er när det kommer till avgörande beslut för att klara kärnkraftsavvecklingen? Och vem tror ni att ni med förtroende kan samarbeta med när det gäller det tredubbla uppdraget att avveckla kärnkraften, minska riskerna vid fossilförbränning och skydda våra älvar?

Dessa frågor, fru talman, leder över till den fjärde punkten – förmågan att regera. Går man bakom de slagord och fraser som används för att nedvärdera regeringens förslag, hittar man något helt annat:

Splittring mellan samtliga oppositionspartier på punkt efter punkt när det gäller sakfrågor, kravnivåer och resurser. Och medan de punkter där man samlat sig till gemensamma aktioner mot regeringen har klar karaktär av "pastor Jansson" är de punkter där man skiljer sig åt sådana som verkligen gäller intressefrågor, konflikter, klara ställningstaganden. Där centern vill ge mer resurser till försurningsarbetet och folkpartiet mer pengar till naturvård vill moderaterna skära ned kraftigt. Är detta en beskrivning av hur budgetarbetet skulle se ut i en eventuell borgerlig regering? Och vem skulle vinna det?

I den fråga som mer än något annat symboliserar kritiken mot avarterna i industrisamhället och upprottet till en ny och bättre teknik – energifrågan och kärnkraftsavvecklingen – är splittringen djupare än någonsin.

Min allvarliga fråga på denna punkt är därför: Är alla uppblåsta påståenden att man vill gå längre än regeringen bara tillkomna för att dölja denna djupa splittring och bana väg för samma strategi som 1976, dvs. att de tre borgerliga partierna var för sig skall värva väljare med totalt olika grundsyn för att sedan svika dem som är engagerade för miljön liksom kärnkraftsmotståndarna sveks av Thorbjörn Fälldin?

Fru talman! Låt mig till sist slå fast några viktiga ting för vårt kommande arbete.

Jorden, naturen, dess tillgångar, skönhet och rikedomar, är vårt gemensamma ansvar. Den skall brukas så, att vi kan försörja oss utan att naturen och framtida generationers försörjningsbas förstörs. Men det är också så, att människan har rätt att använda naturen. Människan måste i vissa avseenden påverka naturen för att kunna överleva.

Hur förenar vi då omsorgen om människan och omsorgen om naturen med

varandra? Hur hittar vi balansen mellan humanism och ekologi? Det oroar mig att vi alltför litet talar om människan, om de miljoner människor i Europa och ännu fler i ett globalt perspektiv, som förgiftas och dör och drabbas av svåra sjukdomar och outhärdliga dagliga levnadsvillkor på grund av miljöskadorna. Skall vi verkligen, som en del säger, helt och fullt leva efter naturens lagar? Naturens lagar är grymma och obarmhärtinga – där finns inget utrymme för den svage.

Det är enligt min mening viktigt att också lyfta fram människan, hävda de humanistiska värdena i dessa sammanhang. Människan representerar något alldeles unikt. Det är förmågan till kärlek och medkänsla och insikten att också den som är fysiskt svag har rätt att leva, enligt humanismens lagar.

Vår rätt att påverka naturen måste utgå från denna insikt: Vi måste skapa levnadsvillkor där alla har möjlighet att överleva och leva ett rikt liv, men vi skall göra det på ett sådant sätt att vi inte hänsynslöst förgiftar, förstör och exploaterar naturtillgångarna.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 17 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Birgitta Dahl tog upp många ämnen och ställde många frågor som det skulle ta lång tid att besvara. Jag skall ta upp några av dessa frågor.

Jag noterar bl. a. att attityden gentemot en Nordsjökommission nu inte är så negativ som jag tidigare har uppfattat den, vilket jag hälsar med tillfredsställelse. Avsikten med en sådan kommission är naturligtvis inte att skapa en onödig byråkrati utan att ge bättre förutsättningar för att kunna samarbeta kontinuerligt, så att man får fram åtgärder i tillräckligt god tid.

När det gäller havsmiljön måste jag ändå ställa en fråga till miljöministern: Vad är det som har gjort att regeringen beträffande klorutsläppen, som jag tidigare sade, tydligen har velat ta mera hänsyn till de ekonomiska intressena än till miljön? Vi vet ju att det finns möjligheter att agera mycket snabbare. T. o. m. VD-n i Korsnäs har sagt att kraven i propositionen kommer att mer än väl kunna uppfyllas. Därför har man väl satt målet litet väl lågt, Birgitta Dahl.

Miljöministern säger att de som skall arbeta med miljön skall få bättre resurser. I detta sammanhang finns det ett bekymmer som jag gärna skulle vilja ha utrett, om det är möjligt. Regeringen utlovar ju 100 nya handläggare. Men det finns inte pengar till dem. De 10 milj. kr. som anvisats räcker väl till i snitt en handläggare per län. De övriga känner sig fortfarande ganska osäkra. Det är en osäkerhet som är bekymmersam, eftersom det har rätt en oro ute på myndigheterna i dessa sammanhang.

Förslaget om inrättande av ett miljöteknikinstitut är bra. Men en internationell luftvårdsfond hade också behövts. Jag tror att vi måste försöka arbeta för en sådan, även om alla stater inte ställer upp. Hur tänker regeringen annars göra för att få länder, exempelvis Polen, att starta en utveckling mot bättre rening av utsläppen, om de inte har ekonomiska resurser, vilket vi vet att de inte har?

När det gäller reglerna för koleldning kan jag nämna att man vid

värmeverket i Nässjö väger mellan att använda flis eller kol. Där kommer en hårdare bestämmelse för koleldning naturligtvis att innebära att man kanske väljer ett bibränsle, vilket vore bra ur alla synpunkter.

Får jag slutligen bara säga att jag anser det vara värdefullt att miljöministern när hon i dag kommenterade riksdagsinitiativet hade ett något trivsammare ordval än tidigare. Vi är eniga om väldigt mycket, vilket jag också framhöll i mitt inledningsanförande. Men jag kan förstå om miljöministern är besviken över att socialdemokratin och regeringen inte har fått vara de som så att säga har angett den högsta nivån utan i vissa stycken har fått vara den som tillsammans med moderaterna anger den lägsta nivån.

Anf. 18 IVAR VIRGIN (m) replik:

Fru talman! Det sista som Birgitta Dahl talade om i sitt anförande var humanismen. Jag tar mig friheten att åter hänvisa till von Wright, vilken enligt min mening uttrycker det hela på ett mycket bra sätt. Det vi skall verka för är enligt honom: "Något i stil med den grekiska antikens ideal att stämma människans liv i harmoni med hennes naturgivna levnadsbetingelser." Detta kan säkert vi alla ställa oss bakom.

Jag vill ändå återkomma till den kampanj som socialdemokraterna för mot industrin, där man säger att industrin värnar om miljön bara när det finns pengar att tjäna. Jag vidhåller att kampanjen är kränkande och osann. Den är ett slag i ansiktet på framför allt alla de människor som gör ett verkligt fint arbete för att förbättra miljön. Det är ändå så att statsmakterna skall ge spelreglerna för hur miljön skall förbättras på olika sätt, med ekonomiska styrmedel, med administrativa regler, med koncessionsförfarande eller på annat sätt. Så är spelreglerna, och det tycker jag att vi skall respektera.

Jag tycker emellertid inte att regeringen riktigt lever upp till detta, när man t. ex. ställer vissa krav på Volvo och inte motsvarande krav på ett raffinaderi som Scanraff, som ligger bara några mil från Volvos anläggning och som förorsakar precis motsvarande utsläpp, som drabbar människor på exakt samma sätt.

Sedan vill jag ta upp freonfrågan. Kommer Sverige att verka för att tidigarelägga granskningskonferensen, att verka för att den skall äga rum före 1990? I så fall tycker jag att det är bra. Och i så fall följer man ett initiativ som har tagits i USA av det amerikanska naturvårdsverket, EPA. Jag anser att uppfattningen om att det är vi som driver den här utvecklingen är övermaga och felaktig. Den tekniska utvecklingen drivs framför allt i USA. Det är NASA-rapporten, som presenterades i USA, som har givit ett sådant genomslag att det har kommit fram andra metoder att klara freonanvändningen till de tekniska applikationer man har men med användande av mer ofarliga medel. Det är faktiskt inte den socialdemokratiska regeringen som har drivit denna utveckling, utan utvecklingen har drivits framför allt av marknadskrafterna, framför allt av de behov som uppstår i en marknadsekonomi.

Anf. 19 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Jag lyssnade på miljöministern när hon tog upp de skärpta kraven för eldning med kol. Jag fick intrycket att det viktiga för henne var att redovisa de eventuellt olika motiv som kan ligga bakom skärpningen av kraven. Är det inte så, Birgitta Dahl, att det viktiga är just skärpningen, inte motiven? Är det inte mindre viktigt om den ene vill ha kvar kärnkraften och den andre vill ha koleldning? Det viktiga är väl ändå att vi får en skärpning av kraven. Jag tror emellertid att de som bygger de mindre kolkraftverken är socialdemokrater. Tekniken har gått mycket långt. Och den har gått snabbare än t. o. m. den eventuella motionskrivaren har kunnat förutse, även om det är möjligt att det kommer motioner och propositioner härom. Därför tror jag att vi kan känna oss ganska trygga – män kommer att klara det här.

Sedan för miljöministern en diskussion kring kväveutsläppen, och det är naturligtvis en mycket viktig diskussion. Innan jag gick hit i dag läste jag i en tidning att 87 % av de bilar som säljs i dag har katalytisk rening. Detta styrker mig klart i uppfattningen att vi hade rätt när vi hävdade att den obligatoriska reningen kunde införas två år tidigare. Det ville inte miljöministern. Nu har vi precis samma diskussion när det gäller lastbilarna. Vad är det som gör att socialdemokraterna nu tillsammans med moderaterna vill införa avgasreningen för lastbilar två år senare än vad som teoretiskt hade varit möjligt här i landet?

En annan sak gäller stimulansen till avgasrening i den befintliga bilparken, dvs. tusenlappen. Birgitta Dahl har sagt att det är en onödig insats. Är det inte principiellt mycket viktigt att föra fram trafikens betydelse när det gäller miljön? Förutom det konkreta bidraget till att rena avgaserna från befintliga bilar skulle en sådan här åtgärd på ett alldeles utomordentligt sätt föra in diskussionen på kvävet's roll i samband med trafiken.

Havsforskningen har också diskuterats av Birgitta Dahl. Vi hade en föredragning i utskottet om hur havsforskningsfrågorna blivit försenade. Detta visar utredning på utredning på utredning, som inte har lett till resultat. Det är bra om resultaten kommer nu.

Till sist vill jag ställa en fråga till Birgitta Dahl – jag ställde den tidigare till Margareta Winberg. Hon skall nämligen tillsammans med moderaterna här i dag rösta för att de ideella organisationerna inte skall ha rätt att överklaga beslut i miljöärenden. Jag skulle vara mycket tacksam om Birgitta Dahl ville förklara, eftersom Margareta Winberg inte ville göra det, vad det är som gör att socialdemokraterna inte anser att de ideella miljöorganisationerna skall ha den rätten.

Anf. 20 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Tystnaden när det gäller att svara på de frågor som jag riktade till oppositionen är bedövande och avslöjande. Jag kan försäkra att vi socialdemokrater kommer att förfölja er med dessa frågor fram till valdagen – på medborgarnas vägnar, på de engagerade människornas vägnar som vill att vi gemensamt skall ta ansvar för miljöpolitiken och kärnkraftsavvecklingen. Vi kommer hänsynslöst att förfölja er med dessa frågor, och ni måste

svara på dem om ni skall ha chans att över huvud taget förtjäna medborgarnas förtroende.

Det står alldeles klart även av inläggen här i debatten att det som vi diskuterar mellan regeringen och oppositionen är detaljer i det hela, varom vi är eniga. När jag säger detaljer menar jag inte att det är oviktigt. Jag menar att det är väsentligt att ta vara på det som förenar oss när det gäller att åstadkomma resultat. Det var intressant att lyssna på diskussionen om kraven när det gäller kolanvändning. Den diskussionen avslöjade att inte är oppositionen ute efter att stoppa kolanvändningen, vilket man vill ge sken av. Vår inställning är den att man vid prövningen av enskilda anläggningar skall pressa kraven så långt det någonsin går. I de fall som har varit aktuella på senare tid ligger våra krav långt under de som oppositionspartierna här har talat för. Detta är verkligheten.

När det sedan gäller lastbilar och bussar, de krav vi där ställer på avgasrening och de tidsgränser vi har ställt upp vill jag säga följande. Skälet till de årtal vi har föreslagit är inte hänsyn till industrin, utan skälet är att vi skall kunna få en kontrollapparat som fungerar för att följa upp det här systemet. Någon sådan kontroll har man inte i USA. Om det bara gällde att lägga fast kraven utan att bry sig om att ha en fungerande kontrollapparat, skulle vi också kunna föreslå 1990 och 1992 i stället för 1992 och 1994. För att det här systemet skall få effekt – och det är det som är viktigt – är det mycket betydelsefullt att man kan sköta kontrollen.

När det gäller resurserna, Karl Erik Olsson, är det så att de tio miljoner kronorna bara är det första steget. De hundra handläggarna gäller helt nya resurser av mångdubbelt slag. Det pågår en diskussion mellan oss och länsstyrelserna för att vi skall kunna rikta in resurserna på rätt sätt. Det är som grund för en sådan resursfördelning som också den regionala miljöinventering skall göras som regeringen beskriver det i propositionen.

Vidare är det så när det gäller klorutsläpp att det har framgått av tidningsartiklar på senare tid att industrin kan mer än vad den tidigare har erkänt för regeringen. Det är emellertid nu och inte 1992 som den ena fabriken efter den andra får sina tillstånd omprövade. Den omprövningen skall vara avslutad senast år 1990. Här ligger vi långt före alla andra länder i världen. Då skall våra ställningstaganden och kravnivåer jämföras med Anders Dahlgrens motivering för att upphäva Svante Lundkvists beslut om Skoghall, nämligen att kvicksilverhanteringen av miljöskäl borde upphöra men att han vid en samlad bedömning där också sysselsättningsfrågorna och kostnaderna vägdes in kom fram till en annan bedömning.

Jag vill alltså säga att den beskrivning som har givits i den offentliga debatten från bl. a. Karl Erik Olssons sida om innebörden av våra krav på massa- och pappersindustrin är helt felaktig. Karl Erik Olsson påstår att vi väntar till 1992. Vi gör de insatser nu som har tvingat industrin att erkänna att den faktiskt kan mycket bättre. Det erkännandet kommer vi att utnyttja.

Anf. 21 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill gärna säga till miljöministern att jag svarade på så många frågor som jag hann med på två minuter. Jag skall svara på ytterligare några frågor.

Frågan om kväveoxiden är viktig. Det är klart att det är ganska drastiskt att försöka skära ner kväveoxidutsläppen så mycket som vi föreslår. Jag tror emellertid att det är nödvändigt. Av samma skäl som Birgitta Dahl alldeles nyss sade att man har tvingat fram ett agerande ifrån massaindustrin, gäller det att driva på den tekniska utvecklingen. Två tredjedelar av kväveoxidutsläppen kommer från bilismen. Den delen är kanske svårast att komma åt. Det krävs emellertid att vi satsar på alla områden på en gång och så fort som möjligt.

Det gäller att agera beträffande de begagnade bilarna. Det gäller att agera beträffande de tunga fordonen. Det gäller att få fram bättre drivmedel och bättre motorer. Det gäller också att se på hela trafiksystemet. Jag tror inte att det går att komma fram till lösningar på allt detta, om vi inte från riksdagens sida fattar ett beslut om en långsiktig målsättning. Från centerpartiets sida har vi föreslagit sekelskiftet. Det är ett jämnt och bra årtal.

Birgitta Dahl frågade vidare – det var väl kanske när det gällde den frågan som jag var så tyst – om vi har låtit lura oss. Nej, det har vi inte. Vi har en klar uppfattning om att man måste vidta åtgärder på alla dessa områden – när det gäller både kväveoxidutsläppen och koldioxidutsläppen.

Sedan kan man i och för sig vara oense. Jag är fruktansvärt oense med Ivar Virgin och andra moderater om kärnkraften. Jag har också varit oense med socialdemokraterna om kärnkraften. Det påverkar dock inte ställningstagandet här. Vi vet ju att det finns alternativa energikällor som går att använda. Vi skall därför ställa kraven så att de tillsammans med de beslut som riksdagen har fattat om kärnkraftens avveckling tvingar fram en utveckling i sådan riktning. Det kommer då att fungera.

Samtidigt säger Birgitta Dahl att koldioxidhalten skall gå ned. Det beslut som riksdagen troligen kommer att fatta kommer att innehålla två saker när det gäller denna fråga. Vi skall dels sätta ett tak på den nuvarande nivån, dels få ett program från regeringen för hur utsläppen skall minska. Mot bakgrund av det uttalande som nyss gjordes hoppas jag att det skall gå ganska bra att genomföra ett sådant program inom regeringskansliet, även om denna fråga inte skulle komma att brytas ut vid valet.

Även om det finns skillnader i budgetförslaget, eller kanske just därför, visar det att vi har ett flerpartisystem i detta land där också partier som kan tänkas ingå i ett möjligt regeringsalternativ kan ha olika uppfattningar. Jag inbillar mig faktiskt att socialdemokraterna i ett sådant läge inte kommer att förhålla sig fullständigt passiva i denna riksdag, utan de kommer att stötta radikala förslag.

Anf. 22 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Det här är min sista replik i detta replikskifte. Jag kommer nu att ställa samma fråga för fjärde gången. Jag har tidigare ställt den två gånger till Margareta Winberg. Nu ställer jag den för andra gången till Birgitta Dahl.

Vad är det som säger att de ideella miljöorganisationerna inte skall ha samma rätt att överklaga beslut i miljöärenden som de fackliga organisationerna? Skall det vara helt omöjligt att få ett svar på den frågan? Det är en ganska viktig fråga. Centerpartiet, folkpartiet och vpk är överens om att

dessa organisationer bör ha en sådan rätt. Det är därför mycket viktigt att miljöministern talar om varför de inte skall ha den rätten.

I sitt sista inlägg sade miljöministern bl. a. två saker som jag vill ta upp. Hon sade att de förändringar som vi föreslår gäller detaljer och småsaker. Det är det ena. Det andra är att hon sade att vi skall förföljas över landet under hela valrörelsen. Vi har här tidigare sagt – Karl Erik Olsson sade det från början och jag har instämt i det – att vi ser miljöpropositionen som ett golv som kan accepteras. Vi har visserligen också sagt att det finns hål och att det finns delar där det inte finns något golv. Det gäller naturvärden och avfallet. Det finns emellertid ett golv, och det ställer vi upp på. Skillnaden mellan Birgitta Dahl och oss är att vi vill gå längre. Är det därför vi skall förföljas över landet?

Birgitta Dahl kom sedan in på frågan om bilavgaserna. Miljöministern sade att skälet till att vi inte kunde tidigarelägga reningen av lastbilarna är kontrollapparaten. Precis detta har jag misstänkt, miljöministern. På något sätt har jag fått uppfattningen att för er är kontrollfrågan allra viktigast i detta sammanhang. Jag har fått uppfattningen att det är detta som har gjort att vi inte tidigare har kunnat få stimulans när det gäller de befintliga bilarna.

Kontrollen är naturligtvis viktig. Kontrollen får emellertid inte vara så viktig att den undanskymmer vikten av att vi får en förbättrad miljö. Jag tror därför att man borde ha kunnat komma mycket längre. En av anledningarna till att vi har fått problem med just konkurrensneutraliteten på området är kontrollfrågorna.

Det gäller att se praktiskt, realistiskt och obyråkratiskt på dessa frågor. Det viktiga är att vi får en bättre miljö. Sedan skall vi också ha kontroll. Den får emellertid inte helt och hållet dominera frågeställningen.

Anf. 23 IVAR VIRGIN (m) replik:

Fru talman! Birgitta Dahls hänsynslöshet när det gäller att ta upp frågorna i valrörelsen tror jag på. Jag utgår från att det kommer att bli en hård debatt, och att det finns anledning till det.

Socialdemokraterna anser att det bara är de som kan föra en rimlig miljöpolitik. All erfarenhet visar, enligt min mening, att det inte är så. Att en borgerlig livssyn inte skulle gå att förena med värdet av vår miljö är fortfarande nonsens. Äganderätten utgör tvärtom en garanti för en god miljö. Man behöver bara jämföra de öppna marknadsekonomierna med andra alternativ för att bli fullständigt övertygad om att så är fallet.

Vi kan ta ett exempel. I Polen har fyra områden klassats som ekologiska katastrofområden, och i södra Polen har man uppmätt svavelnedfall på 1 700 kilo per hektar och år. Det är 50 gånger den högsta nivån i Sverige. Att socialistiska system skulle vara bättre än marknadsekonomiska liberala system är således fullständigt felaktigt.

Birgitta Dahl var inne på koldioxidproblematiken. Frågan är hur socialdemokraterna uppfattar detta mål. Är det en av de viktigaste globala miljöfrågorna eller inte? Enligt Gro Harlem Brundtland är det den helt dominerande miljöfrågan. Det är den frågan som sätts upp på plats nr 1 före alla andra frågor. Jag frågar socialdemokraterna: Är denna fråga viktig eller inte? Om den är viktig skall vi självfallet vidta åtgärder.

För Birgitta Dahl verkar denna fråga bara vara en inrikespolitisk fråga, där det handlar om att eventuellt ställa borgerliga partier mot varandra. Är det detta som är socialdemokraternas enda mål i denna fråga? I så fall tycker jag att det är upprörande att en global miljöfråga, som av världsexpertis definitivt anses ligga i topp, av socialdemokraterna uteslutande ses som en fråga för att eventuellt splittra borgerliga partier. Det är en upprörande inställning till denna fråga.

Det är egendomligt att man i s-reservationen får läsa att koldioxidproblemet är av global natur och att det inte finns något internationellt erkännande av problemet, vilket är fel. När det gäller freon skall vi vidta extrema åtgärder, men på detta område skall vi inte vidta några särskilda åtgärder. Det tycker jag är mycket egendomligt.

Anf. 24 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Det saknas fortfarande svar på de mycket allvarliga frågor jag ställde. De är verkligen allvarliga, för de berör trovärdigheten och problemet vem man kan lita på i de miljöfrågor som har spelat en fullständigt avgörande roll för att väcka Sveriges folk till besinning och vilja till förändring i det här avseendet. Människorna måste få svar på dessa frågor. Det får icke inträffa en gång till att borgerligheten bär sig åt som den gjorde före 1976 års val och därefter i regeringsställning, då man svek dem som av övertygelse hade röstat på ett alternativ som man trodde skulle finnas.

Karl Erik Olsson gjorde ett mycket intressant medgivande. Han sade att skall vi driva en radikal miljöpolitik, kan man väl samarbeta med oss socialdemokrater även i en borgerlig regering. Hur skall det gå till? Skall vi väcka motioner som de centerpartistiska riksdagsledamöterna röstar på? Då kommer ju inte den regeringen att kunna sitta kvar. Så är det beträffande den här frågan – det är sant, Karl Erik Olsson. För att man skall bli effektiv när det gäller att i samarbete mellan socialdemokratin och centern driva en radikal miljöpolitik krävs det en socialdemokratisk regering.

En annan fråga är naturligtvis om centerns ställningstagande i dag innebär att man går emot naturgasintroduktionen, som man i regeringsställning och även senare så ivrigt har varit för. Detta var ett av skälen till att jag ställde frågan om kärnkraftsavvecklingen och koldioxidproblemet. Den frågan måste centern ta på allvar och svara på.

När det gäller hur vi skall kunna förbättra trafiken, vill jag säga att om vi skall nå effekter för miljön, vilket naturligtvis är det viktigaste, måste vi ha ett fungerande kontrollsystem. Försök inte komma ifrån det!

Jag tycker att utskottets skrivning när det gäller katalysatorer på gamla bilar är upprörande i det avsnitt där man direkt säger att det inte får vara någon onödig byråkrati som hindrar konsumenter att välja själva. Det är mycket svårt att få rätt burk monterad på rätt bil. Om en mängd enskilda människor skulle luras att köpa fel saker och misslyckas i sitt arbete, så skulle det vara ödesdigert för tilltron till hela arbetet med att minska bilavgasutsläppen. Därför måste vi ha ett system där man kan visa att de insatser som vi gör verkligen leder till resultat, och där man kan kontrollera att alla aktörer uppträder på rätt sätt.

Fru talman! Jag tycker fortfarande att det står helt klart att vi i de

avgörande frågorna har en bred uppslutning hos svenska folket. Att sedan oppositionspartierna ett valår känner behov av att nedvärdera regeringens insatser och försöka beskriva sina egna som litet bättre än de är – det är för all del mänskligt. Men jag tycker inte att det riktigt passar sig i den här viktiga frågan.

Jämför man era förslag med det stora arbete som vi har utträttat – och som förvisso inte är fullkomligt utan behöver förbättras kontinuerligt – så har vi socialdemokrater anledning att känna stolthet.

Förste vice talmannen anmälde att Karl Erik Olsson, Ivar Virgin och Lars Ernestam anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 25 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 26 JENS ERIKSSON (m):

Fru talman! "Må vattnet frambringa ett vimmel av varelsor." Det var enligt Första Mosebok den order som utgick på femte skapelsedagen. Sedan dess har havet gett näring åt generation efter generation. De första människorna som befolkade vårt land slog sig ner vid havet, ty där fanns alltid föda. Om jakten slog fel kunde man alltid mätta sig med vad havet gav – fisk, musslor, ostron, skaldjur och andra proteinrika födoämnen.

Är det detta vi nu håller på att förstöra? Jag följer med skräckblandat intresse det som håller på att hända med våra hav. "Dödsalger" står det i tidningarna. "Svartdöden" skriver min norska kollega.

För cirka fem år sedan försvann torsk och rödspätta i min skärgård i norra Bohuslän. Krabborna på insidan Kosterfjorden har varit borta ännu längre. De dog tre fyra år tidigare. Nu ligger laxöringen död längs stränderna, och det verkar som om ålen gör sin sista säsong.

Mördaralgerna breder ut sig. De täcker hela Skagerrak och har gått långt upp längs norska kusten, upp i höjd med Bergen; 40 km ut till havs finns algtäcket. Mina fiskare får död fisk i sina trålar långt ute i Skagerrak och på stora djup.

Öresund har drabbats och Östersjön är hotad.

Det kanske mest skrämmande är att ingen egentligen vet någonting. Forskningen är eftersatt, och vi har på något sätt blundat för verkligheten. Döda havsområden på olika håll runt våra kuster har inte utgjort tillräckliga varningsklockor när det gäller att verkligen ta i tu med problemen och satsa på rening av utsläppen i luft och vatten.

På något sätt har människorna haft den uppfattning som Gunnar Eriksson i Näs – han som skrev böckerna om Svitjod, med illustrationer av EWK – uttryckte: "Det ansågs på den tiden att smuts som kastades i havet inte var smuts längre." Det skrev han för 20–30 år sedan.

Jag vägrar att tro att havet skall totalförstöras, och att vi rådvilla skall åse hur förstörelsen breder ut sig. Jag tycker att den miljöproposition vi behandlar är ett tecken därpå med sina bortåt 700 yrkanden.

Men här räcker det inte med ett miljöparti, som bara står upp och talar om förbud utan ansvar för människorna. Ansvaret för miljön måste också paras med ansvar för människorna, och det är den avvägningen vi som politiker i ansvarig ställning har att göra.

Vi i moderata samlingspartiet har i de förslag vi lagt fram tagit denna hänsyn. Vi menar att ekonomiska styrmedel, där vi sätter en gräns vid den högsta rening som är möjlig i dag, med kraftiga kostnader om gränsvärdena överskrids och belöning om de underskrids, är ett bra sätt att minska tillförseln av gifter och skadliga ämnen till våra vatten – och jag talar då inte bara om våra hav.

Vi pekar också på de internationella åtgärder som måste till. Sverige kan inte ensamt, och inte ens i någon nämnvärd grad, förbättra tillståndet om andra länder fortsätter med sina utsläpp i luft och vatten. Om norrmännen inte upphör att släppa ut sina avlopp från samhällen och fabriker orenade, kommer inte fisken att återvända till mina vatten i min skärgård. Om Danmark inte renar sina utsläpp kommer Kattegatt inte att återfå sin livskraft. Sälarna kommer att försvinna; stammen är redan nu kraftigt reducerad i Kattegatt och säldöden har påbörjats i Skagerrak.

Det hjälper inte, Birgitta Dahl, att förbjuda skyddsjakten och ta bort möjligheten att befria skadade och sjuka djur, som inte kan livnära sig på normalt sätt utan tar fisken i redskapen. Det är andra åtgärder som måste till.

Det är möjligt att er aktionsgrupp mot havsföroreningar kan åstadkomma en förbättrad situation, men det räcker inte med papper och planer, utan det behövs åtgärder. Åtgärder som minskar utsläppen, vilka hittills bara ökat, är inte bara ett mål utan en nödvändighet.

Vi i moderata samlingspartiet har i de reservationer vi fogat till betänkan- det gått längre än regeringen, men inte längre än vad som behövs. Vi skall genom att följa utvecklingen se till att regeringen, och då i första hand miljödepartementet, inte slappnar av i sin strävan för en bättre havsmiljö.

Det behövs en bättre rening när det gäller våra kommunala reningsverk och när det gäller industrins utsläpp i luft och vatten. Detta har vi redogjort för i partimotioner, kommittémotioner och enskilda motioner. Genom att använda ekonomiska styrmedel kommer vi att uppnå resultat.

Vi kräver därför i reservation att det skall finnas inte bara en aktionsplan mot havsföroreningar utan också en aktionsplan för insjöarna. Vad som inträffat i Vättern visar att våra krav inte är onödiga och överdrivna. Vår reservation 104 om skyddet och tillsynen av Göta älv, som är dricksvattentäkt för mer än en halv miljon svenskar, har också tillkommit av omtanke om våra inhemska vatten.

Vårt beslut om katalytisk avgasrening kommer att få effekt, och det är glädjande att konstatera att människorna har ställt upp på den frivilliga linjen som föregått tvång att installera katalysatorrening på nya bilar.

Inom många områden av vårt land, särskilt på västkusten, präglas sommartrafiken till stor del av utländska bilar. Nästa steg är självfallet att försöka få även de utländska bilisterna att rena avgaserna.

Jag har försökt att göra en beräkning och har kommit fram till vilka som står för sommartrafiken på E 6 i Bohuslän. Av fem personbilar är tre norska, en personbil kommer från ett annat främmande land och en personbil är

svensk. De tusen långtradare som dagligen passerar Svinesund borde helt eller åtminstone till större delen flyttas över till transport på kölar. Sådana förbättringar skulle kunna göras ganska snabbt och ha stor positiv effekt.

Internationellt måste betydligt större ansträngningar göras än hittills för att hejda havets förstörelse. På nordisk basis gäller det framför allt att få Norge att minska och helst upphöra med förstörelsen av norra Skagerrak. Det gäller att få Danmark att rena sina utsläpp till Kattegatt, inte minst i fråga om utsläppen från städer och andra tätorter men också från det danska jordbruket. Finland har stora giftutsläpp från sina industrier i Bottenviken, utsläpp som kan äventyra laxbestånden i de naturreproducerande älvarna.

Internationellt måste vi komma till tals med Nordsjöländerna England, Holland, Belgien, Västtyskland och Frankrike. Det vräks ut gifter och avfall som förstör Nordsjön. Men gifterna förs också med Jutiska strömmen in i Skagerrak och Kattegatt. Det behövs därför en Nordsjökommission, vilket också utskottet här beslutat ge regeringen till känna. Men här har socialdemokraterna reserverat sig. Socialdemokraterna ser inga uppenbara fördelar med att skapa en Nordsjökommission – tyvärr.

Fru talman! Det som har inträffat i Västerhavet kan få följder som vi i dag inte kan ana. I värsta fall kan det slå ut den kår, fiskarna, som får sin bärning ur havet. Det kan om utvecklingen inte hejdas ta bort turistnäringen, ty jag är tveksam om miljöministern eller jag vill bada i snusbrunt vatten eller där vattnet är försett med ett algtäcke, som i Sverige kallas dödsalgén och i Norge svartdöden. Norska forskare avråder oss från att äta musslor och bada i grunda vikar.

Jag tror och hoppas att vi skall klara av det hela utan alltför stora skador. Jag förutsätter att man är beredd att hålla dem skadeslösa som drabbas. Det gäller i första hand odlare och fiskare. Jag hoppas också, när bilden klarnar och vi kan sammanfatta läget och avläsa tillståndet, att det inte är så allvarligt som tecknen tyder på i dag. Vad vi nu vet är att havsbrukarna gjort avsevärda förluster och att fisken dör. I hur stor omfattning har vi inte klart för oss. Vi vet bara att det är avsevärda mängder.

Det är vår skyldighet att, när giftalgerna försvinner, genom utsättningar se till att fisktomma områden på nytt kan reproducera fisk av de arter som slagits ut och som har sin naturliga hemvist i våra vatten. Det skall finnas ett vimmel av varelser, och där har vi ett ansvar.

Jag vill sammanfatta de åtgärder som krävs sålunda:

1. Utsläppen måste kraftigt minska.
2. Forskningen måste intensifieras.
3. De som oförskyllt drabbats måste hållas skadeslösa.
4. Vi måste ta på vårt ansvar att utrotade bestånd ersätts.

Birgitta Dahl sade att hon tillsatt tre arbetsgrupper. Jag konstaterar att det inte ingår någon från fisket i någon av arbetsgrupperna, trots att fiskarrepresentanter skulle kunna tillföra utredningarna ganska värdefulla synpunkter. Vi har erbjudit oss att ställa upp, men det har avböjts. Erbjudandet står emellertid kvar, om miljöministern skulle komma på andra tankar. Vi skall inte spara för att rädda våra hav, säger Birgitta Dahl. Något liknande sade Olof Palme och Gro Harlem Brundtland när de 1985 rodde runt i det

snusbruna vattnet i Idefjorden. Men efter detta har ingenting hänt, trots att det har förflutit tre år.

Jag vill, fru talman, yrka bifall till de reservationer om havsföroreningar där moderaterna finns med och avslag på de socialdemokratiska reservationerna samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 27 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Det går att rädda miljön. Hoten mot miljön och skövlingen av orörd och värdefull natur är en av de största utmaningar som vår generation står inför. Naturligtvis är det då lätt att gripas av pessimism vid larmrapporter om övergödda kusthav, utrotningshotade arter och döende skog. Vi får då inte glömma att åtskilliga miljöhot under gångna år har kunnat avvärjas genom aktiv opinionsbildning, politiska beslut och utnyttjande av ny teknik och nya vetenskapliga rön. På den vägen måste vi gå vidare, men *snabbare*. Framtiden är inte ödesbestämd och hoten mot vår miljö kan avvärjas, men det krävs att vi tar hoten på allvar, att vi inte ständigt låter kortsiktiga intressen gå före värdet av t. ex. fria forsar och en levande fjällskog, att vi inte låter utdragna utredningar försena ingripanden mot farliga utsläpp, att vi sätter pris på miljön, så att det inte är gratis att förorena, att vi visar ansvar mot kommande generationer. En del menar ju att miljön kan räddas genom att den ekonomiska tillväxten upphör – Sverige överger frihandeln och ny teknik bromsas. Vi i folkpartiet menar att en sådan politik skulle få en helt motsatt effekt. Sverige skulle få såväl lägre standard som mindre tekniska och ekonomiska resurser för miljövard. Vi behöver ekonomisk tillväxt, inte minst för att få större möjligheter att bekämpa miljöförstöring och för att värna orörd natur. Vi behöver också mer, inte mindre, internationellt samarbete beträffande miljöproblem som inte känner några gränser.

Folkpartiet är utvecklingsoptimistiskt. Vi är övertygade om att ekonomisk tillväxt, högteknologisk utveckling och miljövard är en möjlig kombination. Vi är övertygade om att ekonomisk tillväxt, högteknologisk utveckling och miljövard är till fördel, ja vi är övertygade om att ekonomisk tillväxt, högteknologisk utveckling och miljövard är en nödvändig kombination. Men då får man anstränga sig. Då får det inte bli sådana fördröjningar från regeringens sida att riksdagen gång på gång har anledning att rikta anmärkningar mot regeringens hantering, att gång på gång efterlysa förslag. Regeringen får lov att anstränga sig när det gäller åtgärder.

På punkt efter punkt går nu riksdagen emot regeringen. Regeringen ligger helt enkelt efter. Det kan gälla aktionsprogram mot koldioxidutsläppen, Internationella luftvårdsfonden, gränsvärde för kväveoxider vid kolförbränning eller gränsvärde för svavel vid kolförbränning. Det gäller återvinningsplan för freon och källsortering, miljöfarliga batterier och miljöinriktad utbildning, obligatoriska miljökonsekvensanalyser och flora- och faunavården. Jag har bara nämnt hälften av de områden där regeringen måste ge sig.

Det här kallar statsrådet Birgitta Dahl för några detaljer. Vad är detta för prat? 159 reservationer varav faktiskt 9 socialdemokratiska reservationer som de socialdemokratiska ledamöterna kommer att yrka bifall till. På 17 punkter får regeringen ge med sig. Skulle det helt plötsligt röra sig om detaljer? När regeringen och dess företrädare blir så upprörda att de talar om

att en framtida borgerlig regering nästan måste avgå. frågar man sig vad en sådan här regering skall göra.

Alla de tillkännagivanden som nu riktas till regeringen är skärpningar och förbättringar. Hur kan då socialdemokraterna med bibehållen trovärdighet stå upp för regeringsförslag här i riksdagen, vilka på punkt efter punkt är gapande hål i det golv som det talades om inledningsvis – eller lägga goda förslag i en utdragen utredningskvavn?

Fru talman! Folkpartiet har nu fått gehör för en lång rad krav på utökade insatser för miljön. År efter år har vi framlagt omfattande partimotioner om miljön. På minst 17 punkter får regeringen överge sitt motstånd. Vi nämner detta därför att dessa punkter är viktiga – de är inte detaljer. Socialdemokraterna motsätter sig ett program mot koldioxidutsläpp, men det hjälper inte; nu får regeringen och socialdemokraterna stryka flagg. En internationell luftvårdsfond är ingen detalj. Socialdemokraterna motsätter sig förslaget, men det hjälper inte; regeringen och socialdemokraterna får stryka flagg.

Det är obegripligt att socialdemokraterna avvisar ett förslag om stöd på 1 000 kr. till dem som skaffar bättre avgasrening på äldre bilar. Förslaget innebär ju att vi tar till vara många enskilda människors miljöintresse och vilja att göra en insats för en renare natur. I det beslut som riksdagen kommer att fatta understryks att myndigheterna inte skall sätta upp några byråkratiska regler som i praktiken skulle hindra reformen. Det är nog bäst att vi uttalar detta, med tanke på vad miljöministern sade alldeles nyss. Avgasreningen skall vara enkel och rak och kunna av vanliga människor begripas och förstås och kunna testas vid den vanliga kontrollbesiktningen. Socialdemokraterna motsätter sig förslaget, men det motståndet hjälper inte; regeringen och socialdemokraterna får stryka flagg.

Riksdagen gav regeringen i uppdrag att utreda ett eventuellt Östersjölaboratorium för att intensifiera insatserna mot havsföroreningen i Östersjön. I propositionen avfärdar regeringen ändå hela förslaget. Birgitta Dahl låter förstå att hon samtalat med några kolleger i regeringen. Detta är att visa nonchalans mot ett av riksdagen beslutat uppdrag. Också på denna punkt får regeringen – och klokt nog tillsammans med sina egna vapendragare här i riksdagen – stryka flagg.

Fru talman! Folkpartiet har några viktiga utgångspunkter för en effektivare miljövard. Låt mig nämna tre exempel. Vi måste i Sverige spela en mer offensiv roll på den internationella arenan. Vi måste skapa en effektivare organisation och effektivare styrmedel för att handskas med miljöfrågorna. Vi måste utan tidsspillan genomföra offensivare åtgärder – på en rad områden. Människor har nämligen en befogad oro, men människor har också intresse för åtgärder; det är viktigt att vi utgår från enskilda människors vilja att bidra till att lösa miljöproblemen.

Margareta Winberg nämnde i sitt inlägg att landet inte byggs av lagar allena utan av människors värderingar också. Vad är det då för fel att uppmuntra enskilda människors engagemang? Det är i det sammanhanget vi skall se stödet för t. ex. den katalytiska avgasreningen. Det finns ju enskilda ägare till mellan 600 000 och 800 000 begagnade bilar, som tekniskt sett kan förses med rening. Det finns många miljöintresserade och miljöansvariga förtroendemän och tjänstemän i de kommunala förvaltningarna. Som

exempel kan jag nämna det socialdemokratiska borgarrådet i Stockholm som lät sin miljö- och hälsoskyddsförvaltning sammanställa önskemål beträffande miljön i huvudstaden. Framst av dem står katalytisk avgasrening också på begagnade bilar. Regeringen har dock inte enat eller inte kunnat svara positivt på den skrivelse som den har fått. Nej, det är vi i folkpartiet med den samlade oppositionen i riksdagen bakom oss som häromveckan kunde skriva och meddela förvaltningen i Stockholm att vi nu ser till att det skall gå att förbättra miljön också i Stockholm.

Fru talman! Ett annat område skall också beröras dessa veckor då vi får ständiga rapporter i massmedia om algblomningen i Västerhavet. Fiskdöden i Västerhavet är en av de största miljökatastrofer som drabbat Sverige. Den har också drabbat en del av de övriga nordiska länderna. Då måste ärendet behandlas därefter. De som drabbas måste få ekonomisk gottgörelse på motsvarande sätt som vid Tjernobykastrofen, annars riskerar en hel näringsgren att slås ut. Långsiktigt måste dessutom frågan om yrkesfiskets försäkring mot miljöskador lösas. Denna katastrof borde vara en signal till Birgitta Dahl och övriga socialdemokrater att byta fot och bifalla folkpartiförslagen här i riksdagen. Kattegatt t. ex. bör omedelbart förklaras som miljöskyddsområde. Nästa steg bör vara ett motsvarande beslut för hela västkusten. Då kan särskilda krav på minskade utsläpp ställas.

Hur kan socialdemokraterna gå emot reservation 44 efter den katastrof som har inträffat i Nordsjön?

Oppositionen har enats kring kravet på en Nordsjökommission för att förstärka det internationella samarbetet. Det finns erfarenheter av en motsvarande kommission för Östersjön. Hur kan socialdemokraterna reservera sig i reservation nr 64 mot en Nordsjökommission – nu när vi vet vilken katastrof som har inträffat?

Vi kräver totalförbud mot PCB. Miljögifterna måste stoppas. Hur kan socialdemokraterna motsätta sig reservation 72 av folkpartiet om totalförbud av PCB, nu när vi vet vad som har hänt i Västerhavet?

Avgifter bör införas på kväveoxidutsläpp och klorutsläpp. Samarbetet med Norge och Danmark, som tillsammans med Sverige står för en stor del av föroreningarna, bör intensifieras inom ramen för den nordiska miljöskyddskonventionen.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till motion Jo24 punkt 3.

Vi i folkpartiet poängterar att det givetvis inte finns någon anledning att i avvaktan på ett nordiskt samarbete avstå från att använda de möjligheter som miljöskyddskonventionen redan ger oss. Det är naturligt att konsultationer av det slag som folkpartimotionen nr 24 punkt 3 åsyftar kommer till stånd i första hand då nya miljöstörande verksamheter som bedöms få betydande inverkan på svenskt territorium blir aktuella. Åtgärder mot redan tillåtna utsläpp bör också övervägas samtidigt som Sverige bör visa lyhördhet mot liknande krav från de andra nordiska länderna.

Beträffande just det nordiska samarbetet finns det all anledning att minnas det förslag som mittenpartierna framlade i vintras i Nordiska rådet om en särskild session om miljöfrågorna. I det nordiska arbetet borde det vara självklart att förena sig kring miljövärden. Då är min fråga: Vad gör socialdemokraterna? Hur länge kommer de att förhålla detta miljöinitiativ?

Jag ställer frågan också till Grethe Lundblad, aktiv i den svenska delegationen vid Nordiska rådet. När kommer ert motstånd att överges? Kommer det att anordnas ett särskilt miljömöte för parlamentarikerna i Nordiska rådet?

Fru talman! Folkpartiet har dessutom föreslagit att 10 milj. kr. av de pengar som gödselavgifterna ger skall överföras till forskning om havsföroreningar av kväveläckage från jordbruket. Nu måste vi se till att miljökatastrofen i Västerhavet fungerar som en väckarklocka, så att kampen mot havsföroreningarna börjar föras med en annan kraft och en annan beslutsamhet än hittills. Kom nu med, socialdemokrater! När fisken, sälen och livet dör i algbloomingen, då kan ni inte hålla fast vid ert motstånd! Nu får vi ge oss inför inträffade händelser.

Fru talman! Det finns också anledning att uppmärksamma de stora sjöarna Vättern och Vänern, men också dricksvattentäkterna för 500 000 västsvenskar – jag tänker då på Göta älv. Älven transporterar stora mängder kemiska och biologiska föroreningar. Utefter älven ligger många industrier, även sådana som man i förstone inte tror skulle släppa ut något farligt. Här i månaden släppte Volvo Flygmotor i Trollhättan ut cyanid i dricksvattnet för 500 000 människor. Några veckor senare släpptes det ut annat från andra industrier utefter älven. Här behövs krafttag för Götaälvdalens befolkning! Det är därför folkpartiet också yrkar bifall till reservation 104. Det är viktigt att älven, som sträcker sig från Värmland via Vänern till kusten och berör ett flertal län, får ett samlat tillsynsansvar. Vi måste få en samlad syn på dessa viktiga frågor.

Till allra sist, fru talman: Socialdemokraterna är inte, som miljöministern söker antyda, garanten för miljön. Det är en myt av samma omfattning som socialdemokraternas lingonbok och blåbärsbok. Men tillsammans kan vi, med de förändringar som den samlade oppositionen och de reservationer som folkpartiet yrkar bifall till, komma ett bra stycke längre fram i det viktiga miljövårdsarbetet.

Anf. 28 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! När vi diskuterar miljöfrågorna i riksdagen i dag, gör vi ju det mot bakgrund av vad som händer, inte minst i Västerhavet med de stora bekymmer med algblooming och annat som förekommer där. I sitt inledningsanförande säger Birgitta Dahl att vi måste visa en stor ödmjukhet inför de problem som våra förslag kan åsamka industrin. Hon tycker att vi är oanständigt uppkäftiga när vi ställer längre gående krav än vad regeringen gör. Jag skulle vilja säga till Birgitta Dahl: Visst skall vi vara ödmjuka, men den ödmjukheten skall vi visa mot de krav som naturen och de ekologiska systemen ställer på oss och inrätta våra förslag med utgångspunkt från detta, inte från vad som eventuellt kan vara besvärligt för någon annan verksamhet.

I sitt sista inlägg tog Birgitta Dahl också upp ett resonemang om Karl Erik Olssons yttrande, att han hoppades att socialdemokraterna också om de hamnar i opposition kommer att medverka till en radikal miljöpolitik. I så fall, sade hon, får den då bildade regeringen avgå. Men så är det väl ändå inte? Är det på det sättet, så kommer ju den socialdemokratiska regeringen att få minst 17 anledningar att avgå i morgon, när vi skall rösta om detta, för då kommer socialdemokraterna att bli nedröstade på minst så många

punkter. I varje fall riskerar de att bli det, och jag tror att det blir så – vi får väl se. Men det är ju möjligt att regeringen får andra anledningar att avgå dessförinnan.

Kostnaderna för miljöförstöringen är oerhört stora. Det tänker man inte alltid på. Man opponerar sig kanske mot de kostnader som det innebär att göra någonting för en bättre miljö. Men en tysk som heter Lutz Wicke har räknat ut att för Västtysklands del förorsakar miljöförstöringen kostnader på 400 miljarder svenska kronor om året. Omräknat till svenska förhållanden skulle detta innebära att vi har en miljöförstöring som kostar oss 60 miljarder kronor om året. Detta är fantastiska summor!

Det är således mycket lönsamt att satsa pengar på bättre miljö. Och det är fullt motiverat att som vi från centerpartiet kräva att miljön är en utgångspunkt för den ekonomiska politiken. Det är ju först då vi kan få en ekonomisk politik värd namnet.

Det är då också rimligt att vi förser de myndigheter som skall hantera de här problemen med tillräckliga resurser. Det är högst rimliga kostnader det då är tal om. Från centerpartiet begärde vi förra året ytterligare 10 milj. kr. till naturvårdsverket. Detta röstades ned, men i årets budget har vi fått de där 10 miljonerna, och det är vi givetvis tacksamma för. Men när regeringen nu talar om 100 nya tjänster på naturvårdsenheterna har man egentligen inte med någonting som möjliggör detta. Från centerpartiets sida har vi i vår motion aviserat att vi skall ställa upp med de nödvändiga resurserna. Samma sak gäller kemikalieinspektionen.

En annan fråga som är mycket viktig för den svenska ekonomin är skogsbruket och skogens möjligheter att leva vidare. Vi vet att försurningen och utsläppen i luften medför problem för vår skog, som på sikt, och kanske redan i dag, betyder minskade inkomster för Sverige från just skogsprodukter. Centern har föreslagit ett storskaligt försök med vitaliseringskalkning av svensk skog för att se och lära hur vi skall hantera detta. Vi behöver inte lära allt. Det här pågår redan i framför allt Västtyskland, och vi kan få en del kunskaper om vad man där har gjort och utnyttja denna kunskap också här hemma.

Den internationella luftvårdsfonden, som är viktig när det gäller åtgärder mot försurning och nedsläpp av framför allt svavel men också kväve, har varit uppe här, så den skall inte jag närmare gå in på. Det är emellertid också viktigt att skapa förutsättningar för miljöinvesteringar i de länder som i dag inte har ekonomiska möjligheter att av egen kraft göra dem. Då borde vi kunna hjälpa till med krediter av samma typ som vi i dag ger till u-länderna. Det skulle vara mycket viktigt och nyttigt även för oss.

Lars Ernestam har fyra gånger frågat varför miljöorganisationerna inte skall få överklaga beslut. Han har fortfarande inte fått något svar. Jag kan bara upprepa frågan och hoppas att Grethe Lundblad kan svara på den. Nu har både Margareta Winberg och Birgitta Dahl haft chansen, så nu borde Grethe Lundblad ha fått tänka så länge att hon möjligen har hittat något argument varför miljöorganisationerna inte får denna möjlighet, som vi har föreslagit i motioner och i en reservation.

Avfallsfrågan är kanske ett av de största bekymmer vi har. I 1975 års beslut om avfallshanteringen står det att avfall är en resurs som skall nyttjas. Det är

ju tveksamt om avfall verkligen är en resurs – i varje fall inte om det ser ut som det gör i dag. Förutsättningen för att avfallet skall bli en resurs är ju att man sorterar det så att man kan använda det på olika sätt, men det är också viktigt att se till att där inte hamnar saker och ting som naturen inte kan hantera. Därför måste avfallsproblematiken lösas och finnas med i bilden redan när man utvecklar en produkt, så att man vet att produkten går att återanvända, går att förstöra eller i varje fall inte förstör naturen.

Vi har i en reservation tagit upp att det bör införas en återvinningslag. Vi har också fått en majoritet i utskottet för att kräva källsortering för att kommunerna skall få bränna sopor.

Sedan är det det här med batterierna. Regeringen har nu haft ett uppdrag ett bra tag att komma med förslag på ett pantsystem – det var ett provisorium som riksdagen genomförde på regeringens förslag för något år sedan. Den utredning som naturvårdsverket har gjort om avfallshantering skriver att förutsättningen för att man skall få en tillräckligt stor insamling av de miljöfarliga batterierna är att någon typ av pant införs. Som det nu är, fungerar det inte på det sätt som man skulle önska. Det är viktigt att regeringen tar dessa krav på allvar och verkligen kommer med ett förslag, och det ganska snabbt.

Ett annat avfalls- och miljöproblem är slamhanteringen. Till detta återkommer jag litet längre fram i dag, när vi skall diskutera jordbruk och miljö. En viktig del här är att industriutsläppen inte får komma in och förstöra den tillgång som slammet kan utgöra.

Ytterligare ett miljö- eller avfallsproblem är kärnkraften. Där kunde inte Margareta Winberg förstå hur vi kunde kräva lägre svavelutsläpp och mindre koldioxidutsläpp, eftersom detta kunde innebära att någon fick för sig att vi skulle ha kärnkraft! Som Karl Erik Olsson har talat om tidigare, är det ju inte alls på det sättet. Vi har möjligheter att använda andra bränslen i vårt energisystem för att klara oss ändå.

Birgitta Dahl gick till angrepp mot Thorbjörn Fälldin och sade att han svek i kärnkraftsfrågan. Men Birgitta Dahl borde veta att vi utan Thorbjörn Fälldins insatser på detta område i dag *icke* hade haft ett beslut om kärnkraftens avveckling. Det kan jag klart säga. Det var ju Thorbjörn Fälldin som drev den frågan, och det var också han som skapade de förutsättningar och den opinion som krävdes i detta sammanhang. Under hans tid som regeringschef genomfördes en väldigt stor ändring av energipolitiken i Sverige, som miljömässigt blev bättre.

Stadstrafiken har diskuterats något här. I detta avseende har regeringen egentligen inte något förslag. Man säger bara att man skall utreda frågan – det är, för resten, bara en av många frågor som skall utredas. Det finns i dag möjligheter att åstadkomma en bättre stadsmiljö, och det är oerhört angeläget att åtgärder vidtas. Det är ju tätorterna som har den sämsta luften. Vårt förslag, som majoriteten stöder – och som gäller bättre rening även för äldre bilar – är mycket viktigt i detta sammanhang. Jag har fått brev från människor som sysslar med sådana här saker, och de säger att det inte är så krångligt att åstadkomma förbättringar som man har velat påskina. Man är klar över vilka system som skall användas när det gäller att rena gamla bilar.

Det är alltså enkelt att åstadkomma en ändring. Utsläppen skulle ju därmed minskas mycket kraftigt.

Även frågan om naturskyddet har diskuterats. Naturligtvis är det en viktig fråga. Margareta Winberg var inne på att man skulle studera jord- och skogsbrukets metoder. Vi i centern har faktiskt en reservation, där vi säger att man borde göra miljökonsekvensberäkningar när det gäller vissa skogsbruksmetoder, så den reservationen kan Margareta Winberg rösta för.

Men när det gäller naturen och möjligheterna att bevara denna är, skulle jag vilja säga, regeringens vandalisering av åkermarken det stora problemet. Den jordbrukspolitik som man vill genomdriva och som innebär att en hel del av den svenska åkerarealen skall planteras med skog är det största bekymret. I går hade centern miljödag, och jag åkte då genom områden med vacker hagmark. Tack vare jordbruken med betesdrift finns det alltså fortfarande hagmarker. Utan sådana jordbruk skulle hagmarkerna inte finnas. Problemen i detta sammanhang är i dag stora. Den socialdemokratiska regeringspolitiken utgör här ett hot. Om denna genomförs, blir vi av med dessa hagmarker.

Av detta betänkande framgår att det råder enighet om att det är viktigt att utbildningen i större utsträckning än som i dag är fallet omfattar miljöfrågor. De människor som skall bygga vårt samhälle för framtiden måste ha kunskaper om hur det biologiska livet fungerar. Det räcker inte att bara veta hur ekonomin och tekniken fungerar. Om man enbart har de kunskaperna, går det inte att bygga ett bra samhälle. Man måste alltså se till helheten på ett helt annat sätt än man nu gör. De bekymmer som vi har i dag har till stor del sin grund i att man inte har tillräckliga kunskaper.

Jag tycker att Margareta Winberg resonerade ganska konstigt när hon talade t. ex. om lagarna. Hon sade att människors värderingar är viktiga. Men om människors värderingar är viktiga, är det väl också viktigt att människor har kunskaper. Således är det mycket bra om det finns möjligheter till utbildning. Samtidigt sade Margareta Winberg att det inte var lagarna som skulle styra – men det måste de väl ändå göra. När hon sedan kom in på frågan om ekonomiska styrmedel vände hon helt plötsligt. Nu skulle lagarna styra. Margareta Winbergs resonemang gick alltså inte riktigt ihop. Jag tror att det behövs en kombination av dessa olika saker för att det skall fungera bra.

Vi har föreslagit en del ändringar när det gäller lagstiftningen. Vi vill t. ex. ändra 5 § miljöskyddslagen. Vi tycker att varaktigheten av en skada skall vara av betydelse vid bedömningen av skadan. Men det har man inte velat gå med på. I preventivt syfte är det dock viktigt att det kriteriet finns med.

Miljölagstiftningen och miljömålen är besvärliga områden. Därför kräver vi att det skall finnas en statsåklagare, vars specialområde är miljömål. Men inte heller på den punkten håller man med oss om det vi säger i vår reservation.

Vidare har vi krävt att det skall finnas en miljöombudsman. Det är ju alldeles klart att den enskilde långt ifrån alltid har möjlighet att agera i alla de frågor där det är motiverat att agera. Man saknar kunskaper på området. Dessutom vet man inte hur man skall bete sig för att få någon rätsida på det ena eller det andra problemet. Inte heller dessa våra krav har man alltså velat

villfara. Men, som sagt, det skulle vara av stor vikt att ha en miljöombudsman när det gäller att skydda, bevara och förbättra miljön.

De bekymmer som vi i dag har beträffande Västerhavet har något diskuterats i Nordiska rådet. Det skulle vara väldigt bra om Grethe Lundblad i någon mån kunde beskriva Nordiska rådets agerande i detta sammanhang. Vi hör ju ofta av den svenska regeringen att man är en pådrivande kraft i detta avseende. Men om jag inte tar alldeles fel, har man från Nordiska rådets sida varit ganska missnöjd med det sätt på vilket de olika ländernas miljöministrar har agerat. Det skulle således vara väldigt bra om Grethe Lundblad något kunde redogöra för vad som verkligen har förevarit. Hon är ju engagerad i Nordiska rådet.

Fru talman! Med det sagda yrkar jag bifall till de reservationer av centerpartiet som är fogade till detta betänkande samt till utskottets hemställan på de punkter där vi i centern har bidragit till en majoritet.

Anf. 29 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! I slutet av förra året gick Birgitta Dahl i egenskap av landets miljöminister ut med ett av sina många stolta löften. Hon sade nämligen att miljöhänsynen skulle styra trafikpolitiken. Under vårens lopp har jag dock gång på gång haft anledning att här i kammaren påminna om vad hon lovat. Kammaren har redan avverkat flera stora trafikpolitiska betänkanden från trafikutskottet. Ett betänkande handlade om bilismen och vägtrafiken, ett annat om järnvägspolitiken, ett tredje om forskningen på trafikområdet osv.

Det är helt klart att Birgitta Dahls löften inte har infriats och att en riksdagsmajoritet, tyvärr, har medverkat till en utveckling i alldeles galen riktning. Flera talare har nämnt de enorma kostnader som det här rör sig om. Man kan alltså mäta miljöskadorna i reda pengar. Olika belopp har nämnts. Ett belopp är 60 miljarder. Det handlar således om otroliga, för människor knappt fattbara, belopp.

Men det finns någonting annat som i dag är lika konkret och som t. o. m. är mycket mera skrämmande än dessa miljardförluster för landets ekonomi och det är den havsdöd som har bevitnats och den skogsdöd som har blivit allt allvarligare under de senaste åren. När de första larmen kommer har det alltid varit så, att väldigt få forskare och politiskt ansvariga direkt tagit fasta på dessa. Under de senaste 15–20 åren – i varje fall i ett tidigare skede av denna utveckling – har aktiva inom miljörörelsen mötts av hån och mycket märkliga tillmälen från dem som är ansvariga på det miljöpolitiska området i landet.

Jag skall inte uppta kammarens tid med att påminna om alla de händelserna eller om sådant som i det sammanhanget ger uttryck för en mycket farlig hållning till miljöarmen och det arbete som landets miljöorganisationer har lagt ned i detta avseende. Det blir andra tillfällen att påminna om det. Ilskan har varit stor, och engagemanget har inte minskat när miljöaktivister, miljökämpar och organisationer, alltifrån Svenska naturskyddsföreningen ner till små lokala miljöorganisationer, har bemötts på detta sätt.

Det har hänt någonting på alla dessa år. Forskare står i dag upp och använder ordet katastrof om det som händer i havet. Det var inte möjligt

tidigare, utan det var ett förskräckligt tassande innan man vågade använda sådana starka ord. Allt fler politiskt ansvariga och folkvalda har i dag bättre miljökunskaper och vill och vågar tala om miljöproblemen i mycket klarare termer än tidigare. Men detta hjälper inte, om regering och riksdag inte snabbt fattar de beslut som verkligen skulle kunna åstadkomma förändringar i praktiken. Låt mig därför återvända till exemplet Birgitta Dahl och de miljöhänsyn som skulle styra trafikpolitiken.

Det tycks vara på samma sätt i Sverige som i landet Italien, där jag var med trafikutskottet på en studieresa hösten 1986. De enorma problem och det kaos som råder i trafiken i vissa av de större städerna i Italien visar att det är dags – eller att det har varit dags för länge sedan – att diskutera gränser för bilismen. Jag ställde frågan till de politiskt ansvariga på olika nivåer i Italien, om de aldrig hade diskuterat gränser för biltätheten i landet. De var tysta en stund och sade sedan: Nej, i ett land där Fiat har säte kan vi inte diskutera i sådana termer.

Detta är direkt tillämpligt på landet Sverige, fru talman, men här är det Volvo som har den stora makten och det stora inflytandet. Bilkoncernen Volvo har lyckats få regeringen att gå med på mycket märkliga ställningstaganden och har tyvärr också fått riksdagsmajoriteten med sig i flera fall. Det är alltså inte miljöhänsynen som styr trafikpolitiken.

Jag har försökt att debattera dessa frågor med både Birgitta Dahl och Sven Hulterström. De säger inte att Volvo styr detta lands trafikpolitik, men det är mycket svårt att få klara besked om de frågor jag ställer. Det gäller bl. a. det stora motorvägssystemet Scandinavian Link, som har diskuterats här och på många andra ställen i Sverige sedan 1985. En mycket viktig sak i ställningstagandena från början var om regeringen, innan Kjell-Olof Feldt gav löftet till P.G. Gyllenhammar att bygga en del av ScanLink, motorvägen i Bohuslän, hade tittat närmare på vilka miljökonsekvenser ett sådant bygge skulle få. Redan 1984 föregick beslutet om nedläggning av Uddevallavarvet Kjell-Olof Feldts löfte att i utbyte mot en bilfabrik, som Gyllenhammar skulle bygga, skulle motorvägen byggas åt Gyllenhammar.

På sommaren 1985 försökte jag få insyn i de olika handlingar som rörde både bilfabriken, motorvägen och ScanLink. Jag fick så småningom reda på att finansdepartementet hade hemligstämplat materialet, så jag vet inte om miljöfrågor eller miljöhänsyn över huvud taget diskuterades. Jag tog därför i en interpellation till Olof Palme upp detta problem. Jag fick svar av Sven Hulterström och fick reda på att miljö- och naturvårdsfrågor självfallet skulle belysas i vägverkets projekteringsarbete. Det svaret fick jag den 5 november 1985.

Den 27 november 1986 ställde jag liknande frågor till Birgitta Dahl. Hon sade: "Miljökonsekvensbeskrivningar har därför också tagits fram för den diskuterade motorvägen mellan Stenungsund och Uddevalla." De miljöskyddsprövningar som gjorts hade utförts av vägverket och naturvårdsverket.

Fru talman! Det har sedan visat sig att dessa beskrivningar, om det över huvud taget har funnits några sådana, dock aldrig har redovisats inför svenska folket, inför de förtroendevalda, inför riksdagsledamöterna eller

inför miljöorganisationerna. Men regeringen gav ändå klartecken till att sätta i gång motorvägsbygget.

Antingen ljuger Birgitta Dahl och Sven Hulterström om att det hade gjorts miljökonsekvensbeskrivningar av motorvägen, eller också struntade de i dem. Det visar sig nämligen att den motorväg som skall byggas i Bohuslän och som kommer att leda till att biltrafiken ökar ännu mer, att skogsdöden förvärras och att miljön i havet blir ännu sämre än i dag, skall gå genom ett lagskyddat område, Bratteforsåns dalgång. Vad hjälper det då om Birgitta Dahl, efter det att regeringen gav klartecken till att bygga vägen, säger att beslutet var en plump i protokollet? Det hjälper inte med en minister som springer ut och säger sådana saker om hon samtidigt sitter med i landets regering och fattar de här vansinniga besluten.

Birgitta Dahl presenterade, samtidigt som hon presenterade den miljöproposition som har lett fram till det betänkande vi i dag diskuterar, en liten söt bok som heter Blåbärsboken. Där finns en hel del viktiga råd till allmänheten. Det är rätt sött och oskyldigt, men där finns naturligtvis också sakupplysningar. Där står bl. a.: "Mellan 60 och 70 procent av de försurande kväveoxidutsläppen kommer från trafiken." Hon talar också om hur mycket utsläppen skulle kunna minska om hastigheterna på vägarna bara sänktes. Vidare säger Birgitta Dahl: "Biltrafiken är den största källan till blyutsläpp." Vi vet att just blyet är ett av de farligaste gifterna, som skadar både barn och vuxna.

Detta är alltså bara små råd och tips till oss som kanske tvingas använda bilen att vi skall köra litet saktare. Men Birgitta Dahl är inte beredd, vilket inte heller riksdagens majoritet är, att fatta ett beslut om att hastigheterna på vägarna skall sänkas. Om man menar allvar skulle man kunna fatta ett beslut som träder i funktion nästan omgående. Det skulle kunna åstadkomma en del.

Regeringen och Birgitta Dahl har inte heller varit beredda att ställa de långtgående krav som de borde ha gjort när det gäller katalytisk avgasrening. De har gått ett steg längre tack vare att opinionen är så stark, men inte tillräckligt långt. Framför allt är det ingen i regeringen, inte heller Birgitta Dahl, som ens vågar andas om att verkligen sätta klara gränser för bilismen i Sverige.

Fru talman! Jag vill mot slutet av mitt anförande läsa upp vad som står i den trafikproposition som Sven Hulterström har signerat: De hittillsvarande erfarenheterna är att bilismen har en betydande utvecklingskraft. Den teknologiska utvecklingen och den fortsatta välståndstillväxten i vårt samhälle leder till att bilismen kommer att växa ytterligare. Bilismen kommer alltså i högsta grad vara en del av de framtida transportsystemet.

Jag skulle vilja återgå till den bok som Birgitta Dahl har gett ut, Blåbärsboken. Hon säger där:

"Tåget är miljövänligare och energisnålare än både bil, buss och flyg. Järnvägstransporter är sex gånger mer energieffektiva än landsvägstransporter. Och eldriven järnväg bidrar inte till luftföroreningar.

Energimängden 10 000 kWh kan användas för att på sträckan Stockholm-Göteborg transportera 25 personer med flyg eller 40 personer med bil eller 75 personer med buss eller 220 personer med tåg."

Men varför drar inte Birgitta Dahl, regeringen och riksdagsmajoriteten några konsekvenser av detta? Varför säger man inte ja till de 45 miljarder som vpk har krävt för att bygga ut järnvägen, vilket skulle minska landsvägstransporterna? Varför avvisar regeringen och majoriteten i riksdagen vpk:s förslag att tunga landsvägstransporter över 30 mil skall flyttas över till järnväg?

En rad sådana konkreta förslag, som skulle ha kunnat genomföras redan i år, har man alltså sagt nej till. Det patos som Birgitta Dahl visar i många sammanhang står i skarp kontrast till de miljökatastrofer och miljöalarm som vi bevittnar, om hon inte i praktiken följer upp dem och säger ja till sådana förslag som bl. a. vpk har framfört. Det skär sig också mot det Sven Hulterstöm har sagt och de förhoppningar han har på ekologiska bilar och ekologiska vägar. Tro det eller ej, men just det vansinniga begreppet har han fått låna av en svensk professor, som sitter med i en utredning, och sedan har han faktiskt tagit med det i sin proposition.

Innan jag slutar vill jag yrka bifall till samtliga vpk-reservationer. Tyvärr har riksdagen redan kört över en del av de krav jag har nämnt, men det finns ytterligare några som bl. a. har med bilarnas miljöförstörande effekt att göra.

Anf. 30 GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Hela Sverige – ja, hela Norden – genomsyras i dag av ett stort miljöintresse. Genom beskrivningar i radio och TV, genom åtskilliga tidningsartiklar av forskare och politiker har kunskapen om de hot mot vår framtid som miljöförstörelsen har skapat blivit allmänt samtalsämne i mycket vida kretsar. När våra skolbarn skall skriva fritt, är det krigshot och miljöhot som i stor utsträckning upptar deras sinnen. I riksdagen märks intresset i den ovanligt stora mängden motioner och frågor från ledamöternas sida. Vi har i dag att behandla 639 förslag, framlagda av enskilda riksdagsledamöter eller av partier.

För den som sedan mitten av 70-talet har fått arbeta med miljöfrågornas behandling, både i utskott och i kammare, är det intressant, men också glädjande, att partier som tidigare var bromsklossar i miljöarbetet, som t. ex. moderaterna vad gäller bilavgaser och vissa industriutsläpp och centern vad gäller vattenföroreningar från urlakning av gödselmedel och bekämpningsmedel, nu har vänt om och ibland är mer otåliga än den verkliga utvecklingen egentligen ger dem anledning att vara. I dag är det lätt och populärt att driva på i miljöfrågor. På 70-talet var det ofta svårt och impopulärt att ställa hårda krav i miljöfrågor i riksdagen och ute bland olika intressenter. Men på 70-talet skapades genom utsläpp och urlakning många av de miljökatastrofer vi skönjer i dag: skogar som vissnar, fisk som dör och människor vilkas hälsa försämras.

Jag tycker att de borgerliga partier som var bromsklossar på 60-talet och 70-talet måste vara på det klara med sitt stora delansvar för dagens katastrofer; förstörda havsbottnar och giftiga ämnen i sjöar och hav. Därför tycker vi att alla skall hälsa regeringens beslut om en speciell katastrofplan, för att klara den aktuella katastrofen, med tillfredsställelse.

Min uppgift här i dag är att för socialdemokraternas i utskottet del lägga fram synpunkter på luftföroreningar och försurning, på havsföroreningar

samt på de internationella miljöproblemen. Det är glädjande att alla politiska partier i fråga om luftföroreningar och försurning nu är överens om att de försurande utsläppen kan minskas ytterligare under de närmaste åren. Vi har minskat svaveldioxidutsläppen med 70 % sedan 1970. Den svenska andelen av svavelnedfallen i Sverige är nu i genomsnitt mindre än 15 %. För att tillförsäkra en god livsmiljö i Sverige och ge naturen chanser att överleva och utvecklas, anser hela utskottet också att man utöver den av regeringen föreslagna målsättningen – en minskning av svavelutsläppen med 65 % till år 1995 räknat från 1980 års nivå – måste uppnå en ytterligare minskning med 80 % till år 2000.

För kväveoxidutsläppen i framtiden har majoriteten räknat med att en 30-procentig minskning skall uppnås år 1995 och att tekniska åtgärder sedan måste studeras för att en halvering skall nås till år 2000. Men centern och folkpartiet vill arbeta med målet 75 % minskning av kväveoxidutsläppen till år 2000 och det gäller även kolväteutsläpp. Jag vill gärna instämma i det miljöministern säger i propositionen, att det finns flera olika utsläppskällor och en betydande osäkerhet kring orsakssammanhangen. Därför kanske mittenpartiernas förslag mest blir ett önsketänkande.

Koldioxidutsläppen och handlingsprogrammet för deras reduktion har redan diskuterats så mycket att jag inte skall ägna mig speciellt mycket åt det. Men jag skulle gärna vilja påpeka att det vid utskottsutfrågningen klart kom fram att naturvårdsverket anser att vi behöver mer kunskap och fler mätningar innan vi kan föreslå ett program. Av den anledningen tycker vi socialdemokrater att det är riktigt att stanna vid det uppdrag som naturvårdsverket har fått att göra en undersökning. Därför tycker vi att de borgerliga partiernas inställning, att omedelbart kräva ett aktionsprogram, är litet av en demonstrationspolitik.

Den svenska miljöministern har varit mycket aktiv i sina förslag att påverka andra stater att minska sin utsläpp. Både genom besök i bl. a. Polen och genom aktivt ordförandeskap på olika ministermöten har hon drivit på den något tröga miljöpolitiken i våra grannstater. Därför anser vi socialdemokrater att man inte, som oppositionen gör, kan klaga på den internationella aktiviteten hos regeringen, och vi har i reservation nr 43 förklarat att det egentligen är bristande intresse i andra länder som har medfört att en internationell luftvårdsfond inte har kunnat skapas. Riksdagens uppmaning står kvar. Jag tror säkert att miljöministern arbetar vidare med detta.

Naturvårdsverkets aktionsplaner och mätningar i olika län har visat att luftföroreningarna har en skiftande regional svårighetsgrad. Både beträffande kväveföreningar och svavelnedfall står det klart att södra Sverige är hårdast drabbat. Det är västkusten, sydkusten och en del av norra Bottenviken som är hårdast drabbade av havsföroreningar.

I många motioner framställs krav på att den i propositionen föreslagna möjligheten att förklara en region som miljöskyddsområde bör användas för områden i sydvästra Sverige. Därför anser utskottet att det bör tas ställning till om Skåne skall förklaras som miljöskyddsområde, när länsstyrelsen har kartlagt problemens omfattning. För många sjöar finns också motionsledes framförda önskemål om särskilt miljöskydd. Men utskottet anser att de resultat bör avvaktas som länsstyrelserna, vilka fått i uppdrag att samman-

ställa de viktigaste miljöproblemen i varje län, kan komma fram till. Då bör en bättre överblick över situationen uppnås. Utskottet anser därför att en viss restriktivitet måste finnas när man tar ställning till speciellt skyddsbehövande områden.

När det gäller aktuella utsläppskrav för förbränningsanläggningar, främst kommunala värmeverk, skiljer sig åsikterna i utskottet. Vi socialdemokrater anser att samma utsläppskrav bör gälla oavsett om det används bränslet är kol eller olja. Det är nämligen utsläppen som orsakat miljöstörningar, och höga krav måste ställas på miljövänlig förbränningsteknik. Men bränsleinköpen får inte av miljöskäl styras över mot ökad oljeanvändning. Snarare bör målet vara att ersätta olja och kol med mera miljövänliga energislag, t. ex. naturgas. Men de borgerliga partierna och vpk vill ha hårdare utsläppskrav för nya koleldade anläggningar, både vad gäller kväveoxider och svavel, redan om en månad. Vi socialdemokrater har reserverat oss i reservation 53. Vi anser att kraven måste vara lika för alla utsläpp oberoende av bränsle.

Luftföroreningarnas skadeverkningar i Sverige är mest tydliga i skogen. Därför föreslås i propositionen ökad forskning och försök med kalkning för att rädda skogen. Men moderaterna vill tydligen inte garantera fortsatta räddningsinsatser för skogen, ty de skall spara 28 milj. kr. på kalkningsanslaget. Centern vill däremot öka anslaget med 39 milj. kr. utöver regeringens förslag. Därför måste jag fråga: Hur skulle det gå för skogen i södra Sverige med en borgerlig regering?

Jag går så över till den viktiga frågan om havsföroreningar som är det mest aktuella miljöproblemet. Algbloomingen är att jämföra med skogsdöden vid luftförorening. Naturen lider svårt. Därför fastslås det också klart i regeringsförslaget: "Föroreningssituationen i Östersjön, Kattegatt och Skagerrak är så allvarlig att utsläppen snarast bör begränsas." Det gäller såväl punktutsläpp som mera diffusa utsläpp. Den stora aktionsplan som naturvårdsverket gjort följs upp på flera områden. Det görs insatser mot jordbruk, mot skogs- och pappersindustrin. Det blir omprövning av utsläppsvillkor för kemisk industri samt en utredning om slamhantering. Det blir hårdare prövning av kommunala reningsverks utsläpp, halverade utsläpp av kvicksilver, kadmi- um och andra metaller, osv. Därtill kommer det dagsfärska tillägget från miljödepartementet om 30 milj. kr. för olika insatser på grund av algbloomingen.

Det finns ett tjugotal reservationer på havsföroreningensområdet, som jag inte hinner gå in på i detalj. Med anledning av den reservation som finns om dumpning vill jag säga att man redan har beslutat att avfallsdumpning i Nordsjön från 1989 bara skall få ske i undantagsfall.

Jag skulle därefter vilja övergå till att diskutera det internationella samarbetet kring havsföroreningensfrågorna. Den svenska regeringen har tagit flera olika initiativ till ett ökat samarbete. Det finns redan tillräckligt med konventioner och kommissioner – Paris-, Oslo- och Helsingforskonventionerna med årliga möten och två sekretariat. Därför avvisar vi socialdemokrater ytterligare byråkratisering av samarbetet på havsmiljöområdet genom bildande av en Nordsjökommission. Det är inte ett önskemål om att minska insatserna, utan vi anser att det är aktiviteten och takten i miljöarbetet som är det viktiga, inte miljöarbetets former.

Miljögiftsproblemen i våra havsområden har orsakats av stabila organiska ämnen, varav en stor del kommit från massa- och pappersindustrin. Regeringen föreslår aktiva åtgärder för att redan 1992 kunna påbörja en minskning av utsläppen. Man skall så snart som möjligt börja att mer och mer övergå till oblekt papper för att minska trycket på denna form av produktion. Därför är de borgerliga reservationerna och vpk-reservationerna på denna punkt föga annat än en demonstration av att också de vill minska dessa utsläpp snabbt. Hela utskottet uttalar sig ju för miljömärkning av produkter för att stimulera till användning av oblekt papper.

När det gäller PCB samt dioxiner och andra farliga miljögifter bör det inte råda något tvivel om att hela riksdagen önskar få bort dem snarast. De krav som finns i reservationer från oppositionspartierna är välmenande, men de går inte att förverkliga utan de ökade undersökningsresurser som regeringen nyligen har anvisat till naturvårdsverket för laboratorieundersökningar.

Fru talman! I utskottet är man mycket otålig beträffande den utredning om ett Östersjölaboratorium som inte tycks ha kommit till stånd på det sätt som vi i utskottet hade förutsatt. Då miljösituationen – som så ofta har omvitnats här i riksdagen – i södra Östersjön är allvarlig, bör ytterligare ansträngningar göras för att stärka forskningsresurserna kring dessa problem, vilket utskottet uttalar till regeringen. Kanske kan det tilläggsförslag som vi har fått på bordet i dag från miljöministern vara en bit på vägen mot ytterligare laboratorieinsatser.

Avvecklingsplanen för freonanvändning innebär en halvering av användningen till 1991 och en i huvudsak total avveckling till utgången av 1994. Det innebär alltså ett förbud från 1995, när Montrealprotokollet bara beslöt om 25 % reduktion. Även på detta område vill jag fastslå att det internationella miljövårdssamarbetet i allra högsta grad drivs på av Sverige.

Sverige deltar alltså aktivt i flertalet sammanhang i det internationella miljösamarbetet, som är av betydande omfattning, bl. a. som en följd av svenska påtryckningar och initiativ. I miljöpropositionen görs en översikt av både det samarbetet och av Brundtlandkommissionens rapport och hur den kommer att uppföljas.

Jag skall inte ta upp mer tid med detta utan vill bara säga att påståendena i centern-vpk:s reservation 106 är djupt orättvisa, när de svenska internationella insatserna beskrivs som otillräckliga och utan strategisk planering.

Jag skulle vilja ta tillfället i akt att svara på en del av de frågor som har ställts om det nordiska miljösamarbetet och som också av folkpartiet har behandlats i ett särskilt yttrande.

Vi har i Nordiska rådet en miljökonvention som fastställdes 1975. Såväl denna miljökonvention som det medlemsförslag i Nordiska rådet som lades fram 1986 om en handlingsplan mot vattenföroreningar, inkluderande havsföroreningar, har initierats av en person som min blygsamhet hindrar mig att nämna. Vi har sedan dess arbetat mycket effektivt med dessa frågor. Efter cirka ett år kom ett medlemsförslag från mittengruppen i Nordiska rådet. Båda dessa medlemsförslag ligger nu som grund för mycket intensiva krav på miljöministrarna från parlamentarikerna i Nordiska rådet.

Det gick t. o. m. så långt att tre socialdemokratiska kvinnor i Nordiska rådet i november 1987 skrev ett öppet brev till de nordiska miljöministrarna

och beklagade att man inte fått förslag från ministrarna och bad dem påskynda sitt arbete. Vid sammanträde med miljöministrarna i november 1987 lovade de att göra det. Jag vet att det pågår ett intensivt arbete bland miljöministrarna för att lägga fram dels en handlingsplan mot havsföroreningar, byggd på gemensamma nordiska insatser, dels också ett nytt samarbetsprogram på miljöområdet.

Jag kan också tala om att det har kallats till krismöte i Nordiska rådets presidium den 13 juni, där också miljöministern och samarbetsministern deltar. Det är alltså mycket hög takt på arbetet i Nordiska rådet, och man kan inte beskylla den svenska regeringen för att vara ointresserad av detta arbete. Däremot kan man tala om att det är främst vissa partier som i Nordiska rådet drivit dessa frågor medan andra varit mycket passiva.

Det har gjorts många påståenden i debatten, och jag vill gärna, fru talman, försöka hinna bemöta några av dem.

Karl Erik Olsson sade att det är för mycket utredning och för litet handling i programmet. Jag skulle då gärna vilja säga att jag tycker att åtminstone och framför allt anslagstilldelningen till miljöarbetet och till arbetet mot luftföroreningar och försurning verkligen ger en helt annan bild. I den borgerliga regeringens sista budget, år 1982, var anslaget till arbetet mot luftföroreningar och försurning, som man ofta har berömt sig av, 40 milj. kr. Två år senare, budgetåret 1983/84, när den socialdemokratiska regeringen hade tillträtt, var det 80 milj. kr. Anslaget hade alltså fördubblats.

I dag skall vi besluta om ett anslag för 1988/89 på 200 milj. kr. till arbetet mot luftföroreningar och försurning. Det är alltså inte bara ord när vi socialdemokrater säger att vi har ökat miljöintresset – det gäller i högsta grad både handling och resurser.

Ivar Virgin sade att man skall försona naturen och tekniken. Det låter mycket vackert. Vad som är viktigt är att man anpassar både teknik och teknologi till naturens behov. Det får bli nära nog en underkastelse under naturens behov. Men något som är lika viktigt och som Ivar Virgin inte nämnde – och jag tycker att det är allvarligt att han inte gjorde det – är att vi också måste ha en miljövänlig kemi. För att minska miljöskadorna är det mycket viktigt att försona också kemikalierna och miljön.

Lars Ernestam tyckte att det fanns för mycket "bör" och "prövas" i miljöpropositionen. På en hel del håll har vi i dag för litet kunskaper. Det har också naturvårdsverket sagt i de aktionsplaner man vill arbeta vidare med. Det sades även vid den utfrågning utskottet hade. Vi måste ibland ge oss till tåls litet grand.

Vi minns också från folkpartiets regeringstid att beslutsfattandet ibland drog långt ut på tiden, t. ex. när det gällde avgasfrågan och när det gällde minskad gödselanvändning. Det tog då lång tid innan vi fick beslut. Det kan ibland vara så att det inte finns tillräckligt underlag, och då måste man ha litet tålamod.

Castberger framhöll att Sverige måste gå snabbare fram och skjuta på mycket mer, bl. a. när det gäller den nya tekniken. Han sade att Sverige inte får överge frihandeln och bromsa ny teknik och talade då om EG. Mina besök i EG de senaste åren – jag har gjort flera sådana tillsammans med Nordiska rådet – har gjort mig helt på det klara med att ny teknik från söder

inte bromsas. Det är utan tvivel Sverige som skall lära EG miljöteknologi och miljövänliga processer – det har vi hört från allra högsta håll i EG.

Castberger sade att förslagen i miljöpropositionen i dag är som gapande hål. Jag skulle då vilja säga att det under de senaste åren har lagts fram flera aktionsplaner från naturvårdsverket, både när det gäller luftföroreningar och när det gäller havsföroreningar. Då fanns det fem bilagor, och de flesta av de förslagen återfinns i dag i miljöpropositionen. De gapande hål som Castberger talar om kan åtminstone inte jag se.

Fru talman! Jag beklagar djupt att jag inte hinner gå in på alla de frågor som har ställts till mig. Jag skulle till sist vilja säga att denna stora miljöproposition, utskottets behandling av den och utskottets tilläggsförslag är en mycket glädjande händelse i den svenska miljöpolitiken. Vi kan vara oense på olika punkter, men jag tror att det är mycket viktigt att vi sluter upp kring de positiva förslag som i dag läggs på riksdagens bord, beslutar i enlighet med dem och även bidrar till att de snabbt kan föras ut i verkligheten.

Anf. 31 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Det är intressant att det är just Grethe Lundblad som i den här debattomgången skall svara när det gäller den socialdemokratiska politiken och de socialdemokratiska förslagen. Grethe Lundblad sade att det på 1970-talet var svårare att driva miljöpolitiken framåt med de bromsklossar som då fanns i politiken. Det är mycket märkligt!

Jag vill anföra ett exempel som har koppling till dioxin; Grethe Lundblad har dessutom raljerat med och ironiserat över att centern och vpk vill gå längre när det gäller dioxinfrågan, som om vi inte skulle ha täckning för det.

På 1970-talet fanns det en hel rad undersökningar och utredningar här i landet som skulle utvärdera om det skulle användas fler och fler skogsgifter, som t. ex. dioxinblandade hormoslyr, eller om man skulle gå en annan väg. Vpk agerade därvid mycket konsekvent; i olika fullmäktigeförsamlingar drev vi, för att skydda kommuninvånare och miljö, kravet att hormoslyret skulle stoppas. Vidare drev vi det kravet i de miljögrupper där vi fanns med som medlemmar.

Själv var jag med i Marks miljövårdsgrupp, där vi t. o. m. tvingades ta steget att ockupera skog: Pensionärer, arbetslösa och s. k. hemmafruar fanns ute i skogsmarken för att med sina egna kroppar skydda den mot giftbesprutningsplanen och deras giftlaster.

Vi förhånades väldeliga av sådana manspersoner som Valfrid Paulsson. Enligt dem visste vi inte vad vi talade om när vi ville stoppa hormoslyr, som innehöll dioxin.

Men jag kan garantera att vi hade lagt ned många timmars arbete på att studera miljölagstiftningen och hur den skulle kunna användas – på den punkten hade socialdemokraterna lovat guld och gröna skogar; den räckte inte alls till. Eller också hade myndigheterna brutit mot den lagstiftningen, Grethe Lundblad, när man lät giftplanen gå loss.

Vi försökte vidare få kontakt med så många forskare som möjligt och läsa rapporter för att se vad som hade hänt i andra delar av världen. Vi var helt övertygade om att dioxin och hormoslyr skulle stoppas.

Grethe Lundblad satt på den tiden tillsammans med en partikamrat till mig i en statlig utredning, där Grethe Lundblad föreslog att man skulle använda mer gifter i skogen! Vi visste då att dioxin borde stoppas. Grethe Lundblad vet det i dag. Men hon vet inte riktigt hur hon skall bära sig åt. Det behövs inga fler utredningar – vi kan börja med att avveckla alla sopförbränningsanläggningar, som också utvecklar dioxin, Grethe Lundblad!

Anf. 32 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad säger att hon hoppas att alla ställer upp på alla de positiva förslag som har ställts i miljöpropositionen. Jag hoppades att socialdemokraterna skulle kunna ställa upp på de ännu positivare förslag som finns i reservationerna! Det skulle också vara ett sätt att föra miljöpolitiken framåt.

Margareta Winberg sade tidigare att socialdemokraterna hade putsat backspegeln. Men uppenbarligen hade inte Grethe Lundblad gjort det riktigt. När hon beskrev utvecklingen av kalkningspengarna sade hon att den borgerliga regeringen i sin sista budgetproposition anslog 40 milj. kr. till kalkning.

Det var ju en försöksverksamhet som pågick då, och utvärderingen av den gav det försurningsprogram som den borgerliga regeringen lade fram och som socialdemokraterna sedan har administrerat.

Sedan sade Grethe Lundblad att i dag finns det 200 milj. kr., men jag har tittat i budgeten och där står det 163 miljoner, och där har vi då från centerpartiet ett förslag på ytterligare 39 miljoner. Så ser det ut.

Sedan frågade Grethe Lundblad hur skogen i Västsverige skulle se ut om vi hade en centerregering. Jo, den skulle uppenbarligen må mycket bättre. Vi skulle börja med vitaliseringskalkning. Vi skulle ta upp överläggningar med Danmark, varifrån det kommer mycket kväveoxider och mycket ozon som är skadligt för våra träd. Vi skulle få en luftvårdsfond som skulle minska svavelutsläppen. Vi skulle få övriga internationella åtgärder som skulle förbättra miljön, och vi skulle få en ny trafikpolitik som skulle innebära mindre utsläpp av kväveoxider.

Grethe Lundblad pratade också om miljöpartierna, och det var väl oss hon menade då, förstår jag. Vi tackar för det erkännandet. Men hon tycker att vi för en demonstrationspolitik när vi kräver restriktivare hållning i fråga om utsläpp av koldioxid, begränsning av utsläppen från koleldningar.

När man inte får förståelse för sina idéer, måste man komma med andra förslag, och sedan må det uppfattas som demonstration eller inte. Det är väl i och för sig en demonstration, och det trodde jag inte att socialdemokraterna hade mycket emot, för det ligger väl i den socialdemokratiska idén att man skall kunna demonstrera.

Grethe Lundblad sade att under 70-talet var det inte så lätt att driva en politik som var bra, eftersom det fanns så många bromsklossar. Socialdemokraterna hade ju makten då och kunde ställa förslag.

Jag fick inget svar av Grethe Lundblad om miljöorganisationerna. Det var femte gången och nu är det sjätte gången frågan ställs. Jag hoppas att vi kan få svar.

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenium.

Anf. 33 JENS ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Jag tycker att Grethe Lundblad ger en felaktig beskrivning när hon säger att moderaterna varit motståndare till avgasrening på bilar. Det är väl egentligen vi som tagit initiativet och drivit frågorna.

Det var vi som tog initiativet till en frivillig katalytisk rening innan lagen trätt i kraft, och den har visat sig lyckad. Jag tror att det var Lars Ernestam som nämnde att 87 % av bilarna frivilligt har försetts med katalytisk rening. Vår tro på människorna har inte kommit på skam i det fallet åtminstone.

Vi går också längre när det gäller katalytisk rening av begagnade bilar, men det finner socialdemokraterna inte särskilt värdefullt, och det beklagar vi. Grethe Lundblad säger också att Skåne bör förklaras som naturskyddsområde. Nästan var och en tycker att det område där man själv bor bör göras till naturskyddsområde. Där jag bor är det likadant. Jag bara beklagar att länsstyrelsens naturvårdsenhet, som skulle hjälpa oss, praktiskt taget enbart sysslar med att tillskapa naturvårdsområden. Det räddar inte miljön, och det räddar inte landskapet.

När det sedan gäller luftföroreningarna har de borgerliga partierna ett längre gående krav på begränsning av utsläppen vid kolförbränning. Vi vill dämpa användningen av kol, därför att kolet också innehåller tungmetaller.

Anslaget till kalkning av sjöar har vi prutat på därför att det finns ganska mycket reserverade medel och jordbrukets pengar skall användas för den här kalkningen.

Så några ord om Nordsjökommissionen. Det finns kommissioner säger Grethe Lundblad. Vi hade självfallet inte för avsikt att få till stånd en kommission som inte gör mycket mer än de kommissioner som finns i dag. Vår avsikt är att få till stånd en effektiv kommission som verkligen kunde ta itu med de länder som har problem och de länder som gör stora utsläpp. Vi hörde i nyheterna i morse att nu åker man ner och dumpar utanför Nigeria. Vi hörde också att EG har köpt eller hyrt ett område i Guinea-Bissau där det skall läggas gifter och avfall. Det finns mycket att göra på internationell nivå.

Slutligen vill jag också säga att vi glömmer inte kemin, Grethe Lundblad. Den ingår i tekniken.

Anf. 34 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad nämnde med anledning av miljökatastrofen i Västerhavet det dagsaktuella beslutet från miljödepartementet, som hon uttryckte sig – det var ju trevligt att vi är på väg att få ett miljödepartement. Men vad vi efterlyser är också långsiktiga konkreta åtgärder.

Det låter i Grethe Lundblads mun som om det vore formfrågor det vi kommer med. Men faktum är ju att det handlar också om värdefulla signaler till allmänheten. Därför måste det tydligt återupprepas:

Hur kan socialdemokraterna motsätta sig att Kattegatt omedelbart förklaras som miljöskyddsområde?

Hur kan socialdemokraterna motsätta sig inrättandet av en Nordsjökommission, när vi nu ser vad som har hänt i Västerhavet?

Hur kan socialdemokraterna motsätta sig ett totalförbud mot PCB, när vi ser vad miljögifter kan åstadkomma för katastrofer?

Dessa frågor är icke besvarade med att det skulle vara fråga om några formella krumelurer.

Så till de nordiska frågorna. Var inte så blygsam, Grethe Lundblad! Jag ger gärna en eloge för det förslag som Grethe Lundblad har väckt i Nordiska rådet. Men när vi nu är överens, kan vi då inte få ett löfte om att den socialdemokratiska regeringen skall göra sitt yttersta för att biträda mittenförslaget om en extra session i höst med Nordiska rådet om just miljön?

I det sammanhanget, fru talman, har jag blivit anmodad att med ändring av det tidigare framförda yrkandet om bifall till motion 24, p. 3 – om jag nu uttrycker mig korrekt – ställa det särskilda yrkande som utdelats beträffande nordiskt miljösamarbete, nämligen att riksdagen med bifall till motion Jo24, yrkande 3, som sin mening ger regeringen till känna följande:

Miljöstörande verksamhet drabbar Norden såväl från omvärlden som från övriga nordiska länder. De nordiska länderna har emellertid en tradition av samarbete på flera olika samhällsområden. Som miljö- och energiministern anför pågår även inom miljöområdet ett aktivt samarbete länderna emellan.

Det nordiska samarbetsprogram som är under utarbetande liksom beslutet om en nordisk plan mot havsföroreningar bör enligt utskottet medföra att detta samarbete i en nära framtid blir än mer utvecklat och konkret. Det finns givetvis ingen anledning att i avvaktan på detta arbete avstå från att använda de möjligheter miljöskyddskonventionen redan ger.

Enligt riksdagens mening är det naturligt att konsultationer av det slag motionen åsyftar kommer till stånd i första hand när ny miljöstörande verksamhet som bedöms få en betydande inverkan på svenskt territorium är aktuell. Som anförs i motionen bör också åtgärder mot redan tillåtna utsläpp övervägas samtidigt som Sverige bör visa lyhördhet mot liknande krav från de andra nordiska länderna.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 35 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad vände sig mot det inlägg jag gjorde tidigare kring bilavgasfrågorna och sade att folkpartiet hade försenat behandlingen av dessa. Jag förstår inte var Grethe Lundblad har hittat det argumentet.

Det var under de tidigare regeringarnas tid som bilavgaskommittén tillsattes, och folkpartiregeringen tillsatte också en utredning om blyfri bensin. Utredningen var klar och låg i regeringens byråläda när socialdemokraterna kom till makten.

Men det hände ingenting. Det tog många år innan vi fick förslaget om avgasrening, och först i dag har vi ju fått förslaget om åtgärder för de tyngre bilarna. Så det argumentet håller inte, Grethe Lundblad.

Och så ställer jag för åttonde gången frågan: Vad är det för fel att miljöorganisationerna ges samma rätt att överklaga miljöställningstaganden

som de fackliga organisationerna har? Den frågan har ställts gång på gång i debatten i dag. Det skall bli intressant att se om någon av socialdemokraterna kan ge ett svar.

Anf. 36 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag beklagar att jag inte svarade förra gången om miljöorganisationerna, men jag hade redan överskridit min tid med tre minuter och vågade inte fresta talmannens tålmod ytterligare.

Orsaken till att man inte tog upp förslaget i miljöpropositionen var att förslaget fått övervägande negativ remisskritik. Det är inte ovanligt att ett förslag inte tas upp därför att det vid remissbehandling får övervägande negativ kritik.

När det gäller tillståndsärenden inbjuder koncessionsnämnden människor som bor på orten till förhören. Alla enskilda som berörs av ett beslut blir speciellt kallade till sådana tillståndsförhandlingar. Jag har själv varit med om hur i Höganäs enskilda personer har fått miljöorganisationernas sakliga stöd i sådana frågor. Även vid Barsebäck hände det att en enskild person, som var berörd av domstolsbeslut om miljöstörningar fick hjälp av miljöorganisationerna. Det tycker jag är utmärkt:

Även om inte denna gång miljöorganisationerna får klagerätt – och det beror alltså på den negativa remisskritiken – har miljöministern i propositionen sagt att hon är positiv till att alla myndigheter är så öppna som möjligt i förhållande till miljöorganisationerna. När det gäller avgasfrågorna har jag en klar erfarenhet av att vi socialdemokrater före 1979 gjorde flera påstötningar hos de borgerliga partierna i regeringen för att få till stånd åtgärder mot bilavgaserna. Men det var inte möjligt att få några. 1979, när utskottet skulle behandla frågan, var också de borgerliga partierna emot åtgärder. Men när förskolebarnen och deras föräldrar från Stockholm demonstrerade utanför riksdagshuset på Sergels torg, beslöt man ändå tillsammans att gå in för att begära ett aktionsprogram mot luftföreningarna. Men de borgerliga blev inte färdiga. Som Ernestam själv påpekade låg handlingarna kvar i skrivbordslådan i regeringskansliet, när den socialdemokratiska regeringen tillträdde. Därför fick vi också något år efteråt en ny avgaslag.

Lennart Brunander talar om att en luftvårdsfond skulle minska svavelutsläppen. Jag menar att Sverige inte ensamt kan bilda en internationell luftvårdsfond. Miljöministern har på flera håll i Europa tagit upp frågan utan att få stöd för den. Vi måste fortsätta strävandena att få till stånd en internationell fond, men Sverige kan inte ensam klara det.

Jag tycker Jens Erikssons intresse för havsföreningensfrågorna är utmärkt. Jag hoppas att han, liksom socialdemokraterna, vill fortsätta kampen för renare hav.

Anf. 37 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa två övergripande frågor till Grethe Lundblad, annars kanske hon helt förbigår dem med tystnad:

Inser Grethe Lundblad att det är den allt starkare miljöopinionens förtjänst att det nu ändå tas vissa steg i positiv riktning?

Inser Grethe Lundblad att det arbete som skedde bl. a. under 1970-talet, när miljöorganisationerna växte sig starkare och en rad lokala grupper växte upp, har haft en reell betydelse bl. a. när det gäller besluten om hormoslyr och dioxin?

Detta är en av utgångspunkterna för vpk:s olika ställningstaganden. Vi tycker precis som ett par av de borgerliga partierna att det är fullständigt självklart att miljöorganisationerna skall ha rätt att överklaga beslut enligt miljöskyddslagen.

Nu fick vi äntligen ett svar från Grethe Lundblad där hon säger att det var övervägande negativa remissutlåtanden på denna punkt. Vilka remissinstanser är det som är så negativa till att miljöorganisationerna skall få detta inflytande? Det skulle jag gärna vilja veta av Grethe Lundblad. Vad jag förstår är det precis som i en massa andra ställningstaganden som vi gör, att makten ser ut på ett alldeles speciellt sätt och påverkar hur långt regering och riksdagsledamöter vågar gå när vi skall fatta beslut.

För vår del anser vi att miljö rättvisa inte skall byggas på ekonomisk makt, att rättssäkerheten måste innebära klara och bindande regler som gäller företag, stat och kommun, regering och individ. Vi anser också att miljöorganisationerna utgör en sådan viktig del av samhället att de självklart skall ha den rätt vi nu diskuterar.

Som sagt, kan Grethe Lundblad ge det erkännandet åt miljö rörelsen i Sverige att den driver på så att vi nu diskuterar vissa steg i rätt riktning? Det är ju till mycket stor del dess förtjänst. Det skulle kännas hälsosamt att få det erkännandet.

Anf. 38 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad diskuterar detta med åtgärder mot bilavgaserna. 1976, när vi fick en borgerlig regering, låg i byrålådan ett utarbetat förslag på hur blyhalten skulle sänkas i bensinen. Det genomfördes i två etapper av de regeringar som sedan satt. Man tillsatte också en utredning som så småningom ledde till förslag om hur man skulle hantera avgaserna.

Som Lars Ernestam sade har socialdemokraterna bromsat och i större utsträckning gått bilindustrins intressen än naturens och människornas intressen i det här fallet.

När det gäller luftvårdsfonden är det riktigt att vi inte kan göra det helt själva, men vi kan, som Karl Erik Olsson anförde, påverka länderna i Europa. Det är inte nödvändigt att alla är med på en gång. Vi kan jobba successivt. Detta är viktigt och nödvändigt och därför måste vi jobba med det.

Äntligen fick vi då svar om miljöorganisationerna. Men alla är inte överens om att det inte är lämpligt att ge miljöorganisationerna möjlighet att överklaga. I den Heurgrenska utredningen står att det är naturligt och ändamålsenligt att de har den rätten. Man menar att de kan mycket om natur och miljö och är engagerade i frågorna, vilket skulle kunna tillföra debatten och sakkunskapen mycket värdefull information. Naturvårdsverket säger också att dessa organisationer besitter en beaktansvärd sakkunskap.

Det är alltså inte så kristallklart att det inte skulle vara möjligt att ge miljöorganisationerna rätten att överklaga.

Regeringen har tolkat saken på ett annat sätt än vi, och det är vi litet ledsna för. Jag är övertygad om att miljöorganisationerna är ännu mera ledsna, och ytterst är människorna ledsna, för det är de som drabbas i slutändan.

Det kanske inte är så dumt att detta med backspeglarna kom in i debatten. Socialdemokraternas sätt att diskutera miljöpolitik kännetecknas av att de ser bakåt på vad som hänt eller inte hänt i stället för att se framåt och skapa möjligheter.

Om vi skall få en miljöpolitik som skapar förutsättningar för oss att i dag och i kommande generationer uppleva ett landskap med ren luft och rent vatten, då krävs en framsynt miljöpolitik.

Anf. 39 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jag fick till sist ett svar om miljöorganisationerna. Men jag tycker att det var ett tunt svar, lika tunt som skrivningen i propositionen. Visst kan man få negativa remissvar från en rad myndigheter, som kanske inte tycker att det är lämpligt att dessa organisationer skall gå in i detta. Men faktum är ju att många av dessa miljöorganisationer är sakliga och väl etablerade i samhället, och de borde rimligen ha denna rätt att överklaga.

Herr talman! Slutligen tycker jag att det är bra att Grethe Lundblad ändå har konstaterat att de färdiga förslag som fanns på bilavgasområdet blev liggande i byrålådan på regeringskansliet i ganska många år, innan förslaget om katalytisk avgasrening för personbilar lades fram och innan förslaget i dag om bättre rening för dieseldrivna fordon lades fram.

Anf. 40 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Om jag uppfattade Grethe Lundblads inlägg riktigt, menade hon att det var ett borgerligt initiativ 1979 som föranledde den nya avgaslagen. Det var bra att detta kom fram.

Vidare sade Grethe Lundblad att hon hoppas att jag liksom socialdemokraterna vill fortsätta att bekämpa havsföreningarna. Självfallet är det en angelägen fråga för mig. Jag har drivit den i 20 år ända sedan jag såg att haven började bli förstörda. Man kan nästan säga att det är av egoistiska skäl som jag driver denna fråga, eftersom det är mitt folk, mina grannar och min släkt – mina bröder och mina söner – som drabbas av havsföreningarna, när dessa föreningar har nått därhän att de tar ifrån dessa människor möjligheterna att försörja sig. Jag vill att dessa människor skall kunna leva kvar i skärgården och att vår skärgård skall vara i ett sådant skick att de som inte bor där skall kunna komma dit och ta del av det finaste som vi har i Sverige.

Jag blir litet förvånad att socialdemokraterna, eftersom vi är eniga om att haven skall vara i ett bra skick, går emot tillsättandet av en Nordsjökommission, som jag tror, om den blir effektiv, skulle vara till stort gagn, eftersom en mycket stor del av de föreningar som vi får till Bohuskusten och även nere i Kattegatt kommer västerifrån, från Nordsjökusten, Holland, Belgien, Frankrike och England.

Anf. 41 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja säga till Viola Claesson att jag hyser stor respekt för miljöorganisationerna; jag samarbetar själv med Greenpeace i nordiska sammanhang. Men när arbetet med miljöpolitiken påbörjades på 1960-talet med renhållningslagen och miljöskyddslagen, fanns det inte många miljöorganisationer. Naturskyddsföreningen fanns, men den gav sig inte in på detta område i så stor utsträckning. Jag tycker att miljöorganisationerna har gjort stora insatser, men vi kan inte säga att de har gjort allt väl inom miljöpolitiken i Sverige. Men utan tvivel har de höjt temperaturen och skjutit på utvecklingen framåt, vilket jag tycker är bra.

Lennart Brunander, socialdemokraterna vill verkligen se framåt. Och den proposition som nu ligger på riksdagens bord och som innehåller ett stort samlat program innebär på många områden spjutspetsar in i framtiden. Jag tycker inte att man alltid kan säga samma sak om de borgerliga reservationerna, eftersom man i dessa kritiserar de socialdemokratiska förslagen men inte kommer med några egna förslag på särskilt många områden. Ofta har man i de borgerliga reservationerna hängt upp sig på små detaljer.

Vi socialdemokrater lade häromdagen fram miljöprogram i varje kommun. Det är verkligen uttryck för att vi vill ha människorna med oss, att vi vill se framåt och att vi vill engagera fler människor ute i varje kommun för att förbättra miljön.

Till Lars Ernestam vill jag säga att jag inte tycker att det är fel att man lyssnar till remissopinionen. Det är ett argument som ofta används från borgerligt håll mot oss socialdemokrater om vi har kört över någon remissinstans. Men nu blir vi alltså beskyllda för att gå emot remissinstanserna, men så är inte fallet i detta sammanhang.

Till Jens Eriksson vill jag säga att det som skedde 1979 inte skedde på något borgerligt initiativ. Socialdemokraterna hade i flera år föreslagit ett åtgärdsprogram mot bilavgaser. Till slut ställde sig de borgerliga bakom detta, och 1979 blev utskottet enigt. Men avgaslagen fick vi först efter 1983, då vi hade fått en socialdemokratisk regering.

Jag har faktiskt ett mycket gott minne av hur det var på 1970-talet. När man då diskuterade frågorna om vatten- och havsföroreningar, blev man utskäld och utskrattad för att man påstod att dessa till en del kunde ha orsakats av urlakning för jordbruket. Men jag är glad och tacksam över att både jordbrukets företrädare och partierna här i riksdagen nu har insett att man också från jordbrukets sida kan medverka till havsföroreningar. Naturligtvis kan även kommunala inrättningar och industrier medverka i detta. Vi skall emellertid se till att hårda krav ställs på alla dessa för att förbättra naturen så att vi överlämnar ett bra Sverige både vad gäller skog, vatten och mark till våra efterkommande.

Andra vice talmannen anmälde att Jens Eriksson och Lennart Brunander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 42 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Dagen för denna debatt tycks vara vald med omsorg, eljest har tillfälligheternas spel mycket skickligt tagit vara på det symbolvärde som ligger i att vår nationaldag får utgöra ramen för riksdagens miljödebatt. Den del därav som jag skall beröra är naturvården.

Herr talman! Det är för övrigt inte bara Sveriges nationaldag som inramar den här debatten. Denna vecka hägrar också grönbetet för alla svenska skolelever. På hundratals och åter hundratals skolavslutningar sjungs snart de välkända psalmerna Den blomstertid nu kommer och I denna ljuva sommartid gå ut min själ och gläd dig vid den gode Gudens gåvor.

Där ute, utanför skolorna, utanför kyrkorna och utanför vårt riksdagshus, ligger den natur som vi tar för något självklart. Där ute finns landskapet, som formats av isar, vatten och människor. Där finns alla de djur och växter som lever i ett ofta finstämt samspel i olika ekologiska system. Denna natur har ett nära samband både med vår kultur och med vår historia.

Den världen är emellertid inte oföränderlig. Endast den som haft förmånen att ha fått leva tillräckligt länge har perspektiv nog bakåt att se förändringarna. Många är de människor som efter många och långa år på annan ort återvänder till födelsebygden och konstaterar hur hus har försvunnit, men husgrunder ger spår av människan, och hur naturen, med dess säregna krafter, återerövrat förlorade revir. Där människan en gång tämjde och naturen fogade sig, där har människan fått ge upp och naturen tagit tillbaka. Människan är liten inför naturens alla under.

Ändå diskuterar vi här och nu det motsatta förhållandet – hur människan på olika sätt skadar och begår våld på naturen. Men det finns också positiva sidor, framför allt hur människan med kunskaper, hänsynstagande och eget ansvar kan umgås med naturen och ta del av och avnjuta dess rikedomar utan att skada den. Naturresurser skall förvaltas och inte förslösas.

Herr talman! För oss moderater har en levande natur alltid varit en angelägen fråga, och det gällde redan före miljödebattens uppkomst och innan den reglerande lagstiftningen kom till. Vi har nämligen alltid förknippat ägande med personligt ansvarstagande, också på naturvårdens område. Enligt konservativ livssyn förvaltar människan ett arv åt kommande generationer. Det enskilda ansvarstagandet, engagemanget och kunskapen är själva förutsättningen för hänsyn, skydd och bevarande. Naturen är en viktig resurs i våra liv, en del av både livskvalitet och välfärd.

Viss natur är mer känslig än annan och kräver också mer skydd. Kulturpåverkad natur låter oss känna banden bakåt. Mulens och liens marker är rika på djur och blommor. Förslösar vi detta, är det svårt att återskapa det. Med en förändrad markanvändning uppstår emellertid hot mot både växter och djur. Ängar, hedar, strandängar växer igen. Våtmarker utdikar. Men en förlorad art går ej att återskapa. Redan om arternas variation minskar, ökar risken för ett totalt försvinnande.

Vårt samhälle har med olika skyddsinstrument försökt ingripa till naturens skydd. Vi har nationalparker, naturreservat, naturvårdsområden. Men samma samhälle har förvanskats insatserna och urholkat respekten för skyddsbestämmelserna. Man har byggt vägar och kraftanläggningar i nationalparker. Man ger prospekteringstillstånd t. ex. i naturreservatet Sjaunja.

Man skapar reservat åt rekreationsintressena men bortser från den förslitning som friluftslivet utsätter naturen för. Man har stött på konflikter mellan turism och bevarandevärden. Näringsliv och fritidsintressen har hamnat på kollisionkurs. Skönhetsvärden och kraftbehov har inte kunnat förenas. Instrumenten för naturskydd måste sålunda hanteras mer strikt.

Den lag som i första hand skall hjälpa oss att slå vakt om naturvärdena är naturvårdslagen. Men den har blivit omodern. Den måste ges ny och ökad tyngd i den samlade lagstiftningen på detta område. Skyddet för flora och fauna är t. ex. en försummad del av naturvärden och måste skrivas in i en omarbetad lag. Fridlysningsens förlorade status måste återupprättas. Nya vida lösningar måste sökas för att klara skyddets praktiska utförande. Naturreservat bör kunna ägas och skötas av både företag, enskilda människor och ideella organisationer. Skötselavtal kan upprättas med dessa som utgör en garanti för hänsynsfull och engagerad vård.

Herr talman! Av tidsskäl går jag inte in på detaljerna i de enskilda moderata reservationerna i detta avsnitt, utan jag hänvisar därvidlag till betänkandet. Jag har därför bara övergripande berört detta eljest mycket vida område. Miljöpropositionen har emellertid inte haft mycket nytt att erbjuda på naturvårdens område. Måhända kommer de tysta, steglösa hoten mot naturens flora, fauna och geologiska formationer i skuggan av akuta s. k. miljöskandaler som opinionsmässigt, och högljutt, väcker mera uppmärksamhet.

En omarbetad naturvårdslag är därför nödvändig, en lag som beaktar alla de nya krav och behov som föreligger i arbetet med att förvalta och värna den natur som vi skall överlämna till våra barn i minst det goda skick som vi själva fick mottaga den.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till alla de moderata reservationer som hör hemma i detta avsnitt av jordbruksutskottets betänkande 23.

Anf. 43 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Några kommentarer till Mona Saint Cyrs anförande. Vi fick ju inte tillfälle att debattera naturvärden mycket i den första omgången.

När det gäller nationalparker och naturreservat vill jag erinra om att det pågår ett arbete med en nationalparksplan som skall vara klar under 1988. När den är klar får man ta ställning till i vilken ordning de olika i och för sig mycket angelägna objekten skall få nationalparksstatus.

Sedan tog Mona Saint Cyr upp naturvårdslagen. Jag vill då påpeka att av propositionen och utskottsbetänkandet framgår att lagen skall ses över och få en mera tidsenlig karaktär. Vad gäller skydd och vård av hotade arter, en fråga som Mona Saint Cyr också tog upp, slår vi fast i utskottet att det viktigaste är att säkerställa en naturmiljö som ger växter och djur en möjlighet att överleva. För att få det behövs en förändrad syn på t. ex. jordbruk och skogsbruk. Man skall också ta stor hänsyn till den fysiska riksplaneringen.

Naturvårdsverket håller på med ett program för vård av akut hotade sällsynta, sårbara arter. Inom lantbruksuniversitetet håller man på att bygga

upp en artdatabank för flora och fauna. För det ändamålet har det mellan 400 000 och 450 000 kr. till sitt förfogande.

Mona Saint Cyr återkommer till moderaternas gamla käpphäst, att det enskilda ägandet är den bästa förutsättningen för god naturvård. Vi delar inte den uppfattningen. Vi tror inte att ett avtal mellan samhället och de enskilda ger den bästa effekten, utan här har vi den synen att samhället i stor utsträckning skall kunna ansvara för naturvården.

Om ni nu är så angelägna om detta med naturvård, hur kommer det sig att ni drar ner anslaget Mark för naturvård med 25 milj. kr., som ni gör i er partimotion?

Anf. 44 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Vi hörde nyss Grethe Lundblad tala om att hela Skåne skulle vara ett naturreservat. I så fall kan man, om man har den uppfattningen, vidga begreppet till att omfatta hela Sverige på en gång. Sedan får man börja om från början.

Jag vet att socialdemokraterna i högsta grad föraktar det enskilda ägandet. Men jag tror inte att socialdemokraterna kommer att kunna gå i land med att klara både tillsynen och betalning när det gäller de värden som vi gemensamt vill slå vakt om. Tyvärr ser socialdemokraterna hellre att objekten förfaller än att man låter enskilda människor ge samhället av sitt kunnande, engagemang och hänsynstagande genom enskild skötsel. Huvudsaken är onekligen att värdena bevaras och områdena sköts.

Anf. 45 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Vi socialdemokrater föraktar inte enskilt ägande. Det finns många exempel på hur enskilt ägande väl går ihop med god miljövard. Jag tänker t. ex. på lantbrukarna, som till övervägande del ändå är mycket rädda om miljö och gör goda insatser. Men vissa saker är av gemensam natur och skall också ombesörjas av oss alla tillsammans. Där skiljer sig våra åsikter.

Beträffande Skåne vill vi i dag inte uttala att Skåne skall vara ett uttalat miljöskyddsområde. Vad som har sagts i debatten är att miljöproblemen i just södra Sverige, och för den delen också på västkusten, är så stora att särskilda insatser måste göras. Vad gäller södra Sverige har vi skrivit i utskottsbetänkandet att när länsstyrelserna har samlat in tillräckligt mycket material förutsätter vi att regeringen vidtar de mått och steg som behövs med tanke på den svåra miljösituationen i Skåne.

Anf. 46 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Jag ville fråga Margareta Winberg varför skötselavtal inte är tänkbara i det här sammanhanget. Är det motparten som ni inte litar på?

Många marker där det kanske finns sällsynta arter inom flora och fauna är redan i enskild ägo. Man behöver inte nödvändigtvis lösa in dem med statliga medel för att de så att säga skall bli salongsfäliga i socialdemokraternas ögon.

Det vore bra att få ett svar på frågan varför det inte går att använda skötselavtal. Det är enligt min uppfattning en framkomlig och behändig väg.

Andre vice talmannen anmälde att Margareta Winberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1987/88:134
6 juni 1988

*Miljöpolitiken inför
1990-talet*

Anf. 47 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Vi är många som flera gånger varje vecka åker flygplan. Lugnt sätter vi oss i fätöljen, förvissade om att varje detalj i planet är noga utprovad. Om någon del går sönder ersätts den bara med originaldelar – det förutsätter vi.

Hur många av oss skulle våga åka i planet om vi visste att nit efter nit aningslöst hade ryckts bort och sedan möjligen satts tillbaka i form av någon kopia eller kanske inte ersatts alls? Jag tror – eller rättare sagt är jag övertygad om – att ingen skulle vilja vara passagerare i ett sådant plan.

Hur ofta tänker vi på att jorden är en farkost bland många andra farkoster i rymden? Hur behandlar människan sin farkost? Ersätter hon förstörda delar med originaldelar? Tar hon reda på vad jorden tål? Tar hon hänsyn till sina medpassagerare, växter och djur?

Nej, inte respekterar vi våra grannar, växter och djur. Vi far fram som om det bara vore vi som hade platsbiljett på farkosten Jorden. Aningslöst rycker vi ut den ena niten efter den andra och anstränger oss inte ens för att sätta tillbaka det som naturen har förutsatt skall vara där.

Vi människor betar oss på ett sådant sätt att växter och djur alltför ofta inte har en rimlig chans att fortleva under drägliga förhållanden, och lika ofta tar vi livet av dem. När skall människan inse att hon inte har ensamrätt på jorden och lära sig att leva på jordens villkor utan att ta ut mer än vad naturen tål?

De senaste veckorna och månaderna har den ena miljöskandalen och miljökatastrofen efter den andra avlöst varandra: Scandust, Kanthal Höganäs, Malmö hamn, ja, jag kunde fortsätta uppräknningen ett tag till.

Minskningen av ozonskiktet har snabbt seglat upp som en av de största miljöfrågorna. Utsläppen av freon och därmed också användningen av freon måste minskas med 80 %. Men Montrealprotokollet från 1987 innebär bara en 50-procentig minskning. Det svenska målet är att helt avveckla freon användningen till 1994. Men vi skall komma ihåg att Sverige använder bara 1 % av världproduktionen.

Biltrafiken framstår alltmer som en av de allra värsta och samtidigt en av de mest svårangripbara miljöförorenarna. Man kan verkligen fråga sig om utvecklingen i Sverige skall bli som vägverket spår. Blir det en ökning av personbiltrafiken med 16 % och av den tunga trafiken med 27 % mellan år 1984 och 2000? I så fall kommer effekterna av de nya avgasbestämmelserna att ätas upp av trafikökningen – åtminstone delvis.

Biltrafiken svarar för en allt större del av de försurande kväveoxidutsläppen, vilket gör det svårare att klara den gällande målsättningen.

Avfallsfrågan är ännu olöst. Varje svensk slänger närmare 1 kg sopor om dagen. Det blir 2,5 ton om året. Industrin ästadkommer uppemot 5 miljoner ton, och då är avfallet från jordbruk och gruvor inte inräknat. Därutöver ger avloppsreningsverken upphov till runt 1 miljon ton slam om året.

70-talets lösning, den maskinella sopsorteringen, blev ett fiasko. Det fanns ingen marknad för produkterna. Sopförbränningen blev nästa trend, men den kom i vanrykte när det visade sig att anläggningarna släppte ut det

hyperfarliga giftet dioxin. Just nu är det slammets från avloppsreningsverken som har hamnat i skottgluggen.

Av 8 miljoner kemiska ämnen är ungefär 70 000 av kommersiell betydelse. Av dessa används kanske 20 000 i Sverige i dag. Var och hur dessa ämnen används har samhället än så länge mycket vaga begrepp om. Dessutom är kunskaperna mycket begränsade när det gäller hur ämnena inverkar på människor och miljö. De flesta ämnen är otestade, och det är omöjligt att testa i kapp eftersom det kommer nya hela tiden.

Det är bara att erkänna: Samhället har inte tappat kontrollen över kemikaliehanteringen – det har aldrig haft någon sådan kontroll.

Det senaste och möjligaste allvarligaste larmet beträffande försurningens påverkan på vår miljö gäller marken och grundvattnet. Markförsurningen i södra Sverige är i själva verket svårare än någon kunnat förutse bara för tio år sedan. Vissa fakta tyder dessutom på att en del av de markförändringar som har inträffat är omöjliga att reparera.

Grundvattenföroeningen kan vara något av en tidsinställd bomb. Den är dock än så länge den minst uppmärksammade effekten av försurningen.

Vårt land blir allt artfattigare. Långt innan människan dök upp på jorden försvann djur och växter allteftersom livsbetingelserna ändrades. Sådana förändringar är alltså i och för sig helt naturliga. Den utarmning av jorden som nu pågår är däremot inte naturlig. Det handlar inte bara om utrotning av djur- och växtarter utan också om skogsskövling och ökenutbredning.

I vårt land är det få arter som är universellt hotade av utrotning. Däremot finns det en diger lista på djur och växter som riskerar att utrotas i Sverige. Av ryggradsdjuret beräknas 140 arter vara hotade, varav bl. a. varg, pilgrimsfalk och vitryggig hackspett är akut utrotningshotade.

Dessutom finns det natur- och landskapstyper som blir alltmer sällsynta beroende på förändrat skogs- och jordbruk, expanderande tätorter och utbyggnad av vägnätet.

Redan i början av 1980-talet började typiska övergödningstecken, såsom algblooming, syrebrist vid bottarna och t. o. m. fiskdöd, att visa sig i kustvattnen utmed södra Sverige. Det var symtom som tidigare mest hade kopplats till insjöar, och de problemen ansågs också vara på väg mot sin lösning – den kommunala avloppsreningen var ju utbyggd i hela landet.

Katastrofdrabbade västerhav är alltså ingen nyhet. Att havsmiljön nu än en gång har drabbats är ytterligare ett bevis på att vi människor är duktiga på att prata och låta tiden springa ifrån oss utan att verkligen ta tag i problemen.

Vi som bor i Skåne ser nu hav som glittrar förföriskt i solen. Men det är fullt av mer eller mindre giftiga alger, flera ställen är förstörda genom sandsugning, och den marina miljön riskerar att snart bli steril.

Tala med, ta vara på, lyssna till och lär av dem som ser problemen varje dag. Det finns hos oss många fiskare som gärna ställer upp, och det finns experter på Lunds universitet som har flera decenniers erfarenhet av marin miljö utanför Skånes kuster.

Därför tycker jag det är anmärkningsvärt att myndigheterna inte tar vara på den kunskap som finns. I det katastrofala läge som vi befinner oss i behöver vi verkligen tacka och ta emot all kunskap och inte betacka oss.

Ambitionsnivån beträffande marina skyddsområden måste höjas. Bl. a. i

Öresund är t. ex. sandsugning ett hot mot den marina miljön. Syftet måste vara att skydda havsmiljön i dess helhet, dvs. även flora och fauna, mot bl. a. direkta ingrepp och att skapa en fristad för känsliga arter.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 18.

I Sverige finns 6-7 miljoner hektar våtmarker av skilda slag som inte ger någon produktiv avkastning för jord- och skogsbruk. Ur ekologisk synpunkt är de emellertid av utomordentligt stor betydelse. De spelar också stor roll för vattenbalansen. Våtmarkerna bidrar också i hög grad till omväxlingen i landskapet.

Dessa områden måste på alla nivåer av den fysiska planeringen ägnas ett avsevärt större intresse än hittills. Beslutsunderlaget måste förbättras genom en planmässig satsning på forskning och på rikstäckande inventeringar.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 22.

Det är egentligen inte förvånande att situationen för skogen i Skåne är allvarlig, eftersom de största föroreningsmängderna belastar just denna del av landet. Skåne är också den del av landet som uppvisar de mest försurade skogsjordarna. Mot bakgrund av detta bör utvecklingen av skogsskadorna följas upp årligen och inventeringen av skogsskadeutvecklingen i Skåne intensifieras.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 57.

Som ett led i strävandena att förbättra avfallshanteringen inom industrin bör staten stimulera till försök med en s. k. avfallsbörs, som förmedlar kontakter och utbyte mellan industrier. Därigenom kan den enes avfall bli den andres råvara.

Hanteringen av miljöfarligt avfall måste förbättras. Skärpta krav på utsläppsbegränsningar vid SAKAB:s centrala anläggningar i Kumla och utvidgning av SAKAB:s verksamhet från att omfatta inte bara ren destruktion utan även återvinning är några krav som folkpartiet ställer.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 89 och 91.

Även reservation 96 vill jag yrka bifall till. Den handlar om sopförbränning. Här måste forskningen intensifieras inom de områden där teknik och kunskap saknas för att ge ett bättre underlag för den fortsatta hanteringen av de med förbränningen sammanhängande problemen.

För att markera vilken stor vikt vi i folkpartiet lägger vid arbetet med att säkerställa betydelsefulla naturområden, vill jag även yrka bifall till reservation 148. En anslagshöjning behövs för att göra det möjligt att i snabbare takt genomföra de naturvårdsplaner i Skåne som behandlas i motion Jo821.

Herr talman! Efter att ha tagit del av debatten vill jag avslutningsvis säga att jag är glad att tillhöra ett parti som inte bara värnar som naturen utan också är berett att ställa erforderliga resurser till förfogande – det är vad folkpartiet vill och gör.

Anf. 48 GRIETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Om Siw Persson lyssnade på mitt inledningsanförande vid dagens debatt kunde hon höra hur jag mycket klart redogjorde för att vi i jordbruksutskottet har fört en debatt om just södra Sveriges ökande miljöproblem, som ju gäller både luft- och vattenföroreningar. Jag sade också att utskottet i en skrivning i betänkandet anser att miljöministern, när

länsstyrelsen i Malmöhus län och länsstyrelserna i angränsande län inkommer med sina beskrivningar av miljöproblemen, skall ta ställning till huruvida Skåne kanske bör förklaras som ett särskilt miljöskyddsområde. Jag tycker att detta kan vara till någon tröst för Siw Persson, som jag vet har drivit dessa frågor mycket intensivt. Jag vill gärna ge henne mitt stöd för beskrivningen att miljöproblemen i Skåne är mycket allvarliga.

Det vore inte bra om man hade miljöskyddsområden överallt i hela landet, utan dessa får begränsas till just de områden som är hårdast drabbade. Om Skåne är ett sådant område, hoppas jag som sagt att miljöministern kommer att förklara Skåne eller, som det står, delar därav, som miljöskyddsområde.

Anf. 49 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill understryka att utskottet lägger stor vikt vid våtmarkerna och framhåller att det är nödvändigt att så många som möjligt av dem bevaras. Jag vill också betona att man i propositionen framhåller att det just när det gäller de sydligaste delarna av Sverige är särskilt viktigt att värna om denna form av naturområden. Dessutom görs det, och har gjorts, regionala våtmarksinventeringar. Dessa kan utgöra ett bra underlag för beslut i dessa frågor.

Siw Persson gjorde vidare en enligt min mening mycket fin beskrivning av hotet mot växter och djur. Hon tog upp en mängd företeelser i samhället som utgör ett hot mot naturen. Jag vill beröra två saker av dem som hon tog upp, nämligen utbyggnaden av vägnätet och användningen av miljögifter inom jordbruket. Jag vill fråga Siw Persson: Vad har folkpartiet för att få till stånd en annan tingens ordning när det gäller utbyggnad av vägnätet och ett förändrat jordbruk?

Siw Persson avslutade med att harangera sitt eget parti för att det är berett att satsa ytterligare pengar på naturvård. Jag kan bara konstatera att det när det gäller anslaget till mark för naturvård på ena sidan i betänkandet, s. 278, finns en reservation av moderaterna som vill dra ned på detta anslag med 25 milj. kr., medan folkpartiet i en reservation, nr 148, på nästa sida vill öka anslaget med 40 milj. kr.

Det är nog bra att det finns en socialdemokratisk regering som kan lägga fram förslag som kan antas av utskottet och så småningom även bli kammarrens beslut.

Anf. 50 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Vi vet ju att Skåne har varit hårt utsatt för miljöproblem under många år. Som jag nämnde i mitt tidigare inlägg kunde vi ju redan i början av 80-talet märka hur vattnen runt omkring oss började förstöras.

Det är dyra år som har gått förlorade. Man hade kunnat sätta in en hel del åtgärder. För att bara ta ett exempel kan jag nämna att det vid Lunds universitet finns människor med 20 års erfarenhet av marin miljö. Men dem har man inte lyssnat till. Ett annat exempel är de många fiskare som varje dag blir varse den besvärliga situation som råder. Under dessa år har man faktiskt kunnat göra en hel del.

Folkpartiet vill ha en plan över alla våtmarker. Jag vet att det inom olika regioner föreligger sammanställningar över vilka våtmarker som finns. Men

var finns den totala sammanställningen, så att vi kan få en fullständig överblick? När det gäller länsstyrelserna vet jag att man på ett ställe har fattat beslut om att våtmarkerna skall bevaras. Men det bryr man sig sedan inte om när det kommer till verkligheten.

Beträffande vägbyggen vill jag säga att folkpartiet kräver en utredning av vilka miljökonsekvenser som kan uppstå. Detta gäller för övrigt alla former av utbyggnader.

När det gäller folkpartiets förmåga att ställa pengar till förfogande, vill jag till Margareta Winberg säga att vi i mitt parti är så pass ödmjuka att vi vågar erkänna att ingenting är så bra att det inte kan bli bättre i framtiden. Vi får alltså pröva oss fram.

Anf. 51 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara göra en kommentar till detta med vägarna. Riksdagen fattade ju i fjol beslut om en ändring av väglagen, som går ut på att man vid alla vägbyggen skall göra miljökonsekvensbeskrivningar. I det betänkande som vi nu diskuterar är ju alla partier överens om att denna förändring i väglagen skall ses över senast nästa år. Därom råder det alltså inga delade meningar mellan de olika partierna.

Anf. 52 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! I sin svartmålning av det som har hänt under de senaste åren tycks det helt ha gått Siw Persson förbi att det under 80-talet trots allt har tillkommit en s. k. Ringsjöparagraf i miljöskyddslagen och att det har vidtagits åtgärder när det gäller Laholmsbukten. Båda dessa insatser är åtgärder som i allra högsta grad har medverkat till att förbättra förhållandena i Skåne och i vattnen utanför Skåne. Jag tror att det framöver ganska tydligt kommer att märkas att dessa insatser har gjorts.

Anf. 53 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är bra att det skall göras konsekvensutredningar och ske en prövning i enlighet med väglagen. Men det bör också ske en prövning enligt miljöskyddslagen.

Folkpartiet har ställt upp för insatserna i Ringsjön och Laholmsbukten. Grethe Lundblad. Det är bra att dessa har gjorts. Men vi måste komma överens om att de problem som finns i Ringsjön och Laholmsbukten bara är symptom på att det är sjukt överallt. Därför hade det varit bra om man hade tagit ett grepp om hela problemet.

Anf. 54 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! I "anti"-försurningspropositionen hösten 1984 hävdade dåvarande jordbruksministern Svante Lundkvist i samband med de skärpta kraven på effektivare avgasreningsutrustning för bilar att "ansvaret för att denna utrustning blir så hållbar som möjligt bör enligt min uppfattning läggas på biltillverkarna. Bilägarna bör emellertid ha ansvar för att avgasreningen underhålls på föreskrivet sätt - - - ."

Beträffande det fortsatta utredningsarbetet vid bilprovningen och naturvårdsverket sade Svante Lundkvist: "Härvid bör uppmärksammas att de nya

avgaskraven och avgaskontrollen ej får leda till monopolisering av tillbehörs-
marknaden.”

I tre motioner som behandlades i jordbruksutskottets betänkande 1984/
85:28, nämligen motionerna 2898 av centerpartiet, 2903 av folkpartiet och
2906 av moderaterna, uppmärksammades jordbruksministerns uttalande.
Motionärerna framhöll att det förelåg risk för att biltillverkarna tar monopol
på reservdels- och servicemarknaden.

Utskottet för sin del utgick från att en monopolisering ej skulle tillåtas
uppstå och uttalade att det torde ankomma på bl. a. näringsfrihetsombuds-
mannen att bevaka frågan.

I propositionen 1985/86:61 om skärpta avgasreningskrav för personbilar
kom krav på katalytisk avgasrening fr. o. m. 1989 års bilmodeller. Beträffan-
de konkurrensen på eftermarknaden inom bilbranschen teg dock föredra-
gande statsrådet. Det gjorde emellertid inte riksdagen, som vid behandling-
en av propositionen slog fast att en monopolisering av reservdels- och
servicemarknaden ej tillåts uppstå och att det närmast torde ankomma på
näringsfrihetsombudsmannen att bevaka utvecklingen.

År 1986 förelades riksdagen förslag till en bilavgaslag i propositionen
1986/87:55. Beträffande frågorna om fem års garanti etc. och därmed om
konkurrensen på eftermarknaden och riskerna för reservdels- och repara-
tionsmonopol för billeverantörerna framhöll föredragande statsrådet Dahl:

”Enligt min mening är det angeläget att största möjliga konkurrens råder
på reservdels- och servicemarknaderna. Kostnaderna för bilreparationer är
ofta en tung post i en familjs ekonomi. Det är därför viktigt att det nu
föreslagna systemet utformas och tillämpas på ett sätt som inte onödigt
begränsar konkurrensen. Annars kan reglerna komma att driva upp priserna
på bilreparationer och reservdelar.”

Detta är naturligtvis riktigt och bra uttalat. Vid det tillfället, och till
yttermera visso, underströk utskottet vad gäller den femåriga garantin
följande i sitt betänkande: ”En bilägare skall således kunna reparera sin bil
och även få garantireparationer av avgasreningssystemet utförda på en
bilmärkesobunden verkstad.”

Regeringen utfärdade bilavgasförordningen, SFS 1987:586, där det sägs:
”I åtagandet får tillverkaren inte föreskriva som ett villkor att bilen måste
repareras av en viss verkstad eller att reservdelar av ett visst fabrikat måste
användas.”

Detta är klara uttalanden av utskott, riksdag och regering mot monopol.
Men, herr talman, sedan kommer det anmärkningsvärda. I strid med
regeringens bilavgasförordning och det föregående riksdagsbeslutet träffa-
des den 19 oktober 1987 en överenskommelse mellan konsumentverket och
Bilindustriföreningen. Under rubriken ”Tillverkarens ansvar för fel”
stadgas:

”Tillverkaren åtar sig att kostnadsfritt avhjälpa fel som visar sig inom fem
år räknat från första registreringsdagen eller innan bilen har körts mer än
80 000 kilometer— — . Åtagandet förutsätter också att bilägaren underrättar
tillverkaren om fel i avgasreningssystemet inom skäligen tid efter det felet
upptäckts eller bort upptäckas och efter överenskommelse överlämnar bilen
för åtgärd till tillverkaren eller den som tillverkaren anvisar.”

Därmed skulle dörren vara stängd till de märkesobundna verkstäderna. Därmed har man ett monopolsystem som utskott, riksdag och, såvitt jag kan förstå, även regeringsledamöter har motsatt sig. Det är anmärkningsvärt i högsta grad.

Den 19 november 1987 framhöll Birgitta Dahl – om jag minns rätt var det i ett interpellationssvar – att det "inte varit möjligt att på frivillig grund åstadkomma ett sådant åtagande med rätt för bilägaren att vända sig till den märkesobundna sektorn som jordbruksutskottet har uttalat sig om. Eftersom gällande lag inte heller ger möjlighet för regeringen att meddela föreskrifter som jämställer den bilmärkesobundna verkstaden med tillverkarens verkstad, kan regeringen för närvarande inte vidta några ytterligare åtgärder."

I detta läge väcktes några motioner som har behandlats i det föreliggande utskottsbetänkandet. Det var motionerna 823 från centern, 787 från folkpartiet och 781 från vpk – samtliga dessa motioner hänvisades till jordbruksutskottet. I motionen T85, som alltså hänvisats till trafikutskottet, yrkande 5 var moderaterna inne på samma linje. I dessa motioner gick motionärerna till angrepp mot monopoliseringen.

I jordbruksutskottets betänkande nr 23, som vi nu behandlar, hemställs i anledning av motionerna om förslag från regeringen om ändring av bilavgaslagen som möjliggör för den obundna bilverkstadssektorn att utföra garantireparationer. Det är ett enhälligt utskott som har gjort detta uttalande om att man vill ha en lagändring i detta avseende.

Jag vill tacka jordbruksutskottet för att det i detta avseende visat sig rakryggat vid flera tillfällen och drivit dessa linjer. Utskottet har visat en klar inställning som möjliggör konkurrens på lika villkor för verkstäder över hela landet. Framför allt vill jag betona att det för glesbygdsfolket är synnerligen nödvändigt att kunna anlita verkstäder utan alltför långa resor, utan alltför stora kostnader och utan alltför stora tidsförluster. Att få bilarna reparerade i dessa avseenden måste vara en mycket angelägen miljöfråga. Som lagstiftare måste vi se till att det blir möjligt.

Till regeringen vill jag bara säga: Se till att jordbruksutskottets hemställen verkställs snarast efter de riktlinjer som såväl utskott som riksdag har varit fullt eniga om! Det är nödvändigt att man observerar detta. Man får inte låta människor med monopoltankar dirigera miljön och inte heller dirigera människors ekonomi. Då hamnar vi snett.

Herr talman! Därmed vill jag yrka bifall till utskottets hemställen i mom. 76 i jordbruksutskottets betänkande nr 23. Därutöver vill jag yrka bifall till centerpartiets reservationer.

Anf. 55 BJÖRN ERICSON (s):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande begränsa mig till att ta upp de delar i betänkandet som berör motorfordonen och deras samband med miljön, även om de delarna har tagits upp i olika sammanhang tidigare i debatten.

Jag vill börja med de skärpta avgasreningskrav för fordon som tas upp i propositionen. Där anges att skärpta avgasreningskrav bör införas obligatoriskt för lätta lastbilar och bussar fr. o. m. 1992 års modeller och fr. o. m. 1994 års modeller för tunga lastbilar och bussar.

De obligatoriska kraven bör föregås av två år av frivillig tillämpning.

Därför bör köpare av nya bussar och lastbilar stimuleras att anskaffa fordon som uppfyller de skärpta avgaskraven genom ett ekonomiskt stöd inom en sammanlagd bidragsram av 450 milj. kr. Detta överensstämmer med vad kommunikationsministern tidigare har hemställt om i propositionen om trafikpolitiken inför 1990-talet.

De skärpta avgaskrav för motorfordon som nu anges i propositionen skall ses som ett första steg mot en framtida ytterligare skärpning för att nedbringa den luftförorening som motorfordonen åstadkommer. I propositionen anges i fem punkter vilken inriktning det fortsatta arbetet bör ha.

Fortsatt forskning och utveckling krävs för att driva på en utveckling mot miljövänligare transportmedel, drivsystem och drivmedel. Huvudansvaret för denna utveckling bör enligt vår mening åvila transport- och drivmedelsindustrin. Forsknings- och utvecklingsarbetet för att introducera alternativa drivmedel bör ledas av statens energiverk, styrelsen för teknisk utveckling och transportforskningsberedningen.

I motioner från folkpartiet, centern och vpk yrkas att de skärpta avgaskraven för lätta lastbilar och bussar införs obligatoriskt från 1990 års modeller och för tunga lastbilar och bussar från 1992 års modeller. Som skäl för att tidigarelägga obligatoriet anförs att åtgärder för att minska kväveutsläppen och stoftutsläppen brädskar.

Utskottet framhåller att det är angeläget att minska utsläppen till luften från lastbilar och bussar så långt och så snart som möjligt mot bakgrund av de allvarliga miljöeffekterna och den oroväckande utsläppsutvecklingen för vägtrafiken i allmänhet samt lastbilar och bussar i synnerhet. Något motsatsförhållande föreligger egentligen icke mellan regeringens förslag och motionerna. Som miljöministern framhåller i propositionen måste hänsyn tas till att det tar tid att utforma ändamålsenliga reglementen.

Strävan bör vara att nå en europeisk lösning som innebär att högsta möjliga kravnivåer tillgodoses. Enligt vår uppfattning är det just på detta område som de stora ansträngningarna och allt krut bör läggas ner. De experter som finns tillgängliga kommer att få ett väsentligt merarbete genom att grunderna för detaljföreskrifterna utformas gemensamt med flera europeiska länder inom den s. k. Stockholmsgruppen.

Utskottet ansluter sig till regeringens uppläggning av tidsplanen som i sin tur bygger på statens naturvårdsverks utredning i frågan. Riksdagen bör således avslå motionerna om att införa de skärpta bestämmelserna tidigare.

I centermotionen Jo30 yrkande 33 yrkas även på en temporär hastighetsbegränsning på vägarna under den tid som återstår fram till dess verkan av den katalytiska avgasreningen slår igenom.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att frågan om skärpta hastighetsbegränsningar tagits upp i samband med den trafikpolitiska propositionen. Mot den bakgrunden finns ingen anledning att vidta åtgärder i dag.

Herr talman! I ett antal motioner från centern, folkpartiet, moderaterna och vpk yrkas på stimulanser till avgasrenande åtgärder på begagnade bilar. Utskottsmajoriteten har enats om att 1 000 kr. per bil bör kunna utgå till bilägare, som låter installera reningsutrustning som medför en 40-procentig minskning av utsläppen.

Jag vill i detta sammanhang anföra att det i propositionen erinras om att riksdagen på förslag av jordbruksutskottet tidigare uttalat att möjligheterna bör tas till vara att genom installation av renande tillsatser minska avgaserna på personbilar som inte uppfyller 1989 års avgaskrav. Efter utredning finner regeringen dock att installation av dylik utrustning dels skulle vara relativt dyrbar i förhållande till den reningseffekt som rimligen kan uppnås, dels även att systemet skulle kräva omfattande arbetsinsatser från myndigheter och tillverkare för att tillfredsställa de krav som måste ställas på kontroll av såväl utrustningens funktion och hållbarhet som motorns avgasrelaterade insatser. Samtidigt är antalet bilar, på vilka en tilläggsutrustning kan ge önskad effekt, begränsat till ungefär 600 000, eller knappt 20 % av hela personbilsparken, bl. a. på grund av att endast vissa bilar kan köras på blyfri bensin.

Härutöver menar vi socialdemokrater i utskottet att eftermontering av avgaskatalysatorer på gamla bilar ger en osäker och kortsiktig miljöeffekt med risker för oönskade miljöeffekter, t. ex. utsläpp av bensen i tätortsmiljöer. Nödvändiga mål för den lokala tätortsmiljön kommer inte närmare sin lösning. Kvävenedfallet kommer inte heller på den regionala nivån att påverkas nämnvärt. Kostnaderna för reduktionen av kväveoxider genom eftermontering av avgasrenande tillsatser överskrider väsentligt andra typer av åtgärder som utskottet tillstyrkt.

Herr talman! När det så gäller forskning och utveckling inom området trafik och miljö finns det ett antal motioner med yrkanden om dels stimulanser för utveckling och användning av miljövänliga bränslen, dels intensifierad forskning för ytterligare reducering av utsläppen från motorfordon, dels stimulanser för utveckling av miljövänliga motorer och drivmedel och dels övriga stödinsatser för forskning.

I propositionen framhålls att det på lång sikt är viktigt att samhället ger besked så tidigt som möjligt om framtida kravnivåer för emissioner och samtidigt beaktar den tekniska utvecklingen. Transportforskningsberedningen arbetar för närvarande tillsammans med styrelsen för teknisk utveckling, byggforskningsrådet och naturvårdsverket med att formulera ett forskningsprogram inom området trafik och miljö. I den trafikpolitiska propositionen föreslås att 100 milj. kr. avsätts för utveckling av kollektivtrafiken.

En introduktionsplan för alternativa drivmedel på transportsektorn finns redovisad i propositionen. Regeringen begär riksdagens godkännande av riktlinjerna för det fortsatta arbetet vilka är sammanfattade i åtta punkter i betänkandet.

Att de borgerliga partierna vill pumpa in pengar i industrin för att åstadkomma utveckling av miljövänliga motorer och bränslen kanske inte så många förvånar sig över, men att vpk vill ansluta sig till detta är för många, också för mig, en gåta. Att pumpa in skattepengar i bilindustrin som i dag redovisar miljardvinster måste anses vara föga välbetänkt. Jag måste därför fråga Jan Jennehag, även om han just nu inte befinner sig i kammaren, om det verkligen är vpk:s mening att på detta område stödja bilindustrin med statliga medel. Jag gör detta bl. a. av den anledningen att han delvis missuppfattade Margareta Winbergs inlägg.

När det gäller motorutveckling m. m. för att klara de miljö- och energipoli-

tiska målen inom vägtransportsektorn bör bilindustrin ha huvudansvaret för de insatser som krävs.

Utskottsmajoriteten delar den bedömning som görs i motionerna om att ökade insatser bör göras för utvecklande av miljövänliga motorer och drivmedel, vilket vi socialdemokrater avvisar.

Herr talman! När det gäller tillämpningen av bilavgaslagen har utskottet med anledning av motionerna mottagit uppvaktning av företrädare för Bilindustriföreningen och den bilmärkesobundna sektorn. Parterna har därvid lämnats tillfälle att vid ett sammanträde med utskottet framlägga sina synpunkter och bemöta varandras argument.

Utskottet är medvetet om att det anses normalt att garantireparationer utförs av verkstad som auktoriserats av den som har tillverkaransvaret. Med hänsyn till den långa tid som nu ifrågasvarande garanti skall omfatta skulle ett fasthållande vid en sådan regel dock enligt utskottets mening innebära en allvarlig risk för inskränkning av konkurrensen inom bilreparationsmarknaden.

Utskottet vidhåller därför sin tidigare uttryckta uppfattning att en bilägare skall kunna reparera sin bil och även få garantireparationer av avgasrenings-systemet utförda på en bilmärkesobunden verkstad.

Det anses att 6 § bilavgaslagen icke medger att tvingande regler utformas i enlighet med utskottets intentioner. Stadgandet bör därför förses med ett tillägg som möjliggör att sådana regler utfärdas. Detta kan också tjäna som svar till Bertil Jonasson, som jag ett tag trodde skulle utbrista i ett negativt yrkande.

Så till skrotningspremien.

För att uppnå miljömässiga fördelar och stimulera till förnyelse av bilparken yrkas i ett antal motioner på en höjning av skrotningspremien för bilar. I de folkpartistiska motionerna yrkas också på en höjning av skrotningsavgiften och att premien fastställs till 1 500 kr. Med den i propositionen redovisade höjningen av bilskrotningspremien till 500 kr. anser utskottet att motionerna får anses tillgodosedda.

Herr talman! Slutligen några ord om regionala miljöfrågor, som berör trafikbullerproblemen.

Trafikbuller anser utskottet utgör ett allvarligt miljöproblem, som det är mycket angeläget att komma till rätta med. Det huvudsakliga problemet när det gäller hanteringen av trafikbuller är alltså, såsom också framhålls i propositionen, de mycket höga kostnader som är förenade med åtgärder i befintlig miljö. För att minska bullret kan bl. a. fordonskraven skärpas, nya vägbeläggningar utvecklas och trafikapparaten rustas upp. Med hänvisning till det och med beaktande av att naturvårdsverket utarbetat ett förslag till allmänna råd för begränsning av vägtrafikbuller samt med hänsyn till att regeringen avser att återkomma beträffande bullerproblemen vid nyplanering avstyrks motionerna.

Herr talman! Jag vill nu bara avsluta med att yrka avslag på reservationerna 46, 47, 48, 49 och 50 samt reservationerna 103 och 105. Eftersom vi tidigare förbisåg det, vill jag också yrka avslag på det särskilda yrkande av Anders Castberger som berör den överläggning som pågår inom Nordiska

Anf. 56 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Björn Ericson säger att det egentligen inte finns något motsatsförhållande mellan de motioner som vi har lagt fram från centerpartiet om skärpta krav för utsläpp från tunga lastbilar och bussar, och även lätta lastbilar, och det förslag som regeringen har lagt fram. Då förstår jag inte riktigt varför socialdemokraterna inte har kunnat gå på vår linje – det hade varit fullt möjligt. Sanningen är ju ändå den, att genom att tidigarelägga detta två år – vilket är fullt möjligt – skulle man förhindra ganska stora mängder föroreningar att komma ut i luften som nu kommer att göra det.

Björn Ericson liksom socialdemokraterna i övrigt är inte särskilt förtjust i att ge bidrag till de bilägare som har äldre bilar. Det skulle dock innebära ganska stora minskningar av utsläppen av framför allt kväveoxider. Och det är ganska många bilar som går att hantera på det här sättet. Som jag sade i mitt anförande, har Volvo en sats som man kan montera på bilar från 1975 års modell om jag minns rätt, och det handlar om en halv miljon bilar eller så. Det är samma motorer som har sålts till USA med katalytisk rening. En sådan sats skulle enligt den uppgift jag har fått kosta knappt 2 400 kr. plus montering. Får bilägaren då en tusenlapp i stöd skulle det kanske vara möjligt att montera en sådan. Det är då inget stöd till bilindustrin utan till de människor som vill göra någonting för miljön. Det är märkligt att man kan ha betänkligheter mot det här, när man inte har några betänkligheter mot de 450 milj. kr. man vill satsa på stöd till lastbilar och bussar – det är ju i princip samma sak.

Björn Ericson säger att han inte vill pumpa in pengar i bilindustrin genom att göra någonting åt satsningen på nya motorer och nya bränslen. Jag har inte riktigt förstått att socialdemokraterna har varit så rädda för det. När Volvo etablerade sig i Uddevalla, satsade man ju ganska stora pengar på detta vinstgivande företag, som egentligen inte var i behov av dem. Där rörde det sig om bortåt en miljard kronor, och det har inte någon annan än Volvo och möjligtvis en del i Uddevalla någon nytta av. En sådan här satsning däremot skulle många människor få nytta av – för att inte tala om naturen.

En viktig fråga som jag vill ställa till Björn Ericson är varför inte socialdemokraterna vill vara med om att satsa på etanol som drivmedel. Det skulle nämligen medföra en ganska stor miljövinst.

Anf. 57 BJÖRN ERICSON (s) replik:

Herr talman! Lennart Brunander frågar varför inte vi kan vara med och stödja det förslag som finns om stöd till att sätta in avgasrening på begagnade bilar. Skälet är att det trots vad Lennart Brunander säger i dag finns stora frågetecken huruvida de kan klara den förbättring av miljön som Lennart Brunander eftersträvar. Dessutom är det faktiskt så att den begränsning som skulle bli följden av att man installerade katalytisk avgasrening i alla bilar där det vore möjligt bara skulle spara runt 8 % av de totala utsläppen – vilket naturligtvis inte är att förakta.

Forskning för att utveckla nya drivmedel och motorer är naturligtvis en

insats som industrin själv måste stå för. Att vi stödjer nyetableringar på vissa orter för att klara de regionala problem som finns i samband med strukturförändringar är en helt annan fråga.

Anf. 58 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Björn Ericson säger att det finns stora frågetecken för huruvida de reningsmetoder som finns för äldre bilar fungerar. Men det har ändå gjorts prov, som visar att det fungerar. Och frågetecknen är faktiskt inte större i det här avseendet än de frågetecken som bilindustrin ställde upp när vi tog beslutet om katalytisk avgasrening på nya bilar. Även då ställdes det ju upp mycket stora frågetecken från bilindustrin, och det är samma intressenter som nu gör det – plus socialdemokraterna, och det tycker jag är anmärkningsvärt.

Sedan säger Björn Ericson att om man gör detta så minskar utsläppen bara med 8 %. Jag skall inte påstå att jag vet hur mycket det är, men jag har fått en uppgift om en uträkning, att om man bara bytte avgassystem på de Volvobilar där det är möjligt så skulle man minska kväveutsläppen med kanske 15 % eller någonting sådant. Därtill kommer alla andra bilar som man skulle kunna bygga om. Vad Björn Ericsons siffra bygger på är troligen uppskattningen att det är möjligt att bygga om ett ganska litet antal bilar, men man klarar förmodligen betydligt fler än så. Här finns nämligen olika system, och de kan alla vara bra.

Anf. 59 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! I hela miljödebatten måste man utgå från forskning, ny teknik och nya kunskaper som leder till väl genomtänkta och långsiktiga insatser. Det gäller då sådant som verkligen har förutsättningar att avhjälpa miljöproblemen.

Det finns de som anser att vi skall motarbeta den nya tekniken och att vi måste gå tillbaka till någon sorts förindustriellt samhälle. Men det är inte realistiskt och absolut inte genomförbart.

Det finns inga genvägar när det gäller att komma till rätta med miljöproblemen. Inte heller går det att göra särskilt många snabba krafttag. Det går bara i den öseriösa debatten.

Det är enbart nya kunskaper om vår miljö och om sådant som kan skada den som kan ligga till grund för långsiktiga och realistiska lösningar. Detta förutsätter ett tålmodigt arbete, som ofta tar tid. Det krävs även ett samarbete mellan många olika parter. Det behövs alltså inte enbart politiska beslut.

Politiker, forskare och företag av olika slag måste samarbeta. Inte minst gäller det här de enskilda människornas ansvar och vilja att göra insatser.

Jag skall uppehålla mig vid avsnitt 8 i betänkandet, som handlar om avfall, avfallshantering, retursystem och förpackningar. Vi moderater har tidigare motionerat om miljömärkning. Såvitt jag förstår kommer regeringen att utreda dessa frågor. Jag hoppas att det sker så snart som möjligt. Det skulle säkert bidra till att göra människor medvetna om sitt eget agerande, vilket skulle vara av betydelse. Miljömärkning kan även beröra förpackningsindustrin.

Denna typ av avfall hanteras av alla människor. Därför är det viktigt att stimulera till eget ansvar – t. ex. genom olika pantsystem och stimulanser. Det har visat sig ge effekt inom flera områden. Upplysning och kampanjer som gör människor medvetna är bra och även nödvändiga. Kampanjen "Håll Sverige rent" har varit till stor nytta. Detta är ett arbete som alltid måste pågå. Vidare är det oerhört viktigt att påverka den unga generationen och att uppfostra den till enskilt ansvarstagande. Det går inte att uträtta särskilt mycket, om inte just detta finns i botten.

Miljökonsekvensbedömningar borde göras för hela kedjan, från produkt till avfall. Det gäller således även den senare behandlingen. Detta borde också inarbetas i miljölagstiftningen.

Med anledning av avsnittet om returssystem och förpackningar förekommer det en hel del motioner.

Ett av de krav som måste kunna ställas på en bra förpackning är att den skall kunna återvinnas – att avfallsfrågan därmed skall vara löst. För att åstadkomma detta måste man komma fram till en lämplig återvinningsteknik. Men utan insamling av förpackningar är detta omöjligt. Därför måste insamlingen av förpackningar stimuleras. Det är faktiskt en hel del som händer på förpackningsområdet, ur både miljö- och konsumentsynpunkt – vi får ju inte glömma den senare.

För konsumenten är det viktigt att en förpackning inte väger för mycket. Den nya PET-flaskan – lättviktsflaskan – väger endast 50 gram, medan en glasflaska med samma innehåll väger 1 kilo. I vårt land har vi den här typen av flaskor endast för läsk. I USA har man kommit längst när det gäller återvinning av flaskor. I april i år inleddes emellertid svenska återvinningsförsök på Gotland. De här flaskorna betingar en pant om 50 öre, och man räknar med att få in hälften av de förpackningar som årligen säljs på Gotland. Dessutom ökar återvinningsgraden beträffande aluminiumburkar. Även för dessa är panten 50 öre per burk. De senaste månaderna har mer än 75 % av förpackningarna återvunnits, och man närmar sig de från början beräknade 90 procenten.

Det är av avgörande betydelse att återvinningstekniken utvecklas. För allt omhändertagande av avfall krävs det en källsortering. För att återvinning skall kunna ske är det alltså nödvändigt med källsortering. Det är därför något egendomligt att socialdemokraterna i sin reservation säger att förslagen om utvecklingen när det gäller källsortering har formen av detaljkrav – så står det nämligen i deras reservation – som inte på ett genomgripande sätt gör det möjligt att behandla avfallsproblematiken. Socialdemokraterna hänvisar i stället till naturvårdsverkets kommande redovisning. Men en utvecklad källsortering är ju en förutsättning för att man skall kunna ta itu med hela avfallsproblematiken. Jag kan alltså inte inse varför denna reservation har tillkommit.

Även när det gäller pant på miljöfarliga batterier hänvisar socialdemokraterna till naturvårdsverkets utredning. Man tycks inte på något som helst sätt vilja ta ställning till införandet av ett pantsystem. Men det måste väl ändå vara utomordentligt viktigt att människor stimuleras att återlämna miljöfarliga batterier.

För detta krävs det inte någon utredning från naturvårdsverkets sida. Hur

mycket regeringen än tycker sig ha gjort, återstår ändå arbetet på detta område.

Folkpartiet och moderaterna har en reservation om Göta älv-området. Vi anser att detta område måste behandlas som en riksangelägenhet. Älven sträcker sig genom flera län och utgör dricksvattentäkt för flera hundra tusen västsvenskar. Tillsynsansvaret är oklart. Vi anser att en utredning bör tillsättas, som har att lägga fram förslag till åtgärder.

Trots att vårt yrkande beträffande radonhusen har hänvisats till bostadsutskottet och alltså inte har behandlats av jordbruksutskottet, kan jag inte låta bli att påpeka att det behövs en större effektivitet, med tanke på kostnaderna för att spåra och åtgärda alla de bostäder som har drabbats av radon. Kostnaderna måste helt falla på staten. Man måste väl ändå jämföra kostnaderna för Tjernobylyckan – det rörde sig då om hundratals miljoner – med de yrka 17 miljoner som åtgärder i radonhus kostar.

Vidare skall vi komma ihåg att experter gör bedömningen att de människor i vårt land som bor i radonhus utsätts för 50–300 gånger större risker än andra.

I miljösammanhang är det ofta de riktigt stora kraven på åtgärder när det gäller företagens utsläpp, hoten om höga avgifter och förbuden som det talas om. Men jag tror att det är viktigt att de många människorna tar ett ansvar, om vi på lång sikt skall nå ett bra resultat. Därför måste stimulanserna inriktas på att uppmuntra till ett sådant ansvarstagande. Människor måste alltså bli medvetna om miljöansvaret. Men människor vill också göra en insats för vår miljö.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de moderata reservationerna.

Anf. 60 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av det som Ingrid Hemmingsson nämnde. Det gäller t. ex. fostran till ansvarstagande. Detta visar vi genom att förstärka miljöpropositionen i form av ett tillkännagivande just när det gäller utbildningsdelen. Miljöfrågorna måste alltså på ett annat sätt än tidigare innefattas i den högre utbildningen.

Jag blev emellertid något förvånad över att Ingrid Hemmingsson inledde sitt anförande med att säga, om jag nu minns rätt, att man i miljöpolitiken måste utgå från vetenskapen och forskningen och i en förlängning den tekniska utvecklingen. Det är väl en ny syn och en i viss mån annan syn än den som tidigare har präglat debatten. Såvitt jag förstår har alla partier, inkl. moderata samlingspartiet, varit överens om att man i miljöpolitiken måste utgå från hänsynen till vad naturen tål. Dessutom måste man ställa krav på och stimulera den tekniska utvecklingen. Denna måste alltså motsvara vad naturen tål. Jag undrar om den uppfattning som Ingrid Hemmingsson här ger uttryck för är hennes privata eller om den är representativ för moderata samlingspartiet som helhet.

När det gäller grunden för avfallshanteringen säger Ingrid Hemmingsson att återvinningen är viktigast. Även på den punkten måste jag säga att jag har en annan uppfattning. Utgångspunkten för avfallshanteringen måste väl ändå vara att man går till botten med problemen. Det gäller ju att minska den totala mängden avfall. Dessutom måste man sträva efter att få fram ett

miljövänligt material och stimulera till återanvändning. Vidare behövs det ett retursystem. Det som blir kvar skall självfallet källsorteras.

Det tar vi socialdemokrater upp i reservation 98, som Ingrid Hemmingsson inte hade så stor förståelse för. Vi menar att de motioner som ligger till grund för tillkännagivandet från majoritetens sida rör detaljer. Vi vill gärna se naturvårdsverkets förslag, som förhoppningsvis kommer att utgöra en helhet, med tankar från produktion till konsumtion, för att vi därefter skall kunna ta ställning till detta mycket stora och svåra problem.

När det gäller pant på miljöfarliga batterier står det i vår reservation att det i "det av utskottet tidigare omnämnda utredningsuppdraget till naturvårdsverket ingår som en del att se över möjligheterna att införa ett pantsystem för miljöfarliga batterier". Det var vad riksdagen tidigare i fjol beställde. Det ryktas bl. a. från utredningen att naturvårdsverket vill förbjuda kvicksilverhaltiga batterier, och utredningen är nog i faggorna.

Prot. 1987/88:134
6 juni 1988

*Miljöpolitiken inför
1990-talet*

Anf. 61 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Det tycks vara mycket känsligt för socialdemokraterna när vi från majoritetens sida vill göra ett tillkännagivande och understryka hur viktigt det är med både källsortering och pant på miljöfarliga batterier.

När det gäller pant på miljöfarliga batterier finner man om man tittar i reservationen att socialdemokraterna mest talar om vad de har gjort men sedan inte ger uttryck för någon viljeyttring. Därför är det svårförståeligt att dessa reservationer har tillkommit. Det har talats mycket om backspeglar i dag, och just denna reservation innebär att socialdemokraterna hela tiden har tittat i backspeglarna, så pass att de har varit tvungna att bromsa.

När det gäller källsortering vill jag understryka att den är nödvändig för att olika slag av återvinning skall kunna åstadkommas.

Margareta Winberg påstod att jag kom med ett slags ny politik, men så var det inte alls. Jag underströk att det bara är kunskaper, forskning och ny teknik som behövs för att man skall kunna ta reda på vad miljön tål och vad som kan skada den. Det finns många miljöproblem som det i dag inte finns någon lösning på, därför att vi vet för litet. Jag tror att vi kan vara helt överens om att detta måste ligga till grund för miljöpolitiken. Skall vi kunna åstadkomma lösningar måste vi också veta vad som orsakar problemen. Vi måste också veta vilka metoder som vi måste använda för att komma fram till de lösningar vi åsyftar.

Anf. 62 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Nej, Ingrid Hemmingsson, det är inte alls fråga om någon känslighet från vår sida. Anser vi att det är motiverat med ett tillkännagivande ställer vi upp. Det har vi visat i detta betänkande, där vi ställer oss bakom ett antal tillkännagivanden. Men just på dessa två punkter är det nästan att slå in öppna dörrar, när naturvårdsverket har uppdraget som skulle ha redovisats senast den 1 juni. Jag kan tänka mig att utredningen är om inte på väg så kanske alldeles strax på väg in till departementet.

Det är inte, Ingrid Hemmingsson, bara kunskap som behövs när det gäller miljöfrågor, även om kunskap är mycket viktig för att man skall kunna fatta kloka och riktiga beslut. Vi vet inte heller alltid vilka metoder som skall

användas för att en målsättning skall nås. Tvärtom handlar det ibland om att sätta upp en målsättning utan att exakt veta vilken metod som skall användas, för att t. ex. tvinga industrin att vidta åtgärder. Det är alltså inte bara kunskap utan också engagemang och känslor hos människor som är mycket viktigt, vilket de senaste årens utveckling har visat, och där inte minst miljörörelsen med sitt engagemang har spelat en stor roll.

Anf. 63 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Visst är det bra med engagemang och känslor, men jag är inte helt säker på att det är sådant som skall lösa dessa problem. Det var därför jag påpekade just detta om kunskap och ny teknik. Under ett tio minuter långt anförande kan man inte täcka in hela området.

Nu skall naturvårdsverket utreda både det ena och det andra, och det är mycket stora områden. Jag tycker att det är helt rimligt att riksdagens majoritet påpekar för naturvårdsverket vad som är viktigt i denna utredning och vad man vill få fram. Det var det som jag inte kunde förstå varför den socialdemokratiska majoriteten inte kunde ställa sig bakom.

Andre vice talmannen anmälde att Margareta Winberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 64 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Ingen gång i svensk historia har det funnits en så stark opinion för att värna och vårda vår fysiska miljö som nu.

Vad skulle hända till lands för att man skulle få en situation som är jämförbar med att algerna slår ut fisken och annat levande i Kattegatt och Skagerrak? Marinbiologen funderade något och svarade TV-reportern: Som om fåglarna föll ned från himlen.

Jag är säker på att tanken svindlade för många när vi hörde marinbiologens svar. Vi fick associationer till Rachel Carsons Tyst vår. Jag kom också osökt att tänka på vad Rolf Edberg skrev i tidningen Arbetet för någon tid sedan: När skogen dör, dör något inom oss.

Jag tror, som sagt, att det finns jordmån för åtgärder nu – åtgärder som kan rädda både jord, luft, vatten och livsmedel. Men då får inte politikerna förlora sig bort i inbördes fäktningar om vem som är mest radikal och kommer på mest spektakulära utspel. Det behövs ju inte flera miljöparoller. Det fordras åtgärder. Det krävs beslut.

Om man släpper en groda i en skål med hett vatten hoppar den därur så det bara skvätter om det. Om man lägger en groda i kallt vatten och höjer temperaturen undan för undan stannar grodan kvar, och hon dör av det heta vattnet.

Det finns en stor risk för att vi nu överöses med miljöalarm och rapporter om miljöförstöring så att vi drabbas av något slags tillvänjning. Vi upphör att reagera tillräckligt. Vi tar oss inte ur den långsiktiga förödelse som leder till döden.

Jag läste i någon tidning att miljöministern yttrat att det handlar om att byta livsstil. Jag tror att det är just det som krävs: en livsstil som innebär att

standardbegreppet utvidgas och baseras på våra livsbetingelser, att den ekonomiska tillväxten underordnas miljöpolitiska hänsyn.

Herr talman! Miljöpropositionen var sannerligen efterlängad. Just att regeringen undvikit att presentera sina egna förslag och i stället låtit socialdemokraterna i riksdagen ständigt avfärda alla miljöpolitiska åtgärdsförslag med hänvisning till den kommande miljöpropositionen menar vi vara det stora miljöpolitiska sveket.

Miljöfrågorna är förvisso internationella och komplexa. Om vi hade kunnat se en miljöfråga direkt kopplad till en enskilds allergi eller en enskilds cancer hade vi haft en miljöpolitisk revolt för länge sedan.

Herr talman! Vi har nu senast fått en lektion om hur en liten giftig alg förorsakat en ekologisk katastrof i Västerhavet. Riktigt vad det beror på har inte forskarna kunnat fastslå. Vad man däremot vet är att algen förökar sig därför att det finns rikligt med näringsämnen i vattnet. De mest betydande källorna för kvävetillförseln till havet är jordbruket, trafiken och industrin.

Både på jordbrukssidan och på trafiksidan har det varit svårt att få förståelse för lägets allvar. "Vi får väl offra några träd"-attityden har varit alltför vanlig. Regeringen kunde både tidigare och nu varit mera aktiv och pådrivande för att vidta åtgärder som begränsar utsläppen från såväl jordbruket som trafiken. Eftersom jordbruket behandlas i ett särskilt betänkande tar jag nu bara upp trafiken.

Redan 1982 krävde vi från kristdemokratiskt håll katalytisk avgasrening på bilar. Tekniken fanns i Sverige och användes. Inte en enda Volvo kunde exporteras till USA utan denna rening. Det var därför egendomligt att det skulle dröja ända till 1989 innan tekniken blev ett obligatorium här. Den stora försäljningen av bilar med katalytisk avgasrening visar att det finns en stor vilja bland konsumenterna att ta hänsyn till miljön, om de bara får praktisk möjlighet att göra det.

Vi kristdemokrater föreslog i januari att de bilar som eftermonterade katalytisk avgasrening skulle få skattebefrielse under två år, vilket i pengar skulle innebära omkring 1 500 kr. Den motionen har hänvisats till skatteutskottet. Förslaget har vunnit gehör i utskottet genom det stöd på 1 000 kr. som föreslås. Det är en viktig markering att samhället ser till att reningstekniken också installeras i den äldre bilparken. Låt mig konstatera att det hade både blivit billigare och gett ett bättre miljöresultat om obligatoriet hade införts redan 1982 i stället för 1989.

Konsumenterna har också på ett glädjande sätt visat intresse för pappersprodukter som inte är klorblekta. Tidigare har pappersproducenterna hävdat att det har varit svårt att få avsättning för sina produkter. Det har visat sig att producenterna hade fel.

Beträffande freonutsläppen har för övrigt regeringen dragit de rätta slutsatserna. Varför inte göra detta också när det gäller avgasreningskraven för den tyngre trafiken. Lastbilar och bussar svarar för ungefär 18 % av samhällets totala kväveutsläpp. Österrike och Schweiz har beslutat att införa avgaskrav fr. o. m. 1988 års modeller. I kds-motionen har vi framfört krav om avgasrening från 1990 för lätta lastbilar och bussar samt från 1992 års modeller för tunga lastbilar och bussar. Jag kommer därför att på den här punkten stödja reservation nr 46.

Vi kristdemokrater har också drivit kravet på återföringssystem vid bensinstationerna. Regeringen har hittintills värt sig för att lagstifta. Det pågår någon form av dialog med branschen, sägs det. Jag har i min motion redogjort för att det bara i staten Californien finns 14 000 bensinstationer med återföringssystem för bensinångor, vilket gör att ångorna återförs till bensintanken i stället för att pressas ut i luften vid tankning. Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen i Göteborg uppskattade den totala mängden kolväteutsläpp till omkring 19 000 ton i Göteborg. Av detta beräknas bensinstationerna svara för ca 10 %. Kostnaderna för att minimera dessa utsläpp till några procent av nuvarande utsläpp beräknas till ungefär 0.6 öre per liter bensin. Det finns alltså ingen anledning att dröja med lagstiftningsåtgärder.

Fru talman! Beträffande massaindustrins utsläpp av organiska klorföreningar finns det heller ingen anledning att dröja med åtgärder. Utsläppen av organiska klorföreningar från massaindustrins fabriker kan inte tolereras längre. Minskningen måste vara påbörjad 1990. I princip bör inga utsläpp av klorföreningar tillåtas efter 1995. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 69.

Jag har i en motion begärt en särskild skyddslagstiftning för Vättern. Utskottet viftar undan denna begäran med hänvisning till att sjön Vättern med öar och strandområde åtnjuter exploateringsskydd. Vättern är norra Europas största friskvattenreservoar. Därför är det befogat att ett förstärkt lagligt skydd för Vättern införs. Livsmedelsverket har meddelat att man bör begränsa konsumtionen av röding fångad i Vättern till två gånger per månad. För någon dag sedan meddelade tidningarna runt Vättern att man inte bör äta Vätterfisk mer än en gång per vecka. Är inte detta en tydlig signal om att allt inte står väl till i denna stora dricksvattentäkt? Det är tyvärr inte första gången myndigheter nonchalerar hotet mot Vättern. Jag har i motionen återgivit uppgifter som jag hört av före museiintendenten Olof Fong i Gränna. När bönderna på Visingsö på 30-talet larmade den vattenvårdande myndigheten, fick de svaret att en så djup sjö som Vättern inte kunde förorenas. Även om det inte tas lika lätt på frågeställningen i dag, tycker jag att åtgärder bör vidtas nu. Vättern som dricksvattentäkt är så värdefull för oss att jag tycker att Vättern borde klassas som en nationalsjö.

Fru talman! Kring slamhanteringen har det uppkommit en omfattande debatt. Växtnäringsinnehållet i avloppsslammet är en resurs som bör återföras till åkermarken. Med nuvarande avfallshantering, där slam från hushållen blandas med slam från industrin, kommer det på många platser att innehålla ämnen som gör det direkt olämpligt i livsmedelsproduktionen. Bönderna känner en befogad oro för vad det nuvarande systemet kan innebära för åkermarken på sikt och vägrar på många håll ta emot slammet. Jag tycker de gör klokt i detta. Kds har i en motion begärt ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete för ekologisk avfallshantering av latrin och annat organiskt hushållsavfall. Skall växtnäringsämnena i latrinet utan risk kunna tillföras den odlade jorden, måste det skiljas från industrins avlopp. Det bör vara möjligt att finna lösningar som ersätter det nuvarande wc-systemet med någon form av multrumsanläggning eller med mindre vattenförbrukande system. Det är angeläget att medel nu ställs till förfogan-

de för en ekologisk, framsynt forskning som strävar efter att i görligaste mån sluta kretsloppet med en resurshushållande miljövänlig teknik.

Fru talman! Jag vill ta upp några frågor ur mina motioner, som i större eller mindre utsträckning berörts i propositionen eller i utskottets betänkande. På tre punkter har vi kristdemokrater ansett att utomstående bedömare skall kunna påverka miljöutvecklingen. Det gäller rätten för ideella och naturvetenskapligt inriktade organisationer att överklaga beslut enligt miljöskyddslagen. Utskottet har avvisat tanken, men i reservation nr 121 anses att detta skulle ge medborgarna möjlighet att påverka viktiga beslut i miljöfrågor. Jag har också tagit upp frågan om miljöansvarig vid företag som bedriver miljöfarlig verksamhet. Utskottet avstyrker förslaget, men i reservation nr 117 ges stöd för förslaget.

Förslaget om en lagändring i bolagslagen, så att företagens årsboks slut förses med en miljöredovisning, avvisas med hänvisning till den föreslagna förändringen att företag som bedriver miljöfarlig verksamhet årligen skall avge en miljörapport till tillsynsmyndigheten. Förslaget är bra, men jag tror att det skulle vara en styrka om någon form av miljöredovisning också återfanns i företagens bokslut. Boksluten utgör viktig ekonomisk information, där miljöaspekterna också hör hemma. Kristdemokraterna vill också ha en miljöfond och en obligatorisk miljöskyddsförsäkring för alla som bedriver miljöfarlig verksamhet.

Med utskottets och regeringens förslag mister man ett betydelsefullt moment. Såvitt jag kan förstå innehåller inte den nu föreslagna försäkringen någon premieprövning utifrån det enskilda företagets verksamhet, utan premierna kommer att ha stora likheter med det förslag till miljöfond som kds har. Premieprövningen kunde annars bli ett bra incitament att gå över till annan, mindre riskfylld teknik, som skulle ge en fördelaktigare premie. En sådan försäkringsform i kombination med punktskatter, avgifter och andra ekonomiska styrmedel skulle verksamt påskynda omläggningen mot miljövänligare teknik. Frågan om ekonomiska styrmedel tas upp i reservationerna nr 135, 136, 137 och 138, vilka jag följaktligen stöder.

Fru talman! Jag vill ta upp två punkter som berör lagstiftningen. Kds har under flera år krävt en ändring av lagstiftningen så att miljölagstiftningen mer skall komma att likna trafiklagstiftningen. Överträdelse av trafikbestämmelser medför böter eller straffpåföljd när överträdelse konstaterats. På samma sätt bör exempelvis överträdelse av tillåtna utsläpp medföra straffpåföljd även om skada inte kan bevisas. Det skall räcka med att tillåtna gränser faktiskt överskridits. Till en del utgör föreslagen ändring av 45 § miljöskyddslagen en förbättring, men jag tycker inte att man nått ända fram. Med tanke på att det många gånger tar tid innan skador av miljöfarlig verksamhet blir uppenbara, har vi hävdat att det behövs förlängd preskriptionstid för miljöbrott. Frågan behandlas i propositionen, där statsrådet anför att preskriptionstiden för ett brott som bedöms som grovt miljöbrott är 10 år. Bedöms inte brottet som grovt, gäller såvitt jag kan förstå miljöskyddslagens 5 år. Kds har ansett att den preskriptionstiden bör vara 20 år. I motionen har jag anfört att om en miljöfarlig verksamhet är cancerframkallande kan det ta 15–20 år från exponeringstillfället innan cancern uppträder.

Fru talman! Jag yrkar

under mom. 58 bifall till motion 1987/88:Jo855, att riksdagen hos regeringen begär en särskild skyddslagstiftning för sjön Vättern.

under mom. 85. bifall till motion 1987/88:Jo733, att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagstiftningen att bensinbolag vid nyanläggning eller besiktning av befintlig station åläggs att installera återföringssystem av bensinångor.

under mom. 128 bifall till motion 1987/88:L605, yrkande 1, att riksdagen hos regeringen begär förslag om obligatorisk miljöförsäkring för alla som bedriver miljöfarlig verksamhet.

under mom. 133 bifall till motion 1987/88:L207, att riksdagen hos regeringen begär förslag om en förändring i bolagslagen så att företagens årsbokslut förses med en miljöredovisning.

under mom. 156 bifall till motion 1987/88:Jo858, att riksdagen hos regeringen begär att ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete startas för ekologisk avfallshantering av latrin och annat organiskt hushållsavfall.

under mom. 198 bifall till motion 1987/88:Jo735, yrkande 8, att riksdagen hos regeringen begär förslag till skärpning av miljöskyddslagen och brottslagen 13 kap. 8 a § i enlighet med vad som anförts i motionen samt

under mom. 199 bifall till motion 1987/88:Jo735, yrkande 7, att riksdagen hos regeringen begär förslag om förlängning av preskriptionstiden för brott mot miljöskyddslagen från nuvarande 5 år till 20 år samt förändring av bevisföringsreglerna vid miljömål i enlighet med vad som anförts i motionen.

Jag yrkar också bifall till reservationerna 8, 46, 69, 117, 121, 135, 136, 137 och 138.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 65. BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! "Ljuset som silar ner genom bokarnas trädkronor. Det är inte bara natur eller miljö. Det är en del av vår skånska själ." Dessa stämningfulla formuleringar återfinns i en broschyr som moderaterna nyligen förärat en stor del av hushållen i de södra provinserna.

Det är med stora förväntan man tar del av fortsättningen i broschyrtexten efter denna anspråksfulla inledning. Och vilka blir då slutsatserna? Jo, det här kommer moderaterna fram till: "Fattigdom och okunskap har gjort att vi människor burit oss illa åt mot naturen."

Det är möjligt att det var så en gång för länge sedan. Men att påstå något sådant i en skrift tryckt år 1988 visar att moderaterna inte är i takt med tiden. De moderata företrädarnas lovsång till marknadskrafterna som allena saliggörande för att lösa svåra miljöproblem ter sig mot denna bakgrund som något malplacerad.

Ty är det fattigdom och okunskap som ligger bakom ett stort industriföretags dumpning av 17 000 tunnor kvicksilver i Sundsvallsbukten? Är det fattigdom och okunskap som är anledningen till att ett annat stort och rikt industriföretag i Nordvästskåne under flera år släppt ut tungmetaller över stora bostadsområden, tungmetaller vilkas förekomst både företaget och

länsmyndigheten förnekade tills ett kraftigt opinionstryck och politiska aktioner fick de ansvariga att tänka om.

Och handen på hjärtat: Är det fattigdom och okunskap som ligger bakom de enorma kväveutsläppen från jordbruket som kraftigt bidragit till den allt allvarligare föroreningen av havsmiljön i t. ex. Laholmsbukten, Öresund och Skälderviken?

Det enskilda ägandet framhålls av de borgerliga med moderaterna i spetsen som den bästa garantin för en god miljö och bra natur. Om detta har före folkpartisten Carl Tham intressanta saker att säga i en artikel i Arbetet den 4 juni. Så här skriver Carl Tham bl. a.:

”Gösta Bohman är för enskilt ägande – men som bekant vill han inte gärna att ägarnas fria brukningsrätt begränsas. Men det är just denna begränsning som miljöpolitiken alltmer kommer att handla om. Det gäller produktionen likaväl som konsumtionen. Vilka krav skall ställas på tex Höganäs som villkor för fortsatt produktion, dvs ägarnas rätt att disponera produktionsapparaterna? Vilka begränsningar är nödvändiga i bilägarnas rätt att utnyttja sina bilar tex i tätorter?” Så långt Carl Tham.

Ett stort antal miljöincidenter under senare tid visar att vare sig marknads-krafter eller ekonomiska styrmedel kan innebära några avgörande och slutgiltiga lösningar på svåra miljöproblem.

Exemplen från Skåne och många andra håll på sistone visar att en vaken miljöopinion och politiska styrmedel ytterst krävs för att hålla miljöförorenarna i strama tyglar. När enskilda människor gick fram var och en för sig i den lilla nordvästskånska kommunen hände inte mycket, om man bortser från allmosor från det stora företaget i form av en eller annan bil- eller hustvätt. Det var först när det bildades en gemensam front bestående av enskilda människor i det miljöstödda området, av miljökampanjer och miljö-engagerade politiker, som det lossnade. Vanligt folk fick klart för sig att man kunde använda politiken till att åstadkomma förändringar – genom att organisera sig, genom att påverka genom politiska partier.

Det är bra att regeringens miljöproposition så kraftigt understryker att det är miljöförorenarna själva som skall betala uppkomna miljöskador. Men det är också viktigt att företagens egen kontroll nu kringgärdas med skärpt hållning från de regionala tillsynsmyndigheterna. Exempel från Malmöhus län visar att såväl ökade resurser och bättre organisation som större civilkurage fordras för att våra länsstyrelser skall kunna fungera som effektiva tillsynsmyndigheter.

Den andra fråga jag i korthet vill ta upp gäller utvidgningen av den lagstiftning som gör att man kan utse s. k. särskilt föroreningskänsliga områden. Vi har i dag Ringsjön och Laholmsbukten, där särskild lagstiftning gäller.

Nu utvidgar man begreppet så att miljöskyddsområde inte bara skall gälla vattenföroreningar utan också luftföroreningar. Dalälven och Hisingen kommer att försees med sådan speciallagstiftning.

Skånska socialdemokrater har också motionerat om att få västra Skåne förklarad som miljöskyddsområde. Så långt sträcker sig nu varken regering eller riksdag. Vi kan ha viss förståelse för det med tanke på de motiveringar som anförs, nämligen att man vill ta ett steg i taget och inte kan gå fram för

fort.. Det finns flera områden i landet som är hårt drabbade av svåra miljöstörningar.

Det intressanta är emellertid att regeringen i sin proposition pekar ut västra Skåne och säger att de föroreningar som drabbat exempelvis Skålderviken och Öresund är så allvarliga att man kan tänka sig att samma lagstiftning som i dag gäller för andra områden också kan komma att tillämpas för västra Skåne. Utskottets motiveringar och skrivningar, t. ex. att man nu avvaktar den inventering som Malmöhus läns länsstyrelse gör, uppfattar vi på det sättet att om bara länsstyrelsen i Malmöhus och Kristianstads län och berörda kommuner gör gemensam sak, trycker på och redovisar ett handfast underlag för ett beslut, så kan vi vara optimistiska inför möjligheten att inom något eller några år få västra Skåne förklarad som miljöskyddsområde. Situationen är allvarlig. Vi tycker faktiskt att vi har kommit en bra bit på väg med det beslut utskottet nu har fattat.

Eftersom ansvaret och bollen ligger hos länsmyndigheter och kommuner, tycker vi att det är utomordentligt beklagligt och illavarslande, när borgerliga politiker med en centerpartistisk ledamot av denna kammare i spetsen – när de nu har möjlighet att agera på det kommunala planet – går emot och röstar ner ett socialdemokratiskt förslag, som innebär att man vill ha särskild lagstiftning för att kunna ingripa mot ytterst svåra miljöföroreningar i Skålderviken. Exemplet, fru talman, visar att det rader en stor motsägelse mellan borgerlig miljöaktivitet i riksdagens talarstol och praktisk miljöpolitik på det kommunala planet.

8 § Kammaren beslöt kl. 17.58 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

10 § Miljöpolitiken inför 1990-talet
(forts. jordbruksutskottets betänkande 23)

Anf. 66 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! I sin sammanfattning av jordbruksutskottets betänkande nr 23 konstaterar utskottet att i betänkandet behandlas 600 olika motionsyrkanden. När så många olika krav och förslag skall behandlas i ett utskott på kort tid blir ofta behandlingen av många motioner summarisk. Det är verkligen beklagligt att många viktiga motioner på det här sättet inte får den ingående behandling som de är värda utan i många fall avfärdas i klump med några korta rader.

Jag har tillsammans med övriga centerkolleger som är bosatta i länen runt Vättern motionerat om skydd av Vätterns vatten. Av någon anledning behandlas den motionen, Jo758, inte tillsammans med ett par andra motioner som också rör Vättern och som tas upp på s. 86 i utskottsbetänkan-

det. Vår motion har i stället hänvisats till avsnittet om forskning i marin miljö, på s. 112. En möjlig förklaring är att det andra yrkandet i vår motion handlar om analyser av vattnet och åtgärdsprogram mot föroreningar. Vårt första yrkande om Vättern som riksobjekt har tydligen kommit bort i hanteringen när man behandlat andra likartade yrkanden.

Herr talman! Vättern är i flera avseenden en unik sjö. Det är Sveriges i storlek näst största insjö. Den har stor betydelse som vattentäkt för ett stort område i norra Götaland med många invånare. För svenska förhållanden är det en djup insjö, med få till- och frånflöden. Vattnet har därför en lång omloppstid, ca 60 år, och vattnet är näringsfattigt. Dessa båda faktorer gör sjön mycket känslig för föroreningar och miljögifter.

Som färskvattenreservoar är, som vi motionärer ser det, Vättern av nationellt intresse. Försurningen och andra miljöförändringar kommer i framtiden att göra Vättern intressant som färskvattenstäkt för ett betydligt större område än som i dag utnyttjar sjön. Därför måste målsättningen vara att Vätterns vatten för all framtid skall kunna placeras i högsta klass när det gäller vattenkvalitet.

Gårdagens och för den delen även dagens miljöpolitik handlar ju i hög grad om att i efterhand städa upp efter mänskliga misstag. Åtgärder har satts in först då miljöskador varit vetenskapligt bevisade eller allmänt kända.

Miljöarbetet måste få en annan inriktning. Våra kunskaper om kretsloppen och sambanden i naturen har ökat. I dag vet vi med all tydlighet hur sårbara de är. Vättern är ett bra exempel på ett sårbart ekosystem. Därför är det viktigt att vi vårdar Vättern väl.

Under de senaste åren har miljölarmen om Vättern avlöst varandra. Det har genom bl. a. Rädda Vättern-kommitténs undersökningar visat sig att fisken har förhöjda värden av dioxin och klorrester. Man har kunnat konstatera att antalet levande smådjur på botten har minskat kraftigt i delar av Vättern och att t. ex. den fisk som fångas i norra delen av sjön uppvisar skelettskador.

Sammantaget pekar rapporter av det här slaget på att Vättern är på väg att förändras i fel riktning. Långsamt är man på väg att förstöra en oersättlig resurs.

Vi vill med vår motion redan nu stoppa en fortsatt negativ utveckling för Vättern. Av den anledningen föreslår vi ett särskilt skydd för Vättern. Vi vill att riksdagen skall ge Vättern status av riksobjekt som färskvattenstäkt. Det betyder en klar utvidgning av det skydd som utskottet hänvisar till och som finns i dag, dvs. riksintresse för turism och friluftsliv. Det skyddet ger ju inte de möjligheter som behövs för att begränsa utsläppen och långsiktigt skydda vattnet. Det är andra värden runt sjön som skyddas genom de nuvarande reglerna.

Herr talman! Vi motionärer får väl anledning att återkomma med våra krav till riksdagen och då förhoppningsvis vid ett tillfälle när jordbruksutskottet har litet färre motioner att behandla och har tid att tränga in i problemet hur Sveriges näst största insjö skall skyddas så att även kommande generationer skall kunna ta färskvatten från sjön och äta dess fisk utan oro för hälsan.

Anf. 67 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som jag har noterat riksdagsledamöternas mycket omfattande miljöintresse. Det är mindre än 20 år sedan den första miljömotionen väcktes i riksdagen, och motionären finns fortfarande kvar i kammaren. Det betänkande om miljöpolitiken som kammaren i dag har att ta ställning till, jordbruksutskottets betänkande 23, innehåller närmare 600 motionsyrkanden. Det är väl knappast något annat betänkande under innevarande riksmöte som rönt samma uppmärksamhet.

Man ställer sig onekligen frågan vad som i så hög grad fångat ledamöternas stora och omfattande intresse för miljöfrågorna. Är det fråga om ett djupgående miljöintresse och en oro inför framtiden, eller är det medborgarnas tryck på deras representanter som ligger bakom? Är intresset betingat av sakligt miljö- och naturintresse, eller kan det ses som rent strategiskt? Jag skall inte här, herr talman, redovisa min uppfattning i det här avseendet, utan endast deklarerar att jag ser positivt på det ökade miljöintresset också i Sveriges riksdag – även om detta enligt min uppfattning är något senkommet.

Egentligen skulle miljöfrågorna inte vålla debatt partierna emellan, eftersom deras lösande är en angelägenhet för hela samhället. Så har dess värre inte blivit fallet, vilket framgår av de 159 reservationer som fogats vid betänkandet. En sak framstår som helt klar för en neutral betraktare, och det är att regeringen varit onödigt försiktig i sina ställningstaganden i propositionen i ärendet. Inte minst de senaste dagarnas händelser på miljöområdet visar att krafttag behövs om vi över huvud taget skall komma till rätta med miljöproblemen. Jag tänker då på nedsmutsningen av hav och andra vatten, vilken nu fått sådana dimensioner att ingen – oavsett politisk hemvist – kan stå oberörd inför vad som inträffat. Här behövs en inhemsk skärpning och ett internationellt samarbete omgående.

Betänkandets ämnesområde är mycket omfattande, och jag ger en eloge till utskottets kansli, som på ett föredömligt sätt hanterat det omfattande materialet. Själv har jag intresserat mig för kontrollen av miljöfarlig verksamhet, vilket jag framfört i ett antal motioner. Tyvärr har dessa enligt min uppfattning inte fått tillräcklig genomlysning. Det kan bero, som jag tidigare framhållit, på att betänkandet är mycket omfattningsrikt.

Jag vill emellertid ta upp några väsentliga frågor, som i stor utsträckning dominerar samhällsdebatten utanför denna kammare. Först gäller det tillsynen av koncessionsprovade företag och för den delen även andra miljöstörande verksamheter.

Mycket ofta uppdragas olägenheter förorsakade av industrier och andra verksamheter som provats av koncessionsnämnden för miljöskydd. Anledningen till att så är förhållandet torde vara att koncessionssystemet har avsevärda brister. Myndigheterna överlåter av kostnadsskäl till företagen att själva utföra föreskrivna kontroller. Det är ungefär samma sak som om polisen vid gripandet av en rattfyllerist skulle överlåta till denne att själv ta blodprov och sedan låta denne gå till posten med provet för insändande till laboratoriet.

Den tillsyn som länsmyndigheterna skall utöva föregås så gott som alltid av en avisering av besöket. Företaget kan då i god tid städa upp samt underlåta att utföra produktion som är av tvivelaktigt slag. Från regeringens sida har

man genom naturvårdsverket velat göra gällande att facket sköter erforderlig tillsyn. Så är det faktiskt inte.

Många bedömare anser att tillsynen måste skärpas på de företag som omfattas av koncessionsbestämmelser. Annars kommer man aldrig till rätta med olaga utsläpp. Tillsynsrutinerna vid länsstyrelsernas naturvårdsenheter måste dessutom genomgå en radikal förändring.

Detta resonemang har jag tillsammans med Ingvar Eriksson utvecklat i motion Jo795. Utskottet säger i sitt betänkande att motionens krav tillgodoses av de förändringar som föreslås i propositionen. Så är, enligt min uppfattning, inte fallet. De som i likhet med mig i olika positioner har praktisk erfarenhet av sådan här kontrollverksamhet kan vitsorda vad jag har anfört.

I motion Jo811 har jag föreslagit att en särskild miljöpolis skall handha den direkta tillsynen av miljöstörande företag. Med nuvarande kontroll kommer man inte till rätta med detta. Den nuvarande miljöskyddsorganisationen består av ca 200 handläggare för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen. Antalet anläggningar är drygt 15 000. I genomsnitt görs ett besök vart femte år per anläggning. Det skall jämföras med t. ex. bilprovningens 2 200 anställda som besiktigar varje bil 1,3 gånger per år. Statens anläggningsprovning genomför i snitt 0,9 besiktningar per år. Miljö- och hälsoskyddsnämnderna besöker livsmedelsanläggningar i snitt 1,0 gång per år. Det är därför uppenbart att kraftigt ökade resurser behövs för att få fullgod tillsyn.

Tillsynsorganisationen behöver, enligt min mening, förstärkas med en miljöpolis eller en tillsynsman, som har enbart kontrollerande uppgifter, som gör täta oanmälda inspektioner och som till sitt förfogande har ett provtagnings- och analyslaboratorium. Genom en kraftigt förstärkt extern kontroll med hjälp av inspektioner och provtagning på företagen och i omgivningen kan miljöskyddstillsynen radikalt förbättras. Miljöpolisen borde kunna bli effektiv, om den inte behöver syssla med en mängd pappersarbete i samband med prövning och rådgivning till företagen. Tillsynen när det gäller farligt gods, som nu är av ytterst blygsam omfattning, borde också kunna skötas av en sådan miljöpolis.

I motion Jo848 har jag bl. a. begärt att varje företag som bedriver miljöfarlig verksamhet åläggs att utse en miljöansvarig. Jag menar att liksom en tidning måste ha en ansvarig utgivare borde miljöfarliga företag ha en person som bär det närmaste ansvaret för företagets miljöpåverkan. Detta är inte märkligare än att vi på de flesta företag har skyddsombud när det gäller arbetsmiljön. I reservation 117 har centern yrkat bifall till förslaget om en miljöansvarig. Jag yrkar bifall till reservation 117.

Jag har också i samma motion – Jo848, yrkande 2 – begärt att naturvårdsverket får i uppdrag att pröva möjligheterna att redan i koncessionsvillkoren bestämma sanktionsavgiftens storlek vid överutsläpp. Moderata samlingspartiet har tillsammans med folkpartiet i reservation 123 tillmötesgått motionskraven i detta sammanhang. Jag yrkar därför bifall till reservationen. Dessutom yrkar jag bifall till mina motioner Jo809, 810, 811 och 812, även om utskottet i sina skrivningar gör gällande att jag har blivit tillgodosedd.

Herr talman! Jag skall dessutom ta någon minut i anspråk för att bemöta Bengt Silfverstrand. Tyvärr är han inte i kammaren. Det är mig därför

motbjudande att gå på djupet. Bengt Silfverstrand gjorde emellertid ett kraftigt angrepp på moderata samlingspartiet på grund av att vi har en broschyr som har delats ut i södra Sverige. I broschyren säger vi att det tyvärr har varit fattigdom och okunnighet och att detta har medverkat till att de miljöproblem har uppstått som vi nu får dras med. Detta är en historieskrivning, men Bengt Silfverstrand vill få det till att vi menar att det gäller i dag. De stora miljöskandalerna har faktiskt ägt rum under en socialdemokratisk regering och med regeringens goda minne. Jag behöver bara hänvisa till exempelvis SJ:s verksamhet. Gång på gång upptäcker man nedgrävda gifttunnor och andra upplag av miljöfarligt avfall. Men jag skall, som sagt, inte gå in på detaljer, eftersom den som jag angriper inte är närvarande och därför inte kan försvara sig.

Anf. 68 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Likt en syndafloed har under de senaste veckorna stora områden med höga koncentrationer av giftiga alger drabbat västkusten och lämnat död och förintelse i sina spår. I stora områden har allt liv i havet slagits ut. Fiskodlingar har drabbats av massdöd och även de vilda fiskbestånden av bl. a. sill har drabbats mycket hårt. Även annat liv i havet har dött. Det är en ekologisk katastrof. Hela det mångfacetterade ekologiska systemet har kollapsat. Om man travesterar ett gammalt ordspråk kan man säga att medan regeringen utreder dör fisken.

Larmrapporter om olika miljöhot mot Västerhavet har duggat tätt under senare år. Och vi är många som flera gånger uttalat varningar om att det marina ekologiska systemet är hotat.

Föroreningarna i Nordsjön kommer från olika håll. Föroreningar från Östersjön förs norrut med strömmarna. De kraftigt nedsmutsade floderna Elbe och Rhen i Västtyskland är andra föroreningskällor. Därtill kommer oljespill och andra utsläpp från oljefälten i Nordsjön. Tungmetaller och kemikalier släpps ut i stora mängder från industrier i bl. a. Storbritannien. Till detta kan dessutom läggas radioaktiva utsläpp från uppberedningsanläggningen Windscale vid Irländska sjön och avfallsdumpning och avfallsförbränning till havs. Ytterligare påspädning av destruktiva ämnen sker genom utlakning av kväve från jordbruksbygderna samt genom stora mängder kväve som kommer via luften och orsakas av bl. a. biltrafiken.

För att kunna bemästra dessa problem behövs åtgärder på både nationell och internationell nivå.

Jag har under flera år, tidigare tillsammans med Kjell A Mattsson och senast tillsammans med Eva Rydén, motionerat om dessa frågor. Vi har bl. a. föreslagit att Sverige skall ta initiativ till bildandet av en Nordsjökommission, där samtliga strandstater skall ingå. För det är bara genom gemensamma åtgärder som radikala förbättringar kan åstadkommas. Det är därför som jag nu med stor tillfredsställelse konstaterar att en majoritet i utskottet har bifallit detta motionskrav. Vad jag däremot inte kan förstå är att socialdemokraterna reserverat sig mot förslaget. Socialdemokraterna säger sig ju vilja vidta kraftåtgärder för att förbättra havsmiljön. Ändå går de emot detta förslag.

Det är viktigt att det här arbetet kommer i gång snabbt, och jag vill härmed

uppmåna regeringen att mycket skyndsamt leva upp till riksdagens beslut – som kommer att fattas i morgon – och ta initiativ till bildandet av en sådan här konvention.

Även om nu det internationella arbetet intensifieras, måste naturligtvis kraftåtgärder vidtas även inom vårt land. Bl. a. behövs en kraftig förstärkning av resurserna till havsmiljöforskningen. Denna forskning är styvmoderligt behandlad i förhållande till den mycket stora betydelse som havsmiljön har. Det behövs också någon form av övervaknings- och förvarningssystem för att man i god tid skall kunna varna t. ex. fiskodlare för giftalger.

Därutöver behövs naturligtvis kraftfulla åtgärder för att minska bl. a. kvävetillförseln till haven. Att som en del debattörer, bl. a. naturvårdsverkets generaldirektör Valfrid Paulsson, ensidigt kasta skulden på jordbruket är att göra det alltför lätt för sig. Jag vill varna för att enbart inrikta åtgärderna på jordbruket och glömma andra utsläppskällor.

I en artikel i Göteborgs-Posten nyligen redovisar Bo Persson, som är ledamot av Svenska naturskyddsföreningens expertråd i miljöfrågor, en del intressanta siffror om kvävetillförseln till Västerhavet.

Kväve från tätortsavlopp uppgår till ca 5 000 ton per år. Någon exakt siffra när det gäller kväveläckage från jordbruket finns inte, men olika beräkningar anger ett intervall på mellan 4 000 och 8 000 ton per år. Men det är trafiken som är den stora boven i detta sammanhang. Luftföroreningar från främst bilavgaser orsakar i Västsverige ett kvävenedfall på 15–20 kg per hektar. Nedfallet sker hela året som både s. k. våt- och s. k. torrdeposition. Problemet är att det nedfall som sker under hösten och vintern inte kan tas om hand av markerna utan rinner med åar och bäckar direkt ut till havet.

I årsgenomsnitt innebär detta att 30 000–40 000 ton per år av det kväve som deponeras från luften rinner ut i Kattegatt och Skagerrak. Detta innebär att de luftföroreningar – huvudsakligen bilavgaser – som faller ned över Västsverige utgör ett 5–10 gånger större hot mot haven än jordbruket gör.

Mot denna bakgrund ter det sig absurt att regeringen ensidigt satsar på biltrafik och nedrustar järnvägen i detta område. Att bygga en motorväg genom ett av landets mest försurningsskadade områden och samtidigt omvandla Bohusbanan till en s. k. länsjärnväg är en mycket dålig miljöpolitik.

Vattenkvaliteten i norra Bohusläns kustområden håller på att försämrats drastiskt. Detta beror till stor del på utsläpp från den norska sidan.

I Idefjorden kommer föroreningarna framför allt från Saugbrugforeningens anläggning i Halden med utsläpp av bl. a. 200–300 ton klor per år. Glomma, som är Norges längsta och mest vattenförande älv och som har sitt utlopp strax söder om Fredriksstad, kan liknas vid en jättelik kloak. Träförädlingsindustri, kemisk industri, livsmedelsindustri och annan företagsamhet svarar för utsläpp av tungmetaller och kemikalier. Till detta kommer att kloakutsläpp från tiotusentals människor går i stort sett orenat ut i älven. Allt detta hamnar utanför den nordbohuslänska kusten.

Jag tycker, herr talman, att det är omoraliskt av ett land att smutsa ned ett annat lands vattenområden på det sätt som Norge här gör. Det behövs mycket intensiva påtryckningar från svenska sidan för att förmå Norge att rena sina avlopp och minska utsläppen.

Den nu inträffade miljökatastrofen på västkusten har inneburit att bl. a. många fiskodlare har drabbats av mycket stora ekonomiska förluster, då fisken i deras kassar dött eller har måst nödslaktas. Flera av fiskodlarna hotas av konkurs till följd av det inträffade. Denna typ av miljökatastrof går det inte att försäkra sig mot. Jag anser det vara naturligt att regeringen ingriper och ger ekonomiskt stöd, så att konkurser kan undvikas. Det är av största vikt att regeringen nu ger ett snabbt och positivt besked i ersättningsfrågan.

Låt mig avslutningsvis, herr talman, uttrycka förhoppningen att det inträffade kommer att fungera som en väckarklocka, så att kraftfulla åtgärder nu sätts in, både nationellt och internationellt, för att rädda havsmiljön.

Anf. 69 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas också tre motioner som jag har väckt och en motion som Ulla Pettersson och jag har väckt gemensamt.

Att miljöfrågorna hör till de mest angelägna politiska frågorna att arbeta med framgår av alla de åsikter och förslag som registrerats i anslutning till miljöpropositionen, nr 85.

Jag kan inledningsvis med tillfredsställelse konstatera att utskottsmajoriteten delar den uppfattning jag framför i motion Jo18, nämligen att det är viktigt att stimulansbidrag utgår till dem som vill utrusta sina äldre bilar med katalytisk avgasrening. Denna åtgärd får självfallet stor betydelse för att minska kväveoxidutsläppen, och det var mycket anmärkningsvärt att inte propositionen innehöll ett sådant förslag till stimulans. Så mycket mer glädjande är det att utskottsmajoriteten har förstått saken bättre och nu föreslår ett bidrag på 1 000 kr. Detta är välkommet.

I motion Jo39 har jag utvecklat många skäl för att en lokalisering av ett internationellt forskningscentrum för dokumentation, analys och utveckling i miljöfrågor lämpligen bör ske till Gotland. Försurningen av luft, mark och vatten är av stort gemensamt intresse för länderna runt Östersjön. Orsakerna till den accelererande försurningen, transportereringen genom luft- och vattenströmmar, påverkan på växtlighet, djur och kulturarv i form av bebyggelse och miljö är viktiga frågor som utreds i resp. land och diskuteras gemensamt länder emellan. Behovet är stort av en gemensam station där den långdistanta transportereringen av luftföroreningar kan isoleras och specialstuderas utan att risk föreligger för att lokala utsläpp kan påverka resultaten.

Länderna runt Östersjön är särskilt utsatta för långdistant transporterering av luftföroreningar. Gotland är därvid inget undantag. Den kalkhaltiga berggrunden på ön har tidigare tagits till intäkt för att några försurningsproblem inte skulle föreligga. Dock har det visat sig att skogsskadorna på Gotland hör till de allvarligaste i landet. Stenhusen och de medeltida stenkyrkorna med sina skulpturer och glasmålningar har i dag oreparabla skador. Med anledning av detta har länsstyrelsen i Gotlands län tagit fram ett förslag till program för övervakning av luftburna föroreningar på Gotland. Riksantikvarieämbetet har utarbetat ett handlingsprogram gällande luftföroreningarnas skadeverkningar på kulturminnen, där Gotland specialstuderas. Stockholms universitet har med sin filial Askölaboratoriet på Gotland inrättat en station för studier av miljön i vattnen.

Som ö mitt i Östersjön har Gotland emellertid ett gynnat läge när det gäller studier av luftföroreningarnas orsaker och effekter. På ön skulle de lokala resp. långdistanta gränsöverskridande luftföroreningarnas inverkan kunna isoleras. Frånvaron av större industriutsläpp möjliggör studier av både de mellaneuropeiska luftföroreningarnas transporter och synergistiska effekter av kväveutsläpp lokalt i tätorten Visby.

Jag har i motionen pekat på alla de möjligheter som finns på Gotland för att möjliggöra forskningsinsatser i nämnd omfattning. Detta är man på t. ex. riksantikvarieämbetet väl medveten om, och man är därifrån beredd att medverka i ett sådant forskningsarbete. Regeringen och utskottet talar nu om ett internationellt miljöteknikinstitut. Enligt min uppfattning måste detta inte nödvändigtvis ligga i Stockholm. Men om det ändå blir beslutat, måste man väl ändå utnyttja de resurser som faktiskt finns också ute i landet, bl. a. på Gotland.

Utställningen Luftangrepp som förra året visades på statens historiska museum här i Stockholm och som väckte mycket uppmärksamhet har nu i förra veckan förts över till Läns museet på Gotland och kommer att visas där hela sommaren. Den åskådliggör på ett skrämmande sätt behovet av att snabba åtgärder kommer till stånd vad gäller luftföroreningarna. Det är en utställning som inte väjer för det drastiska bildspråket, och den har ett klart uttalat väckelsebudskap. Gotland har – med sin känsliga berggrund i form av kalksten och sandsten som snabbt upplöses vid kemisk påverkan – näst efter Stockholm fått mest stryk av luftföroreningarna. Och det är ju faktiskt Gotland som har den stora kulturklenoden från medeltid i sköna byggnadsverk, i utsmyckningar och skulpturer, även om sådana finns också på andra håll. Det är en kulturskatt som på några decennier förvandlats från detaljrika skulpturer till oformliga klumpar.

Det är därför av vikt att forskningsresurser snarast avsätts för att möjliggöra bevarandet av den arkeologiska miljön, och i kulturpropositionen har det föreslagits 10 milj. kr. för bl. a. detta. Det är nu en nödvändighet att samverka kommer till stånd dels mellan olika länder som indirekt orsakar varandra skador, dels mellan vetenskapsmännen och den praktiskt arbetande yrkeskåren. Där vill jag återigen peka på de resurser och förutsättningar som finns på Gotland. Det måste bli regeringens ansvar att se till att detta samarbete kommer till stånd.

Så till motion Jo19 om miljösituationen i Östersjön. Utskottet delar uppfattningen att den är så allvarlig att ytterligare ansträngningar måste till för att stärka forskningsresurserna. Kravet på resurser och organisation för den marina forskningen har ställts tidigare och måste ställas på nytt. Hittills har regeringen underlåtit att verkställa den undersökning som riksdagen beställt. Detta är faktiskt en underlåtenhetssynd från miljöministern.

När det slutligen gäller motionen Jo756 av Ulla Pettersson och mig om en ny strandningslag, är det väl något förvånande att den förts till det här betänkandet. Det har då medfört att utskottet inte haft tid och möjlighet att sätta sig in i problemet, vilket jag beklagar.

Lagen om flyttning av fartyg i allmän hamn är inte tillämplig på den situation som vi har tagit upp i motionen, eftersom fartyget Benguela inte ligger i hamn utan ute på redde, vilket det har gjort sedan 1983.

Naturvårdslagen är heller inte tillämplig, för då hade länsstyrelsen eller Gotlands kommun redan ingripit.

Det finns ingen motsvarighet till skydd för den marina miljön så som naturvårdslagen är för miljön på land, och det var vår förhoppning att denna lucka i lagstiftningen på ett enkelt sätt kunde ha täppts till. Det utredningsarbete som gjordes för så länge sedan som 1975 och som resulterade i betänkandet SOU 1975:81 "Farliga vrak" kunde alltfört utgöra utgångspunkt för en ny liten lagstiftning på detta område.

Utskottets avstyrkande vilar alltså på en inte helt korrekt grund, och då får vi väl anledning att återkomma i frågan.

Herr talman! Med det anförda har jag velat peka på de speciella förutsättningar för forskningsarbete inom miljöområdet som finns på Gotland, och jag utgår från att regering och myndigheter samverkar i utnyttjandet av dessa.

Jag yrkar bifall till motionerna Jo19, 39 och 756.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1987/88:24 om miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, m. m. (prop. 1987/88:128).

Miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, m. m.

Anf. 70 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1987/88:24 behandlas frågor om miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket. Jordbruket och odlingslandskapet uppfattas som och är i allmänhet en positiv faktor för miljön. Att utnyttja naturens och markens produktionsförmåga är en grundläggande nödvändighet för mänsklig överlevnad och utveckling.

Vi moderater hävdar att det går att bruka och vårda men också att bruka och bevara markens produktionsförmåga. Vårt jord- och skogsbruk är det bästa exemplet på det förhållandet. Våra glesbygder ger tack vare ett aktivt lantbruk en levande landsbygd med rika skönhetsupplevelser. Jord- och skogsbruk med kunniga och ansvarsmedvetna lantbrukare är inte ett miljöhot utan en stor tillgång i arbetet för en levande och rik miljö.

Även bland lantbrukarna råder en stark och ökad medvetenhet kring miljöfrågorna. Det är viktigt att målmedvetet arbeta vidare för att minska och eliminera jordbrukets miljöproblem. Det kan ske genom en ökad noggrannhet i gödselhanteringen. Mängden gödsel kan allt bättre anpassas till grödans behov av växtnäring. Samma förhållande gäller för växtskyddsmedel, då man försöker förbättra tekniken och rådgivningen för att inte riskera användning på felaktigt sätt.

Rådgivning som baseras på senaste forskningsrön, försök och markanalyser lägger grunden för en god odling. Förändringar på grund av miljöskäl som

framöver eventuellt bör ske i jordbruket och i jordbrukspolitiken måste baseras på kunskap, erfarenhet och fakta.

Att bruka och odla mark innebär emellertid risk för vissa förluster av växtnäringsämnen. Läckage från jordbruksmark kan aldrig helt elimineras. Under de tider på året då marken inte är beväxt är risken för växtnäringsläckage till vattendrag och sjöar som allra störst.

Det sker också ett nedfall från luften av 25–40 kg kväve per hektar och år. Den del som faller under icke vegetationstid rinner eller lakas ut i miljön. Detta är nog en av de stora orsakerna till ökade problem i våra vatten, men den delen kan faktiskt jordbruket inte lastas för.

Mycket intressant kunskap håller emellertid på att komma fram när det gäller dessa förhållanden, och de erfarenheterna bygger på de s. k. Mellbyförsöken, som har pågått under ett antal år på Laholmsslätten. Också på andra håll i Sydsveriges jordbruksbygder pågår sådana försök.

Mellbyförsöken är nu inne på det fjärde året då man har resultat av slutförda prov. Försöken går ut på att man tar prov på dräneringsvattnet från omfattande provytor. Prov tas två gånger i månaden i mån av avrinning. Vid intensiv avrinning tas proven något tätare.

Dräneringsvattnet analyseras med avseende på ammoniumnitrat och totalkväve. Dessutom utförs analyser på total fosfor samt kalium. Man konstaterar stora variationer beroende på avrinningens storlek från marken och tidpunkten för densamma. Detta har givetvis stor betydelse för läckaget.

Resultaten från Mellbyförsöken kan sammanfattas i ett antal punkter:

1. Det är inte möjligt att komma ner till noll i kväveläckage, beroende på att det sker en mineralisering från markens eget förråd. Man kan säga att marken själv är en stor leverantör av kväve.

2. Urlakningens storlek bestäms av nitratkoncentrationen i markvattnet och också av avrinningens storlek.

3. Läckaget torde endast undantagsvis ske under vegetationsperioden.

4. Läckaget från icke gödslad men odlad mark är nästan lika stort som från mark som gödslats normalt, t. ex. med handelsgödsel.

5. Någon minskning av kväveläckaget genom minskning av kvävegivan från optimum kan knappast erhållas. När jag då talar om optimum är det vad en god och stark gröda behöver för att ge en god och kvalitativt bra skörd.

6. Handelsgödselanvändningen är inte det stora problemet, då den till helt övervägande del sker under vegetationsperioden. Läckaget är då normalt mycket lågt.

7. Stallgödselspridning i stora mängder per hektar ger ökade risker för urlakning, framför allt vid tidig höstspredning.

8. Spridning vid olika tidpunkter kan också ge olika urlakningsrisker.

9. Det går att minska problemen och minska läckaget genom utökad gödsellagring, bättre odlingsteknik, bättre spridarutrustning för stallgödsel, ökad vårspridning samt förbättrad rådgivning.

10. Höstspredning av stallgödsel utan efterföljande sådd av höstgröda ger stora utlakningsförluster. Därför måste man inrikta sig på att ha så mycket höstsådda grödor som möjligt.

Herr talman! Jag har velat ta upp de här försöken just därför att jag och moderata samlingspartiet är övertygade om att man med dessa som bas kan bygga upp mycket av ny kunskap, som sedan kan användas i rådgivningen till det praktiska jordbruket.

Tyvärr, herr talman, har Sveriges miljö- och energiminister i kanske hastigt mod vid framträdanden uttalat sig värdeslöst om jordbruket och miljön. Bl. a. har statsrådet påstått att jordbrukarna vräker ut handelsgödsel och gifter i markerna. Jag vill bara helt stillsamt säga att ingen förnuftig bonde sprider mer gifter eller växtskyddsmedel än vad som behövs. Det vore helt meningslöst och inte minst ekonomiskt mycket oklokt.

Faktum är att Sverige dessutom ligger lågt då det gäller användningen av handelsgödsel i internationell jämförelse. Några exempel. Vi kan konstatera att den svenska kvävegödsel förbrukningen i medeltal är 85-90 kg/ha. I de starka jordbruksbygderna kan det gå upp till 110-115 kg/ha. Danmark ligger på ca 150, Holland på 530, Storbritannien på 224 och Västtyskland på 196 kg/ha.

Man bör beakta dessa fakta innan man angriper Sveriges jordbrukare så hårt som skett under senaste tiden, inte minst med hänsyn till det som i dag händer i Västerhavet.

Användningen av slam från våra reningsverk på åkermark har under senare år på mycket goda grunder starkt ifrågasatts. Slam från tätorter med obetydlig industri är dock i allmänhet ett gott gödselmedel, medan slam från tätorter med stor industriverksamhet kan innehålla betydande mängder skadliga ämnen. Skärpta regler för användning på åkermark måste komma till stånd. I fall där slam innehåller ämnen som skadar mark och grödor måste spridningen helt stoppas.

Planteringen av skog i närheten av sjöar och vattendrag borde stimuleras, inte minst i de starka jordbruksbygderna. Ofta förekommer där också svårbrukade arealer med risk för dubbelgödsling och dubbelbesprutning. För att minska skador på miljön vore det där lämpligt att plantera t. ex. lövskog. Den skulle vara en utomordentlig miljö för det vilda, för fauna osv. Den skulle minimera riskerna för vindavdrift m. m. när det gäller besprutning och, som jag sade, också när det gäller gödslingen.

Sammanfattningsvis kan jag säga om jordbruket och miljön att det är viktigt att vi har friska och starka grödor. Därigenom erhålles en god skörd med hög kvalitet. Vi erhåller friska och starka grödor genom allsidig och väl avvägd tillförsel av växtnäringsämnen och ett behovsanpassat växtskydd. Brist av ett ämne i marken eller angrepp av växtsjukdom eller insekter kan få förödande konsekvenser för miljön och livsmedelskvaliteten. En drabbad gröda tar ej upp näring på normalt sätt, och då kan i marken frigjorda ämnen genom läckage komma att skada miljön. Sjuka och skadade växter kan innehålla naturligt alstrade farliga gifter som kan överföras till våra livsmedel.

Livsmedelskontrollen är mycket viktig. Det måste ur såväl producent- som konsumentsynpunkt ställas samma höga krav på livsmedel, oavsett om de producerats i Sverige eller utomlands. Konkurrens på lika villkor länder emellan måste ju även gälla livsmedelsproduktionen i miljöperspektivet. Det kan gälla odlingsmetoder, lagringsbehandling, färskhet m. m.

Herr talman, jag skall något beröra de reservationer vi moderater fogat till utskottets betänkande.

Reservation 1 gäller avgift på gödselmedel och bekämpningsmedel. Vi moderater anser att den komplicerade miljöproblematiken i samband med gödsling och skadedjurs- och skadeväxtsbekämpning inte kan lösas genom att avgiftsbelägga användningen av gödselmedel och bekämpningsmedel, än mindre genom att höja de redan nu utgående avgifterna. Det bör betonas att det saknas vetenskapliga belägg för att näringsläckagets storlek skulle bero på mängden tillförd näring och att fler tunga remissinstanser ställt sig skeptiska till att avgiftshöjningar av den art som föreslagits skulle ha några positiva effekter på miljön.

Avgifterna har karaktär av skatter, och de beskattade varorna utgör produktionsmedel för jordbrukarna. En sådan punktbeskattning av produktionsmedel som det här är fråga om leder till en felaktig resursanvändning från både företagens och samhällets synpunkt och är därför oacceptabel.

Dessa skatter får inte kompenseras genom höjda produktpriser. Därför bör skatter på gödselmedel och bekämpningsmedel avskaffas.

Det innebär givetvis också att vi moderater gar emot förslaget om höjning av ifrågakarande skatter som nu föreslås fördubblade. Detta vill vi ge regeringen till känna.

Reservation 5 gäller begreppet djurenhet. Vi moderater anför att begreppet djurenhet aldrig varit avsett att användas som mått på gödselproduktionens storlek. Begreppet har använts som ekonomisk enhet vid resursberäkningar. I samband med utformningen av föreskrifterna för den arealbundna djurproduktionen bör det därför undersökas om begreppet är lämpligt att i sin nuvarande utformning användas för detta ändamål. Vi vill att riksdagen skall som sin mening ge regeringen detta till känna.

Reservation 6 gäller bidrag till lagring m. m. Vi anser att bidrag bör utgå till samtliga som berörs av föreskrifterna fram till den första januari 1995. Bidraget bör finansieras med andra budgetmedel än avgiftsmedel. Regeringen bör återkomma med de förslag om finansiering m. m. som föranleds av vårt ställningstagande. Hittills influtna avgiftsmedel bör dock användas för detta ändamål. Detta bör riksdagen också ge regeringen till känna.

Reservation 10 har jag redan kort berört. Den handlar om avloppsslam. Trots att utskottet vid flera tillfällen uttalat sig angående riskerna med slamhantering föreligger ännu inget beslut om bindande gränsvärden för slammets innehåll av tungmetaller och andra skadliga ämnen. Riksdagen bör ånyo understryka att sådana gränsvärden snarast bör fastställas.

Reservation 13 gäller försöks- och utvecklingsverksamhet. Vi moderater menar att fullskaleförsök med odling av fånggröda bör genomföras innan lantbruksstyrelsen bemyndigas att utfärda föreskrifter om höst- och vinterbevuxen mark. Det är i linje med vad jag tidigare anförde, inte minst med hänsyn till Mellbyförsöket.

Reservation 15 gäller stråförkortningsmedel. Vi anser att de åtgärder som regeringen hittills vidtagit i denna fråga präglas av bristande konsekvens och beslutsfattande utan tillräckliga kunskaper och fakta. Beslutet att efter endast ett år upphäva förbudet mot stråförkortningsmedel beträffande rågodling ger ytterligare belägg för den kritik som från olika utgångspunkter

anförts mot fjolårets regeringsbeslut i denna fråga. De ekonomiska konsekvenserna för näringen har inte utvärderats tillräckligt noggrant. Därför finns det inte någon anledning att behålla förbudet mot stråförkortningsmedel för övrig spannmålsodling. Stråförkortningsmedel har stor betydelse bl. a. för odlingen av vår- och höstvete. Forskningen på området bör intensifieras i syfte att få fram nya sorter och ny odlingsteknik som på sikt kan minimera eller onödiggöra behovet av stråförkortningsmedel. Men vi anser att det i konsekvensens namn är nödvändigt att svensk spannmålsproduktion får ske på samma villkor som omvärldens, inte minst med hänsyn till att man inte har praktiska möjligheter att stoppa importen av varor som är producerade med dessa hjälpmedel.

I reservation 16 anför vi moderater att det stöd som lämnas till vård av värdefulla naturtyper i odlingslandskapet, NOLA, har varit värdefullt för att bevara ett odlingslandskap som var på väg att försvinna. Vi anser dock att bidraget bör uppfattas som en samhällskostnad. Det är helt felaktigt att svenskt jordbruk med egna pengar skall finansiera ett stöd för ett odlingslandskap som samhället efterfrågar. De ytterligare 20 milj. kr. som nu föreslås anvisade bör finansieras med skötselanslag från naturvårdsverket. Detta bör riksdagen i enlighet med vad vi tidigare har anfört ge regeringen till känna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna som är fogade till betänkandet och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 71 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Vi diskuterar nu miljöåtgärder på jordbrukets område. Vi har från folkpartiets sida sedan 1985 i våra jordbruksmotioner framhållit att vi vill förändra jordbrukspolitiken på ett sådant sätt att regleringarna minskar men miljöhänsynen ökar.

Vi anser att regeringens proposition har dröjt för länge – samma kritik har ju tidigare i kammaren framförts mot den allmänna miljöpropositionen – men vi har funnit att en stor del av förslagen ligger i linje med folkpartiets synsätt och har därför i huvudsak stött propositionen vid behandlingen i jordbruksutskottet. Vi har dock fogat fem reservationer till betänkandet, vilka till stor del berör frågor där vi har velat gå längre än regeringen i miljö- eller naturvårdshänsende.

Låt mig börja med naturvården. Regeringen föreslår en höjning av det s. k. NOLA-stödet med 20 milj. kr. under en treårsperiod. Stödet är till för vården av värdefulla naturtyper i odlingslandskapet. Mycket av den gamla mångfalden i odlingslandskapet har gått förlorad vid moderniseringen och rationaliseringen av våra jordbruk. Därför är det oerhört viktigt att bevarandeintressena får en starkare ställning för att man skall kunna rädda vad som återstår. Därför yrkar folkpartiet i reservation 17 på att NOLA-stödet höjs med ytterligare 20 milj. kr. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Regeringen vill använda 200 milj. kr. av de medel som förväntas flyta in från miljöavgifterna på handelsgödsel och växtskyddsmedel till att subventionera byggnationen av gödselbassänger. Vi anser från folkpartiet att detta kan klaras av utan statligt stöd, och vi vill, som jag tidigare framhållit, öka NOLA-stödet med 20 milj. kr. Resterande 180 milj. kr. vill vi använda för att

höja stimulansen för lövskogsplantering på åkermark i slättbygd från tre års trädesersättning enligt Omställning 90 till fem års. Det är nödvändigt att vi nu ger jordbruket praktiska möjligheter att minska spannmålsarealen – det har ju inte skett någon minskning sedan riksdagen 1985 beslöt att inrikta politiken på balans mellan produktion och konsumtion av livsmedel i landet. Lövskog i slättbygden ger en mer varierande landskapsbild, den motverkar försurning, och den ger värdefull råvara för pappersmassa. Men vi behöver höja stimulansen på det sätt som folkpartiet föreslagit. Jag yrkar bifall till reservation 7.

Folkpartiet tycker att det är viktigt att alla människor som är villiga att betala ett högre pris för produkter som är odlade utan handelsgödsel och växtskyddsmedel skall ha den möjligheten, och därför vill folkpartiet ge ett stöd till de s. k. alternativodlarna. Vi har föreslagit att nästa jordbruksutredning – vi skall återkomma till denna när vi debatterar jordbruksutskottets betänkande 25 – undersöker om man kan införa en generell arealersättning. En sådan skulle förbättra alternativodlarnas konkurrensförmåga. Men eftersom vi ännu inte fått gehör för en ny utredning, kan vi tänka oss att medverka till någon annan temporär stödform. Det har vi gett uttryck för i reservation 20, som jag yrkar bifall till.

Vi har i vår motion i anslutning till miljöpropositionen påvisat att kalkningen av åkermark har blivit kraftigt eftersatt under den senaste femårsperioden. Med hänsyn både till det försurande industriutsläpp som jordbruket får ta emot och det som jordbruket självt tillför av försurande gödselmedel, borde en underhållskalkning ske med ca 1 miljon ton per år. Men eftersom spannmålsbönderna genom prispress förorsakad av exportöverskottet har en ansträngd ekonomi, skjuter de upp kalkningen. Det resulterar i försämrat pH-värde och sämre förmåga för växterna att uppta näring och större risk för att kadmium och andra metaller frigörs. Från miljösynpunkt är det därför oerhört angeläget att man stimulerar till ökad kalkning. Vi föreslår därför från folkpartiet att det av regleringsmedel kommande budgetår betalas ut en kalkningsstimulans om 200 kr. per hektar. I detta avseende yrkar jag bifall till reservation 2.

Herr talman! När jag i detta sammanhang berör folkpartiets yrkande om en ny jordbruksutredning, vill jag erinra om att vi vill att denna ser över de jordbrukspolitiska målen. Nu har vi som överordnat mål det s. k. beredskapsmålet och konsument- och producentmålen. Sedan har riksdagen lagt till ett miljömål. Men vilken dignitet detta mål har är oklart. Vi menar att miljömålet skall vara minst likställt med övriga mål. Med tanke på den senaste tidens erfarenheter är frågan om inte miljömålet skall vara det överordnade.

Slutligen, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 9. Enligt denna reservation vill vi tillsammans med centern och vpk att spridning av avloppsslam på åkermark upphör intill dess vi fått fastlagt gränsvärden för tungmetaller och andra kemiska beståndsdelar, så att åkermarkens långsiktiga produktionsförmåga och produktkvaliteten inte äventyras. Det hade, herr talman, varit värdefullt om riksdagens majoritet hade ställt sig bakom detta yrkande.

Anf. 72 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som vpk står bakom.

Jordbrukets betydelse för miljöfrågorna är stor, såväl positivt som negativt. Ingvar Eriksson har i sitt anförande försökt mildra det negativa, och det må vara förklarligt, dels med tanke på moderaternas traditionella jordbrukspolitik, dels med tanke på Ingvar Erikssons egenintresse i saken. Som lantbrukare har han naturligtvis kunskaper i ämnet, men han har också ett direkt ekonomiskt intresse av att kunna fortsätta med ett traditionellt jordbruk, traditionellt i den meningen att det bygger på insatser i form av handelsgödsel och bekämpningsmedel. Det går naturligtvis inte att undvika att detta intresse tar sig uttryck även vid ett politiskt ställningstagande.

Många av de reservationer som har fogats till detta betänkande och där vi har framfört våra kritiska synpunkter är gemensamma med centern och i några fall med folkpartiet.

I väldigt många sammanhang betonas vikten av att vi bevarar all brukningsvärd åkermark. Motiven härför är flera. Det självklara argumentet, och det som vi aldrig kan komma ifrån, är att den svenska åkermarken är överlägset god solfångare. Markens produktionsförmåga tillvaratas på ett bra sätt genom åkern, vida överlägsen skogen när det gäller att producera biomassa. Det som varit hindret för utvecklingen att åkermark inte skall läggas ned är efterfrågan på de produkter som åkern kan ge. Spannmålsöverskottet har blivit ett problem, har varit och kommer förmodligen att vara det ett tag framöver. På sikt är det naturligtvis inget problem. På sikt finns det efterfrågan på de produkter som kan odlas på åker.

Det andra självklara argumentet är det som vpk för fram i reservation 19 om odlings- och kulturlandskapets värde. Det kapital som har frambringats genom många generationers arbete att få fram en åker, att få fram en mark som producerar för mänskliga behov är någonting som världen och Sverige behöver. Vi har behov av det i större utsträckning på sikt än av skog.

Många har i flera sammanhang betonat betydelsen av kulturvärdena: det vackra och öppna landskapet, markens variationsrikedom. Vi har fått ett fattigare och mindre estetiskt tilltalande landskap när vi lagt ner åkermark. Många djur och växter hotas av utrotning på grund av att deras naturliga miljö – eller låt oss kalla det av människan skapad miljö – har försvunnit. All mänsklig odling förutsätter påverkan. Naturen och dess produktionsförmåga kan inte nyttjas utan att människan samtidigt påverkar denna natur. Det är en självklarhet.

En fortsatt hävd av åker- och betesmark är förutsättningen för att vi skall kunna bevara det öppna kulturlandskapet med dess naturvärden, variationsrikedom och skönhet. Vill vi göra detta skall naturligtvis produktionen inriktas på sådana grödor och sådan djurhållning som underlättar detta. Att hålla ett öppet landskap kan inte bli en fråga om parkförvaltning. Det öppna landskapet måste vara en frukt av det som produceras där. Vill vi göra detta, skall vi naturligtvis när det gäller animalieproduktionen gynna sådan produktion där betet är en naturlig del. Vi skall undvika fjäderfä och svin som kräver spannmål och andra grödor som inte gynnar upprätthållandet av det öppna landskapet. De ekonomiska förutsättningarna för köttproduktion genom betesdrift bör vi alltså stimulera om vi menar allvar med det öppna

landskapet. Vi skall stärka det gentemot andra former av köttproduktion. Vi uppnår naturligtvis också en mängd andra fördelar.

Det svenska klimatet och den svenska jordmånen är lämpade för produktion av vallfoderväxter. Vi får färre djurfabriker och minskad proteinimport. Vi får minskat läckage av växtnäring och minskat gödselbehov samt minskat behov av bekämpningsmedel men inte minst viktigt – om vi menar allvar med att hela Sverige skall leva – en ökad regional spridning av köttproduktionen. På kort sikt blir vi också snabbare av spannmålsöverskottet.

Jag upprepar att bevarandet av det öppna kulturlandskapet måste ske med produktionen som verktyg, inte vid sidan av den. Stöd till betesdrift är en önskvärd och nödvändig åtgärd.

Tillsammans med centern och folkpartiet har vi en reservation som gäller spridning av avloppsslam. Det har redan talats en hel del om detta i debatten. Det slam som reningsverken producerar borde vara ett utmärkt jordförbättringsmedel, en resurs, inte ett problem som vi skall försöka bli av med. Men det har blivit så på grund av att vi inte kan hantera de gifter som vårt samhälle producerar. Industrins avloppsslam blandas med hushållens och får effekter som gör att ingen lantbrukare med ansvar för jordens framtida produktionsförmåga vill använda detta. Det är naturligtvis en klok åtgärd. I avvaktan på att vi får sådana garantier att det kan användas skall naturligtvis spridning av avloppsslam på åkermark vara förbjuden. Omsorgen om markens långsiktiga produktionsförmåga kräver det, omsorgen om konsumenternas hälsa kräver det.

Tillsammans med centern har vi också en reservation som gäller höst- och vinterbevuxen åkermark och stöd till alternativ råvaruproduktion. Det borde vara självklart att vallväxter och gröna grödor ingår i växtföljden. Detta gäller naturligtvis särskilt spannmålsintensiva och djurextensiva gårdar och områden. Om man dessutom kan använda vallmassan helt eller delvis som ett markskydd och ett strukturförbättringsmedel på arealen är det desto bättre. Att hålla åkermarken bevuxen under så stor del av året som möjligt är den viktigaste åtgärden för att minska växtnäringläckaget. Detta sägs också i propositionen, men stimulansen till detta har hittills uteblivit varför vi inte har blivit kvitt problemet. En ökning av vallodlingen och av andelen höstsådda grödor är naturligtvis någonting vi skall satsa på.

Avvecklingen av kemiska bekämpningsmedel är någonting som de flesta ansluter sig till i ord. Men vad händer med avvecklingen, det s. k. halveringsprogrammet, om vi inte samtidigt har möjlighet att kontrollera giftpåverkan på produkterna? Ett system där vi successivt minskar den areal som behandlas med kemiska medel vore ett annat, ett lättare sätt att minska andelen förgiftad jord, jordmassan som blivit påverkad av kemikalier – kemikalier vilkas stabilitet i många fall är mycket stor och vilkas långsiktiga effekter vi inte vet så mycket om.

Stöd till det som har kommit att kallas alternativ odling – men som i verkligheten är det ursprungliga och långsiktiga odlingsättet, det som naturligtvis är det enda möjliga även i vårt samhälle – har hittills också klätts i ord men inte funnits så mycket i konkreta former. Det statliga stödet till alternativ odling måste vi ta itu med i något sammanhang, vare sig vi kallar

Prot. 1987/88:134
6 juni 1988

Miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, m. m.

det att se över den nuvarande jordbrukspolitiken eller över huvud taget ifrågasätter den jordbrukspolitiska inriktningen genom en ny utredning eller på annat sätt.

Det vi kan säga med en gång är att någon form av omställningsstöd till de jordbruks- och trädgårdsföretag som väljer att gå över till alternativa odlingsformer borde vara administrativt enkelt och relativt billigt samt borde kunna ge snabba resultat. Detta arbete skulle kunna inledas omedelbart.

Av betydelse för avsättningen för våra produkter inom jordbruket är naturligtvis vilka som efterfrågar goda och högkvalitativa produkter, produkter som inte har behandlats med bekämpningsmedel. Där har den offentliga sektorn en mycket central ställning. Om det vid all offentlig upphandling kunde föreskrivas att vi skall ha kemikaliefria livsmedel, skulle det innebära en stimulans för den produktionsformen som skulle skynda på utvecklingen. Självfallet skulle sådana föreskrifter ges inom barnomsorg, äldreomsorg och sjukvård, där vi direkt kan se och motivera effekterna utifrån hälsosynpunkt. Stimulansen skulle betyda att den process som pågår skulle snabbas på och att det skulle bli betydligt lättare för den vanliga konsumenten att hitta produkter som inte är behandlade med kemikalier.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till de reservationer där vpk finns med.

Anf. 73 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jan Jennehag verkade något indignerad efter mitt inlägg. Han sade att jag försökte mildra det negativa med nuvarande jordbruksmetoder. Han sade att jag kanske främst gjorde det av eget intresse, av ekonomiskt intresse, i syfte att försvara nuvarande jordbruksmetoder.

Jag är här i riksdagen som representant för min landsdel och som representant för moderata samlingspartiet. I jordbruksutskottet representerar jag den moderata jordbrukspolitik som vi står för. Jag tror att det vore klokt av Jan Jennehag att kanske lyssna litet mer. Jag försökte att framföra de kunskaper och erfarenheter som jag har och som jag har vunnit under de snart 40 år som jag varit verksam inom svenskt jordbruk.

Jan Jennehag försökte tala om ett jordbruk som skulle producera på helt andra villkor. Jag tror att om vi går in för vpk:s jordbrukspolitik kommer de svenska konsumenterna inte att vara beredda att betala kostnaderna. Jag tror som sagt att det vore klokt om vpk lyssnade litet mer på vad vi i moderata samlingspartiet säger.

Anf. 74 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Jag avsåg inte att vara indignerad över Ingvar Erikssons anförande. Jag gjorde bara ett konstaterande av att den gamla satsen "intresset tiger icke" har sin giltighet.

Jag har inte heller ifrågasatt Ingvar Erikssons kunskaper inom sitt område. Jag påstod bara att omsorgen om kemikaliejordbruket har sin förklaring i ett intresse.

Anf. 75 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Vi moderater agerar på sådant sätt att vår politik kan garantera svenska folket en säker och trygg livsmedelsförsörjning i alla lägen. Vi är därför tvingade att i viss utsträckning använda både handelsgödsel och bekämpningsmedel – men i den utsträckning som forskning, försök och även beprövad erfarenhet skapar underlag för. Detta äventyrar inte miljön, och vi kommer inte i konflikt med miljön. Jag tror att om den strategi som Jan Jennehag pläderar för skulle användas runt om i vår värld, då skulle vi få se mycket lidande; vi skulle få mycket svält.

Anf. 76 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Vad jag menar är att människan i sin produktion måste anpassa sig till de naturlagar som gäller. Om våra produktionsmetoder innebär att vi får en anrikning i jordarna av gifter och innebär att vi får bekämpningsmedelsrester i vår föda, då är det inte någon linje som vi på sikt kan följa. Ju förr vi inser det och ju förr vi väljer att avstå från dessa metoder, desto lättare blir det för oss att finna hållbara och långsiktiga lösningar för världens överlevnad.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingvar Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 77 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! Den proposition som jordbruksutskottets betänkande behandlar är en del av en offensiv satsning på miljön, samordnad över flera olika områden. Den omfattande miljöpropositionen har tidigare behandlats här i dag. Mycket av det som behandlas i det nu aktuella betänkandet är åtgärder som kompletterar och vidareutvecklar miljöpropositionens förslag.

Men åtgärderna är också en uppföljning och utveckling av åtgärder som redan tidigare är etablerade i det svenska jordbruket. Miljömålet skrevs ju in som ett av jordbrukspolitikens centrala mål i 1985 års jordbrukspolitiska beslut.

Jag vill här även påminna om det forskningsprogram som riksdagen antog för två år sedan. Vi har även vid årets riksmöte, i samband med behandlingen av budgetpropositionen, tagit beslut med miljöpolitisk verkan för jordbruket. Det gäller insatser för forskning och rådgivning om miljövänlig växtodling, naturvårdsinsatser i odlingslandskapet och många andra ting.

Herr talman! Den nu aktuella propositionens förslag är koncentrerade till i huvudsak tre olika områden. Det är för det första vad som allmänt kallas övergödningsproblemen, som medför urlakning av närsalter till vattendrag och kustvatten samt även viss kvävetillförsel till luften. Det är för det andra en begränsning av användningen av bekämpningsmedel, och för det tredje är det insatser till skydd för odlingslandskapet.

Propositionens förslag om minskning av växtnäringsläckaget är en uppföljning av tidigare åtgärder i aktionsplaner och förslag från utredningar. Det råder i utskottet enighet om att tillstyrka förslaget om en arealbunden djurhållning och att föreskrifterna skall vara av generell natur. Det finns däremot delade meningar om detaljutformningen med avseende på storlek

på besättningar och beräkningsgrunder för djurenhet. Med hänvisning till propositionens skrivningar om att en viss områdesvis differentiering av bestämmelserna kan vara befogad och att begreppet "djurenhet" för närvarande är föremål för översyn, avstyrks förslagen i detta ämne.

Även vad gäller vikten av att hålla nere urlakningen genom anpassning av spridningstidpunkt för stallgödsel råder enighet i utskottet. När det gäller kompensation till jordbruket för den merkostnad som åsamkas näringen finns dock intressanta skillnader. Moderaterna ställer upp för förslaget. Centern vill öka bidraget, medan folkpartiet avvisar ett bidrag.

En minskad användning av handelsgödselmedel, framför allt kväve, är ett av de steg som måste tas för att nå miljömålen i jordbruket. Här är ekonomiska styrmedel redan etablerade. Nu föreslås en höjning av miljöavgiften med 30 öre per kilo kväve och med 60 öre per kilo fosfor, dvs. en fördubbling. Detta skall ses som en signal till näringen om att en sänkning av intensiteten i jordbruket är önskvärd även ur miljösynpunkt och alltså inte bara utgör ett bidrag till en lösning av överskottsproblemen. Det finns all anledning att påpeka dessa effekter, vilka på sikt är till fördel både för näringen, de som arbetar i näringen och miljön i stort. Även här kan vi registrera en stor majoritet i utskottet. Dessutom har skatteutskottet i ett yttrande tillstyrkt förslaget om en höjning av avgiften för handelsgödsel. Dessa avgifter ger även ekonomiska möjligheter när det gäller att sätta in åtgärder för miljön i jordbruket.

Även arbetet med att nå målet om en halvering av bekämpningsmedelsanvändningen pågår nu för fullt och på många olika områden. Ett sätt är den höjning av miljöavgifterna som nu föreslås samt andra åtgärder som berör olika sektorer och myndigheter.

Till grund för åtgärderna ligger ett handlingsprogram som gemensamt har tagits fram av lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket och kemikalieinspektionen. Omfattande åtgärder är redan i gång. T. ex. är nya allmänna råd för kemiska bekämpningsmedel i jordbruket utfärdade. En teknisk utveckling av spridarutrustningen, både när det gäller bekämpningsmedel och när det gäller gödselmedel, är därvid av största vikt. På detta område har redan nu mycket hänt - bl. a. kan en enskild lantbrukare få bidrag för att testa sina sprutor. Det finns mycket att vinna på att få rätt dosering vid varje spridningstillfälle och att anpassa doseringen till de skiftande förhållanden som jordart och åkermarkens tillstånd ger anledning till.

Användningen av avloppsslam på åkermark behandlades här i kammaren under hösten 1987. Då fick regeringen i uppdrag att fastställa gränsvärden och utreda andra frågor i anslutning till slamhanteringen. Eftersom det här är fråga om komplicerade sammanhang och stora ekonomiska åtaganden - inte minst för kommunerna - bör en sådan utveckling och utvärdering avvaktas innan bindande bestämmelser kommer till stånd. Men jag vill samtidigt erinra om det mycket starka förbehåll som finns i propositionen med hänvisning till de allmänna råd som har utfärdats. Jag vill också hänvisa till miljöpropositionen, av vilken det framgår att naturvårdsverket har i uppdrag att före den 1 juli 1989 ta fram nya förslag för regler när det gäller slammets innehåll av miljögifter.

Kommunerna har också möjlighet att ställa krav på industrin när det gäller

vilka mängder och ämnen som kommunen tar emot. Kommunerna kan genom att begränsa mottagningen av miljöfarligt avlopp, framför allt i form av tungmetaller, påverka avloppsslammet innehåll positivt. Det är även viktigt att slammet är tillfredsställande innehållsdeklarerat. Med dessa förbehåll har vi inte funnit att ett förbud mot spridning av avloppsslam är motiverat. Jag vill därför yrka avslag på reservation 9.

Den viktigaste åtgärden för att minska urlakning är enligt samstämmiga uppgifter att hålla marken bevuxen under en så stor del av året som möjligt. Om detta råder en bred enighet bland remissorganen – både i fråga om myndigheter och i fråga om näringen. Regeringen har i propositionen tagit fasta på detta och framhåller att forskning och försök här måste ske parallellt med en utökad rådgivning. Föreskrifter skall utarbetas som siktar på att 60 % av marken år 1995 skall vara bevuxen från hösten. Utskottet understryker också vikten av att det görs stora ansträngningar för att utveckla system för insådd av fånggröda. Detta bör i stort sett tillgodose de motioner som har väckts med krav på olika åtgärder.

Beträffande avsnittet om övergödnings- och urlakningsproblem vill jag sammanfattningsvis föra fram propositionens förslag om arealanpassad djurhållning, begränsning av handelsgödsel användningen samt förslaget att marken skall vara bevuxen som centrala mål för en bättre miljö. Det är bra att det i dessa frågor finns en bred enighet mellan partierna.

När det gäller insatserna för att bibehålla odlingslandskapets miljövärden är nu en bred debatt i gång ute i landet. I alla landets kommuner pågår kampanjer om landsbygdsutveckling, där odlingslandskapet och dess värden intar en framträdande plats. Riksdagen har redan tidigare anslagit medel – det s. k. NOLA-stödet. Detta stöd föreslås nu att utökas med 20 milj. kr. att användas under en treårsperiod. Härigenom skapas ytterligare möjligheter att inom lantbruksverkets organisation stimulera till aktiva åtgärder för naturvärden.

Inom ramen för Omställning 90 kan lantbrukare få ersättning för en alternativ användning – produktion av icke prisreglerade grödor – som i sig också kan bli ett stöd för odlingslandskapet. Ett bland dessa alternativ till en annan markanvändning är även skogsplantering, som för vår del i detta sammanhang innebär plantering av företrädesvis lövskog. Det är nu viktigt att markägareintressen, kommuner och statliga myndigheter samverkar, särskilt med tanke på de olika bidragsmöjligheter som finns. Med en riktig användning även av möjligheterna att använda lövskogsplantering kan omställning och övergång till andra alternativ ske på ett rikt varierat och miljövänligt sätt.

Av de olika reservationerna och anförandena här i kväll framgår att spridningen på den borgerliga sidan är avsevärd när det gäller anslagsfrågor. Någon gemensam linje kan inte skönjas – de flesta förslagen har närmast karaktären av överbud här och där.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 78 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Martin Segerstedt säger att vi på den borgerliga sidan inte håller ihop i alla lägen. Jag skulle vilja säga att det i de flesta fall är fråga om nyansskillnader.

Martin Segerstedt menar också att det skulle vara fråga om överbud. Här förekommer inga överbud, utan våra förslag är baserade på realistiska bedömningar.

Vidare säger Martin Segerstedt att man genom propositionen har fått en signal om att det är nödvändigt med en sänkning av intensiteten inom jordbruket. Jag vill därför fråga Martin Segerstedt om han har belägg för att en sänkning av effektiviteten i det svenska jordbruket skulle vara bättre för miljön. Att bonden ger jorden vad växten behöver kan väl ändå inte vara sämre för miljön? Det är ju betydligt värre och farligare om det i marken föreligger en brist på ett ämne. Om bonden då inte tillför detta ämne, kommer växten nämligen inte att utvecklas på det sätt som den skall göra, varför vissa ämnen, t. ex. kväve, kanske kommer att urlakas i ännu större utsträckning. Tror Martin Segerstedt verkligen på det han själv säger i detta sammanhang?

Anf. 79 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! För att inga oklarheter skall föreligga yrkar jag härmed bifall till samtliga reservationer där folkpartister finns med bland dem som har undertecknat.

Jag vill ställa några frågor till Martin Segerstedt.

För det första: Kan Martin Segerstedt ge oss fullständigt klara garantier för att det slam som sprids på åkrarna är tillräckligt undersökt, så att det inte finns några risker för att det innehåller tungmetaller eller andra ämnen som kan förorsaka miljöproblem?

För det andra: Är det NOLA-stöd som enligt propositionen skall utgå tillräckligt för att klara de mål som uppställts för odlingslandskapet?

För det tredje: Ger propositionens förslag de effekter som är nödvändiga för att minska spannmålsarealerna? Det är ju i detta sammanhang som en stor del av bekämpningsmedlen och handelsgödseln används. Vi har ett stort spannmålsöverskott. Mot denna bakgrund vore det väl rimligt att utöka stimulanserna på det sätt som vi föreslår, så att lövskog planteras på de områden där den största delen av överproduktionen sker.

Anf. 80 MARTIN SEGERSTEDT (s) replik:

Herr talman! Ingvar Eriksson påstår att det rör sig om nyansskillnader. Det beror på vad man lägger in i begreppet nyansskillnad. Men som jag påvisade i mitt huvudanförande har man i någon fråga helt diametralt motsatta uppfattningar – både tillstyrkan av propositionen och såväl en höjning som en sänkning av det bidrag som det då handlar om.

Detta med intensiteten är naturligtvis en intressant fråga. Det är väl alldeles uppenbart – det sade jag också i mitt huvudanförande – att det gäller att få en rätt dosering, att använda tekniska hjälpmedel så att jorden får exakt vad den behöver. Det är emellertid inte så enkelt. I och med att man går till gränsen för vad jorden tål finns alltid risken att man överträder denna gräns.

Med en lägre intensitet får man en större marginal. Vi torde vara tämligen överens om att vi har bredare marginaler i och med att vi förordar en lägre intensitet.

När det gäller garantier för avloppsslammet's ofarlighet vill jag säga att ingen ju kan ge garantier i det sammanhanget. Det står emellertid klart utsagt i propositionen och i de rekommendationer och föreskrifter som har utfärdats att det skall finnas en betryggande märkning. Man skall kunna veta vad man får då man tar emot avloppsslam från reningsverken. Detta finns alltså utsagt i de rekommendationer som utfärdats.

NOLA-stöd och stimulans för att hålla landskapet öppet är givetvis inte någonting som man kan svara för en gång för alla. Möjligheterna att hålla landskapet öppet har i alla fall ökat avsevärt i och med de bidrag som nu finns. Vi ser också den inställning som nu finns hos kommuner och andra myndigheter om värdet av ett öppet landskap som något positivt och något som inger hopp för framtiden.

Anf. 81 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Martin Segerstedt talar om bredare marginaler vid lägre intensitet. Jag tror inte att det är marginalerna det handlar om här. Det är snarare doseringen det handlar om. Man talar om de givor man ger, där innehållet är baserat på vad växten behöver. Om vi skall kunna ha en vettig odling måste vi ge marken det tillskott som växten tar ifrån marken och som då frigörs från markens eget förråd. Skulle något halta i den processen är risken oerhört mycket större för miljön, för att man skall få urlakningseffekter.

En annan faktor att begrunda är att ni socialdemokrater under årtionde efter årtionde har drivit på utvecklingen, krävt ökad effektivitet och dessutom krävt av Sveriges bönder att de skall avstå en del av effektivitetsvinsten genom att inte höja priserna som de borde ha gjort med hänsyn till kostnadsökningarna i produktionen. Ansvarvilar alltså tungt på er socialdemokrater i dag när ni säger att bönderna nu skall dra ner effektiviteten. Tror Martin Segerstedt att den svenske konsumenten är beredd att betala vad det kostar i form av höjda livsmedelspriser?

Anf. 82 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Martin Segerstedt säger att han för sin del inte kan ge fullständiga garantier för att avloppsslammet är ofarligt. Vore det inte mot den bakgrunden, Martin Segerstedt, rimligt att vi fick ett beslut om att denna spridning skall upphöra tills vi får dessa garantier?

Anf. 83 MARTIN SEGERSTEDT (s) replik:

Herr talman! Intensitetsdebatten pågår ju. Det är alldeles klart att till den del som det handlar om en ökning av skördarna tas det mer ur jorden. Det är väsentligt att ersätta detta. Jag vill ändå peka på de möjligheter som finns att i och med lägre intensitet ha en bredare marginal.

Sedan togs här upp livsmedelspriserna och jordbrukspolitiken i stort. I nästa ärende får vi en debatt kring de frågorna. Till förmån för de debattörer som då skall ta upp den här frågan avstår jag nu från att kommentera den.

När det gäller slamhanteringen bör vi tänka på en sak som vi också möter på många andra områden av miljöpolitiken, nämligen att utvecklingen går framåt. Forskningen och framför allt mättekniken går snabbt framåt. Mycket av det som vi nu vet visste vi inte för några år sedan. Därför är det övermaga av oss att tro att vi nu har funnit den slutgiltiga sanningen och att vi nu kan lämna de fullständiga garantierna. I varje fall är inte jag av den uppfattningen att vi under några förhållanden kan göra det. Vi måste i stället med en viss ödmjukhet hantera dessa frågor i ett föränderligt samhälle, där nya resultat kommer fram varje år från de forskningsinsatser som görs.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingvar Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 84 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Utskottsbetänkandet liksom diskussionen här i kammaren markerar ju en ganska stor uppslutning kring regeringens proposition. Jag tror att det är bra för sakfrågan. Här gäller det, som alla som har lyssnat på diskussionen vet, i hög grad praktiska insatser för att minska några av våra svårare miljöproblem, som då framför allt gäller näringsläckage, övergödning, kväveläckage i våra vatten och inte minst i haven. Jag tror också att de samtal som regeringen fört med de politiska partierna, konsumentdelegationen och LRF har varit bra och konstruktiva. Vi har haft utfrågningar med företrädare för forskarvärlden, miljöorganisationer, motstående intressen av olika slag. Den information som vi i olika former har fått in har varit bra inte bara för oss själva i vårt arbete i regeringskansliet utan också för oppositionspartierna och andra, för näringen själv och för konsumenterna. Den har givit en bra grund för de beslut som nu skall fattas.

Självfallet har de olika politiska partierna såväl under samtal som här i dag markerat sina olika lösningar. Självfallet har vi olika värderingar i en del sakfrågor om hur problem skall lösas. Men jag vågar definitivt mena att vi när det gäller problemens art och omfattning i fråga om just läckaget av näringsämnen till haven har fått mycket av en gemensam grund genom de olika samtal, hearingar och information på annat sätt som förekommit. Det tror jag har varit utomordentligt bra för de beslut som nu skall fattas och för de praktiska möjligheter som jordbrukarna sedan skall ha att genomföra besluten i praktisk handling.

Jag vill, herr talman, inte förlänga den här debatten särskilt mycket, men jag vill nämna en av de svåra förreteelser eller närmast katastrofer som har drabbat oss, nämligen mördaralgerna, som de kallas, och deras effekter på livet i havet. Forskarna är ingalunda på det klara med de olika samband som kan ha orsakat katastrofen, men näringsläckage är en av de faktorer som många forskare nämner. Kväveläckagets bidragande orsak är ju ställt utom allt tvivel. Den katastrof som har diskuterats i debatten förut i dag om den allmänna miljöpropositionen kan fortsätta om algerna sprids ytterligare. Vi känner oro för de skador som denna katastrof åstadkommer. Det utskottsbetänkande vi debatterar behandlar den proposition som handlar om att bekämpa just de miljöproblem som är så aktuella. Vi har lagt fram förslag till riksdagen om halveringsprogrammet, och vi har försökt att lägga fram förslag

som skall vara praktiskt genomförbara, vilket också utskottsbehandlingen syftar till. Det innebär även att förslagen naturligtvis står sig, så att vi kan minska kväveläckaget och långsiktigt undvika den typ av olyckor som nu drabbar oss genom algerna.

Men på ett område finns det flexibilitet, och en möjlighet att gå snabbare fram utan att på något sätt rubba det som utskottet föreslår eller som sägs i propositionen. Jag tänker då på den praktiska åtgärd som även har diskuterats här förut, nämligen att så in fånggrödor.

För riksdagens information vill jag nämna att jag har för avsikt att ta upp överläggningar med företrädare för jordbruksnäringen om möjligheterna att inom ramen för de medel som är tillgängliga för jordbruksprisregleringen avsätta medel för utvecklingen och användningen av fånggrödor. Jag har bjudit in jordbruksnäringens representanter redan denna vecka till överläggning om dessa frågor. Utan att rubba de mål som ställts upp i propositionen och i utskottsbetänkandet – 60 % 1995 osv. – finns det ju möjligheter att tidigare än avsikten var från början kunna i stor utsträckning beså områden i södra Sverige och framför allt naturligtvis kustområden med fånggrödor. Därmed rubbar vi inte de slutmål som är uppställda i utskottsbetänkande och proposition.

Detta är naturligtvis viktigt. Det är en praktisk insats som kan göras tidigare och som har effekt på den typ av läckage som många forskare bedömer – tillsammans med många andra faktorer – kan ha orsakat den algkatastrof som nu har drabbat många människor som arbetar inom fisket, men också naturligtvis det biologiska livet i våra hav.

Anf. 85 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Statsrådet Hellström talade om den stora uppslutningen kring propositionen, och han talade om problemens art. Det är klart att vi är överens om att vi måste göra insatser med hänsyn till problemens art och omfattning. Det viktiga i sammanhanget är dock att dessa insatser baseras på riktiga premisser. Det finns vissa läckor i mönstret, så att säga. Efter det som har hänt i Västerhavet här vi kunnat lyssna till referat från olika håll. Det nedfall av näringsämnen som kommer från luften direkt ner i havet har då inte nämnts. En hel del av näringsämnena faller ner också i skogen och på jordbruksmarken. Det som hamnar på dessa ytor under den tid då växterna inte tar upp näringen hamnar så småningom i havet. Jag hoppas verkligen att jordbruksministern håller med om att jordbruket inte kan ta detta nedfall på sitt konto.

Jordbruket tar ju hand om en hel del av det fallande kvävet under växtodlingsperioden, och vi har nog inga delade uppfattningar i fråga om vikten av att hålla markerna bevuxna så länge som möjligt. På den punkten har vi nog samma uppfattning över partigränserna.

Jag skulle emellertid vilja fråga jordbruksministern om han är beredd att i ökad utsträckning ta upp problemet med nedfallet över mark och vatten och dess direktpåverkan på havet. Dessutom undrar jag om han är beredd att söka medverka till att vi får klarhet i om det är kväve eller fosfor eller något annat som är huvudorsaken till de svåra problemen, alltså till algbildningen

och så småningom bottendöd då algerna dör och faller till botten och därmed syret tar slut.

Är jordbruksministern dessutom beredd att följa upp de försök som i dag görs i Mellby på Laholmsslätten där man får fram rik och bred ny kunskap om vad jordbrukets olika metoder innebär från utlakningssynpunkt? Dessa kunskaper är värdefulla, och jag vill gärna få besked från jordbruksministern om han är beredd att ta ökad hänsyn till de erfarenheter som man där samlar.

Anf. 86 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga diskussionen så mycket.

Vi har i dag haft en lång debatt med Mats Hellströms kollega miljöministern. Då kritiserade vi en hel del av hennes förslag. Den socialdemokratiska regeringen framlade för några år sedan förslag om att en del områden längs Ringsjön skulle kunna förklaras som miljöskyddsområden. Det var ett bra förslag. Folkpartiet ställde sig bakom förslaget. Om man skall ha en heltäckande miljösyn är det nog nödvändigt att få den ändringen av miljöskyddslagen som detta skulle innebära. Det har i olika sammanhang visat sig att den har kunnat tillämpas.

Jag skulle också vilja till jordbruksministern ställa samma fråga som jag ställde till Martin Segerstedt. När vi nu har så stora problem i Västerhavet, vore det då inte rimligt att göra ett uppehall med spridningen av slam på åkermarken, eftersom det ändå råder så stor osäkerhet om vilka effekter slamspridningen egentligen medför?

Anf. 87 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag tycker som Ingvar Eriksson att vi naturligtvis måste ta luftföroreningarna på stort allvar. Den påverkan från kväveläckage som många forskare menar kan vara en av orsakerna till algkatastrofen är en av troligen flera samverkande faktorer. Vi måste också räkna med de utsläpp som kan ha förekommit i Centraleuropa och även utsläpp av andra ämnen än kväve. Jag har ingalunda menat att kväveläckaget skulle vara den enda eller ens den dominerande orsaken till algblomningen. Många forskare menar dock att kvävet är en av faktorerna bakom algblomningen. Det gör det viktigt nog för oss att se att det som vi arbetar med i dag kan ha bäring också på den mycket allvarliga frågan som algblomningen är.

Jag har alltså ingen annan mening än Ingvar Eriksson, nämligen den att luftföroreningar genom nedfall förvisso är allvarliga. Jag har naturligtvis ett extra skäl att vara orolig över detta, eftersom jag även är ansvarig för vår skogsnäring där dessa frågor också är viktiga och blir allt större.

Beträffande rötslammet har ju regeringen sagt att de allmänna råd som finns skall kompletteras av naturvårdsverket i avsikt att skärpa bestämmelserna. Det är vad som för närvarande behöver göras för att vi bättre skall kunna kontrollera också rötslammet.

Anf. 88 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för beskedet att han ser allvarligt på luftföroreningarna. Jag förutsätter att han då han är ute och talar också berör förhållandet mellan luftföroreningarna och jordbruket, så att

jordbruket inte får bara en alltför stor skuldbörda i denna fråga. Det är ju ett faktum att nedfall från luften går genom jordbruksmarken, ut i havet. Det kan inte jordbruket göra någonting åt. Det är ett faktum.

Dessutom: Inte minst med hänsyn till att länder i vår nära omvärld faktiskt bidrar väsentligt mer än vad Sverige gör till Västerhavets förorening, vill jag fråga: Är jordbruksministern beredd att kraftfullt gå in för att ställa krav på de länder, särskilt Norge, som under senare tid beskyllt Sverige och inte minst Sveriges jordbruk för påverkan i Västerhavet? Avloppsförhållandena i Danmark och Norge är under all kritik. Jag själv, som bor i närheten av Öresund, vet det, och vi lider av det i Laholmsbukten och i Skälderviken.

Den samverkan som man har över Kölen borde kanske utökas så att man får mer klarhet i var de verkliga problemen ligger. Det är nog faktiskt så att norrmännen är större syndare än vi – men det är ju föga tröst. Problemen finns, och vi måste alla, var och en på sin kant, bidra till en lösning. Men det allra viktigaste är absolut att få kunskap om var problemen ligger och att också få möjligheter att angripa dem på ett riktigt sätt. Då får vi en annan debatt, som vilar på sakligare grund, och då tror jag att vi får bredare möjligheter att bidra till frågans lösning.

Anf. 89 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Självfallet är jag beredd att fortsätta arbeta för att vi skall kunna få bättre internationella överenskommelser – liksom jag vet att miljöministern är utomordentligt starkt engagerad i sådana frågor.

Vi kommer nästa måndag att ha ett möte mellan de nordiska samarbetsministrarna, Nordiska rådets presidium och miljöministrar – och kanske någon fiskeriminister också – i Köpenhamn för att diskutera den akuta frågan om algdöden.

Därutöver är ju Sverige ett land som går längre än vår omvärld när det gäller att ställa krav. Vi har haft svårt att få andra länder att gå lika långt som vi själva gör när det gäller förbud och att sätta gränsvärden. Det hindrar inte att vi fortsätter det arbetet mycket aktivt, och det med goda resurser. I vårt land har vi en god tradition på detta område, och det gör också att andra länder lyssnar till oss, även om de inte följer med så långt som vi skulle önska.

Men jag är inte säker på att det är någon bra metod i detta arbete att peka ut varandra som värre eller inte värre förorenare. Jag menar att vi skall göra vårt för att se till att vi minskar våra miljöproblem ordentligt. Den typ av beslut som fattas i riksdagen i dag bidrar till att vi minskar föroreningen av våra hav. Vi skall ställa motsvarande krav på andra länder, men vi skall nog inte peka ut våra grannländer såsom varande de som förorenar mer än vi själva. Jag tror inte att det gagnar saken.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingvar Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 90 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Det är inte många år sedan jordbruket uppfattades som en näring som levde i samklang med naturen. Det har därför varit frustrerande för många av näringens företrädare att möta påståenden om att jordbruket är skuld till t. ex. fiskdöd i Västerhavet.

Klart är att jordbruket förändrats. Rationaliseringskrav, tekniska framsteg och kemiska tillämpningar har medfört att gift används i jordbruket. Det är exempelvis fråga om kemiska bekämpningsmedel mot skadeinsekter, mögelsvampar och ogräs. Rester av bekämpningsmedel har återfunnits i våra vattendrag, och oron sprider sig naturligtvis för att de också finns i vårt dricksvatten. Krav på att minska användningen av bekämpningsmedel möts av industrin med nya, mer koncentrerade gifter eller ibland genom att man byter namn på bekämpningsmedlet, och så blir det tyst och lugnt ett litet tag.

Kristdemokraternas förslag att minska kemikalieanvändningen i jordbruket innebär stöd till jordbruksmetoder där man helt kan utesluta bekämpningsmedel eller i vart fall minimera användningen. Det är fråga om en sådan inriktning när det gäller forskning, rådgivning osv.

Prissättningen på jordbruksprodukter måste också bli sådan att ett mer miljöanpassat jordbruk blir lönsamt för näringens företrädare. Jordbruket har en skyddad prissättning och måste ha det av flera skäl. Lantbrukarna har rätt att få samma inkomstutveckling som motsvarande grupper i industrin.

I det betänkande som vi nu behandlar finns förslag om att fördubbla miljöavgiften på bekämpningsmedel och gödselmedel. Dessa medel är också belagda med avgifter till jordbrukets regleringskassor. Trots de höjda avgifterna lyser det fram i betänkandet att höjda priser på produkterna skulle stimulera till ökad användning av handelsgödsel eftersom detta i det enskilda företaget skulle ge högre intäkter.

Med den kännedom vi har om växtnäringsläckaget betydelse för miljön är det nödvändigt att läckaget minskar. De slutsatser man kan dra av den senaste algkatastrofen i Västerhavet är att det där måste finnas andra betydande orsaker, vid sidan av det svenska jordbruket. Oavsett detta vet vi att läckaget av kväve måste minska. Och vi måste förstås minska där vi kan. Den farligaste inställning som finns är nog att eftersom andra är större miljösyndare än vad vi är är det inte så farligt om vi inte håller oss med en hög moral.

I en motion från allmänna motionstiden har jag yrkat på en ny prissättning på konstgödsel och spannmål samt arealersättning till jordbruket för att kväveanvändningen i jordbruket skall minska med 30 % utan att det ekonomiska utbytet för normaljordbrukaren minskar. Vad vi nu vill är att statsmakterna gör en viljemarkering om att dessa avgifter successivt skall höjas. Avgifterna som kommer in skall enligt vart förslag oavkortat gå tillbaka till jordbruket i form av stöd till forskning och arealersättning till regleringskassorna. Förslaget om arealersättning har mötts av misstro från näringens företrädare – inte därför att man har så mycket emot förslaget utan för att man har negativa erfarenheter av hur staten hanterat livsmedelssubventionerna.

Livsmedelssubventionerna var främst ett stöd till konsumenterna men kom genom sin utformning också att bli ett stöd till jordbruket. Efterfrågebil-

den förändrades. Det utgjorde en signal till jordbruket att öka sin produktion. När man så gjort detta, tas subventionerna bort helt för alla produkter utom mjölk, där det dock också blir fråga om nedskärningar. Näringen får ta konsekvenserna av en för stor produktionsapparat när efterfrågan sjunker.

Att det blivit på det här viset beror mycket på beslutfattarnas bristande förståelse för att jordbruket är en näring som kräver långsiktighet och att den därför behöver signaler i god tid.

Beroende på omvärldens prisbild på jordbruksprodukter – i varje fall på den del som finns på exportmarknaden – är det nödvändigt med stöd till jordbruket. Ett stöd kan aldrig vara villkorslöst. Det är därför viktigt att utforma det på ett sådant sätt att det får starkt stöd hos den allmänhet som skall betala det.

Herr talman! Det öppna landskapet vill vi allesammans ha kvar, tror jag. Vi värdesätter den miljön och är säkert villiga att betala en del för den. En omläggning av jordbruksstödet så att en större del utgår i form av arealersättning skulle öka möjligheterna att behålla de mellanbygder och skogsbygder där jordbruket står för det öppna landskapet.

Ett stöd i form av arealersättning skulle också förbättra för det enskilda jordbruksföretaget. Med ett arealstöd i botten skulle priset på spannmål kunna utformas så att det ekonomiska utbytet för den enskilde jordbrukaren förbättras vid minskning av konstgödselmängden. Det är först då vi skapar förutsättningar för ett miljöanpassat jordbruk. Den enskilde lantbrukaren måste få ett ekonomiskt utbyte av att han tillämpar en miljöanpassad produktion.

I det sammanhanget kan det vara befogat att påminna om den förmalningsavgift som finns på spannmål som förmals till humankonsumtion. Den går till regleringskassorna för att täcka exportförluster. Eftersom avkastningen för biologisk-ekologisk odling är något mindre – man använder inte kemiska bekämpningsmedel och konstgödselkväve – har jordbrukare som tillämpar denna metod inte samma del i spannmålsöverskottet som de som använder mycket konstgödselkväve. Det skulle därför betyda mycket för dessa odlare om förmalningsavgiften för spannmål slopades för de biologisk-ekologiska odlarna. Bättre lönsamhet för odlare som inte använder konstgödselkväve skulle troligen öka antalet sådana odlare, och det vore en vinst för miljön.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till min motion 1987/88:Jo248 yrkandena 1 och 4 samt reservationerna 3, 8, 9, 12, 14, 18 och 19.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 91 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga en sak till Alf Svensson för undvikande av missförstånd, om hans kritik är riktad mot mig för min syn på svenskt jordbruk. Det finns även i det moderata svenska jordbruket plats för alternativ och mångfald. Vi har givetvis den uppfattningen att vi skall producera produkter på ett annat sätt om det finns en marknad för dem.

Alf Svensson säger att höjda avgifter på handelsgödsel skulle leda till minskad användning. Tyvärr är jordbruket i Sverige i dag specialiserat,

kanske i alltför stor utsträckning, och det finns jordbruk som inte har några djur alls och som är helt beroende av just handelsgödsel. Det blir då litet svårt för de jordbruket om de belastas med allt högre avgifter. Det är av det skälet som vi moderater är motståndare till den linjen.

Anf. 92 ALF SVENSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror visst att det i moderaternas jordbrukspolitik finns plats för alternativa odlare. Mitt inlägg skall inte uppfattas som riktat direkt mot moderaterna eller Ingvar Eriksson.

Jag vill bara göra gällande att forskning och utveckling av grödor mycket ensidigt har inriktats på att kemiska bekämpningsmedel skall användas och att konstgödselgivorna skall vara rika. Det är därför svårt för alternativodlare att klara sin produktion, och det blir naturligtvis ännu svårare om det inte på något sätt skapas ekonomiska incitament för alternativodlare.

Jag skulle gärna vilja höra vad Ingvar Eriksson säger om den idé som jag i all hast lyfte fram – jag vet inte för vilken gång i ordningen i kammaren – att de som odlar utan kemiska bekämpningsmedel och utan konstgödsel och generellt sett i regel får en lägre produktion skall befrias från förmålningsavgift.

Anf. 93 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Tyvärr kan jag inte göra Alf Svensson glad, då det är litet komplicerat att gå in och ändra just systemet med förmålningsavgifter.

Däremot kan jag glädja honom med att vi moderater vill ha en så bred forskning som möjligt. Jag kan dela uppfattningen att forskningen har varit ensidigt inriktad. Det är aldrig någon nackdel att forskningen har en bred inriktning, därför att då skapas ett underlag för en bredare syn och förnuftiga ställningstaganden i framtiden.

Anf. 94 ALF SVENSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har gång på gång läst att alternativodlare har ett hett önskemål om att slippa förmålningsavgiften. Jag har läst att hela grupper av jordbrukare inom LRF har sagt, att om de slapp den avgiften skulle de kunna sluta använda konstgödselkväve i större omfattning och sluta med kemikalier – då skulle de våga sig på det. När vi nu här i riksdagen under en hel dag talar om miljön, där jordbruket finns med i sammanhanget, borde vi våga oss på ett radikalt ekonomiskt incitament för dessa alternativodlare. Jag tror att det skulle gagna hela näringen och också miljön.

Anf. 95 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu diskuterar har att göra med miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, och det är naturligtvis mycket viktigt att sådana åtgärder vidtas. Orsaken till att dessa frågor måste diskuteras är, vilket också står i propositionen, att den jordbrukspolitik som fördes under 1960- och 1970-talen från socialdemokraternas sida egentligen bara hade en enda målsättning, nämligen att koncentrera, att storleksrationalisera och att specialisera. Man ville på det sättet åstadkomma lägre priser för konsumenterna. Det är möjligt att man i någon mån lyckades med det.

men samtidigt slogs en hel del jordbrukare ut, och det uppstod bekymmer med att jordarna utnyttjades på ett felaktigt sätt.

Centerpartiet har hela tiden följt en annan linje, där vi ville ha familj jordbruk och kombinerade gårdar med olika produktion. Det ger i detta sammanhang en betydligt bättre balans i naturen.

Jordbruket tillsammans med skogsbruket, trädgårdsnäringen och fisket är näringar som är i behov av en bra och väl fungerande natur – annars slås basen för hela verksamheten undan. Det råder därför ingen motsättning mellan miljöåtgärder och jordbrukets situation.

Centerpartiet har under flera år verkligen hårt drivit kravet på en alternativ produktion, dvs. alternativa grödor, för produktion av energi eller fibrer. Vi tror – och det är ganska säkert så – att det är den enda förutsättningen för att få en så stor yta som möjligt bevuxen hela året. Att göra det utan att skapa avsättningsmöjligheter för de produkter som skall odlas är nog väldigt svårt – därmed skapas bara nya problem som sedan måste lösas.

Det har inte heller märkts någon sinnesförändring hos socialdemokraterna när det gäller effektivitetskraven inom jordbruket. Det framgår av det betänkande som skall behandlas härnäst.

Förslagen i denna proposition och detta betänkande måste hanteras med ett visst förnuft. Vi tycker i centerpartiet att vi har fått förståelse för en hel del praktiska synpunkter när det gäller gödselspridning och beräkning av areal för vete osv. Vi tycker dock att man kunde ha haft 2 djurenheter per hektar när det gäller nötkreatur i stället för de 1,5 som föreslås, för att på det sättet klara de mindre jordbruken i skogsbygderna. Där kan dessutom en något annorlunda och flexibel syn anläggas, eftersom trycket på naturen inte blir detsamma som i de mera utpräglade områdena.

I satsningen på de nya produkterna ingår etanol, men det är framför allt vallväxter som kan utgöra basen för produktionen. Det kan göras energibriketter, fibrer till massaindustrin som har behov av det, och den kemiska industrin kan förses med råvaror.

På detta område har den socialdemokratiska regeringen inte gjort någonting. Man har inte hjälpt till att försöka skapa dessa förutsättningar, som det krävs en del för. Vi har i en reservation föreslagit att 15 milj. kr. skall avsättas för utveckling av teknik på detta område. Dessutom måste samhället hjälpa till att intressera avnämarna, industrin, för att ta emot dessa produkter.

Vi tycker i centerpartiet att det är fel att gödselpengarna och pengarna för kemikalier skall gå till annat än miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, och det kritiserar vi regeringen för. Det är ganska många miljoner som skulle kunna användas för miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, om alla pengar användes, både för att stödja ny produktion men också för att hjälpa till så att fler jordbrukare kan förbättra sina gödselanläggningar. Det gäller hela landet och inte bara de områden som är speciellt utsatta.

I nuvarande situation borde det satsas mer på det som normalt kallas alternativ odling, där man inte använder konstgödsel och bekämpningsmedel. Det borde satsas på forskning. Vi har länge krävt att en professur för alternativ odling inrättas vid lantbruksuniversitetet, men det har varit

omöjligt att få majoritet för det. Vi har också föreslagit att ett bidrag skulle ges till den som vill gå över till den nya driften – ett omställningsbidrag under tre fyra år, till dess att man har kommit i gång och kan driva hela verksamheten på ett riktigt sätt.

Det är orimligt att kräva att jordbrukarna skall nyttja slammet så länge det inte har klarats ut att det inte är gifter och kemikalier i det som förgiftar jorden.

Herr talman! Vi har också föreslagit att det juridiska ansvaret skall utredas, så att vi vet vad som händer om det kommer giftiga ämnen i maten.

Med detta yrkar jag bifall till våra reservationer 3, 4, 8, 9, 11, 12 och 18 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

12 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1987/88:25 om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. (prop. 1987/88:165).

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Anf. 96 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Herr talman! Herr minister! Det finns en yrkesgrupp som i dag känner sig sviken och övergiven. Det är jordbrukarna. De har under senare år kanske sett en ljusning, men genom den proposition och det betänkande vi nu behandlar ser de sina förhoppningar minska. Jag vill poängtera att det är en kunnig och välutbildad yrkeskår, med god företagaranda, väl kvalificerad att försvara sin ställning och sina företag i svenskt näringsliv. Propositionen och betänkandet innebär att dessa företagare nu är rädda att svikas, när de stora handelspolitiska linjerna diskuteras, nämligen en eller annan form av anslutning till EG. Det råder oro inom det effektiva svenska jordbruket för att hamna utanför eller sättas på mellanhand i de stora sammanhangen. De 4 % av Sveriges yrkesverksamma som denna yrkeskår omfattar känner sig också svikna genom de tunga bördor av olika slag som de åläggs. Jag återkommer senare till detta.

Mest svikna känner de sig med anledning av de krav som ställs på dem, trots att de hela tiden har varit beredda att ställa upp och ta ansvar. Det har de visat i fråga om animalieproduktionen. Enligt det jordbrukspolitiska beslut vi arbetar efter ålades jordbruksnäringen först att ta hela ansvaret för att minska överskottet av animalieproduktionen. På vegetabiliesidan skulle samhället gå in under en övergångstid och hjälpa till. Jordbrukarna har klarat omställningen i animalieproduktionen. De är också beredda att ta ansvaret för vegetabiliesidan. Det visar inte minst anslutningen till Omställning 90. De är dessutom beredda att gå vidare på vegetabiliesidan men, herr talman och herr minister, det är betydligt svårare att gå vidare här. Det kommer att ta längre tid. Det fordras en övergångstid på fem-tio år för att hitta alternativ.

Moderata samlingspartiet säger så här: Skall åkern, dvs. överskottsarealen, bort, skall det ske på ett sådant sätt att ägarna ej drabbas av alltför stora kapitalförluster. Här finns en uppenbar risk om vi går för snabbt fram.

De av ministern återopade samtalen mellan de politiska partierna och näringen har, vad jag kan förstå, brutits från näringens sida. Jag förstår näringen. För under tiden samtalen har pågått, i vilken form de nu skett, har regeringen gjort upp med vpk. Då frågar man sig naturligtvis om regeringen har menat något med sina samtal, eller om det är andra krafter i regeringen än jordbruksministern som styr jordbrukspolitiken. Hur kommer förtroendet mellan näringen, politikerna och regeringen att kunna återställas? Det är tre frågor som man har rätt att ställa.

Jordbruket har tagit ansvaret för överproduktionen på animaliesidan, sade jag. Fläskproduktionen har minskat genom prispress och låg lönsamhet. Jordbrukarna har gjort stora ekonomiska förluster på detta. Problemen som rör köttproduktionen har också lösts genom en utomordentligt hård prispress. Problemen med mjölkproduktionen har lösts, i alla fall temporärt, genom införandet av ett tvåprissystem, vilket i stort sett har verkat i tre år. Vi är alla överens om att tvåprissystemet skall bort. Vi är överens om nackdelarna: kapitaliseringseffekten, administrationen, svårigheten för nya jordbrukare att gå in osv.

Vi i moderata samlingspartiet föreslog i vår motion en treårig avveckling. Vi ville sätta ett sista datum, den 30 juni 1991, då detta system skulle vara avvecklat. Det skulle ankomma på näringen att avveckla det. Detta hade, herr minister, inte kostat samhället en krona. Neringen har själv byggt upp regleringssystemet, och näringen var beredd att på egen hand avveckla det. Det som något förvånar oss är att vpk helt framt sålde sig i detta sammanhang och anslöt sig till regeringsförslaget, utan att, vad vi kan förstå, ha fått något som helst i utbyte.

Nu blir beslutet sådant att avvecklingen sker efter ett år. Jordbruksnämnden skall utreda och lämna förslag om åtgärder inom den ordinarie prisregleringsramen, för att skydda de mindre producenterna och producenterna i norra Sverige.

Utjämningsystemet mellan mejerierna och det system som reglerar avräkningspriset till producenterna skall ändras så att det får en klart regionalpolitisk profil och motverkar en produktionsnedgång i stödområdet, dvs. Norrland. Den produktionen skall ligga på 1984 års produktionsnivå. Det innebär en höjning från dagens nivå. Hur tror majoriteten i utskottet att detta rent praktiskt skall gå till? Hur skall man inom en redan ytterligt komplicerad reglering kunna lägga in ännu en intern reglering? Jag kan icke se annat än att det då blir kaos.

Jag säger som jag sade tidigare: Skall 4 % av befolkningen ta ansvar för vad även övriga 96 % av befolkningen borde ansvara för: beredskap, upprätthållande av landskap m. m.? Skall effektiva och rationella företag drå sämre lottade bröder med sig? Skall jordbruket sköta hela regionalpolitiken på jordbrukssidan? Skall jordbruket hålla landskapet öppet med sina pengar? Vi har ett Norrlandsstöd. Det är naturligtvis det som skall användas för att kompensera dem för ökade kostnader som producerar under svåra förhållanden i Norrlands glesbygder. Nu plottas det hela bort undet

okontrollerade former. Herr minister och riksdagsmajoritet, tänk om!

Vi har sagt att vi i stället för de ytterligare regleringar som föreslås vill avreglera. Det är önskvärt. Vi vill gå vidare. Det måste ske i samarbete med producenterna och inte medföra kapitalförluster för den svenske jordbrukaren. Det är just detta som nu händer inom vegetabilieproduktionen. Jag sade tidigare att jordbruket hade tagit sitt ansvar för animalieproduktionen. På vegetabiliesidan råder ett annat förhållande. Där har ansvarstagandet varit delat. Det kanske är därför problemet inte har klarats. Det kanske är därför vi inte har löst problemet. Man har ställt sig frågan vem som har haft ansvaret. Näringen har haft en del av ansvaret, politikerna och regeringen en annan del. Ingen har känt det fulla ansvaret. Det kanske är därför vi befinner oss i denna situation i dag.

Under 1985/86 års riksmöte behandlades vid två tillfällen ansvarsfördelningen. Vid de diskussioner och debatter vi hade framgick klart och tydligt att staten skulle svara för 40 % och näringen för 60 % av en normskörd. En utvärdering skulle ske 1990.

Nu frånträder majoriteten och regeringen detta beslut, och även här frånträder vpk sin partimotion utan att vi kan se att de fått något som helst i utbyte. De har sålt sig helt.

Vi tre borgerliga partier reserverar oss mot detta beslut. Moderata samlingspartiet försöker se längre än fram till 1990. Vi förutsätter att stödet i någon form – jag säger i någon form – måste utgå även efter utvärderingen 1990. Jag yrkar därför bifall till moderatreservationen.

Herr talman! Det gäller att ge klara och positiva signaler till jordbruket. Vi behöver en effektiv näring som intresserar ungdomarna och som ger utrymme för de ungdomar som vill, kan och vågar satsa på jordbruket. Det får man inte genom att svika givna löften. Här fordras en långsiktig politik, som bl. a. vi moderater förespråkar.

Jag noterade en del under föregående debatt och jag vill säga att en förutsättning för att lösa de stora problem vi har framför oss är att näringen är beredd att ställa upp med sin medverkan.

Jordbruksministern talade om de samtal till vilka han hade inbjudit de politiska partierna, jordbruksnäringen, konsumentdelegationen osv., och sade att de hade påverkat till olika ställningstaganden. Jag ser det mer som ett alibi för regeringen. Besluten är icke förankrade i dessa samtal, och jag vill notera detta så att inte någon skall få den uppfattningen att några politiska partier eller jordbruksnäringen är delaktiga i de konstruktioner som gäller detta betänkande.

Jag har, herr minister, full förståelse för näringen när det nuvarande samarbetet och samtalen mellan regeringen och partierna bryts. När man sitter i vad ministern själv kallar konstruktiva samtal och får tvåprissystemet och inte minst kostnaderna för spannmålsexporten som ett slag i ansiktet, förstår jag att man blir besviken. Men herr minister, om regeringen önskar en positiv utveckling fordras det samförståndslösningar. Vilket politiskt parti vi än företräder kan vi aldrig klara dessa frågor om vi inte har näringen med oss. Näringen måste tillbaka, om det nu är så att diskussionerna har avbrutits. Näringen måste tillbaka till samtalen om de skall bli meningsfulla.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till de moderata reservationerna.

Anf. 97 BENGT ROSÉN (fp):

Herr talman! Eftersom detta blir den sista jordbrukspolitiska debatten i riksdagen under valperioden, kan det finnas anledning att kommentera de viktigare beslut som fattats under de tre åren.

Vi har fått en ny jordförvärvslag, som enligt folkpartiets uppfattning är en förbättring i det hänseendet att den ensidiga inriktningen på strukturrationalisering nu fått vika för regionalpolitiska strävanden, som bl. a. innebär att de små jordbruken i större omfattning får leva vidare. Riksdagen har vidare antagit en ny djurskyddslag, där djurens behov av naturligt beteende lyfts fram. Miljökraven på jordbrukets område har vi debatterat alldeles nyss, och vi har kunnat notera att stor enighet råder om skärpta krav i detta avseende.

Men dess värre kvarstår de grundläggande problemen för jordbruket. Till dessa hör framför allt överproduktionen. Genom allehanda produktionsminskande åtgärder har animalieöverskottet sjunkit, men spannmålsöverskottet har blivit både större och kostsammare än livsmedelskommittén beräknade. Det är symptomatiskt att den första jordbruksdebatt som ägde rum när valperioden inleddes gällde statens ansvar för överskottsspannmålen, och det är samma fråga som vi nu kommer att avsluta med.

Inom GATT pågår internationella överläggningar som går ut på att dämpa överproduktionen av livsmedel i den industrialiserade världen och minska tullar och subventioner till jordbruket. De flesta bedömare anser dock att det kommer att ta mycket lång tid att nå påtagliga resultat. Därför måste vi målmedvetet arbeta för att, som riksdagen 1985 beslutade, uppnå balans mellan produktion och konsumtion i vårt land. Sedan 1985 har den samhällsekonomiska kostnaden för överproduktion i vårt land legat på minst 2,5 miljarder per år – huvuddelen för spannmålsexporten – och det är inte rimligt med fortsatta kostnader på den nivån.

Inom folkpartiet är vi av den uppfattningen att man inte varaktigt kommer till rätta med överskottsproblemen förrän man är beredd att förändra nuvarande system med statlig prissättning och avsättningsgaranti för större delen av jordbruksproduktionen. Ty nuvarande system ger den enskilde lantbrukaren motiv att söka öka sin produktion. Vi tror att det kan finnas möjlighet att avskaffa prisregleringslagen och släppa prishöjningen fri på flera produkter inom landet, om vi samtidigt ger jordbruket en arealersättning som är väl motiverad för landskapsvård och andra uppgifter som jordbruket har. Men dessa frågor är så komplicerade att vi måste låta en ny jordbruksutredning ta hand om dem.

Folkpartiet har därför varje år under valperioden i sin partimotion krävt en ny parlamentarisk jordbruksutredning. Jag är förvånad över att inte några av de andra partierna har kommit till samma slutsats. Regeringspartiet anser uppenbarligen att jordbruket kostar samhället för mycket och har under perioden vid ett flertal tillfällen sökt minska statens åtaganden. Eftersom jordbruket är en långsiktig verksamhet och det därmed är nödvändigt att politikerna tar ansvar för den politik som förts och som lantbruket anpassat sig efter, finns det anledning att kritisera detta handlingssätt från regeringen. Jag återkommer härtill när det gäller spannmålsöverskottet.

Inte heller från LRF:s sida har det förmärkts någon större ambition att försöka tänka i nya banor. Man mobiliserar olika demonstrationer där

politikerna försöker slingra sig undan sitt ansvar, men något verkligt intresse för att reducera samhällskostnaden på 2,5 miljarder kronor per år för överskottsproduktionen märks inte. Det är därmed lätt att inse att jordbrukspolitiken även i fortsättningen kommer att präglas av konfrontation och misstämning. Någon förändring kommer inte att ske förrän en majoritet i riksdagen är beredd att ta itu med jordbrukets grundläggande problem. Jag yrkar i detta avseende bifall till reservation 1.

Herr talman! Riksdagen beslöt 1985 att staten under en femårsperiod skulle ta ett 40-procentigt ansvar för spannmålsöverskottet medan näringen skulle ansvara för 60 %. Beslutet hade föregåtts av beräkningar av livsmedelskommittén. Med ett exportbehov vid normskörd om 1 miljon ton till en kostnad av 40 öre per kilo kom livsmedelskommittén fram till en total kostnad per år om 400 milj. kr., vilken sedan beräknades minska genom höjt världsmarknadspris och övergång till de alternativ till spannmålsodling som genom försök och forskningsinsatser förväntades bli aktuella. Statens kostnader för hela femårsperioden beräknades till 600 milj. kr. Nu blev dock utvecklingen en helt annan än livsmedelskommittén förutspått. Världsmarknadspriserna har sjunkit dramatiskt, och överskottskvantiteten har ökat beroende på att vallodlingen minskat i samband med neddragning av kreaturstammen och bristen på alternativ till spannmålsodling.

Dävarande jordbruksministern försökte 1986 att göra gällande att statens ansvar för 1985 års skörd skulle utgöra 40 % av livsmedelskommitténs beräknade kostnad om 400 milj. kr., men ett enigt jordbruksutskott förklarade att det var den faktiska exportkostnaden för överskott vid normskörd som skulle gälla. I årets prisproposition hävdar jordbruksministern att riksdagen beslutat att statens delansvar skall trappas ned under femårsperioden. Det är fel. Riksdagen har aldrig fattat något sådant beslut. Det är uppseendeväckande och beklagligt att detta felaktiga påstående nu vinner gillande hos en majoritet i utskottet. Det inträffade visar att när socialdemokraterna sätter press på vpk så tvingas dess ledamot i utskottet att t. o. m. ta avstånd från sin egen partimotion och följa regeringspartiets önskemål.

Det finns heller inte något motiv till att ändra fördelningen mellan stat och näring för överskottet. Ty utöver sina 60 % har näringen fått ta hela kostnaden för den exportkvantitet som överstiger 1 miljon ton. I år reduceras den visserligen genom Omställning 90, men då skall i gengäld trädesersättningen betalas av spannmålskassan.

Jag yrkar i likhet med moderaterna bifall till den gemensamma borgerliga reservationen nr 14.

När det gäller avvecklingen av tvåprissystemet på mjölk ansluter vi oss till det förslag som statens jordbruksnämnd framlagt efter sin utvärdering och som regeringen ställt sig bakom. Det innebär en avveckling per den 30 juni 1989. Folkpartiet är principiellt motståndare till den sorts reglering som tvåprissystemet utgör och som innebär att man på gårdsnivå reglerar produktionen. Det drar betydande administrativa resurser, det är svårt att åstadkomma rättvisa mellan olika producenter, det begränsar enskilda lantbrukares möjlighet att driva sina företag efter eget huvud och sätter

därmed ned initiativkraft och effektivitet, och det finns en betydande risk för att mjölkkvoterna successivt kapitaliseras i gårdspriserna.

Trots alla dessa nackdelar har vi noga lyssnat till det som LRF och SMR haft att andraga som motiv för att ändå förlänga systemet i två år utöver vad regeringen föreslagit. Jag kan försäkra att det inte har varit utan vända som vi i folkpartiet vid sammanvägningen stannat för det snabbare avvecklingsalternativet. För att garantera att producenter inom stödområdet inte drabbas av prissänkning vid en eventuell produktionsökning – och för att därmed tillgodose LRF:s huvudmotiv till förlängning av systemet – har vi föreslagit att de 100 milj. kr. som utgör överskott å införselavgifter från budgetåret 1986/87 och som regeringen önskar indra till statskassan behålls inom jordbruksekonomi och reserveras för nämnda ändamål.

I det sammanhanget yrkar jag bifall till reservation 12. Skulle denna reservation icke vinna bifall, vill jag i andra hand yrka bifall till reservation 20.

Såvitt jag har kunnat få fram är detta första gången som regeringen föreslår att regleringsmedel – i detta fall s. k. utomramsmedel – helt frankt skall dras in till statskassan. Det aktuella överskottet bör stanna inom jordbruksekonomi. Om det inte används, som vi föreslagit, till prisjusteringen för mjölk inom stödområdet för den händelse priset sjunker genom tvåprissystemets avskaffande, bör det på traditionsenligt sätt användas för att dämpa de prishöjningar på livsmedel som konsumenterna får vidkännas vid nästa prispförhandling.

Lantbrukarnas förhandlingsdelegation har föreslagit att under en treårsperiod 6 milj. kr. anvisas av s. k. utomramsmedel för forsknings- och rådgivningsarbete rörande landsbygdsutveckling vid lantbruksuniversitetet. Bakgrunden är den att man anser det angeläget att lantbruksuniversitetet får möjlighet att ställa sitt kunnande till förfogande för den pågående kampanjen Hela Sverige ska leva. Jordbruksnämnden har tyvärr inte hunnit att förbereda frågan. Eftersom kampanjen pågår nu, har vi från folkpartiets sida föreslagit att riksdagen för budgetåret 1988/89 ställer 2 milj. kr. av regleringsmedel till förfogande för detta ändamål.

Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Slutligen, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation nr 16. Det gäller ett yrkande från vår partimotion i februari om höjning av ersättningen till de lantbrukare som är villiga att plantera skog på åkermark från, enligt Omställning 90, tre års till fem års trädesersättning. Vi från folkpartiet anser att man behöver få i gång en lövskogsodling i slättbygder för att få ned spannmålsöverskottet och samtidigt uppnå positiva förbättringar för miljön i form av intressantare landskapsbild och minskad försurning. Men stimulan- sen bör på sätt som vi föreslagit ökas.

Anf. 98 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jordbruksnäringen har under ganska många år arbetat under en hård press. Det har berott på låga världsmarknadspriser, som fortfarande består. Det är naturligtvis viktigt att med en gång slå fast att även om man vill välkomna GATT-förhandlingar som skulle leda till en sundare världsmarknad, kan man inte tänka sig att det lilla landet Sverige skulle gå före och visa

vägen genom att tidigare än andra länder avveckla det skydd som vi har mot importen.

I sammanhanget vill jag också påpeka det märkliga i resonemanget från folkpartiet, som talar om avreglering men föreslår en modell som sannolikt skulle vara en av de största "påregleringar" som vi någonsin sett.

Det är inte bara världsmarknadspriserna som har givit oss bekymmer. Till de senare har också bidragit den ökade effektivitet som man inte minst från den socialdemokratiska regeringen är efter år har befrämjat och som har lett till en höjd produktion och ökade överskott. Därtill har under det senaste årtiondet höga räntekostnader inneburit en kraftig belastning för inte minst det rationella jordbruket.

Jordbruket lever i dag i en situation som litet förenklat skulle kunna beskrivas så, att man på en rationell enhet, om man har ett eget kapital som motsvarar ungefär hälften av det investerade kapitalet och inte kräver någon ränta på det, möjligen kan få ut arbetsersättning för halva arbetsinsatsen. Att jordbrukarna ändå överlever beror på att de ganska många som är i denna situation nöjer sig med att leva förhållandevis billigt.

LRF hade i årets förhandling önskat ett treårigt avtal. Man förhandlade fram ett tvåårigt, som avvisades av konsumentdelegationen, och regeringen har sedan föreslagit ett ettårigt avtal. Vi vill inte lägga oss i det hela när det gäller avtalet, men det är viktigt att påpeka att det system med fria förhandlingar som vi har inte på något vis innebär tvång till korta eller ettåriga avtal. Jordbruket som är en långsiktig näring med långa framförhållningsperioder skulle må väl av att ha fleråriga avtal. Vi för fram förslag härom i reservation 6, som jag yrkar bifall till.

Beträffande animalieproduktionen kan man säga att det i huvudsak har gått att uppnå balans. Risken är ganska stor att balansen mellan produktion och konsumtion av animalier saboteras vid ett genomförande av regeringens förslag. Det har lagts fram två förslag som kan innebära att animalieproduktionen på nytt kommer att öka. Det ena förslaget går ut på ett avskaffande av investeringsförbudet beträffande djurstallar. I och för sig anser också vi inom centerpartiet att detta investeringsförbud inte kan vara kvar för evigt. Vi tycker att det redan nu borde ersättas med en etableringskontroll, som tar hänsyn till det tillgängliga produktionsutrymmet liksom också till regional balans och jordbrukets inverkan på miljön och antalet djurenheter per hektar. En sådan kontroll skulle införas vid företag med mer än 50 djurenheter. Jag tycker att det är oförsiktigt och oförståndigt av regeringen att lägga fram sitt förslag i just det här läget. Det blir inte bättre när man samtidigt föreslår ett avskaffande av tvåprissystemet. Jag skall inte säga mycket mer om detta. Sven Eric Lorentzon berörde frågan tidigare. I huvudsak har vi samma uppfattning. Systemet bör inte permanentas, för då kapitaliseras det. Systemet borde emellertid få verka till dess produktionsresurserna, dvs. investeringar i byggnader o. d., kommit ned till en nivå som motsvarar den konsumtionsnivå som är möjlig.

De nämnda förslagen kombinerade med insatser som görs av regeringen och näringen gemensamt i Omställning 90 – tillgången till foder blir ganska stor, varför priset sannolikt kommer att bli lågt nästa år –, allt detta dessutom kombinerat med en dålig lönsamhet när det gäller spannmålsproduktionen.

medför risk för att vi får effekten att överskottet åker slänggunga. Först har vi lyckats få bort överskottet i animalieproduktionen. När det gäller spannmålsproduktionen har vi nu bekymret att vi kan komma tillbaka till den tidigare situationen. Denna ryckighet i jordbrukspolitiken är inte bra.

När det gäller statens delansvar för överskottsarealens kostnader har både Sven Erik Lorentzon och Bengt Rosén varit inne på detta, och vi har också en gemensam reservation. Centerpartiet har redan från början hävdat att samhället borde ta ett högre delansvar, de 60 %, medan näringen tar de 40 %. Detta förslag har emellertid redan avslagits i samband med behandlingen av budgetpropositionen. Det är emellertid så, som redan har sagts, att riksdagen aldrig har fattat något beslut om nedtrappning av samhällets ansvar. Detta innebär att man redan av konstitutionella skäl borde ha avvisat det förslag som nu har lagts fram av regeringen. Dessutom innebär naturligtvis förslaget, som går ut på en minskning av stödet till spannmåls- och regleringskassan, ett bekymmer av ekonomisk karaktär för jordbruket. Vidare innebär det att frågan om åkerarealen och jordbruket över huvud taget kommer att bli en stridsfråga i den stundande valrörelsen.

Centerpartiet har under många år arbetat med den långsiktiga utvecklingen av jordbruket. I reservation 15 tar vi upp frågan om hur vi skall kunna producera alternativa råvaror för annat ändamål än för livsmedelskonsumtion. Det handlar om att nyttja den brukningsvärda åkerjorden för en på sikt nödvändig produktion. Det gäller dels att odla proteinfoder i form av vall och andra proteingrödor – där processen för övrigt redan är i gång –, dels att använda spannmålen på ett alternativt sätt som energiråvara. Den kan användas som fast bränsle, som flytande bränsle i form av etanol eller som biogas. På sikt kan vi säkert få nya grödor som i detta sammanhang blir mer effektiva än de grödor som vi använder i dag.

Det är också fråga om att använda fibergrödor, som kan ge råvara för massaindustrin. Vidare handlar det också om grödor som kan bli basråvara för den kemiska industrin, vilket skulle medföra mer miljövänlig produktion än om olja eller stenkol används, som i dag är råvara.

Tidigare i dag har vi behandlat miljöpropositionen och alldeles nyss propositionen om jordbruk och miljö. Beträffande miljöpropositionen diskuterade vi problem med koldioxidutsläppen. Jag hade en ganska lång debatt med Birgitta Dahl om det ställningstagande som majoriteten i jordbruksutskottet bestämt sig för, nämligen att man skall sätta ett tak för koldioxidutsläppen. Regeringen har inte ställt upp på detta. I och för sig är det inte så konstigt, eftersom man tydligen har räknat med att öka användningen av kol. Ett av de stora felen som regeringen begår när det gäller propositionerna om miljö och jordbruk är att regeringen inte tar vara på åkerjorden som en värdefull resurs för biobränsleproduktion. Vid en tidigare debatt med jordbruksministern utanför det här huset fick jag klart för mig att han inte tror på det här. Han sade vid tillfället i fråga att man inte skall lura bönder till att producera något som inte lönar sig. Jag vill gärna fråga även i dag, eftersom Mats Hellström är här, om inte Mats Hellström kan inse – och i morgon kommer vi säkert att besluta om det här taket när det gäller koldioxiden – att Sverige liksom andra länder måste försöka att sänka fossilförbränningen. Vi har bestämt att vi skall avveckla kärnkraften. Vi kan

utnyttja vattenkraften litet mer. I viss utsträckning kan vi också utnyttja vindkraften mer, och så småningom kan vi kanske utnyttja solenergin. Men då måste vi också utnyttja det som det finns tillgång till, nämligen biocnergien. Då rör det sig inte om att lura någon. Hade vi tagit med detta i den samlade bedömningen hade det varit framsynt. Den stora bristen i propositionen om jordbruk och miljö är att man inte har tagit vara på jordbrukets möjligheter att lösa miljöproblem på andra håll i samhället genom att nyttja åkermarken. Det är en samhällsnyttig och långsiktig ekonomiskt lönsam insats. Jordbruket är en av våra viktigaste framtidsresurser. Därför skall vi inte föröda vare sig åkern, investeringarna eller brukarna.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till centerreservationerna och för övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 99 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag vet att ambitionen är att försöka klara den här debatten till kl. 23.00. Karl Erik Olsson säger att han är förvånad. Han säger: Samtidigt som folkpartiet vill ha en avreglering föreslår folkpartiet den största reglering som har förekommit. Jag antar att Karl Erik Olsson syftar på att folkpartiet har ett förslag till en kommande jordbruksutredning att undersöka om prisregleringslagen kan avskaffas i samband med införande av en arealersättning. Kan vi avskaffa prisregleringslagen har vi en möjlighet att få bort en mycket stor del av de nuvarande regleringarna. Efter ett tag anpassar sig nämligen produktionen i landet till konsumtionen. De som finner att man framställer en viss produkt till en kostnad som inte motsvaras av den prisnivå där priset kommer att stabiliseras får försöka hitta någon annan produktion. Det underlättas av en arealersättning. Tvåprissystem, köttpensioner, suggpensioner, mjölkpensioner, investeringsförbud och en hel rad av andra regleringar försvinner.

Vi vet att I.R.F. är motståndare till en arealersättning, men man har själv gjort en utredning som visar att den administrativa delen för en generell arealersättning är mycket enkel. Den information som vi behöver för skördeskadeskyddet finns samlad, och vi har redan i dag en arealerättning när det gäller ärtor.

Anf. 100 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Rosén och jag är på den här punkten oeniga – det är väl tyvärr inte så mycket att göra åt det. En arealersättning, som Rosén förespråkar, skulle innebära en omfördelning av resurser mellan olika jordbruksföretag som är fullständigt oöverblickbar. Alternativet med en generell arealersättning, som Rosén nämner, är ju ett rent lotteri – det är någonting som man absolut inte kan ställa upp på.

Anf. 101 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Låt mig bara påpeka att folkpartiets förslag och syn på en arealersättning är att den skall utgöra en ersättning bl. a. för den landskapsvård och andra nyttigheter som jordbruket bidrar med, utöver att producera livsmedel. Kostnaden för jordbruket i detta avseende är lika över hela landet. Då bör det vara en generell arealersättning.

Anf. 102 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Sven Eric Lorentzon sade i början av sitt anförande någonting som jag har litet svårt att kommentera beroende på att det var en aning diffust. Jag skulle gärna vilja få veta mer konkret vad han avsåg. Han sade nämligen ungefär: Under jordbruksöverläggningarna sitter regeringen och diskuterar med företrädare för partierna och för näringen, synpunkter framförs, mottas och bryts, och så gör man upp med vpk under tiden. Vad menas. Sven Eric Lorentzon?

En av de mer övergripande frågorna i prisregleringsbetänkandet gäller den regionala självförsörjningen. Obalanserna i livsmedelsproduktionen ökar. Avvecklingen av jordbruksföretag i Norrlands inland fortsätter, på grund av ogynnsam åldersfördelning bland brukarna och på grund av dålig lönsamhet. Den förändringen av svenskt jordbruk måste motverkas – av regionalpolitiska skäl och av beredskapsskäl.

Det finns andra saker som talar för en ökad regional självförsörjning i hela produktionskedjan, och det gäller då inte bara det egentliga jordbruket utan också förädlingsdelen. Det inte bara får sysselsättningseffekter, utan det innebär också livsmedel av en högre kvalitet och av sådant slag att det helt enkelt ökar konsumenternas möjligheter till ett val av bättre mat.

Den del av fördelningspolitiken som gäller småjordbruket missgynnas också av den traditionella jordbrukspolitiken. Det är uppenbart att man inte kan fortsätta att tala om att vi skall behålla ett småjordbruk och att vi skall behålla ett jordbruk i Norrlands inland om man samtidigt framtvingar åtgärder som leder till en storskalig och effektiv produktion – effektiv i betydelsen företagsekonomiskt effektiv. Hur samhällsekonomiskt effektiv den är kan verkligen diskuteras. Enligt vpk:s åsikter är den ineffektiv i den meningen, att den minskar glesbygdens möjligheter, minskar småjordbrukets möjligheter och minskar möjligheterna att behålla en befolkning i Norrlands inland.

Detta har samband med hur vi organiserar samhället i stort. Produktionen av livsmedel är ju inte bara en fråga för det egentliga jordbruket. Den gäller också distributionen, förpackningsindustrin, transporter, detaljhandeln och flera kringaktiviteter, som måste fungera för att vi skall få vår mat på bordet. I flera av dessa led domineras intressena av stora företag, och utvecklingen går mot en allt större maktkoncentration. Det är inget tvivel om att vi därigenom ökar sårbarheten i det svenska jordbruket och inom livsmedelsproduktionen. Det är ett fåtal stora maktgrupper som fört oss in i en snabb utveckling. Vi har fått en högteknologisk produktion, stordrift, specialisering. Och utslagningen sker, som jag förut nämnde, i snabb takt. I snart sagt varje aspekt som vi betraktar detta skedande – beredskapens, det nationella oberoendets, sysselsättningens, regionalpolitikens – motverkar allt detta vi säger att vi vill uppnå. Kapitalets makt är lika stor över maten som över andra industriprodukter och den måste inskränkas.

Svensk jordbrukspolitik har i mycket stor utsträckning gällt lantbrukets frågor. Men det är hela produktionskedjan från råvara till förädling, distribution och handel, som vi måste titta på, och den liksom annan viktig produktion måste samordnas planmässigt.

Jag skall beröra några andra delar av betänkandet där vpk har reservationer. En av dem gäller investeringsförbudet i animalieproduktion.

Som sagts tidigare har vi nått balans till mycket stor del när det gäller animalieproduktion. Ett av instrumenten för att uppnå denna balans har varit investeringsförbud.

Vad vi måste fråga oss är i vilken utsträckning investeringsförbudet haft negativa följder och hur tungt de bör väga i jämförelse med vad som har uppnåtts. Det är min bestämda uppfattning att fördelarna överväger. Det gör att vpk anser att det som finns kvar av investeringsförbudet i animalieproduktionen skall kvarstå. Det bör kvarstå i första hand i ett år, som det alltid gjorts när vi fattat beslut om detta – ett år i taget.

Karl Erik Olsson berörde tvåprissystemet på mjölk. Centern och vpk har tillsammans en reservation när det gäller tvåprissystemet. Jag vill inte dölja att det finns olika åsikter på en del punkter. Det är mycket möjligt att centern och vi lägger olika vikt vid de nackdelar som finns med att behålla systemet. Eller rättare sagt: Vilka nackdelar har hittills visat sig?

Alla har varit överens om att när systemet infördes var det en temporär lösning. Det är ingen konstruktion som kan bestå för evigt. Men vad vi hittills har sett av nackdelar gör att vi knappast kan säga att det just av det skälet är bråttom att aveckla nu. Jag vill bara betona att kapitaliseringseffekterna naturligtvis är en rimlig bedömning, en uppskattning av hur det bör fungera i teorin, men att vi har fått några allvarliga praktiska effekter av detta vill jag verkligen ifrågasätta.

Statens delansvar för överskottskostnaderna för spannmålen har föranlett en del kommentarer, bl. a. från Bengt Rosén som påstår att socialdemokratin röt till och tvingade mig i jordbruksutskottet att gå emot partiets egen motion.

För att hitta en förklaring måste man gå tillbaka till 1985 och de överläggningar som fördes då. Jag skall inte bestrida att det finns nyanser i det här som gör att det är svårt att ha en uttalad åsikt utan att känna historien.

Jag påstår alltså att den avtrappning som det talas om i propositionen var en konstruktion som man var medveten om 1985 och att det sedan har gällt under vilka förutsättningar denna konstruktion skall gälla. Det är där som uppfattningarna skiljer sig åt. Jag kan säga med en gång att den uppfattning som nu kommer till uttryck i betänkandet är den som majoriteten i vpk:s riksdagsgrupp företräder. Den företräds av dem som var med när diskussionerna fördes 1985. Konstigare än så är det inte med den saken.

Centern för i reservationen 15 ett ganska omfattande resonemang kring inriktningen av jordbrukspolitiken. Jag kan säga, om det gläder Karl Erik Olsson, att mycket av det som står där verkar klokt. Vpk kan instämma i den texten. Är det så att centern begär votering på den punkten, kan centern räkna med vpk:s stöd. Det är med viss sorg i hjärtat som jag säger detta. Det här borde till en del ha kunnat vara en reservation som vpk hade stått bakom redan från början.

Jag skall sluta med att kommentera reservationen 19, om sociala åtgärder. Där har vi i vår partimotion påstått att jordbruket i förslaget till förhandlingsuppgörelse beräknat och finansierat medelsbehovet till sociala åtgärder.

Man har en lösning som man själv förordar, och man anser inte att det behövs en ökad medelstillelning.

Frågan är då vilka skäl det finns för att i propositionen ändå föreslå en ökning. Vad är det man uppnår som jordbruket självt inte har lyckats uppnå i sitt förslag? Om det är så att man har uppnått något övrigt, vad är det som är så viktigt att det skall få tränga undan näringens egen uppfattning?

Det är väl regeringspartiets företrädare som i första hand skall svara på det, men också övriga partier inom oppositionen som har godtagit den här konstruktionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där vpk finns med.

Anf. 103 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! En vänlig fråga skall få ett vänligt svar, naturligtvis. Vi tycker att det är anmärkningsvärt att ministern för överläggningar med jordbruket om överskottsareal och annat, som han ett flertal gånger återoppar i olika sammanhang, och sedan lägger fram en proposition, där han går emot näringen och går emot övriga partier. Han borde nog ha informerat litet mer.

Den kritiken är inte riktad mot Jan Jennehag, men jag vill säga till honom att vi tycker att förfarandet är ganska anmärkningsvärt.

Anf. 104 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Då vill jag säga till Sven Eric Lorentzon att jag är nöjd med svaret. Jag vill alltså betona att de frågor i vilka det har skett överläggningar, där både Sven Eric Lorentzon och jag har deltagit, inte samtidigt har varit föremål för några överenskommelser med regeringen.

Anf. 105 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Det finns två aktiviteter som tyder på att vårriksdagen lider mot sitt slut. Den ena är den årligen återkommande fotbollsmatchen mellan socialdemokrater och borgare, som socialdemokraterna för övrigt vann med 7-1. Den andra är att riksdagen har ett ställning till propositionen om reglering av priserna på jordbruksprodukter.

Herr talman! Det förslag som har förelagts kammaren är utarbetat av jordbruksnämnden, som fört förhandlingar med konsumentdelegationen och jordbrukets förhandlingsdelegation. Då parterna inte har lyckats nå enighet vid förhandlingarna, ankommer det enligt reglerna på jordbruksnämnden att utforma och till regeringen överlämna ett förslag som regeringen sedan skall förelägga riksdagen för avgörande.

Denna förhandlingsordning har tillämpats under ett flertal år, och med mycket få undantag har parterna kunnat enas om ett avtal. Men i år uppstod den situationen att det förslag som framlades som slutbud av jordbruksnämnden antogs av jordbrukets förhandlare, men det accepterades inte av konsumentdelegationen.

Då regeringen i propositionen till riksdagen nu förordar det förslag som jordbruksnämnden gav som slutligt förhandlingsbud, har utskottet inte funnit anledning att göra några invändningar mot förslaget utan föreslår kammaren att godkänna prisuppgörelsen fram till den 30 juni 1989. Totalt ger detta jordbruket under denna tid 1 409 milj. kr., varav 1 009 miljoner

som tas ut i ökade konsumentpriser och 400 miljoner som kommer från intäkter utanför fördelningsramen.

Utskottet är enigt på den punkten att jordbruksnämndens förslag skall antas, men det finns en gemensam borgerlig reservation som menar att man borde söka få längre avtalsperioder.

Det finns ingen annan uppfattning hos utskottsmajoriteten heller än att längre avtalsperioder kan vara ett sätt att åstadkomma bättre stabilitet i prisutvecklingen. Men det måste självfallet ankomma på dem som förhandlar att avgöra detta på grundval av de förutsättningar som föreligger i fråga om dels den nivå på vilken avtalet skall slutas, dels vilken period avtalet skall omfatta.

De borgerliga talar ofta om frihet under ansvar, men det påpekande som finns i reservation 6 innebär att de vill ha en styrning av en annars fri förhandling, och det är pekpinna till förhandlarna. Dessutom sägs det i reservationen att det bör eftersträvas ett system som ger bättre förutsättningar för fleråriga avtal.

Jag känner ett behov av att säga det, herr talman, därför att varken moderaterna, folkpartiet eller centern har lagt fram några förslag som skulle underlätta en sådan inriktning. Det har oftast varit överbud i förhållande till de förslag som den socialdemokratiska regeringen har lagt fram eller också har det varit kategoriskt nej till sådana förändringar som syftar till en mera långsiktigt stabil utveckling av vår jordbrukspolitik.

Herr talman! Förutom avtal och prisuppgörelser finns i propositionen en del andra förslag som utskottet haft att ta ställning till. Det gäller frågor som i allra högsta grad bidragit till problemen inom jordbrukets område, nämligen problemen med under senare år alltmer stigande och därmed kostsamt produktionsöverskott. De frågor som berörs på detta område i propositionen och i här föreliggande betänkande är bl. a. förslag om slopande av tvåprissystemet för mjölk och statens ansvar för kostnader för exporten av vårt överskott av spannmål.

I reservationerna på detta avsnitt finns sannerligen inga förslag till åtgärder som skulle kunna innebära några långsiktiga lösningar på problemen. Centern kommer tillbaka till tesen "låt det vara som det är" och anser att staten skall skjuta till de medel som behövs för att skydda jordbruket.

Tvåprissystemet för mjölkleveranser infördes 1985 för att minska det alltmer stigande produktionsöverskottet på mjölk. Det var då uppe i över 400 miljoner kilo, med en kostnad för export av mjölkpulver som också var över 400 milj. kr.

Åtgärder har diskuterats i tre fyra år, men man kunde inte komma fram till någon överenskommelse inom jordbruket om vilka åtgärder som borde kunna vidtagas för att minska mjölköverskottet.

Tvåprissystem hade prövats i andra länder och skulle även för vårt vidkommande kunna vara något att ta efter, även om det kunde uppstå problem om systemet permanentades. Det kunde bli problem vid generationsväxlingar i jordbruket, men det fanns också risk för att givna leveranskvoter kapitaliserades i priser på jordbruksfastigheter. Man pekade också på problem för Norrlandsjordbruket och de små enheterna.

För att dessa problem inte skulle uppstå sade man vid införandet att detta

var en tillfällig åtgärd för att minska överskottet på mjölk. När vi fått ner överskottsvolymen skulle systemet upphöra. Man trodde inte att minskningen skulle gå så snabbt. Man sade att sedan systemet verkat en tid bör det utvärderas för att ge underlag för andra åtgärder för att minska mjölköverskottet.

Nu är vi praktiskt taget i balans när det gäller produktionen av mjölk. Jordbruksnämnden har gjort en utvärdering av tvåprissystemets konsekvenser, som visar att de farhågor man hade vid systemets införande tenderar att besannas om systemet skulle permanentas eller verka under en längre tid. Ju längre tid systemet får verka, desto svårare är det att avskaffa det.

När vi nu är i balans beträffande mjölkproduktionen, finns det inget behov av att behålla systemet. Om man nu befarar andra problem när systemet avskaffas, skall man naturligtvis hitta lösningar på just dessa problem. Det är aldrig bra att använda system, som införts i ett syfte, till att också lösa andra problem. Det kallas lappverk, och det har vi många dåliga erfarenheter av.

Utskottets majoritet säger att skulle det uppstå problem med att mjölkproduktionen ökar, då skall de som har sämre förutsättningar för att producera mjölk inte bära samma andel av bördan som de som har betydligt gynnsammare förutsättningar. De som har goda förutsättningar måste självfallet ta en större del av kostnadsansvaret för eventuellt stigande kostnad för överskott av mjölk.

Det förvånar mig absolut inte att moderaterna inte ställer upp på denna sociala fördelningspolitik inom jordbruket. Det förvånar mig dock verkligen, herr talman, att inte centern och vpk ställer upp på denna av oss socialdemokrater föreslagna inriktning.

Förutom detta uttalande från utskottet om att trygga de mindre producenternas situation, ökas också det speciella stödet till Norrlandsjordbruket för särskilda åtgärder med ytterligare 20 milj. kr., förutom de 80 miljoner som riksdagen tidigare fattade beslut om för nästkommande budgetår.

Jag vill också, herr talman, ge några synpunkter på förslagen i propositionen om statens delansvar när det gäller spannmålsöverskottet. På den punkten finns också en borgerlig reservation.

När riksdagen 1985 med anledning av proposition 1984/85:166 tog ställning till den framtida livsmedelspolitikens inriktning, lade riksdagen fast att samhällets delansvar för kostnaderna för spannmålsöverskottet skulle vara 40 %, medan näringen skulle själv ta ett delansvar för 60 %. Det lades också fast att näringen skulle medverka till att kostnaden minskade genom att jordbruket skulle arbeta med inriktning på att minska spannmålsvolymen. Man skulle från näringens sida medverka till en annan produktionsinriktning än att producera spannmål för export.

Man räknade med en viss omställningstid för att hitta annan produktionsinriktning, och efter fem års tid skulle detta utvärderas.

När Karl Erik Olsson nu talar om att man frångått principen vill jag säga att det aldrig har varit tal om att samhället skulle trappa ner sitt ansvar.

Jag vill läsa upp vad man skrev 1985 i betänkandet 1984/85:33 s. 36:

”Det förslag till fördelning av ansvaret för överskottsarealens kostnader mellan samhället och näringen som läggs fram i propositionen finner utskottet för sin del väl avvägt och kan därför biträda detsamma. Andelen för

samhället bör sålunda vara 40 % medan näringen svarar för 60 %. Utskottet har heller ingen erinran mot de i propositionen gjorda kostnadsberäkningarna i sammanhanget.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det i första hand bör ankomma på jordbruket att aktivt arbeta för att anpassningsåtgärderna på vegetabilieområdet leder till att samhällets delansvar i finansieringen av överskottsproduktionen kan upphöra. Som sägs i propositionen bör en utvärdering av anpassningsåtgärderna ske efter en femårsperiod.”

Vi vet ju att kostnaderna för vårt överskott av spannmål vida överskridit de beräkningar som låg till grund för 1985 års beslut. Kostnaden för hela femårsperioden beräknades då till sammanlagt 600 milj. kr. för staten. Hittills har samhällets kostnad under den aktuella perioden överskridit 1,3 miljarder. En stor del av denna kostnad är förorsakad av sänkta världsmarknadspriser på spannmål. Men också den ökade produktionsvolymen har medverkat. Produktionen har inte minskat som avsikten var i det uttalande som gjordes 1985. Det har självfallet också bidragit till de ökade kostnaderna för staten.

Från socialdemokraternas sida har vi hävdats att vi såsom kostnadssituationen på spannmålsområdet utvecklats inte kan enbart titta på prislister över världsmarknadspriserna och de svenska skördeuppskattningarna för att se hur omfattande statens kostnader kommer att bli för varje år. Borde inte de medel samhället ställer till förfogande ges en annan inriktning än att gå till regleringskassorna för spannmål? Borde inte bidraget från statens sida vara en stimulans att sänka produktionen av spannmål på den svenska åkerarealen?

Den stimulansen finns inte i dag. Jordbrukaren vet att han har sitt avtal. Han påverkas inte nämnvärt av låga världsmarknadspriser. Han har heller inget incitament till att söka annan produktion som skulle kunna bidra till en annan utveckling. Det är där vi menar att statens del av kostnadsansvaret borde ha en sådan stimulansinriktning. I propositionen föreslås att så skall kunna ske. Också utskottsmajoriteten står bakom detta. Meningen är ju att kostnaderna för överskottet skall kunna upphöra.

Jag hoppas att riksdagen också skall ställa sig bakom utskottsmajoritetens skrivning vad beträffar uttalandet om statens ansvar för spannmålsöverskottet.

Herr talman! Jag sade inledningsvis att utskottet var enigt när det gäller avtalet angående priserna på jordbruksprodukter. Icke förty innehåller betänkandet inte mindre än 22 reservationer. Men dessa har den inriktning som jag här har talat om. Därför avstår jag från att ytterligare kommentera reservationerna. Kraven i reservationerna är inte heller nya. Liknande krav från samma reseranter har tidigare avvisats av riksdagen. Eftersom det inte har framkommit något nytt sedan riksdagens tidigare ställningstagande yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 106 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det sägs att vi skulle ha riktat pekpinna till parterna när det gäller avtalen, eftersom vi föreslår längre avtalsperioder. Nej, vi talar om att det är viktigt, och vi talar om det för regeringen, eftersom det är regeringen

som inte förstår hur viktigt det är. Jordbruksnämnden har tydligen förstått det, och LRF har förstått det, men det är regeringen som har föreslagit att avtalsperioden skall vara ettårig. Det är detta som vi tar upp i reservationen.

Vi hade inte behövt ändra tvåprissystemet, Håkan Strömberg. Vi hade kunnat ha en avvecklingsperiod. Då hade det blivit enklare för alla parter. Jag förstår inte varför vi skulle ändra på det som nu fungerar. Det vore bättre att låta det fungera ett tag till, så att produktionsresurserna av alla slag kunde komma i balans med vad som kan avsättas.

Beträffande spannmålsöverskottet läser Håkan Strömberg ur betänkandet. Jag lyssnade noga när han läste denna text. Jag har den inte med mig upp i talarstolen, men jag har läst den många gånger. I betänkandet står, vilket framgick av Håkan Strömbergs inlägg, att man accepterade kostnadsberäkningen, och man accepterade procentalen. Man ansåg också att det i första hand skulle ankomma på näringen att anpassa produktionen. Men det står lika litet i betänkandet som i någon annan text som riksdagen har antagit här i kammaren att procentalen skulle trappas ned. Det är i huvudsak en efterhandskonstruktion, även om det i tidigare sammanhang har antytts från regeringen. Men detta handlar om riksdagens beslut, vilket jag vill understryka. Att dessa procenttal skulle trappas ned berodde på att priset på världsmarknaden, när livsmedelskommittén lade fram sitt betänkande, förväntades stiga, och produktionen förväntades minska i en snabbare takt. Bl. a. hade vi högre energipriser, vilket kanske hade inneburit en annan utveckling.

Sedan säger Håkan Strömberg att man borde ge detta en annan inriktning. Några sådana förslag från regeringen har vi inte sett. Men Håkan Strömberg hade kunnat kommentera reservation 15 från centerpartiet, där det talas om den andra inriktningen, vilken jag redovisade i mitt första inlägg. Men jag förstår att Håkan Strömberg tyckte att det var bäst att underlåta att kommentera denna reservation, eftersom det är där som idéerna om hur man kan göra framöver framförs.

Anf. 107 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Farhågorna för nackdelarna med tvåprissystemet "köper vi". Nackdelarna hade man klarat av genom att, som vi föreslog, sätta en bortre gräns.

Beträffande den sociala fördelningspolitiken, tackar jag för orden, och jag vet då vad det rör sig om. Jag kommer att i olika sammanhang återkomma till det, och jag skall inte nu ta upp det. Men hur skall kollektivet klara detta? Det är väl första gången som vi har en näring som klarar den sociala fördelningen på detta sätt.

Håkan Strömberg säger att näringen skall medverka till att spannmålsöverskottet minskar. När vi fattade beslut om att animalieproduktionen skulle minska var vi helt medvetna om att spannmålsöverskottet tillfälligt måste öka herr Strömberg, det ligger i sakens natur helt enkelt. Om man minskar vallarealen, osv., så ökar spannmålsarealen.

Sedan talar Håkan Strömberg om incitamentet för lantbrukaren, dvs. att han inte får några prissignaler. Håkan Strömberg säger att lantbrukaren måste ha stimulans. Vad är stimulansen? Jo, det är kostnadspressen. Jag kan

inte se det på annat sätt. I motsats till herr Olsson har jag med mig betänkandet upp i talarstolen. Och det är ju typiskt för Håkan Strömberg att tala om 1984/85 års betänkande. Vi fattade även beslut med anledning av jordbruksutskottets betänkande 1985/86:13, och jag tar mig friheten att läsa ur detta betänkande.

"I avbidan på den fortsatta behandlingen av dessa frågor bör enligt utskottets mening understrykas att 1985 års riksdagsbeslut lagt fram själva principen om en fördelning av kostnadsansvaret mellan staten och näringen, vilket bl. a. måste innebära att staten svarar för 40 % av de verkliga kostnaderna för spannmålsöverskottet vid normalskörd. De beräkningar som gjordes i proposition 1984/85:166 av kostnaderna för staten bör, till skillnad från uttalandena om fördelningsprincipen, inte vara absolut bindande för tillämpningen av riksdagsbeslutet. De beräkningar som låg till grund för nämnda överväganden har också, genom utvecklingen på exportmarknaden m. m., till stor del förlorat sin aktualitet."

Senare på våren fortsatte vi att diskutera vad som var normalskörd. Här är klart uttalat, herr Strömberg, vad vi har sagt. Jag tycker att herr Strömberg skall återropa relevanta protokoll och de senaste besluten.

Anf. 108 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! När det gäller ansvaret för spannmålsöverskottet vill jag bara stryka under vad Karl Erik Olsson och Sven Eric Lorentzon har sagt och i vissa delar komplettera det. Livsmedelskommittén som gjorde det räkneexempel som ligger till grund för det jordbrukspolitiska beslutet 1985 skriver:

"Det övervägande intrycket av studierna är att stigande realpriser på livsmedel i världshandeln är den mest sannolika utvecklingen."

Det gäller alltså en bedömning av att spannmålspriserna framöver skulle stiga. Vidare skriver livsmedelskommittén:

"Det är vidare svårt att f. n. bedöma den framtida betydelsen av energiproduktion" (i form av etanol eller annan arealbaserad energiproduktion). "Likaså är det svårt att bedöma huruvida ytterligare restriktioner för användning av t ex handelsgödsel och växtskyddsmedel kommer att införas, vilka påverkar behovet av åker. Den närmaste framtiden rymmer dessutom åtskilliga möjligheter för jordbruket att i nuvarande användning av åkerarealen finna lönsamma alternativ för användning av den."

Livsmedelskommittén gjorde alltså bedömningen att världsmarknadspriserna på spannmål under denna femårsperiod skulle stiga, och alternativet till spannmålsodlingen skulle bli ekonomiskt tillgängliga. Utifrån den bedömningen räknade man fram dels att spannmålsöverskottet skulle kosta 400 milj. kr. per år att exportera, dels att statens 40-procentiga ansvar skulle kosta totalt 600 milj. kr. under en femårsperiod beroende på den bedömning som jag nu har tagit fram.

Det finns alltså i det jordbrukspolitiska beslutet från 1985 ingenting som talar om en avtrappning av statens ansvar. Det finns inget sådant beslut, men det finns en beräkning att framtiden skulle kunna medge detta. Det står vidare i beslutet att anpassningen till konsumtionen i landet skulle börja på animaliesidan. Det har näringen klarat av. Då är det följaktligen normalt att det blir ett överskott på spannmål. För överskottet utöver normskörd har

jordbruket helt och hållet självt fått ta ansvaret, men det finns ingen anledning att jordbruket skall träda till och ta en del av statens 40-procentiga ansvar.

Prot. 1987/88:134
6 juni 1988

*Reglering av priserna
på jordbruksprodukter, m. m.*

Anf. 109 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg yrkade avslag på reservation 19. Jag frågade i mitt anförande vad det är som gör att näringen själv inte anser att det behövs ökad tilldelning för sociala åtgärder men att utskottet anser det. Jag vill ha svar på den frågan.

Anf. 110 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att ge svar till Jan Jennehag. När vi säger nej till er reservation hänvisar vi till vårt förslag om ett tvåprissystem. Vi menar att om det kan befaras att det sker en sådan ökning av produktionen att man skulle få problem med exportöverskott, då skall det hela regleras under socialt acceptabla former. Vi lägger fast detta redan i fråga om produktionsinriktningen på mjölk.

Sedan till Karl Erik Olsson. Om man permanentar ett system som införts tillfälligt för att lösa ett problem får man räkna med kritik. Många jordbrukare kritiserade systemet när det infördes. Samma kritik framförs i dag. Det finns en klar trend till att mjölkkvoterna kapitaliseras i fastighetspriser. Det finns dessutom andra problem, som jag sade tidigare, t. ex. i samband med generationsskiften.

Vi har inte sagt nej till en annan inriktning Karl Erik Olsson. Vi säger ja till en annan inriktning. Det är ni som kategoriskt har sagt nej när vi fört fram tankar på statens delansvar och sagt att vi måste få en annan inriktning. Då säger ni att vi sviker vårt ansvar när det gäller statens bidrag till spannmålskassan. Vi tar gärna en debatt om detta i valrörelsen, Karl Erik Olsson, men låt det inte bli en buskagitation utan gå ut och tala om för konsumenterna hur systemet fungerar. Sedan kan vi föra en saklig debatt.

Jag förstår inte riktigt vad Sven Eric Lorentzon menar. Han säger att den stimulans vi föreslår innebär en kostnadspress på jordbruket. Sven Eric Lorentzon har skrivit under reservation 2 om avreglering av det svenska jordbruket. Där står att man skall avreglera jordbruket. Men man talar sedan om att detta inte kan ske så länge omvärlden har regleringar. Det får inte heller innebära minskade garantier för jordbrukaren. Menar ni att jordbruket aldrig skall få utsättas för någon som helst prispress eller konkurrens?

Tyvärr hinner jag inte svara på Bengt Roséns fråga. Jag återkommer i nästa replik.

Anf. 111 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det är ganska märkligt att Håkan Strömberg vill pådyvla oss uppfattningen att tvåprissystemet skall permanentas. Vi har i vår reservation och motion sagt att systemet inte får permanentas. Vi har sagt att vi kunde avveckla det. Utskottsmajoriteten har skrivit att när man nu tar bort det måste man vidta andra åtgärder. Det är väl en förbättring i förhållande till vad som föreslås i propositionen. Det skall jag gärna medge. Men det hade varit enklare att låta detta system som vi nu infört och utformat fungera tills

det hade tjänat ut om ett par år. Om vi hade satt en bortre tidsgräns, hade det inte heller blivit fråga om någon kapitalisering.

Jag har förstått av Strömberg att man i och för sig går med på att förändra inriktningen av jordbrukspolitiken. Men den förändrade inriktningen går ensidigt ut på att minska samhällets ansvar. Detta är det enda förslag till förändring som finns i propositionen och från socialdemokraterna.

Håkan Strömberg kommenterade fortfarande inte centerpartiets reservation 15, trots att den säkert är den längsta reservationen till det här betänkandet. Där föreslår vi hur vi skall agera.

Jag är medveten om att vi är oense i fråga om mängden pengar. Vi föreslår ytterligare medel. Det vore intressant att få en konkret diskussion om inriktningen i stället för dessa undanflykter. Det socialdemokratiska förslaget till ändrad inriktning innebär ju mindre ansvar från samhällets sida för överskottsarealen.

Anf. 112 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg återopade reservation 2 om avreglering av det svenska jordbruket. Det är en moderat motion. Vi säger där: "Avregleringen skall ske med hänsynstagande till och i samarbete med producenterna och får inte medföra kapitalförluster och omställningssvårigheter för den svenska jordbrukaren." Det innebär att vi vill ha en långsiktig politik. Det sade jag också i mitt inledningsanförande, och det står jag för fortfarande.

Sedan tog Håkan Strömberg upp tvåprissystemet. Men det är ingen avreglering, för det kommer att bli ytterligare regleringar. Håkan Strömberg talade själv om en social fördelningspolitik inom ramen för regleringen av mjölkpriset. Det är detta man är ute efter. Håkan Strömberg försöker glida undan här. I sitt inledningsanförande talade han om incitament till jordbrukaren. Han sade att det måste finnas en stimulans till jordbrukaren, spannmålsodlaren. Men det som föreslås i denna proposition och i betänkandet – och så kommer vi förmodligen att besluta i morgon – innebär att man minskar intäktssidan till jordbruket. Med min enkla filosofi om ekonomin innebär minskade intäkter minskad lönsamhet. Man vill helt enkelt genom att minska intäkterna så att säga ge en stimulans.

Anf. 113 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag påpekade i min förra replik att livsmedelskommittén gjorde en felaktig bedömning. Man beräknade att exportkostnaderna för överskottsspannmålen skulle vara 400 miljoner per år för att sedan minska under en femårsperiod. Utvecklingen blev en helt annan. Redan första året var exportkostnaderna för överskottsspannmålen uppe i 1,5 miljarder. På den nivån har vi legat sedan dess. Det finns ingenting i dag som tyder på att det två återstående åren blir annorlunda. Det är beklagligt för näringen, som har fått ta ett 60-procentigt ansvar. Det är beklagligt för staten och samhället, som har ett 40-procentigt ansvar. Men man blir upprörd när staten försöker att krypa ifrån sitt 40-procentiga ansvar och vältra över en del av detta på jordbruket.

Håkan Strömberg frågade vad vi vill göra för att åstadkomma en anpassning och hävdar att vi passivt åser hur den stora samhällskostnaden för

överskottsarealen uppstår. Jag vill erinra Håkan Strömberg om att jag tycker att det är folkpartiet som har fört fram konstruktiva förslag. Vi vill t. ex. öka de tre årens ersättning enligt Omställning 90 till fem år, för att stimulera till lövskogsplantering i slättbygder. Det är ett sätt att få ner en del av överskottet.

Som det är i dag tar staten en miljöavgift på handelsgödsel och växtskyddsmedel. Den låter man jordbrukets forskningsråd portionera ut till olika forskningsinsatser för att försöka få fram alternativ till den för stora spannmålsproduktionen.

Här har näringen mycket litet inflytande. Men när alternativen sedan inte kommer fram har både den förre jordbruksministern och den nuvarande uttryckt irritation över att samhällets kostnader ligger kvar på hög nivå.

Då frågar jag mig: Vad kräver man av jordbruket? Forskningen sköter staten, men när den misslyckas skall jordbruket ta ansvar även för den del av exportkostnaden under en femårsperiod som riksdagen har lagt fast att staten skall ta ansvar för.

Förre jordbruksministern försökte hänga upp det hela på exemplet 1986 men fick bakslag. Nu är vi tillbaka i precis samma läge, där regeringen återigen försöker minska sitt ansvar.

Anf. 114 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Först beträffande tvåprssystemet till Karl Erik Olsson: Ju längre avvecklingsfas man har, desto större möjligheter har jordbrukarna att anpassa sig och vidta åtgärder. På det sättet har man praktiskt taget permanentat systemet.

Sven Eric Lorentzon säger att det förslag som vi nu lägger fram innebär ännu mer reglering än det nuvarande. Så är det inte alls. Vi säger: Det är inte nödvändigt att fördelningen går in via regleringskassorna, utan SMR kan mycket väl hantera det hela. Vi lägger fast en inriktning för jordbruket och säger: Se till att produktionen inte ökar! Ta det ansvaret själva, och vidta åtgärder via prissättning för mjölkleveranser till olika leverantörer! På samma sätt som ni sade till förhandlarna att det bör vara längre avtalsperioder, ger vi er nu en viss inriktning och säger: Se till att det blir en social profil också beträffande jordbrukarnas inkomster!

Till Bengt Rosén: Folkpartiet skulle ha konstruktiva lösningar, men tala då om dem! Ni har ju föreslagit en ny jordbruksutredning därför att ni inte har några lösningar på problemen. Helt plötsligt skulle ni ha några lösningar. Då kan ni väl backa och i varje fall yrka avslag på reservationen om en ny utredning.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Rosén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 115 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! När man lyssnar till debatten märker man att den – kanske till skillnad från motsvarande prisdebatter tidigare år – präglas tydligt av att jordbruket nu är mitt uppe i den nödvändiga omställning som alla säger är

viktig. Det är naturligtvis också därför som meningarna bryter sig. Frågan är: Vågar man då gå vidare som man tidigare har uttalat sig för eller inte?

Det finns mycket positivt i den omställning som sker. I Omställning 90 har regeringen och LRF kommit överens om ett program där 250 000 ha spannmålsareal lyfts undan för alternativ produktion. Man kan bedöma att det kan bli inemot en halvering, som LRF säger, av spannmålsöverskottet genom detta.

Samtidigt, Karl Erik Olsson, går det ut 50 milj. kr. till inte bara forskning – forskningen får kanske över 100 milj. kr. om man lägger samman allt – utan också till utvecklingsprojekt för att så att säga gifta samman forskningen med brukaren. Där finns stora möjligheter att knyta an till både vad Karl Erik Olsson tar upp beträffande biobränslen och många andra projekt. Det kan gälla kemi, energi, medicin osv. – av de uppenbara tidsskäl som föreligger skall jag inte göra uppräknningen längre.

Man måste inte nödvändigtvis, Karl Erik Olsson, satsa på det som man förutsätter är minst lönsamt. Jag menar – och jag upprepar det – att om man nu uppmanar jordbruket att i stor skala gå in för etanol och ta de förluster i hundramiljonersklassen som detta innebär för staten samt de förluster som detta innebär för jordbrukarna, då är det inte ansvarigt. Det finns mycket bättre projekt.

Animalieproduktionen har i stort sett kommit i balans, och vi står inför det beslut vi förutsåg då tvåprissystemet på mjölk infördes, dvs. att systemet skulle avskaffas den 1 juli i år, för så vitt inte speciella omständigheter förelåg. Man gav jordbruksnämnden i uppdrag att utvärdera systemet, som löper ut den 1 juli, om nämnden inte beslutar annat – jag skall återkomma till det.

Systemet har alltså införts medvetet som en temporär reglering. Systemet har fyllt sitt syfte, och nu är frågan: Skall vi i omställningen också våga ta konsekvenserna och säga att vi inte skall permanenta vad som avsågs att vara temporärt? Jag skall återkomma till det. Det handlar om en viktig fråga mitt i omställningen, och då är det också intressant att se vilka som svajar och inte vågar ta de beslut som vi förut var överens om.

Beträffande kostnaderna för och delansvaret för spannmålsproduktionen överargumenteras det våldsamt. Särskilt moderaterna men även en del andra gör det. Man talar om slag i ansiktet som skulle få näringen att lämna överläggningar och annat. Men ett faktum är att detta inte är någon som helst nyhet. Hela frågan om en avtrappning är väl känd från början.

Det är intressant att när Sven Eric Lorentzon citerar ur utskottsbetänkandet, gör han det fram till en viss punkt. Men vad som står därefter är: Vad utskottet här anfört bör i första hand tillämpas på 1985 års skörd.

Den aktuella trappan har också återkommit i proposition efter proposition. Förra året godtog t. ex. Sven Eric Lorentzons parti och även Bengt Roséns parti de 350 milj. kr. som har beräknats efter precis samma trappa som i år leder regeringen till att föreslå 250 milj. kr.

Med centern är det självfallet en annan sak, eftersom centern konsekvent har drivit en annan linje. Jag har alltså inget skäl att polemisera mot centern.

Nog kunde väl moderaterna och folkpartiet förra året ha invänt och sagt att systemet är felaktigt – men det gjorde ni inte. I år är det emellertid valår, och

det är möjligt att det är detta som leder till denna litet upphetsade debatt från er sida.

Det viktiga är egentligen inte exegetik, utan det viktiga är: Självfallet kan man ändra sig om det finns skäl för att göra det – om omständigheterna har förändrats. Självfallet skulle regeringen kunna säga: Vi får diskutera att gå ifrån trappan. Det kunde vi ha gjort om det hade funnits skäl för det, om det vore ett dåligt beslut att ha den kvar.

Jag menar emellertid att det är viktigt att inte nu ge näringen fel signaler, och det vore fel signaler att nu säga till näringen att vi skall plussa på ytterligare ett antal hundratals miljoner, så att vi därigenom ger intryck av att riksdagen egentligen inte anser att en av de viktigaste uppgifterna inom jordbruket är att minska och sedermera få bort spannmålsöverskottet.

Spannmålsöverskottet innebär kroniska förluster för jordbrukarna och drabbar på sikt även konsumenterna. Det är inte en bra jordbrukspolitik om vi inte tar uppgiften att minska de överskotten på allvar.

Den andra fråga som man måste ställa sig om man anser sig ha flera hundratals skattemiljoner ytterligare att använda är: Är det bra att använda de pengarna enligt den vanliga, generella fördelningsnyckel som prisstödet innebär? Jordbruksnämnden har ju nyligen visat – vilket vi i och för sig i allmänna termer har känt till men nu också på ett annat sätt har fått på pränt – att knappt 64 % av allt vårt jordbruksstöd via prisstödet går till jordbruken på de stora slätterna i Götaland och Svealand. Man pekar på att jordbruksstödet täcker väsentligt större del av produktionsvärdet, ungefär 10 %, för de stora vegetabilieföretagen på slättbygderna än för de små företagen i Norrland. Ungefär 14 % av de per hektar räknat största jordbruksföretagen får ungefär hälften av stödet.

Man måste därför fråga sig om denna fördelning är så riktig att man anser att också nya skattemiljoner i första hand skall gå till de storskaliga jordbruken på slättbygderna eller om stödet i stället skall inriktas på småbruken och glesbygden för att därigenom hålla infrastrukturen uppe även i den del av vår landsbygd som är hotad. Jag tycker att den frågan kvarstår och har att besvaras av er som nu så hårt driver kravet på att det 40-procentiga ansvaret skall gälla för hela skörden och inte trappas ned. Den nedtrappning som föreslås är alls icke något nytt och okänt. Den har varit föremål för diskussioner alltsedan den infördes. Folkpartiet och moderaterna har dessutom uttryckligen föreslagit en sådan avtrappning av stödet, eftersom man har varit med om att avslå motioner från centern om att någon avtrappning icke skall ske.

Karl Erik Olsson säger att tvåprissystemet inte skall vara permanent utan att det skall finnas en bortre gräns. Men denna bortre gräns sattes ju redan när systemet infördes, och det är den som nu löper ut och som vi förser med en övergångstid. Reservanterna säger att de vill sätta en ny bortre gräns. Jag letar emellertid förgäves efter ett förslag om var denna bortre gräns skall gå. Centern, och förvisso även vpk, menar att systemet skall finnas kvar så länge obalansen i jordbrukets produktionsresurser består. Men med en sådan skrivning närmar man ju sig så att säga, förlåt, evigheten. Tvåprissystemet syftar just till att ge ersättning även för tomma båsplatser. Det är ju detta som

är kärnan i systemet, dvs. att obalansen i jordbrukets produktionsresurser konserveras.

Jag tror icke att näringen gagnas av förslagen vare sig i centerns och vpk:s reservation – som är allmänt luddig, vilket jag har försökt att visa – eller i moderaternas, där man talar om en lång övergångstid för att sedan sätta stopp. Representanter för näringen har ju tvärtom vid olika samtal och utfrågningar uttalat att en avveckling skall ske ganska fort och inte med en lång övergångstid. Med en kort övergångstid hinner de som har tomma båsplatser etc. överväga om en kviga skall tas till slakt eller ställas in i ett tomt bås. Men om man får tre år på sig att avreglera, hinner man både att bygga nya ladugårdar och lägga på sig nya kalvar att ställa i båsen. Det är i alla fall en uppfattning som vi har fått redovisad från näringen, även om denna inte önskar att man klipper av vid den tidpunkt som jordbruksnämnden föreslog, till vilken vi för övrigt har fogat en ytterligare övergångsperiod. Men näringen säger alltså definitivt att en lång övergångstid med ett senarelagt stoppdatum är den sämsta lösningen, om man vill uppnå resultat när det gäller lönsamheten i mjölkproduktionen och samtidigt få en bra avveckling till stånd.

Jag vill avsluta med att kommentera moderaternas agerande i denna fråga. Jag har ingen kritik att anföra mot det som Sven Eric Lorentzon här har redovisat. Han argumenterar självfallet för sin sak, men vad han säger överensstämmer ju inte särskilt väl med moderaternas allmänna politik. Avregleringens alla hjältar hos moderaterna är ju tysta som möss när jordbrukspolitiken diskuteras i riksdagen. När det blir fråga om att fatta faktiska beslut om jordbrukets omställning, då sviker ändå hjältemodet hos moderaterna. Därför handlar det om dubbla budskap. Man har ett budskap om avreglering när det gäller den allmänna politiken och ett helt annat när det gäller jordbrukspolitiken. Det är litet förvånande.

Däremot känner man ju naturligtvis igen moderaterna när det gäller deras fördelnings- och regionalpolitik. Sven Eric Lorentzon har här också redovisat de annorlunda värderingar han har, att moderaterna går emot förslag som tar hänsyn till de mindre producenterna och lantbrukarna i de svagare regionerna. Där är moderaternas politik bättre känd, för på detta område anser man sig inte ha resurser så det räcker. Men samtidigt anser man sig ha hundratals miljoner över för att öka statens delansvar för spannmålsöverskottet – pengar som i huvudsak går till de större företagen i de rika slättbygderna i södra Sverige. Mot bakgrund av era allmänna utgångspunkter är det väl begripligt att ni moderater står för en sådan utveckling. Det är dock mindre förståeligt att ni får stöd för detta av en del av de andra partierna.

Anf. 116 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jordbruksministern säger att vår reservation beträffande tvåprissystemet är luddig. Men då kan jordbruksministern inte ha läst den ordentligt. Där står nämligen att en bortre gräns bör fastställas, även om vi inte har fixerat en sådan. Men Mats Hellström är säkert lika väl medveten som jag om att båsplatser ständigt utrangeras på grund av den strukturomvandling som sker och på grund av att byggnader blir äldre. I det nuvarande läget, där det alltså inte byggs några nya, har det inneburit att man kommer

närmare den nivå då de båsa som finns är fulla. Detta tar ett tag till. I reservationen framhåller vi dessutom att beslutet om avskaffande inte bör fattas så långt i förväg, eftersom detta då kan ge upphov till en icke önskvärd uppbyggnad av produktionsresurser.

Det är alltså icke tvunget att man låter det hela få fortsätta till den bortre gränsen, men man kan åtminstone slå vakt om att det i alla fall inte får fortsätta längre. Detta är inte någon konst att reda ut.

Sedan till detta med avtrappningen av statens ansvar för överskottsproduktionen. Jordbruksministern säger att förslag om avtrappningen har kommit i proposition efter proposition. Ja, jag har noterat det. På precis samma sätt har det emellertid i betänkande efter betänkande inte lagts fast någon sådan avtrappning. Så förhåller det sig alltså. Det är bara att mycket noga läsa igenom vad utskottet har skrivit för att finna att ett förslag om en sådan avtrappning aldrig har lagts fram här i riksdagen. Men regeringen har envist hävdat det, trots att det från början förelåg en klar uppfattning om att en förutsättning för att ansvaret för såväl näringen som samhället skulle minska var en förmånligare utveckling av världsmarknadspriserna och ökade möjligheter till alternativ.

Det är intressant att notera vad jordbruksministern säger beträffande odling av alternativa grödor och de forskningspengar som är anslagna för detta ändamål. Då är det bra med alternativ, men strax efteråt sade jordbruksministern att man absolut inte får locka jordbrukarna att producera etanol, för det är inte lönsamt. Nej, det är sant, men vad är det då för alternativ som är bättre att satsa på? Där har regeringen inte några förslag till vad det skulle kunna handla om.

Det är klart att det finns alternativ. Jag har nämnt några alternativ när det gäller produktion av fast bränsle, vilka redan i dag nästan kan vara lönsamma. Vad det handlar om är att vi måste göra en bedömning av vad som är rimligt och möjligt i mitten av 90-talet och fram emot sekelskiftet. Men det är lika hopplöst att diskutera detta med Mats Hellström som det var att göra det med Birgitta Dahl tidigare i dag. Socialdemokraterna saknar den framsynthet som är nödvändig om man skall kunna bedriva en framgångsrik politik.

Anf. 117 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Ministern talade om Omställning 90 och de 250 000 ha som kommer att omfattas av detta program. Det är helt klart att denna omställning är en positiv åtgärd. Men det är en kortsiktig åtgärd, eller tänker ministern nu permanenta Omställning 90? Det är möjligt att jag har fel, men jag har uppfattat att denna åtgärd är till för att vinna tid och kunna hitta de alternativ som också jag efterlyser hos ministern.

Skall man permanenta, se vilka som svajar, införa trappor etc.? Vi har inte varit med om att införa någon trappa, herr minister.

Om ministern någon gång vore ute och reste i landet och inte bara såg på vad som händer internationellt, hade han kunnat se att vi i fjol hade en mycket dålig skörd. Det påverkar naturligtvis också exportkostnaderna och de 350 miljonerna. Vi har sagt 40 % på normskörden.

Hur skall pengarna användas? Ja, om herr ministern hade läst vår

partimotion, hade han funnit att det av den mycket klart framgår att det inte alls är säkert att de pengarna efter 1990 skall användas till att kvitta ut spannmålsöverskotten. I samråd med näringen kanske man kommer fram till att de pengarna kan användas till något annat för att hitta mer långsiktiga lösningar.

Svaga regioner, små producenter – ja, herr minister, det är för billiga tricks att komma med. I moderat politik är vi beredda att ta ansvar. Vi tog ansvar då vi var med och höjde stödet till Norrlandsjordbruket. Och jag sade i mitt inledningsanförande, att om man skall ha en regional fördelningspolitik, så skall den gå via de regleringsinstrument som redan finns, dvs. Norrlandsstödet. Vi var för något år sedan med och höjde det stödet till 210 milj. kr. Jag tror att det är den vägen man skall gå.

Vi har satt den 30 juni 1991 som en bortre gräns för tvåprissystemet. Det framgår också klart av våra motioner. Jag blev litet förvånad när ministern talade om dubbla budskap och dubbelspel. Vi har också kontakter med LRF. I utskottet har vi också haft kontakter och utfrågningar med näringen. Därvid har vi fått en annan bild av det hela.

Anf. 118 BENGTT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Jordbruksministern säger att vi har varit med om att fatta beslut om avtrappning. Sävitt jag vet har riksdagen aldrig fattat något beslut om avtrappning av statens ansvar för överskottsspannmålen. Vi har kunnat ana att regeringen har velat trappa ner sin andel, men riksdagen har aldrig gått med på det. För 1985 års skörd betalade staten 338 milj. kr. Det motsvarar 40 % av exportkostnaden 84:50 kr. per ton för 1 miljon ton, dvs. normskörden. För 1986 års skörd betalade staten, om jag minns rätt, 450 milj. kr. Det motsvarade också 40 % av exportkostnaden för en normskörd. Förra året var statens andel 350 milj. kr.

Det är att notera att dessa belopp alltid har angetts preliminärt i budgetpropositionen. Man vet ju inte hur stor exportkostnaden blir, eftersom budgetpropositionen kommer i januari och skörden i augusti–september. Enligt min uppfattning är det första gången i år som det står skrivet i propositionen att staten vill trappa ner det 40-procentiga ansvaret. I årets budgetproposition frångick man tidigare uppläggning och angav ett förslagsanslag på 1 000 kr. för 1988 års skörd.

Jordbruksutskottet diskuterade detta och förutsatte att man i prispropositionen skulle precisera vilket belopp som staten, efter beräkningar av exportkostnader för kommande skörd, var villig att preliminärt gå ut med. Nu anger man i prispropositionen 250 milj. kr. Det räcker till en exportkostnad av 62:50 kr. för 1 miljon ton. 1 miljon ton anser vi fortfarande gällar, eftersom det är just så som det sagts här tidigare att näringen har fått ansvaret för anpassningsåtgärderna. Vi har tolkat riksdagens beslut 1986 på det sättet att staten icke behöver vara med och finansiera en större volym än 1 miljon ton. Vi anser att man genom det beslut vi nu kommer att fatta frångår de beslut som riksdagen har fattat 1985 och 1986.

(forts. prot. 135)

13 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

14 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1987/88:40 om vissa skattefrågor med anledning av kompletteringspropositionen m. m. (prop. 1987/88:150)

Justitieutskottets betänkanden

1987/88:36 om åtgärder mot unga lagöverträdare (prop. 1987/88:135)

1987/88:41 om den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr m. m. (prop. 1987/88:133)

1987/88:45 om straffmätning och påföljdsval m. m. (prop. 1987/88:120)

Försvarsutskottets betänkanden

1987/88:13 om förstärkning av skyddet mot främmande undervattensverksamhet (prop. 1987/88:150 bil. 8)

1987/88:14 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1987/88:30 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1988/89

Socialutskottets betänkanden

1987/88:25 om tvångsvård av vuxna missbrukare (prop. 1987/88:147)

1987/88:26 om befruktning utanför kroppen. m. m. (prop. 1987/88:160)

1987/88:27 om utvecklingen inom hälso- och sjukvården m. m.

(skr. 1987/88:172)

15 § Kammaren åtskildes kl. 23.05.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson

Måndagen den 6 juni

Talmannen 3.4
Förste vice talmannen 54
Andersson, Elving (c) 108
Backlund, Rune (c) 104
Bolander, Gunhild (c) 110
Brunander, Lennart (c) 60, 73, 77, 93, 94, 132
Castberger, Anders (fp) 57, 74
Claesson, Viola (vpk) 64, 72, 76
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 40, 49, 53
Ericson, Björn (s) 89, 93
Eriksson, Ingvar (m) 112, 120, 121, 124, 125, 127, 128, 131, 132
Eriksson, Jens (m) 54, 74, 78
Ernestam, Lars (fp) 20, 35, 38, 49, 51, 75, 78, 116, 124, 125, 128
Hellström, Mats, jordbruksminister 126, 128, 129, 153
Hemmingsson, Ingrid (m) 94, 97, 98
Jennehag, Jan (vpk) 27, 36, 118, 120, 121, 143, 145, 151
Jonasson, Bertil (c) 87
Lorentzon, Sven Eric (m) 134, 145, 149, 152, 157
Lundblad, Grethe (s) 67, 76, 79, 85, 87
Munke, Sven (m) 106
Olsson, Karl Erik (c) 10, 34, 37, 47, 50, 139, 142, 148, 151, 156
Persson, Siw (fp) 83, 86, 87
Rosén, Bengt (fp) 137, 142, 150, 152, 158
Saint Cyr, Mona (m) 80, 82
Segerstedt, Martin (s) 121, 124, 125
Silfverstrand, Bengt (s) 102
Strömberg, Håkan (s) 145, 151, 153
Svensson, Alf (c) 98, 130, 132
Winberg, Margareta (s) 29, 36, 39, 81, 82, 86, 87, 96, 97
Virgin, Ivar (m) 15, 34, 38, 48, 52